

JAKO
GLASNO
I
NEVJEROJATNO
BLIZU
JONATHAN SAFRAN
FOER

ISTOIMENI FILMSKI HIT

ALGORITAM

KOJI SAD...?

A onaj kotlić za kuhanje čaja? Što bi bilo kad bi mu se onaj kljun otvarao i zatvarao kad počne izlaziti para, pa bi se tako pretvorio u svojevrсна уста koja bi mogla zviždati zgodne melodije ili recitirati Shakespearea ili jednostavno sa mnom pucati od smijeha? Mogao bih izumiti kotlić za čaj koji čita Tatinim glasom, da mogu zaspati, ili možda i više kotlića koji će pjevati refren pjesme *Yellow Submarine*, to je jedna pjesma Beatlesa, *buba* koje obožavam, jer mi je entomologija jedan od *raisons d'être*, a to je jedan francuski izraz koji znam. Druga je dobra stvar što bih mogao uvježbati i vlastiti anus da govori kad prdim. Kad bih htio biti neizdrživo smiješan i zabavan, naučio bih ga da kaže; “Nisam ja!” kad god bih nevjerojatno opako prdnuo. A ako bih ikada nevjerojatno gadno prdnuo u Dvorani ogledala, koja se nalazi u Versaillesu, a to je nadomak Parizu, koji je u Francuskoj, očito, moj bi čmar rekao: “*Ce n'étais pas moi!*”

A mali mikrofoni? Kako bi bilo kad bi ih svi progutali, pa da preko malenih zvučnika, koji bi se mogli nalaziti u nekom od džepova kombinezona, prenose zvuk našeg srca? Kad biste noću na skejtbordu prolazili ulicom, mogli biste čuti kako drugima kuca srce, a oni bi čuli vaše srce, nešto kao na ultrazvuku. Čudno je to što se pitam bi li svima srce počelo kucati istovremeno, usklađeno, kao što žene koje žive zajedno imaju usklađene mjesečnice, za što znam, iako zapravo ne želim znati. To bi bilo tako neopisivo čudno, osim što bi ono mjesto u bolnici na kojem se rađaju bebe zvučalo poput kristalnog lusteru na brodu, jer djeca još ne bi stigla uskladiti otkucaje. A na ciljnoj crti njujorškog maratona sve bi zvučalo kao da je izbio pravi rat.

I osim toga, toliko je situacija kad moraš brzo pobjeći, ali ljudi nemaju krila, barem zasada... Što onda kažete na piiičju majicu?

Bilo kako bilo.

Na tečaj džiju-džicua krenuo sam prije tri i pol mjeseca. Samoobrana me silno zanimala, iz posve očitih razloga, a Mami se činilo da bi bilo dobro da se bavim i nekom tjelesnom aktivnošću, osim sviranja defa, pa sam tako prije tri i pol mjeseca krenuo na džiju- džicu. U grupi je bilo četrnaestero klinaca. Svi smo bili u lijepim i urednim bijelim kimonima. Vježbali smo naklone, a zatim smo svi sjedili na podu, poput američkih domorodaca, a onda je Sensei[^] Mark zatražio da mu pridem. “Udari me u medunožje”, rekao mi je. Te riječi u meni su izazvale nelagodu. “*Excuses-moi?*” rekao sam. On je raširio noge i rekao: “Želim da me raspališ u medunožje što možeš jače.” Položio je dlanove na bokove, udahnuo i zatvorio oči, a ja sam tako shvatio da misli ozbiljno. “Nema teorije”, rekao sam mu. U sebi sam se pritom pitao: *Koji sad... ?* On je rekao: “Hajde, sad. Uništi mi medunožje.” “Da ti uništim medunožje?” I dalje sklopljenih kapaka, jako se nasmijao i rekao: “Ne bi ga mogao uništiti, da se ne znam kako potruđiš. O tome se radi. Ovo je demonstracija načina na koji dobro pripremljeno tijelo može apsorbirati izravan udarac. A sad mi uništi medunožje.” Ja sam njemu rekao: “Ja sam pacifist”, a budući da većina ljudi

moje dobi ne zna značenje te riječi, okrenuo sam se i ostalim članovima grupe rekao: “Smatram da nije u redu nekome uništiti medunožje. Bez obzira na situaciju.” Sensei Mark na to je rekao: “Smijem te nešto upitati?” Ponovno sam se okrenuo prema njemu i rekao: “Kad kažeš ‘Smijem te nešto upitati?’ već me nešto pitaš.” On je rekao: “Sanjaš li o tome da postaneš majstorom džiju-džicua?” “Ne”, odgovorio sam, iako više ne sanjarim o tome da ću voditi obiteljski posao s izradom nakita. On je rekao: “Zanima te kako netko tko uči džiju-džicu može postati majstorom džiju-džicua?” “Zanima me sve”, odgovorio sam, ali ni to više nije točno. On mi je rekao: “Netko tko tek uči džiju-džicu postaje majstorom džiju-džicua tako što učitelju uništava medunožje.” Ja sam rekao: “Pa to je fascinantno.” Na posljednjem satu džiju-džicua bio sam prije tri i pol mjeseca.

Jap. učitelj.

Užasno bih voħo da sada kod sebe imam svoj def, jer čak i nakon svega još nosim te teške čizme, a dobar ritam ponekad pomaže. Od pjesama koje znam izvesti na defu najdojmljiviji je “Bumbarov let”, koji je skladao Nikolaj Rimski-Korsakov, a tu stvar skinuo sam i kao zvuk za mobitel nakon Tatine smrti. Moglo bi se reći da je gotovo fantastično što mogu odsvirati “Bumbarov let”, jer u pojedinim dijelovima morate udarati nevjerojatno brzo, a meni se to užasno teško, jer još nemam prave ručne zglobove. Ron je ponudio da će mi kupiti pravi peterodijelni komplet bubnjeva. Očito je da se ljubav ne može kupiti novcem, ali ja sam upitao hoće li u kompletu biti i Zildjianove činele. On je odgovorio: “Što god želiš”, a zatim je s mog stola uzeo moj jo-jo i njime počeo šetati psa. Znam da je samo htio biti ljubazan, ali mene je to užasno razljutilo. “Jo-jo moi!” povikao sam i ščepao igračku. Zapravo sam mu htio reći: “Nisi mi tata i to nikada nećeš biti.”

Nije li čudno kako se broj umrlih osoba povećava iako Zemlja veličinom ostaje ista, pa tako jednog dana više neće biti mjesta ni za čiji grob? Baka mi je prošle godine za deveti rođendan poklonila pretplatu na *National Geographic*, koji ona zove “*The National Geographic*”. Poklonila mi je i bijeli sako s metalnom dugmadi, jer nosim isključivo bijelu odjeću, a prevelik mi je, pa ću ga imati još dugo. Dala mi je i Djedov fotoaparata, koji mi se sviđao zbog dva razloga. Upitao sam je zašto ga nije ponio kad ju je napustio. Ona je rekla: “Možda je htio da ga ti dobiješ.” Ja sam rekao: “Ali menije tada bilo minus trideset godina.” Ona je rekla: “Svejedno.” Kako god bilo, fascinantno je to što sam u *National Geographicu* pročitao da danas na svijetu živi više ljudi nego što ih je umrlo u cjelokupnoj povijesti čovječanstva. Drugim riječima, kad bi svi poželjeli istovremeno zaigrati Hamleta, to ne bi bilo moguće, jer nema dovoljno lubanja!

Što kažete na nebodere za mrtve izgrađene prema dolje? Mogli bi se nalaziti pod neboderima za žive koji se podižu prema gore. Ljude bismo mogli pokapati i stotinu katova pod zemljom, a cjelokupni svijet mrtvih mogao bi se nalaziti pod svijetom živih. Ponekad mi se čini da bi bilo neobično kad bi

postojao neboder koji se pomiče gore-dolje dok je dizalo u njemu uvijek na istome mjestu. Ako, na primjer, želite doći na devedeset četvrti kat, jednostavno pritisnete tipku na kojoj piše 94 i devedeset četvrti kat došao bi do vas. To bi, sim svega, moglo biti i jako korisno, jer ako ste na devedeset četvrtome katu, a avion u zgradu udari ispod vas, zgrada bi vas mogla spustiti na tlo, pa bi svi bili na sigurnome, čak i ako ste tog dana ptičju majicu ostavili kod kuće.

U životu sam se samo dvaput vozio u pravoj, dugačkoj limuzini. Prvi je put bilo užasno, iako je limuzina bila fantastična. Kod kuće ne smijem gledati televiziju, kao ni u limuzini, ali ipak mi je bilo fora što se i u njoj nalazio televizor. Upitao sam možemo li proći kraj škole, pa da me Pasta i Mali vide u limuzini. Mama je rekla da nam škola nije usput i da ne smijemo zakasniti na groblje. “Zašto?” upitao sam. Doista mi se činilo da je to dobro pitanje, jer, ako malo bolje promislite... zašto? Iako to više nisam, nekoć sam bio ateist, a to znači da nisam vjerovao u stvari koje ne možemo vidjeti. Smatrao sam da je čovjek nakon smrti jednostavno zauvijek mrtav i da ništa ne osjeća i da čak i ne sanja. To ne znači da sad vjerujem u stvari koje se ne vide, jer ne vjerujem. Stvar je u tome da smatram da je sve užasno komplicirano. Osim toga, ionako ga nismo išli *zapravo* pokopati.

Iako sam se silno trudio da se to ne događa, smetalo mi je kako me Baka neprestano dodirivala, pa sam prešao na prednje sjedalo i stao prstom pikati vozačevo rame, sve dok nije obratio pozornost na mene. “Koja. Vam. Je. Titula.” Upitao sam ga, glasom oponašajući Stephena Hawkinga. “Kako, molim?” “Zanima ga kako se zovete”, objasnila je Baka sa stražnjeg sjedala. On mi je dao posjetnicu.

GERALD THOMPSON

Sunshine Limousinea *raspolaganju u svih 5 gradskih općina* tel. (212) 570-7249

Ja sam njemu dao svoju vizitku i rekao: “Pozdrav. Geralde. Ja. Sam. Oskar.” Upitao me zašto tako govorim. Odgovorio sam: “Oskarova je središnja upravljačka jedinica procesor sačinjen od neuronske mreže. Računalo koje uči. Što ima više dodira s ljudima, više uči.” Gerald je rekao “O”, a zatim i “K”. Nisam znao odrediti jesam li mu simpatičan ili ne, pa sam rekao: “Sunčane naočale su vam za pet.” On je rekao: “Sto sedamdeset pet dolara.” “Znate puno psovki?” “Znam par psovki.” “Ja ne smijem psovati.” “Smola.” “Što je ‘smola’?” “To je kad nešto nije dobro.” “Znate ‘šit’?” “To je psovka, zar ne?” “Nije ako kažete ‘šitake’.” “Bit će da nije.” “Sukotaš mog Balzaka, dipšitake.” Gerald je odmahnuo glavom i malo se nasmijao, ali ne onako loše i ružno, ne meni. “Ne smijem reći čak ni ‘muf’”, rekao sam mu, “osim ako je doista hladno, pa se zbilja radi o krznu kojim se štite ruke. Zgodne vozačke rukavice.” “Hvala.” A onda mije nešto palo na pamet, pa sam to i rekao. “Zapravo, kad bi limuzine bile ekstremno dugačke, vozački bi bili *nepotrebni*. Čovjek bi mogao samo tako sjesti na stražnje sjedalo, hodati kroz limuzinu, a zatim izići s prednjeg sjedala, koje bi se nalazilo na njegovu željenom odredištu. U ovoj

situaciji, prednje sjedalo nalazilo bi se na groblju.” “A ja bih sada gledao utakmicu.” Potapšao sam ga po ramenu i rekao: “Uz riječ ‘urnebesani’ u rječniku se nalazi vaša slika.”

Na stražnjem sjedalu. Mama je držala nešto u torbici. Jasno sam vidio daje to nešto stisnula, jer sam joj vidio mišiće podlaktice. Baka je plela bijele rukavice, pa sam tako znao da su namijenjene meni, iako vani nije bilo hladno. Htio sam upitati Mamu što stišće i zašto to nešto mora biti skriveno. Sjećam se kako sam pomislio da nikada, čak ni da mi prijete opasnost od hipotermije, *nikada* neću navući te rukavice bez prstiju.

“Sad kad sam bolje promislio”, rekao sam Gerald, “mogli bi izraditi *nevjerojatno* dugačku limuzinu koja bi imala stražnje sjedalo kod majčina međunožja, a prednje sjedalo kod čovjekova mauzoleja, a bila bi dugačka koliko i čovjekov život.” Gerald je rekao: “Da, ali kad bi svi tako živjeli, nitko nikada ne bi nikoga upoznao, zar ne?” Ja sam rekao: “I?”

Mama je stiskala, Baka je plela, a ja sam rekao Gerald: “Jednom sam nogom u trbuh udario francusku kokoš”, jer sam ga htio nasmijati, jer bi mi, kad bih ga uspio nasmijati, čizme postale malo lakšima. Nije ništa rekao, vjerojatno zbog toga što me nije čuo, pa sam rekao: “Rekao sam da sam jednom prilikom nogom u trbuh udario francusku kokoš.” “Ha?” “Rekla je *Oeuf*.” “Što to znači?” “To je vic. Želite čuti još jedan ili ste već pojeli *un oeuf*” Pogledao je Baku u retrovizoru i upitao: “O čemu on to...?” Ona je odgovorila: “Njegov je djed više volio životinje nego ljude.” Ja sam rekao: “Kužite? *Oeuf*?”

Vratio sam se straga, jer je opasno istovremeno voziti i razgovarati, osobito na autocesti, a vozili smo se autocestom. Baka me ponovno počela dodirivati, što mi je smetalo, iako to nisam htio. Mama je rekla: “Srce”, a ja sam rekao: “*Oui*”, a ona je rekla: “Jesi li rezervni ključ našeg stana dao poštaru?” Meni se učinilo toliko čudnim što to spominje u tom trenutku, jer nije imalo veze ni s čim, ali čini mi se da je tražila neku temu za razgovor koja se ne odnosi na ono najočitiije. Ja sam rekao: “Poštanski je službenik zapravo poštarica.” Kimnula je, ali ne baš prema meni, pa je upitala jesam li poštarici dao ključ. Samo sam potvrdno kimnuo, jer joj nikada nisam lagao prije nego što se sve dogodilo. Nisam imao razloga lagati. “Zašto?” upitala je. Stoga sam joj ispričao: “Stan...” A ona je upitala: “Tko?” A ja sam rekao: “Vratar Stan. Ponekad svrati iza ugla po kavu, a ja želim biti siguran da ću dobiti sve pošiljke koje su mi namijenjene, pa sam pomislio... kad bi Alicia...” “Tko?” “Poštarica. Kad bi imala ključ, mogla bi nam ostavljati stvari u stanu.” “Ali, ne možeš dati ključ nepoznatoj osobi.” “Nasreću, Alicia nije nepoznata osoba.” “U stanu imamo mnogo vrijednih stvari.” “Znam. Imamo zbilja super stvari.” “Ponekad ljudi koji izgledaju dobri na koncu i nisu toliko dobri koliko se čovjek nada, znaš? Što bi bilo da ti je ukrala stvari?” “Ona to ne bi učinila.” “Ali da jest?” “Ali ne bi.” “A je li ona tebi dala ključ svoga stana?” Očito se ljutila na mene, ah meni nije bilo jasno zašto. Nisam ni u čemu pogriješio. Ili, ako jesam, toga nisam bio svjestan. I posve sigurno nisam htio učiniti nešto što nije u redu.

Prešao sam na Bakinu stranu limuzine i rekao Mami: “Zašto bi meni trebao ključ njezina stana?” Bilo joj je jasno da zatvaram svoju vreću za spavanje, a meni je bilo jasno da me zapravo ne voli. Znao sam istinu, a ona je glasila da bismo se, daje mogla birati, sada vozili na moj pogreb. Podignuo sam pogled prema prozoru na krovu

Franc, *jaje*.imuzine i zamislio svijet prije postojanja stropova, zbog čega sam se upitao; je li točno da špilja nema strop ili je cijela špilja zapravo strop? “Možda bi idući put prvo mogao pitati mene, dobro?” “Nemoj se ljutiti na mene”, rekao sam, pa sam ispružio ruku preko Bake i nekoliko puta otključao i zaključao vrata. “Ne ljutim se na tebe”, rekla je ona. “Ni malo?” “Ne.” “Još me voliš?” Činilo mi se da baš i nije najbolji trenutak za to da spomenem kako sam već dao izraditi primjerke ključa za dostavljača Pizza Huta i zaposlenika dostavne službe UPS, kao i za one drage ljude iz Greenpeacea, kako bi mi mogli ostavljati članke o morskim kravama i drugim životinjama koje izumiru kad je Stan u potrazi za kavom. “Nikada te nisam voljela više nego sada.”

“Mama?” “Da?” “Zanima me jedna stvar.” “U redu.” “Što to stišćeš u torbici?” Izvukla je ruku i otvorila šaku. Bila je prazna. “Samo tako stišćem ruku”, rekla je.

Iako je dan bio neopisivo tužan, izgledala je tako, tako prelijepo. I dalje sam pokušavao smisliti način na koji bih joj to nekako rekao, ali sve što sam uspijevao smisliti bilo je čudno i pogrešno. Nosila je narukvicu koju sam joj izradio, a zahvaljujući tome osjećao sam se za pet. Obožavam izrađivati nakit za nju, jer je to usređuje, a njezina je sreća još jedan od mojih *raisons d'être*.

Više nije tako, ali dugo, dugo sanjao sam o tome da ću preuzeti obiteljski posao s nakitom. Tata mi je neprestano govorio da sam prepametan za maloprodaju. Meni to nikada nije imalo smisla, jer je on bio pametniji od mene, a ako sam ja prepametan za maloprodaju onda je on *svakako* bio daleko prepametan za maloprodaju. To sam mu i rekao. “Kao prvo,” rekao mi je on, “nisam pametniji od tebe, samo više znam, a razlog je isključivo to što sam stariji. Roditelji uvijek znaju više od djece, a djeca su uvijek pametnija od roditelja.” “Osim ako dijete nije mentalno retardirano”, rekao sam ja. U vezi s tim nije imao što reći. “Rekao si ‘kao prvo’, što je onda kao drugo?” “Kao drugo, ako sam toliko pametan, zašto se onda bavim maloprodajom?” “To je istina”, rekao sam ja. A onda mi je na pamet palo nešto drugo: “Ali čekaj malo, to više neće biti obiteljski posao s nakitom ako ga ne vodi nitko iz obitelji.” On mi je rekao: “Naravno da hoće. Samo će pripadati nekoj drugoj obitelji.” Ja sam upitao: “A što će biti s našom obitelji? Hoćemo li otvoriti nešto drugo?” On je rekao: “Nešto ćemo već otvoriti.” O tome sam razmišljao za svoje druge vožnje u limuzini, kad smo podstanar i ja išli iskopati Tatin prazni lijes.

Jedna od super igara kojima smo se Tata i ja ponekad prepuštali nedjeljom zvala se *izviđačka ekspedicija*. Ti su pohodi s ciljem izviđanja ponekad bili krajnje jednostavni, kao na primjer kad mi je rekao da donesem ponešto iz svakog desetljeća 20. stoljeća - bio sam lukav, pa sam donio kamen - a ponekad

su bili nevjerojatno komplicirani, pa bih tragao i tjednima. U našoj posljednjoj igri, koju nikada nismo dovršili, dao mi je plan Central Parka. Upitao sam: “I?” A on je rekao: “I što?” Ja sam rekao: “Koje su upute?” On je rekao: “Tko kaže da mora biti uputa?” “Uvijek postoje nekakve upute ili barem tragovi.” “To, samo po sebi, ne govori ništa.” “Baš ništa?” On je rekao: “Osim ako je trag već i to što nema tragova i uputa.” “Je li to trag?” Samo je slegnuo ramenima, kao da nema pojma o čemu govorim. To me oduševilo.

Cijeli sam dan tumarao parkom, tražio nešto što bi mi moglo na nešto ukazati, no poteškoća se krila u tome što nisam znao što tražim. Prilazio sam ljudima i pitao ih znaju li nešto što bih ja trebao doznati, jer je tata naše ekspedicije ponekad osmišljavao tako da sam morao razgovarati s ljudima. Ali svi kojima sam prilazio kao da su se samo pitali: *Koji sad... ?* Tražio sam tragove i indicije oko najvećeg jezera. Pročitao sam sve obavijesti i plakate na svim rasvjetnim stupovima i drveću. Proučio sam opise životinja u zoološkom vrtu. Čak sam natjerao ljude da spuste zmajeve, kako bih ih pregledao, iako sam znao da od toga ne može biti osobite koristi. Ali Tata se znao služiti i većim trikovima. Nije bilo ničega i to bi bilo loše, osim ako je to ništa samo po sebi trag. Je li ništa trag?

Tog smo dana za večeru naručili piletinu General Tso bez glutena, a ja sam primijetio da se Tata služi vilicom, iako savršeno dobro barata i kineskim štapićima. “Čekaj malo!” uskliknuo sam i ustao. Pokazao sam prema njegovoj vilici. “Je li ta vilica trag?” On je slegnuo ramenima, a meni je to značilo da je riječ o vrlo važnome tragu. Počeo sam razmišljati: *Vilica, vilica*. Otrčao sam u svoj laboratorij i iz kutije u ormaru izvadio detektor metala. Budući da noću ne smijem biti sam u parku, sa mnom je pošla Baka. Krenuo sam od ulaza u 86. ulici i stao napredovati u krajnje pravilnim i preciznim linijama, poput nekog od onih Meksikanaca koji kose travnjak, kako mi ništa ne bi promaklo. Znao sam da su kukci glasni jer je ljeto, ali ih nisam čuo zbog slušalica na ušima. U tom svijetu bili smo sami, ja i metalno podzemlje.

Kad god bi se zvučni signali ubrzali, rekao bih Baki da to mjesto osvjetli baterijskom svjetiljkom. Potom bih navukao bijele rukavice, uzeo malenu sklopivu lopatu i počeo kopati, krajnje oprezno. Kad bih nešto ugledao, kistom bih uklonio zemlju, baš kao pravi arheolog. Iako sam te večeri pretražio samo mali dio parka, pronašao sam kovanicu od dvadeset pet centa, šaku spajalica za papire i lanac, tako mi se barem činilo, sa svjetiljke na kojoj ga treba potegnuti kako bi se upalila, te magnet za hladnjak u obliku sušija, za što znam, ali bih više volio da ne znam. Sve dokaze spremio sam u vrećicu, dok sam na planu parka označio gdje sam ih pronašao.

Nakon što sam se vratio kući, pregledao sam dokaze u laboratoriju, pod mikroskopom, komad po komad: savijenu žlicu, nekoliko vijaka, zahrđale škare, dječji autić, kemijsku, privjesak za ključeve, razbijene naočale nekog čovjeka koji je imao užasno slab vid...

Sve to donio sam Tati, koji je za kuhinjskim stolom čitao *The New York Times* i crvenom kemijskom označavao pogreške. “Evo što sam pronašao”, rekao sam. Istodobno sam pladnjem s dokazima sa stola odgurnuo svoju mačku. Tata je pogledao i kimnuo. Ja sam upitao: “Onda?” Samo je slegnuo ramenima, kao da nema pojma čemu govorim, pa se vratio čitanju novina. “Ne možeš mi reći čak ni jesam li na dobrome putu?” Buckminster je počeo prestati, a Tata je ponovno slegnuo ramenima. “Ali ako mi ništa ne kažeš, kako uopće mogu uspješno riješiti zadaću?” Zaokružio je nešto u jednome članku i rekao: “Sve možeš gledati i na drugi način: kako uopće možeš pogriješiti?”

Ustao je da uzme čašu vode, a ja sam pogledao što je zaokružio u novinama, jer njemu ni takva smicalica ne bi bila strana. Oznake su se nalazile u članku o nekoj nestaloj djevojci i tome kako svi misle da ju je kongresnik koji ju je ševio na koncu i ubio. Nekoliko mjeseci kasnije njezino su tijelo pronašli u Rock Creek Parku, a to je u Washingtonu, no tada je sve već bilo drukčije i nikome više nije bilo stalo, osim njezinim roditeljima. zjavi, koju je pročitao stotinama okupljenih izvjestitelja iz improviziranog medijskog centra u stražnjem dijelu obiteljskog doma, otac C. Levy odlučno je ponovio kako je uvjeren da će njegovu kćer pronaći. “Nećemo prestati tražiti dok ne dodemo do nedvosmislenog razloga zbog kojeg bismo trebali prestati tražiti, to jest do Chandrina povratka.” Tijekom kratkog vremena ostavljenog za postavljanje pitanja, dopisnik *El Paisa* upitao je g. Levyja misli li pod “povratkom” na “siguran povratak”. Obuzet emocijama, g. Levy nije bio u stanju odgovoriti, pa je za mikrofon stao njegov odvjetnik. “I dalje se nadamo i molimo za Chandrinu dobrobit, te ćemo učiniti sve što je u našoj

Ipak nije pogreška! To je poruka upućena meni!

Iduća tri dana svake sam večeri ponovno odlazio u park. Iskopao sam ukosnicu, smotuljak s kovanicama, čavlič s plastičnom glavom, vješalicu, bateriju od 9 volta, švicarski nožić, maleni okvir za slike, privjesak za ogrlicu psa koji se zove Turbo, pravokutnik aluminijske folije, prsten, žilet, strašno star džepni sat koji se zaustavio u 5:37, iako nisam mogao znati je li to bilo ujutro ili poslije podne. Ali i dalje nisam bio u stanju shvatiti što sve to znači. Što sam više stvari pronalazio, to sam manje razumio.

Raširio sam plan parka na stolu u blagovaonici i kutove pritisnuo limenkama povrtnog soka V8. Točkice koje su označavale mjesta na kojima sam nešto pronašao izgledale su poput zvijezda u svemiru. Povezao sam ih linijama, poput astrologa, a kad biste počeli žmirkati poput kakvog Kineza, uvidjeli biste da te linije podsjećaju na ispisanu riječ “krhko”. Krhko. Što je krhko? Je li Central Park krhak? Je li priroda krhka? Jesu li stvari koje sam pronašao krhke? Onaj čavlič nije krhak. Je li savijena žlica krhka? Izbrisao sam crte i povezao točke drukčije, tako da sam dobio “vrata”. Krhka? Vrata? A onda sam se sjetio riječi *porte*, francuskog izraza za vrata, očito. Izbrisao sam linije i spojio ih tako da sam dobio riječ “port”. Tako mi je sinulo da točke mogu spojiti i tako da dobijem riječi “kiborg”, “kljunaš”, “cice”, čak i “Oskar”, ako čovjek gleda

krajnje kineski. Mogao sam ih povezati tako da dobijem praktički bilo što, a to je značilo da se nimalo ne približavam rješenju. A sada nikada neću doznati što sam to trebao pronaći. I to je još jedan razlog zbog kojeg ne mogu spavati.

Bilo kako bilo.

Ne smijem gledati televiziju, iako smijem unajmiti dokumentarce koji su mi odobreni, a mogu čitati što god poželim. Najdraža mi je knjiga *Kratka povijest vremena*, iako je zapravo nisam dovršio, jer je matematički dio izuzetno težak, a Mama mi baš ne može pomoći kako treba. Jedan mi je od omiljenih dijelova početak prvog poglavlja, u kojem Stephen Hawking govori o jednom slavnom znanstveniku koji je držao predavanje o tome kako Zemlja kruži oko Sunca, Sunce oko Sunčeva sustava ili tako nekako. U jednom trenutku neka žena iz stražnjeg reda podignula je ruku i rekla: “To što ste nam ispričali obične su gluposti. Svijet je zapravo ravna ploča na leđima divovske kornjače.” Znanstvenik je onda pita na čemu stoji ta kornjača. A ona odgovara: “Ali ispod nje se samo nižu druge kornjače!”

Priča mi je super, jer pokazuje koliko ljudi mogu biti neuki. A i zato što volim kornjače.

Nekoliko tjedana nakon najgoreg dana počeo sam pisati hrpe pisama. Ne znam zašto, ali to je bilo među rijetkim stvarima koje su mi olakšavale čizme. Neobično je to što sam se, umjesto uobičajenim poštanskim markama služio markama iz svoje zbirke, pa tako i onima uistinu vrijednima, zbog čega sam se ponekad pitao pokušavam li se zapravo samo riješiti određenih stvari. Prvo pismo napisao sam Stephenu Hawkingu. Na marci je bio prikazan Alexander Graham Bell.

*Dragi Stephene Hawking, mogu li, molim Vas, postati Vašim štićenikom?
Hvala,
Oskar Schell*

Nekako sam mislio da mi neće odgovoriti, jer je tako nevjerojatno slavna osoba, a ja toliko običan. No onda sam se jednog dana vratio kući iz škole, a Stan mi je uručio omotnicu i rekao: “Dobio si poštu!” .nim AOL-ovskim glasom kojem sam ga naučio. Pretrčao sam 105 stuba do našega stana, otrčao u svoj laboratorij, ušao u svoj zidni ormar, uključio baterijsku svjetiljku i otvorio omotnicu. Pismo je bilo natipkano, posve razumljivo, jer se Stephen Hawking ne može služiti rukama, jer ima amiotrofičnu lateralnu sklerozu, za koju, nažalost, znam.

*Hvala na pismu. Zbog velikog broja pisama koja primam, ne mogu osobno odgovoriti. Ipak, znaj da čitam i čuvam sva pisma, u nadi da ću jednog dana biti u mogućnosti na svako odgovoriti primjereno, onako kako i zaslužuje. Do tada, iskrenim poštovanjem,
Stephen Hawking*

Nazvao sam mamu na mobitel. “Oskare?” “Javila si se prije nego što je zazvonio.” “Je li sve u redu?” “Treat će mi laminator.” “Laminator?” “Želim sačuvati nešto nevjerovatno i čudesno.”

Kad me Tata tog dana, večer uoči najgoreg dana, dopratio na spavanje i pokrio, upitao sam ga je li svijet ravna ploča koja počiva na leđima divovske kornjače. “Kako, molim?” “Samo mi nije jasno zašto je Zemlja na mjestu, zašto ne propadne kroz svemir.” “Vodim li ja to na spavanje Oskara ili nekog drugog? Je li mu neki izvanze- maljac ukrao mozak radi eksperimentiranja?” Ja sam rekao: “Ne vjerujemo u izvanzemaljce.” On je rekao: “Zemlja zapravo doista propada kroz svemir. To dobro znaš, stari moj. Neprestano pada u smjeru Sunca. To je bit kruženja orbitom.” Ja sam stoga rekao: “Očito, ali zašto postoji gravitacija?” On je rekao: “Kako to misliš, zašto postoji gravitacija?” “Koji je razlog za to?” “Tko kaže da mora postojati određeni razlog?” “Pa, zapravo nitko.” “Bilo je to retoričko pitanje.” “Što to znači?” “To znači da nisam tražio odgovor, nego sam pitanjem samo htio naglasiti određenu stvar.” “Koju stvar?” “Da ne mora postojati razlog.” “Ali ako nema razloga, zašto onda svemir uopće postoji?” “Zahvaljujući pogodnim uvjetima.” “Zašto sam ja onda tvoj sin?” “Jer smo Mama i ja vodili ljubav, a jedan moj spermij oplodio je jedno njezino jajašce.” “Ispričavam se, pričekaj da povratim.” “Nemoj se ponašati kao klinac svojih godina.” “Ali ne kužim zašto postojimo. Ne mislim kako, nego zašto.” Gledao sam kako mu misaone kriješnice kruže oko glave. On je rekao: “Postojimo jer postojimo.” “*Koji sad... ?*” “Mogli bismo zamišljati raznorazne svjetove drukčije od ovoga, ali ovo je svemir koji je nastao.”

Shvaćao sam što želi reći i nisam se protivio takvom razmišljanju, ali se S njim nisam ni slagao. Sama činjenica da si ateist ne znači da ne bi htio da stvari imaju i razloge zbog kojih su takve kakve jesu.

Uključio sam svoj kratkovalni radioprijemnik i uz Tatinu pomoć uspio uhvatiti postaju na kojoj je netko govorio grčkim jezikom, a to je bilo zgodno. Nisam ništa razumio, ali smo nas dvojica samo tako ležali, zagledani u zviježđa na mojem stropu koja su svijetlila u tami, i tako još neko vrijeme slušali. “Tvoj je djed znao grčki”, rekao je. “Želiš reći da *zna* grčki”, rekao sam ja. “Tako je. Samo ga ovdje ne govori.” “Možda slušamo baš njega.” Naslovnica je bila raširena preko nas poput kakvog pokrivača. Na njoj je bila i fotografija tenisača koji leži na leđima, za kojeg sam stoga zaključio da je pobijedio, ali nisam znao točno odrediti je li sretan ili tužan.

“Tata?” “Da?” “Možeš mi ispričati neku priču?” “Svakako.” “Dobru priču?” “Za razliku od onih dosadnih koje ti pričam.” “Da.” Cijelim tijelom privio sam mu se nevjerovatno blizu, toliko da mi se nos našao pod njegovim pazuhom. “I nećeš me prekidati?” “Potrudit ću se.” “Jer je onda teško pričati priču.” “I ide na živce.” “I ide na živce.”

Trenutak prije nego što bi počeo bio mi je najdraži.

“Jednom davno grad New York imao je i šestu gradsku općinu.” “Sto je gradska općina?” “To ja nazivam prekidanjem.” “Znam, ali priča mi neće imati

smisla ne budem li znao što je gradska općina.” “To je nešto kao kvart. Ili više kvartova zajedno.” “Ako je nekoć postojala šesta općina, koje su onda ostale općine?” “Manhattan, očito, Brooklyn, Queens, Staten Island i Bronx.” “Jesam li kada bio u nekoj od tih drugih općina?” “Evo njega opet.” “Samo me zanima..” “Jednom smo bili u zoološkom vrtu u Bronxu, prije nekoliko godina. Sjećaš se?” “Ne.” “I bili smo u Brooklynu, razgledali smo ruže u botaničkome vrtu.” “Jesam li bio u Oueensu?” “Čini mi se da nisi.” “Jesam li bio na Staten Islandu?” “Nisi.” “Je li doista postojala šesta gradska općina?” “To ti pokušavam ispričati.” “Više te neću prekidati. Obećavam.”

Nakon što je dovršio priču, ponovno smo uključili radio i pronašli stanicu na kojoj je netko govorio na francuskome. To je bilo osobito lijepo, jer me podsjetilo na odmor s kojeg smo se upravo bili vratili, a za koji bih najviše volio da nikad nije završio. Nakon nekog vremena tata me upitao jesam li budan. Rekao sam mu da nisam, jer sam znao da me ne voli napustiti dok ne utonem u san, a nisam htio da ujutro, prije odlaska na posao, bude umoran. Poljubio me u čelo, poželio mi laku noć i već prišao vratima.

“Tata?” “Reci, stari moj.” “Ništa.”

Njegov sam glas sljedeći put čuo kad sam se sutradan vratio iz škole. Pustili su nas ranije, zbog onoga što se dogodilo. Nije me uopće obuzimala panika, jer su i Mama i Tata radili u središnjem dijelu Manhattana, a Baka, očito, nije radila, pa su tako svi ljudi do kojih mi je bilo stalo bili na sigurnome.

Znam da sam se kući vratio u 10:18, jer često gledam na ručni sat. Stan je bio tako prazan i tako tih. Dok sam prilazio kuhinji osmislio sam polugu koja bi se mogla nalaziti na ulaznim vratima, a koja bi pokrenula divovski kotač sa žbicama u dnevnoj sobi koji bi pokretao metalne zupce koji bi visjeli sa stropa i tako stvarali prelijepu glazbu, izvodili na primjer *Fixing a Hole* ili *I Want to Teli You*, pa bi se stan pretvorio u divovsku glazbenu škrinjicu.

Nakon što sam u prolasku potapšao Buckminstera, da mu pokažem da ga volim, preslušao sam poruke na telefonskoj sekretarici. Još nisam imao mobitel, a kad smo odlazili iz škole Pasta mi je rekao da će me nazvati i reći hoću li gledati kako pokušava izvesti razne akrobacije na skejtbordu u parku ili ćemo otići prelistati primjerke *Playboya* u prodavaonici s takvim rasporedom polica da nitko ne vidi što gledaš, što mi se zapravo nije radilo, ali ipak.

Prva poruka. Utorak, 8:52. *Ima li koga? Halo! Ovdje tata. Ako je netko tu, javite se. Nazvao sam ured, ali nitko se ne javlja. Cuj, nešto se dogodilo. Sa mnom je sve OK. Kažu nam da se ne mičemo i da čekamo vatrogasce. Siguran sam da je sve u redu. Ponovno ću nazvati kad doznam više o tome što se događa. Samo sam htio reći da je sve u redu i da nema razloga za zabrinutost. Ubrzo ću ponovno nazvati.*

Uređaj je snimio još četiri njegove poruke: u 9:12, u 9:31, u 9:46 i u 10:04. Preslušao sam ih, zatim ih još jednom preslušao, a onda, prije nego što sam stigao smisliti što sada, pa čak i što misliti ili osjećati, zazvonio je telefon.

Bilo je 10:22:27.

Pogledao sam prikaz broja na ekranu i vidio da zove on.

ZAŠTO NISAM ONDJE GDJE SI TI

21. 5. 63.

Mojem nerođenom djetetu: nisam oduvijek nijem, nekoć sam govorio i govorio i govorio i govorio i nisam mogao šutjeti, a tišina me preuzela poput raka, bio mi je to jedan od prvih obroka u Americi, pokušao sam reći konobaru: “To kako ste mi upravo dodali nož podsjeća me na...” ali nisam mogao dovršiti rečenicu, njezino mi ime nikako nije htjelo prijeći preko usana, pokušao sam još jednom, nije išlo, bila je zaključana u meni, kako neobično, pomislio sam, kako to čovjeka frustrira, kako je to jadno, kako tužno, uzeo sam kemijsku iz džepa i na ubrusu napisao “Anna”, sve se ponovilo dva dana kasnije, pa zatim ponovno sljedećeg dana, htio sam govoriti jedino o njoj, i to se stalno ponavljalo, a kad nisam imao kemijsku, ispisivao sam “Anna” u zraku - unatrag i zdesna ulijevo - kako bi onaj tko mi je već bio sugovornik vidio, a kad bih se našao na telefonu, okretao sam brojke - 2, 6, 6, 2 - kako bi sugovornik čuo ono što ja, osobno, ne mogu reći. Sljedeća izgubljena riječ bila je “i”, vjerojatno zbog toga što je toliko kratka i jednostavna, nešto poput njezina imena, tako duboka i dalekosežna riječ koju čovjek gubi, pa sam morao govoriti “jota”, što je zvučalo apsurdno, ali, eto: “Molim vas kavu jota nešto slatko”, nitko svjesno ne bi htio biti takav. Riječ “željeti” izgubio sam vrlo rano, što ne znači da sam prestao i željeti određene stvari - želio sam ih još više - samo više nisam bio u stanju izraziti tu želju, pa sam umjesto toga govorio “htjeti”, “Hoću dva peciva”, rekao bih pekaru, no to nije bilo posve kako treba, značenje mojih misli počelo je lebdjeti i udaljavati se od mene, poput listova koji sa stabla otpadaju u rijeku, ja sam bio stablo, a svijet je bio rijeka. Jednog poslijepodneva s psima u parku ostao sam bez riječi “doći”, riječ “dobro” izgubio sam kad me brijač okrenuo prema ogledalu, izgubio sam “stid” i “stidjeti se” - imenicu i glagol, istovremeno, kao i “štetu”, bila je to prava šteta. Izgubio sam “nositi”, izgubio sam stvari koje sam nosio - “knjižicu”, “olovku”, “sitniš”, “novčanik” - izgubio sam čak i “izgubiti”. Nakon nekog vremena, preostalo mi je tek još nekoliko riječi, kad bi mi netko učinio nešto ljubazno, rekao bih: “Ono što dolazi prije ‘nema na čemu’”, kad bih oglasio, prstom bih pokazao želudac i rekao: “Suprotno sam od sit”, bio sam izgubio “da”, ali sam i dalje imao “ne”, pa bih, ako bi me netko upitao; “Jeste li vi Thomas?” odgovorio; “Nisam ne”, no onda sam ostao i bez “ne”, pa sam otišao u salon za tetoviranje i dao da mi ispišu DA na lijevome dlanu, a NE na desnome dlanu, što da kažem, život mi zahvaljujući tome nije postao čudesan, ali je postao moguć, kad usred zime protrljam dlanove grijem se trenjem DA i NE, kad plješćem, ujedinjavanjem i odvajanjem DA i NE pokazujem da mi se nešto sviđa, “knjigu” pokazujem tako što rastvaram sklopljene dlanove, svaka je knjiga, za mene, uravnoteženost DA i NE, pa tako i ova, moja posljednja, osobito ona. Slama li mi se zbog toga srce, naravno, svakog trenutka i svakog dana, na više komadića nego što ih ima u građi mog srca, samog sebe nikada

nisam smatrao mirnim i tihim, a kamoli nijemim, nikada nisam ni razmišljao o određenim stvarima, sve se promijenilo, udaljenost koja se uvukla između mene i moje sreće nije bila svijet, nije se sastojala od bomba i zgrada u plamenu, stvar je bila u meni, u mojem razmišljanju, raku koji nikad ne odustaje, je li neukost pravi blagoslov, ne znam, ali tako je bolno razmišljati, i reci mi, što mi je razmišljanje ikada donijelo, na koje me to divno mjesto ikada dovelo? Razmišljam i razmišljam i razmišljam, već milijun puta mislima sam se udaljio od sreće i zadovoljstva, ali se njima onamo nikada nisam vratio. Posljednja riječ koju sam uspio naglas izgovoriti bila je “ja”, a to je užasno, ali eto, hodao sam uokolo, šetao kvartom i govorio: “Ja ja ja ja.” “Želiš kavu, Thomase?” “Ja.” “I možda nešto slatko?” “Ja.” “Što kažeš na ovo vrijeme?” “Ja.” “Doimaš se uzrujano. Nešto nije u redu?” Htio sam reći; “Naravno”, htio sam upitati; “Je li išta uopće u redu?” Htio sam povući nit, rasplesti šal svoje tišine i ponovno krenuti ispočetka, ali sam umjesto toga rekao: “Ja.” Znam da nisam jedini s tom bolešću, čovjek na ulici sluša starce, a neki od njih stenju i zapomažu: “Aja ja ja ja”, ah neki od njih grčevito se drže svoje posljednje riječi, “ja”, govore je, jer su očajni, to nije pritužba, to je molitva, a ja sam onda ostao bez “ja” i moja je tišina tako postala potpuna. Počeo sam uokolo nositi prazne knjižice, bilježnicu poput ove, koje onda ispunjavam svim stvarima koje ne mogu izgovoriti, tako je počelo, kad bih kod pekara poželio naručiti dva peciva, napisao bih: “Želim dva peciva” na sljedećoj praznoj stranici, pa bih mu to pokazao, a kad bi mi zatrebala nečija pomoć, napisao bih “Pomoć”, a kad me nešto navelo na smijeh, napisao bih “Ha ha ha!” a umjesto da pjevam pod tušem ispisivao bih stihove omiljenih pjesama, voda bi od tinte postajala plavom ili crvenom ili zelenom, a glazba bi mi se tako slijevala niz noge, na završetku svakog dana ponio bih knjigu u krevet i tako čitao stranice svog života:

Želim dva peciva.

I ne bih imao ništa protiv nečega slatkog.

Žao mi je, nemam ništa sitnije.

Pocni siriti novosti...

Običnu, molim.

Hvala, ali raspuknut ću se.

Nisam siguran, ali već je kasno.

Pomoć.

Ha ha ha!

Znalo se dogoditi da mi i prije završetka dana ponestane praznih stranica, pa sam, kad bi se dogodilo da trebam nešto priopćiti nekome na ulici ili u pekarnici ili na autobusnoj postaji, u najboljem slučaju mogao listati stranice knjižice i potražiti najprikladniju stranicu koju bih mogao reciklirati, ako bi me netko upitao “Kako si?” znalo se dogoditi da je najprikladnije pokazati “Običnu, molim” ih možda “I ne bih imao ništa protiv nečega slatkog”, kad je moj jedini prijatelj, g. Richter, rekao: “Kako bi bilo da ponovno pokušaš izraditi neku skulpturu? Što bi se najgore moglo dogoditi?” Vratio sam se nekoliko listova i

došao do približno polovice već ispunjene bilježnice: “Nisam siguran, ali već je kasno.” Tako sam ispunio stotine knjižica, tisuće, imao ih posvuda u stanu, njima se koristio kao graničnicima za vrata i utezima za papire, slagao ih na hrpu ako sam trebao doći do nečega na povišenome mjestu, postavljao ih pod noge klimavih stolova, služili su mi kao podmetači i podlošci, kao podloga za ptičje kaveze i za udaranje kukaca od kojih sam molio oprost, svoje knjižice nikada nisam smatrao osobitima, tek nužnima, pa bih ponekad i istrгнуo koju stranicu - “Zao mi je, nemam ništa sitnije” - da nešto obrišem, ili istrгнуo cijeli dan da zapakiram rezervne žarulje, sjećam se kako sam cijelo jedno poslijepodne proveo s g. Richtrom u zoološkom vrtu u Central Parku, onamo sam otišao opterećen hranom za životinje, samo netko tko nikada nije bio životinja može postaviti znak na kojem piše da se ne smiju hraniti, g. Richter ispričao je vic, ja sam dobacio hamburger lavovima, on je protresao kaveze smijehom, životinje su se povukle u kutove, mi smo se smijali i smijali, zajedno i zasebno, grohotom i nijemo, ili smo čvrsto odlučili da ćemo zanemariti sve što treba zanemariti, da ćemo izgraditi novi svijet ni iz čega ako ništa u našem svijetu nije moguće spasiti i sačuvati, bio mi je to jedan od najboljih dana u životu, dan tijekom kojeg sam živio taj svoj život i nisam nimalo razmišljao o svome životu. Kasnije te godine, kad je snijeg počeo zastirati stube pred ulazom, kada se jutro pretvorilo u večer dok sam sjedio na sofi, zakopan pod svime što sam u međuvremenu izgubio, pripremio sam sve za vatru i umjesto trijesaka za potpalu upotrijebio smijeh: “Ha ha ha!” “Ha ha ha!” “Ha ha ha!” “Ha ha ha!” Već sam bio ostao bez riječi kad sam upoznao tvoju majku, to je možda i omogućilo naš brak, budući da me nikada nije morala upoznati. Upoznali smo se u Kolumbijskoj pekarnici na Broadwayu, oboje smo u New York bili došli osamljeni, slomljeni i smeteni, ja sam jedio u jednom kutu i miješao mlijeko koje sam upravo bio stavio u kavu, ukrug, bez prestanka, kao da je riječ o nekom minijaturnom Sunčevu sustavu, lokal je bio napola prazan, no ona je sjela odmah kraj mene, “Izgubio si sve”, rekla je, kao da mi odaje neku tajnu, “To jasno vidim”. Da sam bio netko drugi u drukčijem svijetu bio bih učinio nešto drukčije, ali bio sam ja, a svijet je bio onaj isti svijet, pa sam samo šutio, “Sve je u redu”, prošaptala je ona, ustima koja su se nalazila preblizu mojem uhu, “Tako je i sa mnom. To se vjerojatno vidi i sa suprotnog kraja prostorije. To nije kao kad si Talijan. Upadamo u oči poput pokvarenog zuba. Pogledaj kako oni izgledaju. Možda ne znaju da smo mi izgubili sve, ali znaju da nešto nije kako treba.” Ona je bila stablo, ali i rijeka koja se udaljava od tog stabla, “Ima i gorih stvari”, rekla je, “gorih nego kad je čovjek poput nas. Eto, barem smo živi”, jasno sam vidio da bi najradije bila povukla posljednje riječi, no struja je bila prejaka, “A vrijeme je za pet, također, nemoj dopustiti da to zaboravim spomenuti”, ja sam miješao kavu. “Ali čujem da bi večeras trebalo postati ušljivo. Tako su barem rekli na radiju”, samo sam slegnuo ramenima, nisam znao što znači “ušljivo vrijeme”, “Kanila sam kupiti malo tunjevine u A&P-ju. Jutros sam izrezala nekoliko kupona iz Posta. Nude pet konzerva po cijeni tri.

Kakva prilika! Čak i ne volim tunjevinu. Iskreno govoreći, od nje dobivam trbobolju. Ali nigdje nećeš pronaći bolju cijenu”, pokušavala me nasmijati, ali ja sam slijegao ramenima i miješao kavu, “Ne znam više”, rekla je. “Vrijeme je za pet, a tip na radiju kaže da će večeras biti ušljivo, možda bih onda ipak trebala otići u park, iako vrlo lako izgorim. Osim toga, večeras baš i neću jesti tunjevinu, zar ne? Zapravo je nikada neću jesti, ako ćemo pravo. Od nje me boli trbuh, ako ćemo posve iskreno. Znači da u pogledu toga nema žurbe. Ali vrijeme, vrijeme neće zauvijek ostati ovakvo. Ili se to još barem nikada nije dogodilo. A trebala bih ti reći i da moj doktor kaže kako mi izlasci na zrak gode. Oči su mi ušljive, a on kaže da ni približno dovoljno ne izlazim, te da bih, kad bih malko više izlazila, kad bih se malko manje bojala...” Ispružila je ruku, a ja nisam znao kako je prihvatiti, pa sam joj lomio prste tišinom, ona je rekla: “Ne želiš razgovarati sa mnom, zar ne?” Izvadio sam knjižicu iz ruksaka i pronašao prvu praznu stranicu, pretposljednju. “Ne govorim”, napisao sam. “Žao mi je.” Pogledala je papir, pa mene, pa ponovno papir, pokrila je oči rukama i zaplakala, suze su joj klizile kroz prste i skupljale se u malenim mrežicama, tako je plakala i plakala i plakala, u blizini nije bilo nikakvih ubrusa, pa sam istrгнуo stranicu iz knjižice - “Ne govorim. Žao mi je.” - i njome joj obrisao obraze, moje objašnjenje i isprika klizili su joj niz lice poput maskare, a ona mi je uzela kemijsku i na sljedećoj, posljednjoj stranici moje dnevne knjižice napisala:

Molim te vjenčajmo se.

Ja sam okrenuo nekoliko stranica unatrag i pokazao riječi “Ha ha ha!” Ona je opet otvorila posljednju stranicu i pokazala: “Molim te vjenčajmo se.” Ja sam vratio stranice unatrag i pokazao: “Žao mi je, nemam ništa sitnije”. Ona je ponovno okrenula stranice i pokazala “Molim te vjenčajmo se”. Ja sam ih opet vratio i pokazao: “Nisam siguran, ali već je kasno”. Ona je okrenula stranice i pokazala “Molim te vjenčajmo se”, a ovaj put prst je stavila pod riječi “Molim te”, kao da želi zadržati tu stranicu otvorenom i okončati razgovor, ili kao da se želi probiti kroz te riječi i doći do onoga što uistinu želi reći. Razmišljao sam o životu, o svome životu, o neugodnim situacijama, malenim koincidencijama, sjenama radiobudilica na noćnim ormarićima. Razmišljao sam o svojim malim pobjedama i svemu što sam vidio uništeno, plivao sam kroz bunde od nerca na roditeljskome krevetu dok su oni u prizemlju imali goste, izgubio sam jedinu osobu s kojom sam mogao provesti jedini život, ostavio sam tisuću tona mramora, mogao sam oslobađati skulpture, mogao sam osloboditi sebe iz mramora sebe. Ranije sam iskusio radost, ali ni približno dovoljno, može li je uopće biti dovoljno? Okončanje patnje ne opravdava patnju, pa tako nema konca patnji, kako sam samo zbrkan, pomislio sam, kakva budala, kako nepromišljen i skučen, kako bezvrijedan, kako sputan i jadan, kako bespomoćan. Nitko od mojih kućnih ljubimaca ne zna kako se zove, kakav sam ja to čovjek? Podignuo sam njezin prst kao da se radi o gramofonskoj igli i stao vrtjeti stranice unatrag, jednu po jednu:

Pomoć.

GOOGOLPLEKS

Kad je riječ o narukvici koju je Mama nosila na pogreb, tu sam zapravo Tatinu posljednju glasovnu poruku zapisao Morseovim znakovima, pa sam za tišinu upotrijebio svijetloplave perlice, smeđe za razmake među slovima, ljubičaste za razmake među riječima, a dugačke i kratke komade niti među perlicama za duge i kratke Morseove znakove, koje zapravo nazivamo impulsima, čini mi se, ili tako nekako. Tata bi to znao. Narukvicu sam radio devet sati i namjeravao sam je dati Sonnyju, beskućniku kojeg ponekad vidim ispred ulaza u Alliance Française, jer mi on otežava čizme, ili možda Lindy, onoj simpatičnoj starijoj ženi koja dobrovoljno vodi posjetitelje kroz Prirodoslovni muzej, kako bih joj bio nekako poseban, ili čak jednostavno nekome u invalidskim kolicima. Ali umjesto toga dao sam je Mami. Ona je rekla da nikada nije dobila bolji dar. Upitao sam je je li bolji od *jestivog tsunamija*, iz doba kad su me zanimale jestive meteorološke pojave. Ona je rekla: “Drukčiji”. Upitao sam je je li zaljubljena u Rona. Ona je rekla: “Ron je divna osoba”, a to je bio odgovor na pitanje koje nisam postavio. Stoga sam ponovio pitanje. “Točno ili netočno: zaljubljena si u Rona.” Ona je ruku s prstenom položila na kosu i rekla: “Oskare, Ron mi je *prijatelj*.” Već sam je htio upitati troši li se s prijateljem, a da je odgovorila potvrdno, bio bih pobjegao, a da je odgovorila ne, bio bih je upitao maze li se po genitalijama, o čemu ponešto znam. Htio sam joj reći da još ne bi trebala igrati scrabble. Niti gledati u ogledalo. Niti pojačavati liniju više od onoga koliko je potrebno da se jedva čuje. Nije bilo u redu prema Tati i nije bilo u redu prema meni. Ali sve sam to zakopao duboko u sebi. Izradio sam joj i druge komade Morseova nakita s Tatinim porukama - ogrlicu, arukvicu za gležanj, nekoliko naušnica, tjaru - ali ona je ogrlica posve sigurno bila najljepša, možda i stoga što je bila posljednja, pa tako i najdragocjenija. “Mama?” “Da?” “Ništa.”

Čak i nakon godinu dana, i dalje mi je bilo užasno teško raditi određene stvari, poput tuširanja, iz nekog nejasnog razloga, kao i, očito, ulaženja u dizala. Mnogo stvari u meni je izazivalo paniku, poput visećih mostova, klica, zrakoplova, vatrometa, Arapa u podzemnoj (iako nisam rasist), Arapa u restoranima i kafićima i na drugim javnim mjestima, skela, kanalizacijskih otvora, rešetkastih otvora iznad podzemne željeznice, prtljage bez vlasnika, cipela, osoba s brkovima, dima, čvorova, visokih zgrada, turbana. Često se dogadalo da sam stekao osjećaj da sam usred divovskog crnog mora, ili negdje duboko u svemiru, ali ne tako da je to bilo fascinantno. Stvar je samo u tome da je sve bilo nekako nevjerojatno daleko od mene. Noću je bilo najgore. Počeo sam izmišljati razne stvari, a onda više nisam mogao prestati, poput dabrova, za koje znam. Ljudi misle da ruše drveće kako bi podizali brane, no razlog se zapravo krije u tome što im zubi nikad ne prestaju rasti i kad ih neprestano ne bi strugali rušenjem drveća, zubi bi im počeli urastati u vlastito lice, što bi ih usmrtilo. Tako je bilo i s mojim mozgom.

Jedne noći, nakon, kako mi se činilo, googolpleksa takvih izmišljotina, otvorio sam Tatin zidni ormar. Ondje smo se nekada na podu hrvali grčko-rimskim stilom i pričali urnebesne viceve, a jednom smo na strop objesili visak i na pod posložili pločice domina ukrug, da dokažemo da se Zemlja okreće. Ali od njegove smrti nisam bio ondje. Mama je bila u dnevnoj sobi s Ronom, preglasno su slušali glazbu i igrali društvene igre. Tata joj nije nedostajao. Ja sam neko vrijeme samo držao ručicu na vratima prije nego što sam je okrenuo.

Iako je Tatin lijes bio prazan, ormar mu je bio pun. Čak i nakon više od godinu dana mirisao je po brijanju. Dodirnuo sam sve njegove bijele majice kratkih rukava. Dodirnuo sam skupi sat koji nikad nije nosio i rezervne vezice za tenisice koje više nikada neće trčati oko jezera u Central Parku. Uvukao sam ruke u džepove svih njegovih sakoa (tako sam pronašao račun za vožnju taksijem, omot malene čokoladice, te posjetnicu nekog dobavljača dijamanata). Navukao sam njegove papuče. Pogledao sam se u njegovoj metalnoj žlici za cipele. Prosječan čovjek zaspi za sedam minuta, ali ja nisam mogao spavati ni nakon više sati, a čizme su mi postajale laganijima kad sam bio uz njegove stvari, kad sam dodirivao stvari koje je on dodirivao, kad sam popravljao položaj vješalica, iako sam znao da nije važno da budu ravne.

Smoking mu je bio prebačen preko stolice na kojoj je sjedio kad je vezivao cipele, a ja sam pomislio: *Čudno*. Zašto nije obješen zajedno s njegovim odijelima? Je li se noć uoči smrti bio vratio s neke otmjene zabave? Ali, zašto bi svukao smoking i zatim ga ne bi objesio? Možda ga je trebalo odnijeti na čišćenje? Ali nisam se sjećao nikakve otmjene zabave. Pamtio sam kako me otpratio na spavanje i pokrio, kako smo slušali nekoga tko je govorio grčki na nekoj kratkovalnoj postaji, kako mi je pričao priču o njujorškoj šestoj gradskoj općini. Da nisam primijetio još nešto čudno, više nikada ne bih ni pomislio na taj smoking. Ali počeo sam uočavati mnogo toga.

Na najvišoj polici nalazila se zgodna plava vaza. Što ondje, tako visoko, radi zgodna plava vaza? Posve očito, nisam je mogao doseći, pa sam približio stolicu na kojoj se i dalje nalazio onaj smoking, a onda sam otišao u svoju sobu, po *Sabrana Shakespeareova djela* koja mi je Baka kupila kad je doznala da ću biti Yorick, pa sam ih odnio onamo, četiri po četiri tragedije, sve dok nisam složio dovoljno visoku hrpu. Stao sam na sve to i još nekoliko trenutaka sve je to funkcioniralo. Ali onda sam vršcima prstiju dosego vazu, a tragedije su se počele ljuljati i onaj smoking užasno mi je odvlačio pozornost, pa se već trenutak kasnije sve našlo na podu, pa tako i ja, pa tako i vaza, koja se razbila. “Nisam ja!” povikao sam, ali oni me nisu ni čuli, jer su slušali preglasnu glazbu i previše se smijali. Posve sam se zatvorio u vreću za spavanje samog sebe, ne zbog toga što sam se ozlijedio i ne zbog toga što sam nešto razbio, nego jer su se oni tako smijali. Iako sam znao da to ne bih trebao učiniti, samome sebi ostavio sam masnicu.

Počeo sam sve čistiti i pospremati i upravo tada primijetio sam još nešto neobično. Usred tog razbijenog stakla nalazila se malena omotnica, približno

veličine kartice za bežični internet. *Koji sad... ?* Otvorio sam je, a u njoj se nalazio ključ. *Koji sad... koji sad... ?* Ključ je izgledao čudno, očito bio iznimno važan, jer je bio deblji i kraći od običnih ključeva. To nisam znao objasniti: debeli i kratki ključ, u malenoj omotnici, u plavoj vazi, na najvišoj polici u njegovu ormaru.

Moj je prvi potez bio posve logičan: u potpunoj tajnosti iskušao sam ključ na svim bravama u stanu. I bez stvarnog pokušaja, znao sam da ključ ne otvara ulazna vrata, jer nije bio ni sličan ključu koji nosim na vrpici oko vrata kako bih mogao ući i kad nema nikoga. Šuljao sam se da me nitko ne primijeti, a ključ sam iskušao i na vratima kupaonice i na vratima raznih soba, kao i na ladicama Mamine komode. Isprobao sam ga i na pisaćem stolu u kuhinji za kojim je Tata nekoć plaćao račune, kao i na ormaru kraj ormara s posteljinom u kojem sam se ponekad skrivao kad smo se igrali skrivača i na Maminoj kutiji s nakitom. Ali nije odgovarao nijednoj bravi.

Te sam večeri u krevetu osmislio poseban odvod koji bi se nalazio pod svim jastucima u New Yorku i koji bi bio spojen s jezerom. Kad god bi čovjek zaspao u suzama, suze bi se skupljale na istome mjestu, a meteorolog bi ujutro mogao izvijestiti o tome je li se razina Jezera suza povisila ili snizila, pa bi se odmah znalo je li New York u teškim čizmama. A kad bi se dogodilo nešto *istinski* užasno - poput eksplozije nuklearne bombe ili barem napada biološkim oružjem - oglasila bi se ekstremno bučna sirena, pa bi svi znali da moraju otići u Central Park i oko jezera postaviti vreće s pijeskom.

Bilo kako bilo.

Sutradan sam rekao Mami da ne mogu ići u školu, jer mi nije dobro. Bila je to prva laž koju sam morao izgovoriti. Ona mi je položila dlan na čelo i rekla: "Doista si malo vruć." Ja sam rekao: "Izmjerio sam temperaturu. Četrdeset jedan cijeli šest." To je bila druga laž. Ona se okrenula i zamolila me da joj zakopčam patentni zatvarač na stražnjoj strani haljine, što je mogla učiniti i sama, ali je znala da ja to volim. Rekla je: "Cijeli dan imam ću sastanke, ali Baka može svratiti ako ti nešto zatreba, a ja ću te nazivati svaki sat da provjerim kako ti je." Ja sam rekao: "Ako se ne javim, vjerojatno spavam ili idem na zahod." Ona je rekla: "Javi se."

Čim je otišla na posao, ja sam se odjenuo i spustio u prizemlje. Stan je meo ispred zgrade. Pokušao sam se provući kraj njega da me ne primijeti, ali me ipak primijetio. "Ne izgledaš mi bolesno", rekao je, metući hrpu lišća prema ulici. Ja sam rekao: "Osjećam se bolesno." On je upitao: "Kamo ide g. Bolesni?" Ja sam odgovorio: "U drogeriju u 84. ulici, po tablete protiv kašlja." Laž br. 3. Zapravo sam išao u bravarsku radionicu, Frazer and Sons, u 79. ulici.

"Trebaš još primjeraka ključa?" upitao je Walt. Pozdravili smo se pljeskom uzdignutih dlanova, a ja sam mu pokazao ključ koji sam bio pronašao, te ga upitao što mi može reći o tom ključu. "Otvora nekakvu ojačanu kutiju", rekao je, prinoseći ključ bliže licu i gledajući ga preko naočala. "Za neki sef, rekao bih. To se vidi po konstrukciji." Pokazao mi je vješalicu s hrpom ključeva. "Vidiš da

nije sličan nijednom od ovih ključeva. Mnogo je deblji. Teže bi se slomio.” Dodirnuo sam sve ključeve koje sam mogao doseći i to mi je, ne znam zašto, donijelo određeni mir. “Ali ne bih rekao da se radi fiksne sefu. Ne može biti ništa veliko. Možda nešto prijenosno. Možda se zapravo radi o onim malim sefovima ili škrinjicama. Starima. Ili možda o nekom vatronepropusnom ormariću.” To me malo nasmijalo, iako znam da nije nimalo smiješno kad je netko mentalno nepropustan. “Ključ je star”, rekao je on. “Možda dvadeset, trideset godina.” “Kako znaš?” “Razumijem se u ključeve.” “To je tako super.” “A danas su rijetki sefovi s ključevima.” “Doista?” “Pa, danas se gotovo nitko ne služi ključevima.” “Ja se služim ključevima”, rekao sam mu i pokazao ključ od stana. “Znam”, rekao je on. “Ali ljudi poput tebe pripadaju vrsti koja izumire. Danas je sve u elektronicu. Brojčanici, prepoznavanje otiska palca.” “To je tako fantastično.” “Ja volim ključeve.” Ja sam se na trenutak zamislio, a onda su mi čizme odjednom postale teške, teške. “Ako ljudi poput mene izumiru, što će se dogoditi s tvojom radionicom?” “Specijalizirat ćemo se”, odgovorio je on, “kao radionica za pisaće strojeve. Sada smo korisni, ali ubrzo ćemo biti zanimljivi.” “Možda ti treba novi posao.” “Volim ovaj posao.”

Ja sam rekao: “Imam jedno pitanje, nešto o čemu sam samo tako razmišljao.” On je rekao: “Pucaj.” “Pucaj?” “Pucaj. Izvoli. Samo naprijed. Pitaj.” “Jesi li ti Frazer ili si ti Sin?” “Ja sam zapravo unuk. Radionicu je otvorio moj djed.” “Guba.” “Ali sam u određenome smislu i Sin, budući da je moj tata vodio posao dok je bio živ. Ali sam, bit će, i Frazer, jer ovdje ljeti radi i moj sin.”

Ja sam rekao: “Imam još jedno pitanje.” “Pucaj.” “Misliš li da bih mogao pronaći tvrtku koja je izradila taj ključ?” “Mogao ga je izraditi bilo tko.” “U tom slučaju zanima me kako pronaći bravu koju otvara?” “Nažalost, tu ti ne mogu pomoći, osim što ti mogu reći da ga isprobaš u svakoj bravi na koju naiđeš. Kad poželiš, uvijek ti mogu izraditi duplikat.” “Mogao bih imati googolpleks ključeva.” “Googolpleks?” “To je googol na potenciju googola.” “Googol?” “To je jedinica sa stotinu nula.” On mi je položio ruku na rame i rekao: “Treba ti brava.” Ja sam se protegnuo koliko sam god mogao, položio ruku na njegovo rame i rekao: “Tako je.”

Dok sam odlazio prema vratima, upitao me: “Ne bi li trebao biti u školi?” Brzo sam promislio i odgovorio: “Danas je Dan dr. Martina Luthera Kinga Mlađeg.” Laž br. 4. “Mislio sam da je to u siječnju.” “To je bilo nekada.” Laž br. 5.

Kad sam se vratio do naše zgrade. Stanje rekao: “Dobio si poštu!”

Dragi Osk,ivio, momče! Hvala na onom veličanstvenom pismu i pancirnim palicama za bubnjeve. Nadam se da ih nikada neću morati upotrijebiti! Moram priznati da nikad nisam ozbiljnije razmišljao o poučavanju...

Nadam se da ti se sviđa majica koju šaljem. Bio sam toliko slobodan pa sam ti je i potpisao.

Tvoj frend Ringo

Majica kratkih rukava koju mi je poslao nije mi se *svidjela*. Njome sam bio *oduševljen!* Iako, nažalost, nije bila bijela, pa je nisam mogao nositi.

Plasticirao sam Ringovo pismo i zalijepio ga na svoj zid. Potom sam na internetu malo istražio njujorške brave i došao do hrpe korisnih informacija. Na primjer, u New Yorku djeluje 319 poštanskih ureda, a u njima ima ukupno 207.352 poštanskih pretinaca. Svaki od njih, očito, ima svoj ključ. Otkrio sam i da u gradu ima približno 70.571 hotelska soba, te da većina soba ima glavnu bravu, bravu na vratima kupaoonice, bravu na ormaru, te bravu minibara. Nisam znao što je minibar, pa sam nazvao Plažu, jer sam znao da je to poznati hotel, pa sam se raspitao. Tako sam doznao što je minibar. U New Yorku ima više od 300.000 automobila, a u taj zbroj čak ne ulazi 12.187 taksija i 4425 autobusa. Osim toga, iz doba kad sam često putovao podzemnom željeznicom sjećao sam se da kondukteri ključevima otvaraju i zatvaraju vrata, tako da i ondje postoje brave.

U New Yorku živi više od devet milijuna ljudi (u New Yorku se svakih 50 sekunda rađa dijete), a svi oni negdje žive, dok većina stanova na ulaznim vratima ima dvije brave, a bravu imaju i barem neka vrata na kupaoonicama, možda i nekim drugim sobama, kao, očito, i komode i kutije za nakit. Tu su još i uredi, ateljei i skladišta, banke s depozitnim sefovima za građane, vrata u ogradama dvorišta i parkirališta. Nekako sam računao da bi, kada bi se uračunalo baš sve - od lanaca za bicikle, preko krovnih prozora, do lisica - na svakog stanovnika grada New Yorka moglo otpadati oko 18 brava, a to bi značilo oko 162 milijuna brava, što je abnormalan broj brava.

“Stan obitelji Schell... Bok, Mama... Malo, valjda, ali i dalje mi baš nije dobro... Ne... A-ha... A-ha... Valjda... Mislim da ću naručiti nešto iz indijskog restorana... Ipak... U redu. A-ha. Hoću... Znam... *Znaaam...* Bok.”

Mjerio sam vrijeme. Trebale su mi tri sekunde da otključam običnu bravu. A onda sam izračunao da, ako se dijete u New Yorku rađa svakih 50 sekunda, te ako svaki stanovnik grada ima 18 brava, nova brava u New Yorku nastaje svakih 2,777 sekunda. Dakle, čak ko budem samo otključavao brave i ne radio ništa drugo, i dalje ću zaostajati 0,333 brave svake sekunde. I to ako ne budem trebao putovati od brave do brave, ne budem li jeo i spavao, što je u redu, jer ionako ne spavam. Trebao mi je bolji plan.

Te sam večeri navukao bijele rukavice, pa sam došao do kante za smeće u Tatinu ormaru i otvorio vreću u koju sam bio ubacio sve komade vaze. Tražio sam tragove koji bi me mogli odvesti u određenome smjeru. Morao sam jako dobro paziti kako da ne kontaminiram dokaze, tako i da Mama nekako ne shvati što radim, ili da se nekako porežem i zarazim, te sam tako na koncu pronašao omotnicu u kojoj je bio ključ. Tek sam tada uočio nešto što bi dobar detektiv primijetio već na samome početku: na poledini omotnice bila je ispisana riječ “Crno”. Bio sam toliko bijesan na sebe zbog toga što to nisam ranije primijetio da sam si nanio malu modricu. Tatin je rukopis bio čudan. Izgledao je nemarno, kao da je pisao u žurbi, ili kao da je tu riječ zapisao dok je s nekim telefonirao ili

jednostavno razmišljao o nečemu drugom. O čemu je dakle tada mogao razmišljati?

Nakon malo gugljanja, utvrdio sam da se nijedna tvrtka koja proizvodi sefove i škrinje s bravom ne zove Blacks Malo sam se razočarao, jer bi to inače bilo logično objašnjenje, a takvo je uvijek najbolje, iako, nasreću, nije i jedino. A onda sam otkrio da sve američke savezne države imaju mjesto pod nazivom Black, te da je, štoviše, to slučaj i s gotovo svim državama na svijetu. Primjerice, jedno mjesto u Francuskoj zove se Noir. To tako nije bilo od osobite pomoći. Pretražio sam još neke stvari, iako sam znao da će mi samo naškoditi, jer si nisam mogao pomoći. Isprintao sam neke od pronađenih slika - morskog psa koji napada djevojku, nekoga tko prelazi uže razapeto između blizanaca World Trade Centera, onu glumicu kojoj puši njezin normalni dečko, vojnika kojem u Iraku odrubljuju glavu, ono mjesto na zidu na kojem je nekoć visjela jedna glasovita ukradena slika - a sve to pohranio sam u album pod naslovom *Stvari koje su mi se dogodile*, zbirku svega što mi se dogodilo.

Sutradan ujutro ponovno sam rekao Mami da ne mogu ići u školu. Ona me upitala što mi je. Ja sam rekao: "Isto kao i uvijek." "Bolestan si?" "Tužan sam." "Zbog tate?" "Zbog svega." Sjela je na moj krevet, iako sam znao da joj se žuri. "Što je sve?" Počeo sam nabrajati stvari, redom podižući prste: "Meso i mliječni proizvodi u hladnjaku, tučnjave, automobilske nesreće, Larry..." "Tko je Larry?" "Onaj beskućnik ispred Prirodoslovnog muzeja koji uvijek kaže: 'Budite uvjereni da je za hranu' nakon što zatraži novac.'" Okrenula se, a ja sam joj zakopčao haljinu, i dalje navodeći stvari redom. "To kako ne znaš tko je Larry, iako ga vjerojatno neprekidno viđaš, kako Buckminster samo spava i jede i ide na zahod i nema baš nikakav *raisons d'être*, onaj niski ružni tip bez vrata koji trga ulaznice u IMAX-U, kako će Sunce jednog dana eksplodirati, kako za svaki rođendan dobijem najmanje jednu stvar koju već imam, siromasi koji se debljaju jer jedu nezdravu hranu jer je jeftinija..." Tada mi je ponestalo prstiju, no bio je to tek početak mojeg popisa, a htio sam da bude dugačak, jer sam znao da neće otići dok još navodim sve što me muči. "... pripitomljene životinje, to što i ja imam pripitomljenu životinju, noćne more, Microsoftovi Windowsi, starci koji po cijele dane samo tako sjede jer nikome i ne padne na pamet da im posveti

Engl. *cmo.*alo vremena, a njima je neugodno tražiti ljude da budu malo s njima, tajne, telefoni kojima se brojčanik okreće, to kako se kineske konobarice smiješe iako ništa nije ni smiješno ni sretno, i to kako Kinezi imaju meksičke restorane, ali Meksikanci nikada nemaju kineske restorane, ogledala, kasetofoni, to koliko sam nepopularan u školi. Bakini kuponi, skladišta, ljudi koji ne znaju što je internet, ružan rukopis, lijepe pjesme, to kako za pedeset godina neće biti ljudi..." "Tko kaže da za pedeset godina neće biti ljudi?" Ja sam je upitao: "Jesi li ti optimist ili pesimist?" Ona je pogledala na ručni sat i rekla: "*Optimistična sam.*" "Onda te očekuju loše vijesti, jer će se ljudi međusobno uništiti čim to postane dovoljno jednostavno, a do toga će doći vrlo ubrzo." "Zašto te rastužuju lijepe pjesme?" "Jer nisu istinite." "Nikada?" "Ništa nije i lijepo i istinito."

Nasmiješila se, ali na način koji nije odražavao samo sreću, te je rekla: “Zvučiš isto kao Tata.”

“Kako to misliš da zvučim isto kao Tata?” “On je često tako govorio.” “Kako?” “Ah, tako... *ništa* nije tako i tako. Ili *sve* je tako ako. Ili *očito*. Ili *naravno*.” Nasmijala se. “Kod njega je sve uvijek bilo tako definitivno.” “Što je ‘definitivno’?” “To znači da je nešto izvjesno, konačno. Određeno.” “Zašto određeno nije dobro?” “Tata ponekad nije vidio šumu od drveća.” “Koju šumu?” “Ništa.”

“Mama?” “Da?” “Nije mi ugodno kad mi kažeš da te nešto što radim podsjeća na Tatu.” “Oh... Oprosti. To često radim?” “Bez prestanka.” “Jasno mi je zašto ti to nije ugodno.” “A Baka uvijek govori da je ovako ili onako podsjećam na Djeda. Zbog toga se osjećam čudno, jer njih više nema. A osjećam se i neosobito.” “To nam nipošto nije cilj, ni Baki, ni meni. Znaš da si nama najposebnija osoba na svijetu, zar ne?” “Valjda.” “Naj *naj*.”

Još me neko vrijeme milovala po glavi, a prstima mi je došla i iza uha, do onog mjesta koje gotovo nitko nikada ne dodirne.

Upitao sam je smijem li joj ponovno zakopčati haljinu. Ona je rekla: “Naravno”, pa se okrenula. Zatim je rekla: “Čini mi se da bi bilo dobro da pokušaš otići u školu.” Ja sam rekao: “Pokušavam.” “Možda kad bi barem otišao na prvi sat.” “Ne mogu čak ni ustati iz kreveta.” Laž br. 6. “A dr. Fein kaže da trebam oslušivati vlastite osjećaje. Kaže da ponekad trebam malo usporiti i odmoriti se.” To baš i nije bila neka laž, iako nije bila ni prava istina. “Samo ne bih željela da ti to prijede u naviku”, rekla je ona. “Neće”, rekao sam ja. Kad je položila dlan na pokrivač, bit će da je osjetila koliko je sve debelo i napuhnuto, jer me upitala jesam li u krevetu u odjeći. Ja sam rekao: “Jesam, ali zato što mi je hladno.” Br. 7. “Hoću reći, osim što sam vruć.”

Čim je otišla, skupio sam stvari i spustio se u prizemlje. “Izgledaš bolje nego jučer”, rekao je Stan. Ja sam mu rekao da gleda svoja posla. On je rekao: “Isuse.” Ja sam rekao: “Stvar je samo u tome da se osjećam lošije nego jučer.”

Otišao sam do prodavaonice slikarskog materijala i pribora u 93. ulici, a ženu koju sam zatekao na vratima upitao sam mogu li razgovarati sa šefom. Tako je to činio Tata kad je imao neko važno pitanje. “Kako ti mogu pomoći?” upitala je ona. “Trebam šefa”, rekao sam. Ona je rekla: “Znam. Kako ti mogu pomoći?” “Nevjerojatno ste lijepi”, rekao sam joj ja, jer je bila debela, pa mi se učinilo da bi to mogao biti osobito zgodan kompliment, te da bih joj tako možda ponovno mogao postati simpatičan, iako sam se ponio seksistički. “Hvala”, rekla je ona. Ja sam rekao: “Mogli biste biti filmska zvijezda.” Ona je odmahнула glavom, kao da želi reći *Koji sad... ?* “Bilo kako bilo”, rekao sam i pokazao joj onu omotnicu, te objasnio kako sam pronašao ključ i kako pokušavam pronaći bravu koju otvara, kao i kako crno možda ima neko značenje. Zanimalo me što mi može reći o crnoj, budući daje vjerojatno stručnjakinja za boje. “No, da,” rekla je ona, “ne znam baš da sam *stručnjakinja* za bilo što. Ali mogu reći jedno: nekako je zanimljivo što je netko riječ ‘crno’ napisao crvenom kemijskom.”

Upitao sam je zašto je to zanimljivo, jer se meni činilo da je to tek jedna od crvenih olovaka kojima se tata služio kad je čitao *The New York Times*. “Dođi ovamo”, rekla je ona, pa me dovela do stalka s deset kemijskih olovaka.

“Pogledaj ovo.” Pokazala mi je papir koji se nalazio pokraj tog stalka.

“Vidiš”, rekla je, “većina ljudi napiše naziv boje olovke kojom pišu.”

“Zašto?” “Ne znam zašto. Bit će da je to jednostavno jedna od onih psiholoških zadanosti.” “Psihološki znači mentalno?” “U biti, da.” Razmislio sam o tome, a onda mi je sinulo da bih, da iskušavam plavu kemijsku, vjerojatno napisao riječ “plavo”. “Nije lako učiniti to što je učinio tvoj tata, to kako je naziv jedne boje napisao drugom bojom. To čovjeku ne ide prirodno.” “Zbilja?” “Ovo je još teže”, rekla je ona, a zatim je napisala nešto na sljedeći list papira i rekla mi da to pročitam naglas. Bila je u pravu, to uopće nije bilo prirodno, jer je dio mene želio izgovoriti naziv boje, a drugi dio pročitati ono što je bilo napisano. Na koncu nisam rekao ništa.

Upitao sam što to po njezinu mišljenju znači. “No, da,” rekla je ona, “ne znam može li se uopće reći da to nešto *znači*. Ali, čuj, kad netko isprobava kemijsku, najčešće ili napiše naziv boje kojom piše ili napiše vlastito ime. Stoga me činjenica da je “Crno” napisano crvenim navodi na zaključak da bi to moglo biti nečije prezime, Black.” “Ili je to *njezino* prezime.” “I reći ću ti još nešto.” “Da?” “Prvo je slovo veliko. A naziv boje obično se ne piše velikim početnim slovom.” “Nema teorije!” “Kako, molim?” “Crno je napisao Black!” “Molim?” “*Crno je napisao Black! Moram pronaći Blacka!*” Ona je rekla: “Ako ti mogu još nekako pomoći, samo reci.” “Volim vas.” “Možeš li, molim te, prestati zvečati tim defom u prodavaonici?”

Udaljila se, a ja sam se još nekoliko trenutaka zadržao na istome mjestu, pokušavao uhvatiti korak s vlastitim mislima. Listao sam stranice onog bloka i razmišljao o tome koji bi bio sljedeći korak Stephena Hawkinga.

Istrgnuo sam posljednji list iz bloka i potrčao u želji da ponovno pronađem šeficu prodavaonice. Ona je nekome pomagala oko nekakvih kistova, ali meni se učinilo da neće biti nepristojno ako je prekinem. “To je moj tata!” rekao sam joj i prstom joj pokazao njegov potpis. “Thomas Schell!” “Kakva podudarnost”, rekla je ona. Ja sam rekao: “Stvar je samo u tome da on nije kupovao slikarske potrepštine.” Ona je rekla: “Možda je kupovao slikarske potrepštine, ali ti to nisi znao.” “Možda mu je samo zatrebala kemijska.” Stao sam trčati uokolo, od police do police, u želji da utvrdim je li iskušao još nešto. Tako bih mogao dokazati je li kupovao nešto od slikarskih potrepština ili je samo isprobavao kemijske, jer je želio kupiti kemijsku olovku.

Rezultati su me prenerazili.

Na njegovo ime nailazio sam *posvuda*. Isprobavao je markere i uljane boje i drvene boje i krede i kemijske olovke i pastele i vodene boje. Čak je urezao ime u komad plastelina, a pronašao sam i kiparski nož sa žutom bojom na vršku, tako da sam znao kako je to izveo. Kao da se spremio izvesti najveći umjetnički

projekt u povijesti svijeta. Ali ja to jednostavno nisam kužio: sve to moralo se dogoditi prije više od godinu dana.

Ponovno sam pronašao šeficu. “Rekli ste da vam se javim ako mi još nekako možete pomoći.” Ona je rekla: “Dopusti da završim s ovim kupcem, pa ću ti posvetiti svu pozornost.” Tako sam još neko vrijeme stajao dok je ona dovršavala razgovor s kupcem. Zatim se okrenula prema meni. Ja sam rekao: “Rekli ste da vam samo kažem ako mi još nekako možete pomoći. Eto, trebao bih pregledati sve račune izdane u vašoj prodavaonici.” “Zašto?” “Da utvrdim kojeg je dana moj tata bio ovdje i što je kupio.” “Zašto?” “Da to doznam.” “Ali zašto?” “Vama tata nije umro, pa vam neću moći objasniti.” Ona je upitala: “Tata ti je umro?” Odgovorio sam potvrdno i rekao: “Lako dobivam modrice.” Prišla je jednoj od blagajni, točnije računalu, i prstom nešto utipkala na ekranu. “Kako se ono točno piše prezime?” “S. C. H. E. L. L.” Pritisnula je još neke tipke, načinila grimasu i rekla: “Ništa.” “Ništa?” “Ili nije ništa kupio ili je platio gotovinom.” “Šiitake, samo trenutak.” “Kako, molim?” “Ovdje Oskar Schell... Bok, mama... Jer sam u kupaonici... Jer mi je bio u džepu... A-ha. A-ha. Malo, ali mogu li te nazvati kad ne budem u kupaonici? Recimo za pola sata?... To je osobna stvar... Valjda... A-ha... A-ha... Dobro, Mama... Da... Bok.”

“No, da, imam još jedno pitanje.” “To kažeš meni ili na telefon?” “Vama. Koliko su dugo ti blokovi uz izloženi pribor?” “Ne znam.” “On je umro prije više od godinu dana. A to bi trebalo biti dugo, zar ne?” “Nemoguće je da su blokovi ondje toliko dugo.” “Sigurni ste?” “Podosta sigurna.” “Jeste li sigurni više ili manje od sedamdeset pet posto?” “Više.” “Devedeset devet posto?” “Manje.” “Devedeset posto?” “Tako nekako.” Još sam se nekoliko sekunda koncentrirao. “To je puno postotaka.”

Otrčao sam kući i još malo pretraživao internet, te pronašao 472 osobe u New Yorku s prezimenom Black. Živjeli su na 216 različitih adresa, jer su neki od njih, očito, živjeli zajedno. Kad bih svake subote obišao po dvije adrese, a to mi se činilo izvedivim, plus blagdanima, ali i ako oduzmem vrijeme za probe *Hamleta* i druge stvari, poput skupova skupljača minerala i kovanica, izračunao sam da bi mi trebale približno tri godine da ih sve posjetim. Ali nisam mogao živjeti tri godine, a da ništa ne doznam. Napisao sam pismo.

Cher Marcel,

Allô. Ja sam Oskarova mama. O tome sam razmišljala hrpu puta i zaključila da baš i nije očito zašto bi Oskar trebao ići na satove francuskoga, tako da vam više neće dolaziti nedjeljom, kao što je bilo uobičajeno. Velika vam hvala na svemu što ste naučili Oskara, a pritom osobito mislim na kondicional, koji je tako čudan. Očito je da me ne morate nazvati kad Oskar ne dođe na dogovoreni sat, jer već znam o čemu se radi, jer je to bila moja odluka. Usto i dalje ću vam slati čekove, jer ste drag čovjek.

Votre ami dévouée,

Mademoiselle Schell

Tako je glasio moj veliki plan. Subotom i nedjeljom tragaću za svim ljudima prezimena Black i skupljati informacije o tome što znaju o ključu u vazi u Tatinu ormaru. Za godinu i pol znat ću sve. Ili barem znati da moram smisliti novi plan.

Dakako, one večeri kad sam odlučio poći u potragu za bravom htio sam razgovarati s Mamom, ali nisam mogao. Stvar nije bila u tome da sam mislio da ću upasti u nevolje zbog takvog njuškanja, ili da sam se bojao da će se ona razljutiti zbog vaze, čak ni u tome da sam bio ljutit jer se ona tako često i dugo smijala s Ronom iako je trebala podizati razinu vode u jezeru suza. Ne znam objasniti zašto, ali bio sam uvjeren da ne zna za vazu, za omotnicu, ni za ključ. Ta brava bila je stvar između mene i tate.

Tako sam tih osam mjeseci, dok sam pretraživao New York, a ona bi me pitala kamo idem i kad ću se vratiti, samo odgovarao: “Idem van. Vratit ću se kasnije.” Jedna je stvar bila jako čudna i trebao sam se više potruditi da je shvatim: nikada nije pitala ništa drugo, čak ni “Kamo van?” ili “Kada kasnije?” iako je inače bila vrlo oprezna u vezi sa mnom, osobito nakon Tatine smrti. (Kupila mi je mobitel, da u svakom trenutku možemo biti u vezi i rekla da se služim taksijima, a ne podzemnom. Čak me odvela u policijsku postaju da mi uzmu otiske, što je bilo super.) Zašto me onda odjednom počinje zaboravljati? Kad god sam napuštao naš stan i odlazio u potragu za bravom, postajao sam malo laganiji, jer sam se približavao Tati. Ali postajao sam i malo teži, jer sam se sve više udaljavao od Mame.

Te noći u krevetu nisam mogao prestati razmišljati o ključu i o tome kako se svake 2,777 sekunde u New Yorku rađa nova brava. Iz prostora između kreveta i zida izvukao sam *Stvari koje su mi se dogodile*, pa sam ih još neko vrijeme listao, priželjkujući da napokon nekako utonem u san.

Nakon čitave vječnosti ustao sam iz kreveta i prišao zidnome ormaru u kojem sam držao telefon. Nisam ga bio izvadio još od najgoreg dana. To jednostavno nije bilo moguće.

Često razmišljam o one četiri i pol minute između trenutka kad sam se vratio kući i kad je nazvao Tata. Stan mi je dodirnuo lice, što inače nikada ne čini. Posljednji put vozio sam se dizalom. Otvorio sam vrata stana, odložio torbu i izuo se, kao da je sve divno, jer nisam znao da je u stvarnosti sve zapravo užasno, kako sam i mogao znati? Potapšao sam Buckminstera da mu pokažem da ga volim. Prišao sam telefonu da preslušam poruke, te ih odslušao jednu po jednu.

Prva poruka: 8:52 Druga poruka: 9:12 Treća poruka: 9:31 Četvrta poruka: 9:46 Peta poruka: 10:04

Pomislio sam da bih mogao nazvati Mamu. Pomislio sam kako bih mogao uzeti voki-toki i javiti se Baki. Vratio sam se na prvu poruku i redom ponovno poslušao sve. Pogledao sam na ručni sat. Bilo je 10:22:21. Pomislio sam kako bih mogao pobjeći i više nikada ni s kim ne razgovarati. Pomislio sam da bih se mogao sakriti pod svoj krevet. Pomislio sam da bih možda mogao odjuriti u

centar i nekako ga sam spasiti. A onda je zazvonio telefon. Pogledao sam na sat. Bilo je 10:22:27.

Znao sam da nikako ne smijem dopustiti Mami da čuje poruke, jer mi je zaštita nje jedan od najvažnijih *raisons d'être*, pa sam stoga uzeo tatin novac za nepredviđene situacije s njegove komode i otišao u prodavaonicu Radio Shack u Aveniji Amsterdam. Upravo sam ondje na jednom televizoru vidio da se prvi neboder urušio. Kupio sam točno isti telefon, otrčao kući i na njega presnimio pozdravnu poruku s prvog telefona. Stari sam telefon umotao u šal koji Baka nikada nije uspjela dovršiti zbog moje privatnosti, pa sam ga stavio u vrećicu, a zatim sve to u kutiju, pa nju u drugu kutiju i sve to pod hrpu stvari u svojem ormaru, na primjer radni stol za izradu nakita i albume sa stranim valutama.

Te noći kad sam zaključio daje pronalaženje te brave moj najviši *raison d'être* - *raison* koji vlada svim ostalim *raisons* - doista mi je trebalo da ga čujem.

Silno sam pazio na to da bešumno vadim telefon iz svih zaštitnih omotača. Iako je ton bio stišan, da Tatin glas ne probudi Mamu, ipak je ispunio sobu, onako kako svjetlost ispunjenu sobu čak i kad je slabašna.

Druga poruka. 9:12 sati. *Opet sam ja. Ima li koga? Halo? Oprosti ako. Postaje pomalo. Zadimljeno. Nadao sam se da ćeš. Biti. Kod kuće. Ne znam jesi li čuo što se dogodilo. Ali. Samo. Sam ti htio reći da je sa mnom sve u redu. Sve. Je. Kako treba. Kad poslušаш poruku, nazovi Baku. Reci joj da je sa mnom sve u redu. Nazvat ću ponovno za par minuta. Nadam se da će vatrogasci. Do tada.*

Već doći. Nazvat ću.

Ponovno sam omotao telefon nedovršenim šalom i vratio ga u onu vrećicu, pa ga stavio u kutiju, a nju u drugu kutiju, a zatim sve to u ormar pod hrpu gluposti.

Zauvijek sam piljio u lažne zvijezde.

Izmišljao.

Nanio si modricu.

Izmišljao sam.

Ustao sam iz kreveta, prišao prozoru i uzeo voki-toki. “Bako? Bako, čuješ li me? Bako? Bako?” “Oskare?” “Sve je u redu. Prijem.” “Kasno je. Što se dogodilo? Prijem.” “Jesam te probudio? Prijem.” “Nisi. Prijem.” “Što si radila? Prijem.” “Razgovarala sam s podstanarom. Prijem.” “Još ne spava? Prijem.” Mama mi je rekla da ništa ne zapitkujem o podstanaru, no često si nisam mogao pomoći. “Da”, rekla je Baka, “ali upravo je otišao. Morao je nešto obaviti. Prijem.” “Ah sada je 4:12 ujutro...? Prijem.”

Podstanar je živio s Bakom otkako je umro tata i premda sam u njezin stan dolazio praktički svakodnevno, još ga nisam bio upoznao. Neprestano je nešto obavljao, ili je drijemao, ili se tuširao, čak i kad se nije čula voda. Mama mi je rekla: “Ne čini li se i tebi da je Baka često osamljena?” Ja sam rekao: “Svi su vjerojatno često osamljeni.” “Ali ona nema mamu, ni prijatelje poput Daniela i Jakea, čak ni

Buckminstera.” “To je istina.” “Možda joj treba zamišljeni prijatelj.” “Ali ja sam stvaran”, rekao sam. “Da, i ona obožava biti s tobom. Ali ti moraš ići u školu i družiti se s prijateljima i ideš na probe za *Hamleta* i imaš hobističke radionice...” “Molim te, ne nazivaj ih hobističkim radionicama.” “Samo želim reći da nisi cijelo vrijeme dostupan. A ona možda želi i prijatelja koji joj je bliži po dobi.” “Kako znaš da je njezin zamišljeni prijatelj star?” “Bit će da ne znam.”

Ona je rekla: “Nije nimalo loše kad netko treba prijatelja.” “Govoriš li sada zapravo o Ronu?” “Ne. Govorim o Baki.” “Osim što zapravo govoriš o Ronu.” “Ne, Oskare. To nije točno. I ne sviđa mi se ton kojim mi se obraćaš.” “Nisam ti se obratio nikakvim posebnim tonom.” “Upotrijebio si optuživački ton.” “Ne znam ni što znači ‘optuživački’, kako bi mi onda ton mogao biti takav?” “Želiš mi nametnuti grižnju savjesti zbog činjenice da imam prijatelja.” “To nije točno.” Ruku s prstenom uvukla je u kosu i rekla: “Znaš, zapravo sam doista govorila Baki, Oskare, ali istina je, i meni trebaju prijatelji. Što je u tome loše?” Slegnuo sam ramenima. “Misliš da Tata ne bi želio da imam prijatelje?” “Nisam ti se obratio nikakvim posebnim tonom.”

Baka živi u zgradi na suprotnoj strani ulice. Mi smo na četvrtom katu, a ona na drugome, ali taje razlika gotovo neprimjetna. Ona mi ponekad piše poruke na prozoru, koji vidim dalekozorom, a Tata i ja jednom smo cijelo poslijepodne pokušavali konstruirati papirnati avion koji bismo iz svog stana mogli ubaciti u njezin. Stan je stajao na ulici i skupljao sve neuspjele pokušaje. Sjećam se da je jedna od poruka koje je napisala neposredno nakon Tatine smrti glasila: “Nemoj nikamo otići.”

Baka je nagnula glavu kroz prozor i prinijela usta nevjerojatno blizu mikrofona voki-tokija, zbog čega joj je glas zvučao podosta nejasno. “Je li sve u redu? Prijem?” “Bako? Prijem.” “Da? Prijem.” “Zašto su šibice tako kratke? Prijem.” “Kako to misliš? Prijem.” “Pa uvijek se nekako čini da prebrzo dogore. Svi se uvijek na kraju žure, a ponekad se i opeku. Prijem.” “Nisam baš jako pametna”, rekla je ona, vrijeđajući samu sebe kao i uvijek prije nego što iznese neko mišljenje, “ali čini mi se da su šibice kratke da ti mogu stati u džep. Prijem.” “Da”, rekao sam ja, položivši bradu na dlan, a lakat na prozorsku dasku. “I ja tako mislim. A kad bi džepovi bili mnogo veći? Prijem.” “Pa, ja ti baš ne znam, ali čini mi se da bi ljudima moglo biti teško doći do dna džepova kad bi bili mnogo niži. Prijem.” “Da, tako je,” rekao sam ja, pa sam zamijenio ruke, budući da me je jedna već pomalo boljela, “a da imamo prijenosne džepove? Prijem.” “Prijenosne džepove? Prijem.” “Da. Takav bi džep bio sličan čarapi, samo bi s vanjske strane imao čičak-traku, pa bi se mogao pričvrstiti za bilo što. To ne bi bila prava torba, jer bi zapravo postala dijelom odjeće, ali ne bi bio ni pravi džep, jer je s vanjske strane odjeće, a možeš ga i skinuti, a to bi imalo razne prednosti, jer bi, na primjer, mogao bez problema prenositi stvari s jednog odjevnog predmeta na drugi, a mogao bi nositi i krupnije stvari, budući da džep možeš skinuti i ruku gurnuti posve unutra, do dna. Prijem.” Ona je položila ruku na onaj dio spavačice koji joj je pokrivao srce i rekla: “To mi

zvuči za pet. Prijem.” “Prijenosni džep spriječio bi mnogo slučajeva opekline zbog prekratkih šibica,” rekao sam, “ali i suhих usana zbog kratkog labela. Osim toga, zašto su čokoladice tako kratke? Mislim, jesi li kada pojela čokoladicu, a da nisi poželjela još? Prijem.” “Ne smijem jesti čokoladu,” rekla je ona, “ali jasno mi je što želiš reći. Prijem.” “Mogli bismo imati dulje češljeve, pa bi razdjeljak mogao biti posve ravan, a mogli bismo imati i dulje molovke...” “Molovke?” “Muške olovke.” “Da, da.” “I veće molovke koje je lakše držati, ako imaš debele prste, kao ja, a vjerojatno bi se i ptice koje te spašavaju moglo naučiti da ostavljaju šitake u prijenosni džep...” “Ne razumijem.” “*Naptičjoj majici.*”

“Oskare? Prijem.” “Sve je u redu. Prijem.” “Što se događa, dušo? Prijem.” “Kako to misliš, što se događa? Prijem.” “Što ti je? Prijem.” “Nedostaje mi Tata. Prijem.” “I meni. Prijem.” “Jako mi nedostaje. Prijem.” “I meni. Prijem.” “Bez prestanka. Prijem.” “Bez prestanka. Prijem.” Nisam joj mogao objasniti da meni nedostaje *više*, više nego njoj i bilo kome drugom, jer joj nisam mogao reći što se dogodilo s telefonom. Ta je tajna bila rupa usred mene u koju su upadale sve sretnе stvari. “Jesam li ti kad pričala kako je Djed zastajao i tapšao svaku životinju na koju bi naišao, čak i kad mu se žurilo? Prijem?” “To si mi ispričala googolpleks puta. Prijem.” “Oh. A kako su mu ruke bile toliko grube i crvene od tih njegovih skulptura da sam se ponekad šalila i govorila kako zapravo skulpture oblikuju njegove ruke? Prijem.” “I to... Ali možeš mi ponovno pričati, ako želiš. Prijem.” Ponovno mi je ispričala.

Ulicom između nas prošla su kola hitne pomoći, aja sam zamišljao koga prevoze i što se tom nekom dogodilo. Je li taj netko slomio gležanj u pokušaju da izvede kakav opasan trik na skejtbordu? Ili možda umire od opekline trećeg stupnja na devedeset posto kože? Koliki su izgledi za to da poznajem osobu koju prevoze? Je li tko kada vidio hitnu i upitao se jesam li ja u tom vozilu?

Kako bi bilo da postoji uređaj koji poznaje sve koje znaš? Pa kad ulicom prođe hitna na velikom displeju na krovu vozila zabljesnu riječi:

NE BRINI SE! NE BRINI SE!ko uređaj unesrećene osobe ne otkrije uređaj neke osobe koju poznaje u blizini. A ako taj uređaj otkrije uređaj neke njemu poznate osobe, na krovu bi se moglo pojaviti ime osobe u vozilu, i osim toga ili

NIJE NIŠTA STRAŠNO! NIJE NIŠTA STRAŠNO!li, ako je riječ o nečemu strašnome:

STRAŠNO JE! STRAŠNO JE!

A možda bi se moglo ljude koje poznaješ poredati po tome koliko ih voliš, pa ako bi uređaj osobe u vozilu hitno otkrio uređaj osobe koju najviše voli, ili osobe koja tu osobu voli najviše, a ako bi osoba u hitnoj bila u zbilja teškome stanju, tako da bi mogla čak i umrijeti, na krovu bi mogle zabljesnuti riječi

ZBOGOM! VOLIM TE! ZBOGOM! VOLIM TE!

Zgodno je razmišljati o nekome tko je bio na prvome mjestu na takvim popisima mnogo ljudi, pa kad bi umirao, a hitna bi ga vozila u bolnicu, na krovu bi cijelo vrijeme pisalo

ZBOGOM! VOLIM TE! ZBOGOM! VOLIM TE!

“Bako? Prijem?” “Da, dušo? Prijem?” “Ako je Djed bio tako super, zašto je otišao? Prijem.” Ona se povukla za korak od prozora, tako da je nestala u stanu. “Nije htio otići. Morao je otići. Prijem.” “Ali *zašto* je morao otići? Prijem.” “Ne znam. Prijem.” “Nisi li zbog toga bijesna? Prijem.” “Jer je otišao? Prijem.” “Jer ne znaš razlog. Prijem.” “Nisam. Prijem.” “Tužna? Prijem.” “Svakako. Prijem.” “Čekaj malo”, rekao sam, pa sam se trkom vratio do svoje terenske opreme i uzeo Djedov fotoaparatus. Donio sam ga do prozora i snimio njezin prozor. Bljeskalica je osvijetlila ulicu između nas.

10. Walt 9. Lindy 8. Alicia

Baka je rekla: “Nadam se da nikada nećeš ništa voljeti onoliko koliko ja volim tebe. Prijem.”

7. Farley

6. Mali / Pasta (dijele 6. mjesto)

5. Stan

Čuo sam kako ljubi prste, pa otpuhuje poljubac prema meni.

4. Buckminster 3. Mama

Uzvratio sam istim poljupcem.

2. Baka

“Odjavljujem se”, rekao je netko od nas.

1. Tata

Trebaju nam mnogo veći džepovi, razmišljao sam ležeći u krevetu i brojeći tih sedam minuta potrebnih normalnom čovjeku da utone u san. Trebaju nam divovski džepovi, džepovi dovoljno veliki za našu obitelj i prijatelje, čak i ljude koji nam nisu na popisu, ljude koje nikada nismo upoznali, ali ih ipak želimo zaštititi. Trebaju nam džepovi za gradske općine i za cijele gradove, džep u koji bi stao čitav svemir.

Osam minuta trideset dvije sekunde...

Ali znao sam da džepovi ne mogu biti tako veliki. Na koncu svi ostanu bez svijeta. To se ne može izbjeći nikakvim izumom, pa sam se, te noći, osjećao poput kornjače koja na leđima nosi sve ostalo što postoji u svemiru.

Dvadeset jedna minuta jedanaest sekunda...

A kad je riječ o ključu, stavio sam ga na vrpču kraj svog ključa od stana i nosio ga kao privjesak.

A kad je riječ o meni, bio sam budan satima i satima. Buckminster se sklupčao kraj mene, a ja sam još neko vrijeme konjugirao, kako ne bih morao razmišljati o raznim stvarima.

Je suis

Tu esielle est

Nous sommes Vous êtes

Ils/elles sont Je suis

Tu es

Welle est Nous

Probudio sam se jednom usred noći, s Buckminsterovim šapama na kopcima. Bit će da je osjećao moje noćne more.

MOJI OSJEĆAJI

12. rujna 2003.

Dragi Oskare,

Ovo ti pišem s aerodroma.

Želim ti reći toliko toga. Želim početi od početka, jer si to zavrijedio. Želim ti reći sve, tako da ne izostavim ni najmanju pojedinost. Ali gdje je početak? I što je sve?

Sada sam starica, no nekoć sam bila djevojčica. Istina je. Bila sam djevojčica, baš kao što si ti dječak. Među mojim je redovitim zadaćama bilo i donošenje pošte. Jednog dana u pošti se pojavila i poruka naslovljena na našu kuću. Na njoj nije bilo imena. Moja je jednako koliko i mojih ukućana, pomislila sam. Otvorila sam je. Cenzor je iz teksta izbacio mnogo riječi.

14. siječnja 1921.

Onome tko primi ovo pismo:

Zovem se XXXXXXXX XXXXXXXXXXXX i sada sam XXXXXXXX u turskom radnom logoru XXXXX, u Bloku XX. Znam da imam sreće XX X XXXXXXXX što sam uopće živ. Odlučio sam ti pisati iako ne znam tko si. Moji roditelji XXXXXXXX XXX. Moja braća i sestre XXXXX XXXX, glavni XXXXXXX XX XXXXXXXXXXX! Pišem XXX XX XXXXX XXXXXXXX svaki dan otkako sam ovdje. Mijenjam kruh za poštarinu, ali još nisam primio odgovor. Ponekad me tješi kad pomislim da ne šalju pisma koja napišemo.

XXX XX XXXXXXX ili barem XXX XXXXXXXXXXXX?

XX XXXXX X XX za cijelog XXXXX XX.

XXX XXX XX XXXXX i XXXXX XX XXXXX XX XXX, a da nijednom XXX XX XXXXXXX, XXX XXXXXXXXXXX XXX XXXXX noćne more?

XXX XXX, XX XXXXX XX XXXXX XX! XXXXX XX XXX XX XXX XX XXXXXXX napiše nekoliko riječi, bio bih neopisivo zahvalan. Nekoliko XXXXXXX XXXX primilo je poštu, pa znam da XX XX XXXXXXXXXXX. Molim te da priložiš i svoju sliku i ime. Priloži sve.

U velikoj nadi, najiskrenije,

XXXXXXXXXX XXXXXXXXXXXX

Pismo sam odmah odnijela u svoju sobu. Stavila sam ga pod ležaj. Nikada ga nisam spomenula ni ocu ni majci. Tjednima sam bila budna po cijele noći i razmišljala. Zašto su tog muškarca poslali u turski radni logor? Zašto je pismo do mene stiglo petnaest godina nakon što je napisano? Gdje je bilo tih petnaest godina? Zašto mu nitko nije otpisao? Napisao je da su drugi dobivali poštu. Zašto je poslao pismo na našu adresu? Kako je znao naziv moje ulice? Kako je znao za Dresden? Gdje je naučio njemački? Što je na koncu bilo s njim?

Iz pisma sam o tom muškarcu pokušala izvući koliko god je bilo moguće. Služio se vrlo jednostavnim riječima. Kruh znači samo kruh i ništa više. Pošta je pošta. Velike su velike nade i ništa drugo doli velike nade. Preostao mi je tek rukopis.

Stoga sam zamolila oca, tvog pradjeda, kojeg sam smatrala najboljim, najdobronamjernijim čovjekom kojeg sam poznavala, da mi napiše pismo. Rekla sam da nije važno o čemu će pisati. Samo piši, rekla sam. Napiši bilo što.

Draga moja.

Zamolila si me da ti napišem pismo, pa ti pišem pismo. Ne znam zašto ga pišem, a ne znam ni o čemu bi trebalo biti, ali ga ipak pišem, jer te silno volim i vjerujem da imaš neki valjan cilj kad tražiš da ti ovako pišem. Nadam se da ćeš jednog dana doživjeti iskustvo u kojem ćeš za voljenu osobu činiti nešto što ne razumiješ.

Tvoj otac.

To je pismo jedina očeva stvar koja mi je preostala. Nemam čak ni sliku.

Nakon toga otišla sam u kaznionicu. Moj je stric ondje bio čuvar. Uspjela sam doći do uzorka rukopisa jednog ubojice. Moj ga je stric zamolio da napiše molbu za ranije puštanje na slobodu. Bila je to užasna smicalica koju smo priredili tom čovjeku. Upravi zatvora,

Zovem se Kurt Schlüter. Zatvorenik br. 24922. Ovdje su me zatočili prije nekoliko godina. Ne znam koliko je vremena otada prošlo. Nemamo kalendare. Kredom bilježim crtice na zidu. No kad pada kiša, kapljice mi ulaze kroz prozor dok spavam. I kad se probudim, crtica više nema. Pa tako ne znam koliko sam dugo ovdje. Ubio sam brata. Razbio sam mu glavu lopatom. Nakon toga, istom sam ga lopatom pokopao u dvorištu. Zemlja je bila crvena. Korov je izrastao iz trave pod kojom mu je bilo tijelo. Ponekad sam se noću spuštao na koljena i plijevio ga, da nitko ne dozna.

Učinio sam nešto užasno. Vjerujem u zagrobni život. Znam da čovjek ne može ništa povući ili poništiti. Volio bih kad bi nešto moglo isprati moje dane kao što su se isprale one crte povučene kredom.

Pokušavam postati dobrim čovjekom. Pomažem drugim zatvorenicima s njihovim dužnostima. Sada sam strpljiv.

Vama to možda nije važno, ali moj brat je održavao vezu s mojom suprugom. Nju nisam ubio. Želim joj se vratiti, jer sam joj oprostio.

Pustite li me, bit ću dobar čovjek, miran i povučen, nikome neću smetati.

Molim da razmotrite moju molbu.

Kurt Schlüter, zatvorenik br. 24922

Stric mi je kasnije rekao da je taj zatvorenik u zatvoru bio već više od četrdeset godina. Zatvorili su ga još kao mladića. Kad mi je napisao pismo, već je bio star i slomljen. Supruga mu se bila ponovno udala. Imala je djecu i unuke. Iako to nikada nije rekao, bilo mi je jasno da se moj stric bio sprijateljio s tim zatvorenikom. Čuvali su jedan drugoga. A kad sam ga, nekoliko godina kasnije, upitala što je bilo s tim zatvorenikom, stric mi je rekao da je i dalje u zatvoru. Nastavio je pisati pisma upravi. I dalje je okrivljavao sebe i navodio da je oprostio supruzi, ne znajući da na drugome kraju nema nikoga. Moj je stric uzimao sva pisma i zatvoreniku obećavao da će ih dostaviti. No zapravo ih je sve zadržao. Ispunjavala su sve ladice u njegovoj komodi. Sjećam se kako sam

pomislila da je to dovoljno da nekoga navede na samoubojstvo. Nisam se prevarila. Moj stric, tvoj praprastric, doista se ubio. Dakako, moguće je da zatvorenik s time nije imao nikakve veze.

Uz ta tri uzorka, mogla sam početi uspoređivati rukopise. U najmanju ruku mogla sam uočiti da je rukopis tog čovjeka na prisilnome radu sličniji rukopisu mog oca, nego rukopisu onog ubojice. Ali znala sam da će mi trebati još pisama. Koliko ih se god mogu domoći.

Stoga sam se obratila svome učitelju klavira. Oduvijek sam ga željela poljubiti, ali sam se bojala da će me ismijati. Zamolila sam ga da napiše pismo.

Potom sam to zamolila i majčinu sestru. Ona je obožavala ples, ali je mrzila plesati.

Školsku prijateljicu Mary zamolila sam da mi napiše pismo. Ona je bila zabavna i puna života. Voljela je trčati uokolo svojom praznom kućom bez odjeće, čak i kad je za to već bila prestara. Ni zbog čega joj nije bilo neugodno. To mi se kod nje toliko sviđalo, jer je meni zbog svega bilo neugodno, i to me boljelo. Obožavala je skakati po krevetu. Po svome je krevetu skakala toliko godina da su jednog poslijepodneva, dok sam gledala kako skače, šavovi popustili. Perje je ispunilo malenu prostoriju. Od našeg smijeha perje se uopće nije spuštalo na pod. Razmišljala sam o pticama. Bi li mogle letjeti da se netko, negdje, ne smije? Obratila sam se baki, tvojoj praprabaki, i zamolila je da napiše pismo. Bila je to majka moje majke. Majka majke tvog oca. Gotovo je nisam ni poznavala. Nisam je ni željela poznavati, uopće me nije zanimala. Nemam nikakvu potrebu za prošlošću, razmišljala sam, poput djeteta. Nisam razmišljala mogućnosti da prošlost ima potrebu za mnom.

Kakvo pismo, upitala me baka.

Rekla sam joj neka napiše što god želi.

Želiš da ti napišem pismo, upitala je.

Da, rekla sam.

Oh, Bog te blagoslovio, rekla je ona.

Pismo je imalo šezdeset sedam stranica. Bila je to njezina životna priča. Moj je zahtjev pretvorila u svoj. Poslušaj me.

Toliko sam toga doznala. U mladosti je pjevala. Kao djevojčica je bila u Americi. O tome dotada nisam imala pojma. Zaljubila se toliko puta daje počela sumnjati da se uopće ne zaljubljuje, nego da joj se događa nešto mnogo običnije. Doznala sam da nikada nije naučila plivati i zbog toga je uvijek voljela rijeke i jezera. Svog oca, mog pradjeda, tvog prapradjeda, zamolila je da joj kupi grlicu. On joj je umjesto toga kupio svilenu maramu. Stoga je tu maramu smatrala grlicom. Čak je samu sebe bila uvjerala u to da marama nekako sadrži let, ali ne leti, jer nikome ne želi pokazati što je doista. Toliko je voljela oca.

Pismo je uništeno, no posljednji je odlomak u meni.

Napisala je: Voljela bih da ponovno mogu biti djevojčica i da mi se pruži prigoda da ponovno proživim život. Patila sam mnogo više nego što je trebalo. A radosti koje sam doživjela nisu uvijek bile radosne. Mogla sam živjeti

drukčije. Kad sam bila tvoje dobi, djed mi je kupio narukvicu od rubina. Bila mi je prevelika, pa mi je klizila gore-dolje po podlaktici. Bila je gotovo poput ogrlice. Kasnije mi je rekao da je od majstora tražio da bude takva. Veličina je trebala simbolizirati njegovu ljubav. Više rubina, više ljubavi. Ali nisam je mogla nositi tako da mi ugodno stoji. Nisam je uopće mogla nositi. I to je bit svega što pokušavam reći. Kad bih ti sada željela dati narukvicu, dvaput bih ti izmjerila ručni zglob.

S ljubavlju, tvoja baka

Imala sam po jedno pismo od svijetu koje sam poznavala. Sлагala sam ih na podu svoje sobe, organizirala prema onome što je u njima bilo iznijeto. Stotinu pisama. Neprestano sam ih preraspoređivala, pokušavala uspostaviti određene veze. Željela sam shvatiti. Sedam godina kasnije, jedan prijatelj iz djetinjstva ponovno se pojavio u trenutku kad mi je bio najpotrebniji. U Americi sam tada bila tek dva mjeseca. Uzdržavala me jedna agencija, no ubrzo ću se morati uzdržavati sama. Nisam znala kako se uzdržavati. Po cijele dane čitala sam novine i časopise. Željela sam usvojiti idiomatske izraze. Željela sam postati pravom Amerikankom. Mačji kašalj. Iskaliti bijes. Za dlaku. Upalila mi se lampica. Bit će da sam zvučala urnebesno smiješno. Samo sam željela prirodno govoriti. Od toga sam odustala.

Nisam ga bila vidjela otkako sam sve izgubila. Nisam ni mislila na njega. Bio je prijatelj moje starije sestre, Anne. Jednog poslijepodneva zatekla sam ih kako se ljube, u polju iza suše iza naše kuće. To me neobično uzбудilo. Imala sam dojam da se ja s nekim ljubim. Dotada se nisam bila ni s kim poljubila. Bila sam uzbuđenija nego da se doista radilo o meni. Naša je kuća bila mala. Anna i ja spavale smo u istom krevetu. Te sam joj večeri rekla što sam vidjela. Natjerala me da joj obećam da ome nikada neću ni pisnuti. Obećala sam.

Ona me upitala: Zašto bih ti trebala vjerovati?

Bila bih joj najradije rekla: Jer to što sam vidjela više ne bi bilo moje kad bih o tome pričala. Samo sam rekla: Jer sam ti sestra.

Hvala.

Smijem li gledati kako se ljubite?

Smiješ li gledati kako se ljubimo?

Mogla bi mi reći gdje ćete se ljubiti, a ja bih se mogla sakriti i gledati. Nasmijala se tako da je time mogla preseliti i čitavo jato ptica. Tako je izrazila pristanak.

Ponekad su se ljubili u polju iza suše iza naše kuće. Ponekad iza zida od opeka u školskome dvorištu. Uvijek iza nečega.

Pitala sam se je li mu rekla. Pitala sam se osjeća li kako ih gledam e li joj sve zbog toga još uzbudljivije.

Zašto sam je tražila da gledam? Zašto je pristala?

Njemu sam se bila obratila dok sam pokušavala doznati nešto više o onom zatočeniku u radnom logoru. Tada sam se obratila svima. Anninoj dragoj sestrici,

Evo pisma koje si tražila. Visok sam gotovo dva metra. Imam smeđe oči. Kažu mi da imam velike dlanove. Želim postati kiparom i želim se oženiti tvojom sestrom. To su mi jedini snovi. Mogao bih napisati i više, ali to je jedino važno.

Tvoj prijatelj Thomas

Sedam godina kasnije ušetala sam u jednu pekarnicu i ugledala njega. Pod nogama su mu bili psi, a kraj njega se nalazila ptica u kavezu. Tih sedam godina nije bilo sedam godina. Nije bilo ni sedam stotina godina. Njihovo se trajanje nije moglo mjeriti godinama, baš kao što ni cijeli ocean nije mogao objasniti udaljenost koju smo prešli, baš kao što ni mrtve nikako nije moguće prebrojiti. Željela sam pobjeći od njega i željela sam mu prići bez zastajkivanja.

Prišla sam mu bez zastajkivanja.

Jesi li ti Thomas, upitala sam.

Odmahnuo je glavom.

Iz Dresdena.

Otvorio je desni dlan, na kojem je bila istetovirana riječ NE. Sjećam te se. Nekoć sam gledala kako ljubiš moju sestru. Izvadio je malenu knjižicu i napisao: Ne govorim. Žao mi je. To me rasplakalo. On mi je obrisao suze. Ali nije priznao da je taj koji zapravo jest. To nikada nije priznao.

Zajedno smo proveli poslijepodne. Cijelo vrijeme željela sam ga dodirivati. U meni su se probudili toliko duboki osjećaji prema osobi koju nisam vidjela tako dugo. Sedam godina ranije bio je pravi div, a sada se doimao malenim. Željela sam mu dati novac koji sam dobila od agencije. Nisam imala potrebu za time da mu ispričam svoju priču, ali sam imala potrebu da poslušam njegovu priču. Željela sam ga zaštititi, i bila sam uvjerena da to mogu, čak i ako nisam mogla zaštititi sebe.

Upitala sam: Jesi li postao kiparom, kao što si sanjao?

Pokazao mi je desni dlan. Tišina.

Jedno drugome imali smo reći sve, ali za to nije bilo načina.

On je napisao: Ti si dobro?

Rekla sam: To je jako komplicirano pitanje.

On je napisao: To je vrlo jednostavan odgovor.

Upitala sam: Ti si dobro?

On je napisao: Ponekad se budim s osjećajem zahvalnosti. Razgovarali smo satima, ali smo zapravo neprestano ponavljali te iste stvari.

Šalice su nam se ispraznile.

Dan se ispraznio.

Bila sam osamljenija nego da sam bila posve sama. Spremali smo se poći u različitim smjerovima. Nismo znali kako učiniti nešto drugo.

Već je pomalo kasno, rekla sam.

On mi je pokazao lijevi dlan, na kojem je pisalo DA.

Rekla sam: Vjerojatno bih trebala poći kući.

On je potražio nešto u knjižici i pokazao riječi: Ti si dobro? Kimnula sam.

Počela sam se udaljavati. Kanila sam otići do rijeke Hudson i nastaviti hodati. Ponijet ću najveći kamen koji mogu podignuti i pustiti da mi se pluća ispune vodom.

Ali onda sam začula kako je iza mene pljesnuo.

Okrenula sam se, a on mi je pokazao da mu priđem.

Željela sam pobjeći od njega i željela sam mu prići.

Prišla sam mu.

Upitao me bih li mu pozirala. Pitanje je napisao na njemačkome, a ja sam tek tada uvidjela da je cijelo vrijeme pisao na engleskome i da sam ja govorila engleski. Da, rekla sam na njemačkome. Bih. Dogovorili smo se za sutradan.

Stan mu je bio poput zoološkog vrta. Posvuda samo životinje. Psi i mačke. Desetak kaveza s pticama. Akvariji. Terariji sušterima, zmijama i kukcima. Miševi u kavezima, da ih ne dohvate mačke. Poput Noine arke. Ali jedan je kutak bio čist i svijetao.

Rekao je da čuva taj prostor.

Za što?

Za skulpture.

Zanimalo me od čega ili čije, ali nisam pitala.

Uhvatio me za ruku i poveo. Pola sata razgovarali smo o tome što želi učiniti. Rekla sam da ću napraviti što god mu treba. Pili smo kavu.

Napisao je da u Americi još nije izradio ni jednu jedinu skulpturu. Zašto?

Nisam mogao.

Zašto?

Nikad nismo razgovarali o prošlosti.

Otvorio je dimnjak, iako nisam znala razlog.

U drugoj sobi pjevale su ptice.

Svukla sam odjeću.

Smjestila se na kauč.

Piljio je u mene. Bilo mi je to prvi put da sam naga pred nekim muškarcem. Pitala sam se zna li on tu činjenicu.

Prišao mi je i počeo mi namještati tijelo kao da sam lutka. Stavio mi je ruke iza glave. Malo mi savio desnu nogu. Pretpostavila sam da su mu dlanovi toliko grubi od svih skulptura koje je nekoć radio. Spustio mi je bradu. Okrenuo mi dlanove prema gore. Njegova pozornost ispunila je rupu u mojem središtu. Došla sam mu i sutradan. I dan nakon toga. Prestala sam tražiti posao. Bilo mi je važno jedino da me gleda. Bila sam pripravna i raspasti se, dođe li do toga.

Svaki je put bilo isto.

Govorio bi o tome što želi učiniti.

Ja bih rekla da ću učiniti sve što mu treba.

Pili bismo kavu.

Nikada ne bismo razgovarali o prošlosti.

On bi otvorio dimnjak.

Ptice bi pjevale u susjednoj sobi.

Ja bih se svukla.

On bi me namjestio.

On bi me oblikovao.

Ponekad bih razmišljala o onih stotinu pisama raspoređenih na podu svoje sobe. Da ih nisam prikupila, bi li naša kuća gorjela manje intenzivnim sjajem?

Nakon svake seanse pogledala bih skulpturu. On bi tada hranio životinje. Dopuštao mi je da budem sama sa skulpturom, iako nikada nisam zatražila takvu privatnost. Razumio je.

Nakon samo nekoliko seansa postalo je razvidno da oblikuje Annu. Pokušavao je iznova stvoriti djevojku koju je poznao prije sedam godina. Dok je radio, gledao je mene, ali je stvarao nju. Namještanje položaja trajalo je sve dulje. Sve me više dodirivao. Više me pomicao. Punih deset minuta tražio je savršen položaj koljena. Sklapao mi i otvarao šake.

Nadam se da ti zbog ovoga nije neugodno, napisao je na njemačkome u svoju knjižicu.

Nije, rekla sam na njemačkome. Nije.

Savio mi je jednu ruku. Ispružio mi je jednu ruku. Sljedeći tjedan dodirivao mi je kosu, možda pet, možda pedeset minuta. Napisao je: Tražim prihvatljiv kompromis.

Zanimalo me kako je preživio tu noć.

Dodirnuo mi je grudi, malko ih razdvojio.

Čini mi se da će ovako biti dobro, napisao je.

Zanimalo me što će biti dobro. Kako će biti dobro?

Dodirivao me posvuda. Te ti stvari mogu govoriti jer ih se ne stidim, jer sam iz njih učio. I vjerujem da ćeš me razumjeti. Jedino tebi vjerujem, Oskare.

To je namještanje položaja bilo kiparenje. Tako me klesao. Pokušavao me stvoriti takvom da se u mene može zaljubiti.

Raširio mi je noge. Dlanovima mi je blago pritisnuo unutarnju stranu bedara. Moja su bedra uzvratila pritisak. Njegovi su dlanovi pritiskali prema van.

U drugoj sobi pjevale su ptice.

Tražili smo prihvatljivi kompromis.

Sljedeći tjedan držao me za stražnju stranu nogu, a tjedan nakon bio je iza mene. Tada sam prvi put u životu vodila ljubav. Pitala sam se zna li za to. Plakalo mi se. Pitala sam se: Zašto itko uopće vodi ljubav?

Zajedno smo se odšetali do pekarnice u kojoj smo se prvi put vidjeli. Zajedno i odvojeno.

Sjeli smo za jedan stol. S iste strane, okrenuti prema prozorima. Nije mi trebalo da doznam može li me voljeti.

Morala sam nekako doznati može li me trebati.

Okrenula sam sljedeću praznu stranicu u njegovoj knjižici i napisala: Molim te vjenčajmo se.

On je spustio pogled prema dlanovima.

DA i NE.

Zašto ljudi uopće vode ljubav?

Izvadio je olovku i na sljedeću i posljednju stranicu napisao: Bez djece. To je bilo naše prvo pravilo.

Razumijem, rekla sam na engleskome.

Više se nikada nismo poslužili njemačkim.

Sutradan smo se tvoj djed i ja vjenčali.

JEDINA ŽIVOTINJA

Prvo poglavlje *Kratke povijesti vremena* pročitao sam još dok je Tata bio živ i čizme su mi neopisivo otežale zbog toga koliko je život razmjerno beznačajan, te zbog toga kako, u usporedbi sa svemirom i u usporedbi s vremenom, uopće nije važno postojim li ili ne. Kad me tata te večeri pratio na spavanje i pokrivaio i kad smo razgovarali toj knjizi, upitao sam ga može li smisliti rješenje tog problema. “Kojeg problema?” “Problema naše razmjerne beznačajnosti.” On je rekao: “No, da, što bi se dogodilo da te avion spusti usred Sahare, a ti pincetom uhvatiš samo jedno zrno pijeska i pomakneš ga za jedan milimetar?” Ja sam rekao: “Vjerojatno bih umro od dehidracije.” On je rekao: “Ali mislim, baš tada, u tom trenutku, kad pomakneš jedno jedino zrno pijeska. Što bi to značilo?” Ja sam rekao; “Ne znam, što?” On je rekao: “Promisli malo.” Razmišljao sam. “To bi vjerojatno značilo da sam pomaknuo zrno pijeska.” “A to bi značilo...?” “A to bi značilo da sam pomaknuo zrno pijeska?” “A to bi značilo da si izmijenio Saharu.” “I?” “I? Sahara je divovska, nepregledna pustinja. I postoji milijunima godina. A ti si je izmijenio!” “To je točno!” rekao sam ja i sjeo. “Izmijenio sam Saharu!” “A to znači?” upitao je on. “Što? Reci mi.” “Pa, ne govorim o slikanju *Mona Lise* ili pronalaženju lijeka za rak. Nego samo o premještanju jednog zrnca pijeska za milimetar.” “Da?” “Da to *nisi* učinio, povijest čovječanstva bila bi onakva...” “A-ha?” “Ali ti si to učinio i *stoga*...?” Već sam stajao na krevetu, prstima pokazivao prema lažnim zvijezdama i vrištao: “Izmijenio sam tijek povijesti čovječanstva!” “Tako je.” “Izmijenio sam svemir!” “Jesi.” “Ja sam Bog!” “Ti si ateist.” “Ja ne postojim!” Bacio sam se na krevet, u njegovo naručje, pa smo još zajedno umirali od smijeha.

Eto, tako nekako osjećao sam se kad sam odlučio da ću upoznati sve Njujorčane s prezimenom Black. Čak i ako je to bilo razmjerno beznačajno, bilo je ipak nešto, a ja sam morao nešto poduzeti, poput morskih pasa, koji umiru ako ne plivaju, o čemu ponešto znam.

Bilo kako bilo.

Odlučio sam da ću imena prelaziti po abecednome redu, od Aarona do Zyne, iako bi bilo djelotvornije da sam se odlučio ići po geografskim zonama. Odlučio sam i da ću kod kuće biti maksimalno tajnovit u vezi s tom misijom, a izvan doma koliko je moguće otvoreniji, jer je tako nužno. Stoga, ako me mama upita: “Kamo ideš i kad ćeš se vratiti?” reći ću: “Van, kasnije.” Ali bude li nekoga od Blackova zanimalo nešto, ispričat ću sve. Ostala su pravila glasila da se više neću ponašati seksistički, ni rasistički, da više neću diskriminirati na temelju dobne pripadnosti, niti se ponašati homofobno, kao ni pretjerano plaho, niti diskriminacijski prema hendikepiranim osobama i mentalno zaostalim ljudima, te da neću lagati, osim kad je to apsolutno nužno, što se događalo često. Sastavio sam poseban terenski komplet u koji sam stavio još neke stvari koje će mi zatrebati, poput baterijske svjetiljke Magnum, labela, nešto keksa sa

smokvama, plastične vrećice za važan dokazni materijal i smeće, mobitel, tekst za predstavu *Hamlet* (kako bih mogao zapamtiti didaskalije dok putujem s lokacije na lokaciju, budući da nisam trebao pamtiti ništa od konkretnog teksta), topografski prikaz New Yorka, tablete joda za slučaj aktiviranja radioaktivne *prljave bombe*, bijele rukavice, očito, nekoliko tetrapaka soka, povećalo, Larousseov džepni rječnik, te još hrpu drugih korisnih stvari. Bio sam spreman za polazak.

Stan mi je na vratima rekao: “Kakav dan!” Ja sam rekao “Da”. On je upitao: “Sto je na jelovniku?” Pokazao sam mu ključ. On je rekao: “Bravetina?” Ja sam rekao: “Da krepaš od smijeha, ali ne jedem ništa što je imalo roditelje.” On je odmahnuo glavom i rekao: “Nisam mogao odoljeti. Onda, što je na jelovniku?” “Queens i Greenwich Village.” “Misliš bez tog ‘w’?” Bilo mi je to prvo razočaranje u pohodu, jer sam dotada mislio da se naziv izgovara fonetski, a to bi bio fantastičan trag. “Kako god.”

Trebala su mi tri sata i četrdeset jedna minuta da pješice dodem do Aarona Blacka, budući da me u sredstvima javnog prijevoza hvata panika, iako osjećam paniku i kada pješice prelazim mostove. Tata je običavao reći da čovjek ponekad mora srediti strahove, a upravo je to bio jedan od takvih trenutaka. Prešao sam Aveniju Amsterdam i Aveniju Columbus i Central Park i Petu aveniju i Aveniju Madison i Aveniju Park i Aveniju Lexington i Treću aveniju i Drugu aveniju. Kad sam se našao točno na polovici mosta 59th Street, pomislio sam kako je milimetar iza mene Manhattan, a milimetar ispred mene Queens. Kako se onda zovu oni dijelovi New Yorka - točno na polovici tunela Midtown, točno na polovici Brooklynskog mosta, točno na polovici trajekta za Staten Island kad se nade točno na polovici puta između Manhattana i Staten Islanda - koji se ne nalaze ni u jednoj gradskoj općini?

Zakoračio sam naprijed i prvi put u životu našao se u Queensu.

Prošao sam kroz Long Island City, Woodside, Elmhurst i Jackson Heights. Cijelo vrijeme tresao sam def, jer sam tako lakše vodio računa činjenici da sam, iako prolazim kroz različite četvrti, to i dalje ja. Kad sam na koncu došao do tražene zgrade, nisam uspio otkriti gdje je vratar. Prvo sam pomislio da je možda samo otišao po kavu, ali čekao sam još nekoliko minuta, a on se nije pojavio. Pogledao sam kroz vrata i uvidio da unutra nema ni stola koji bi mogao služiti kao recepcija. Pomislio sam: *Čudno*.

Pokušao sam ugurati svoj ključ u bravu, no ušao je tek vršak. Ugledao sam neki uređaj koji je imao tipku za svaki stan, pa sam pritisnuo tipku na kojoj je pisalo A. Black. Bio je to stan 9E. Nitko se nije javio. Pritisnuo sam još jednom. Ništa. Držao sam zvono petnaest sekundi. I dalje ništa. Sjeo sam na tlo i upitao se bi li bilo odviše plaho i cendravo zaplakati u predvorju neke stambene zgrade u četvrti Corona.

“Dobro, dobro”, začuo se neki glas u zvučniku. “Samo polako.” Poskočio sam na noge. “Dobar dan,” rekao sam, “zovem se Oskar Schell.” “Što trebaš?” Zvučao je Ijutito, ali ja nisam ništa učinio. “Jeste li poznavali Thomasa

Schella?” “Nisam.” “Sigurni ste?” “Da.” “Znate li nešto o nekom ključu?” “Što želiš?” “Nisam ništa učinio.” “Što želiš?” “Pronašao sam jedan ključ”, rekao sam, “a nalazio se u omotnici na kojoj je pisalo vaše ime.” “Aaron Black?” “Ne, samo Black.” “To je često prezime.” “Znam.” “I boja.” “Očito.” “Zbogom”, rekao je glas. “Ali samo pokušavam doznati nešto o tom ključu.” “Zbogom.” “Ali...” “Zbogom.” Razočaranje br. 2.

Ponovno sam sjeo i zatim sam zaplakao u predvorju stambene zgrade u Coroni. Htio sam pritisnuti sve tipke, vrištati i psovati sveoji žive u toj glupoj zgradi. Htio sam si zadati modrice. Ustao sam i ponovno pritisnuo tipku s oznakom 9E. Ovaj put glas se javio odmah. “Što. Točno. Želiš?” Ja sam rekao: “Thomas Schell bio mi je tata.” “I?” “*Bio*. Ne je. Mrtav je.” Nije rekao ništa, ali znao sam da i dalje drži tipku za govor, jer sam čuo neki zvučni signal u njegovu stanu, kao i lupkanje prozora od istog onog vjetra koji sam i ja osjećao na ulici ispred zgrade. On je upitao: “Koliko ti je godina?” Rekao sam sedam, jer sam htio da se više sažali, tako da mi pomogne. Laž br. 34. “Tata mi je mrtav”, rekao sam. “Mrtav?” “Neživ je.” Nije rekao ništa. Čuo sam još onih signala i zvukova. Samo smo tako stajali, okrenuti jedan prema drugome, ali na udaljenosti od devet etaža. On je na koncu rekao: “Bit će da je umro mlad.” “Da.” “Koliko mu je bilo godina?” “Četrdeset.” “Bio je premlad.” “To je točno.” “Smijem upitati kako je umro?” Nisam htio razgovarati o tome, ali sam se prisjetio obećanja zadanih samome sebi u vezi s potragom, pa sam mu sve ispričao. Čuo sam još onih zvučnih signala i pitao se je li mu se prst već umorio. On je rekao: “Ako se uspneš do mene, pogledat ću ključ.” “Ne mogu se popeti.” “Zašto?” “Jer ste na osmome katu, a ja ne idem tako visoko.” “Zašto?” “Nije sigurno.” “Ah ovdje je posve sigurno.” “Dok se nešto ne dogodi.” “Sve će biti u redu.” “To je pravilo.” “Ja bih se spustio do tebe”, rekao je on, “ali jednostavno ne mogu.” “Zašto?” “Teško sam bolestan.” “Ali moj tata je mrtav.” “Priključen sam na raznorazne aparate. Zato mi je toliko trebalo da dođem do interfona.” Kad bih mogao, stvar bih izveo drukčije. Ali čovjek ne može ponoviti nešto što je bilo. Čuo sam glas koji je dovikivao: “Halo! Halo? Molim te.” Gurnuo sam posjetnicu pod vrata na ulazu u zgradu i odjurio odande koliko su me noge nosile.

Abby Black živjela je na br. 1 u privatnoj kući u ulici Bedford. Onamo sam pješačio dva sata i dvadeset tri minute, a ruka mi je nakon toga već bila iscrpljena od defa. Iznad vrata se nalazio maleni znak na kojem je pisalo da je u toj kući jednom živio poznati pjesnik: Edna Saint Vincent Millay. Pisalo je i da je riječ o najužoj kući u New Yorku. Upitao sam se je li Edna Saint Vincent Millay muškarac ili žena. Isprobao sam ključ, koji je u bravu ušao dopola, ali se onda zaustavio. Pokucao sam. Nitko se nije javio, iako sam čuo da netko unutra nešto govori, pa sam zaključio da onaj br. 1 znači prvu etažu, pa sam ponovno pokucao. Bio sam spreman i gnjaviti ljude ako je to bilo nužno.

Neka je žena otvorila vrata i upitala: “Mogu ti nekako pomoći?” Bila je nevjerojatno lijepa, lica poput Mamina, lica koje je izgledalo kao da se smiješi čak i kad se nije smiješila, te s velikim sisama. Posebno mi se svidjelo kako joj

naušnice povremeno dodiruju vrat. Odjednom sam požalio što joj nisam donio nekakav izum, pa da ima razloga za to da joj budem simpatičan. Čak i nešto maleno i jednostavno, poput fosfornog broša.

“Bok.” “Zdravo.” Vi ste Abby Black?” “Jesam.” “Ja sam Oskar Schell.” “Zdravo.” “Bok.” Ja sam joj rekao: “Siguran sam da vam to ljudi neprestano govore, ali kad biste u rječniku potražili izraz ‘nevjerojatno lijepa’, ondje bi se nalazila vaša fotografija.” Malo se nasmijala i rekla: “Nitko mi to nikada ne govori.” “Uvjeran sam da nije tako.” Još se malo smijala. “Tako je.” “To znači da se družite s pogrešnim ljudima.” “U pogledu toga možda si u pravu.” “Jer ste doista nevjerojatno lijepi.”

Još je malo više otvorila vrata. Ja sam upitao: “Jeste li poznavali Thomasa Schella?” “Kako, molim?” “Jeste li poznavali Thomasa Schella?” Načas se zamislila. Upitao sam se zašto mora razmišljati. “Nisam.” “Sigurni ste?” “Da.” Način na koji je rekla daje sigurna odisao je određenom nesigurnošću, a zbog toga sam pomislio da mi nešto možda želi zatajiti. Kakva bi to onda bila tajna? Pružio sam joj onu omotnicu i rekao: “Znači li vam ovo išta?” Još je nekoliko trenutaka gledala omotnicu. “Ne bih rekla. Trebalo bi mi nešto značiti?” “Samo ako znači”, rekao sam joj. “Ne znači”, rekla je ona meni. Nisam joj povjerovao.

“Bih li smio ući?” upitao sam. “Ovo mi baš i nije najzgodniji trenutak.” “Zašto?” “Nešto upravo rješavam.” “Što točno?” “A to se tebe nekako tiče?” “Nije li to retoričko pitanje?” “Jest.” “Radite negdje?” “Da.” “Što radite?” “Epidemiologinja sam.” “Proučavate bolesti.” “Da.” “To je fascinantno.” “Čuj, ne znam što ti treba, ali ako ima veze s tom omotnicom, uvjerena sam da ti ne mogu pomoći...” “Užasno sam žedan”, rekao sam, dirajući vrat, što je univerzalni znak za žeđ. “Na uglu je prodavaonica delikatesa i pića.” “Zapravo sam dijabetičar i kod hitno trebam malo šećera.” Laž br. 35. “Misliš *pod* hitno?” “Kako god bilo.”

Nisam baš bio presretan zbog laganja i nisam vjerovao u to da čovjek može znati što će se dogoditi prije nego što se to i dogodi, no nekako sam znao da moram ući u njezin stan. U zamjenu za laž.amome sebi obećao sam da ću, kad počnem dobivati veći džeparac, dio povišice donirati osobama koje doista imaju dijabetes. Ona je duboko uzdahnula, kao da je neopisivo frustrirana, ali me s druge strane nije zamolila da je pustim na miru i pođem dalje. Iznutra se začuo neki muški glas. “Sok od naranče?” upitala je ona. “Imate malo kave?” “Pođi za mnom”, rekla je ona i ušla u stan. “A nadomjestak za mlijeko?”

Dok sam išao za njom, uspio sam pogledati oko sebe. Sve je bilo čisto i besprijeckorno uredno. Na zidovima su se nalazile uredne i skladne fotografije, a na jednoj od njih vidjelo se i međunožje neke Afroamerikanke, zbog čega sam osjetio da me obuzima nesigurnost. “Gdje su jastučići sa sofe?” “Ova sofa nema jastuke.” “Što je ono?” “Misliš na sliku?” “Stan vam ima lijep miris.” Onaj muškarac iz druge prostorije ponovno ju je zazvao, ovaj put užasno glasno, kao da je već očajan, no ona se nije obazirala, kao da ga nije čula ili kao da joj se fućka.

U njezinoj kuhinji dodirnuo sam mnogo stvari, jer mi je to nekako donosilo sigurnost i ugodu. Prstom sam prešao po gornjoj strani njezine mikrovalne, a vršak je posivio. “*C’est sale*”, rekao sam, te joj pokazao, već se smijući. Ona se silno uozbiljila. “To je sramotno”, rekla je. “Trebali biste vidjeti kako je u mojem laboratoriju”, rekao sam. “Baš me zanima kako je do toga uopće moglo doći”, rekla je ona. Ja sam rekao: “Stvari se zaprljaju.” “Alija volim daje sve čisto. Jedna mi žena dolazi svaki tjedan pospremiti stan. Već milijun puta rekla sam joj da mora sve počistiti. Čak sam joj pokazala upravo mikrovalnu.” Upitao sam je zašto se uzrujava zbog takve sitnice. Ona je rekla: “Meni to ne izgleda kao sitnica”, a ja sam se sjetio pomicanja samo jednog zrna pijeska za milimetar. Izvadio sam vlažnu maramicu iz svog kompleta i obrisao mikrovalnu.

“Budući da ste epidemiologinja”, rekao sam, “znate li da se sedamdeset posto prašine u kućanstvima zapravo sastoji od djelića ljudske epiderme?” “Ne,” rekla je ona, “nisam znala.” “Ja se amaterski bavim epidemiologijom.” “Takvih nema mnogo.” “Da. I jednom sam proveo podosta fascinantnog pokusa... rekao sam Feliz da mi u jednoj vreći za smeće čuva svu prašinu iz našeg stana. Nakon godinu dana sam je izvagao. Imala je pedeset jedan kilogram. Tada sam izračunao da

4 Franc, prljavo je. e sedamdeset posto od 51 kilograma 35,7 kilograma. Ja težim 34,5 kilograma, 35 kad pokisnem do kože. To zapravo ništa ne dokazuje, ali je čudno. Kamo mogu ovo baciti?” “Daj meni”, rekla je ona, pa je uzela vlažnu maramicu. Ja sam je upitao: “Zašto ste tužni?” “Kako, molim?” “Tužni ste. Zašto?”

Začulo se grgljanje iz aparata za kavu. Ona je otvorila jedan ormarić i izvadila šalicu. “Piješ sa šećerom?” Odgovorio sam potvrdno, jer je Tata uvijek pio sa šećerom. Čim je sjela, odmah je ustala, pa je iz hladnjaka izvadila zdjelicu s grožđem. Izvadila je i kekse i stavila ih na tanjur. “Voliš li jagode?” upitala me. “Da,” odgovorio sam, “ali nisam gladan.” Izvadila je i jagode. Ja sam pomislio kako je neobično da na njezinu hladnjaku nema nikakvih jelovnika, malih magneta s kalendarima ili slika djece. U cijeloj kuhinji nalazila se tek fotografija slona na zidu kraj telefona. “Ovo obožavam”, rekao sam joj, i to ne samo zato što sam joj se htio svidjeti. “Što obožavaš?” upitala me. Pokazao sam tu sliku. “Hvala”, rekla je ona. “I meni se sviđa. “Ja sam rekao da je *obožavam*.” “Da. Ja je *obožavam*.”

“Koliko znate o slonovima?” “Ne baš previše.” “To znači nešto malo? Ili baš ništa?” “Gotovo ništa.” “Znate li, na primjer, da su znanstvenici nekada smatrali da slonovi imaju espu?” “Misliš na ESP, izvanosjetilnu percepciju?” “Bilo kako bilo, slonovi mogu dogovoriti susrete s vrlo udaljenih mjesta i znaju gdje će naići na prijatelje i neprijatelje, a mogu pronaći vodu bez ikakvih tragova na terenu. Nitko nije bio u stanju odgonetnuti kako sve to čine. Što se onda zapravo događa?” “Nemam pojma.” “Kako im to polazi za rukom?” “To?” “Kako dogovaraju susrete ako nemaju izvanosjetilnu percepciju?” “To me

pitaš?” “Da.” “Ne znam.” “Zanima vas?” “Svakako.” “Jako?” “Svakako.” “Glasaju se vrlo, vrlo, vrlo, vrlo duboko, neusporedivo dublje od tonova koje čuje čovjekovo uho. Tako međusobno razgovaraju. Nije li to tako fantastično?” “Jest.” Pojeo sam jagodu.

“Jedna je žena posljednjih nekoliko godina provela u Kongu ili na nekom sličnom mjestu. Snimala je te njihove zvukove i tako stvorila divovsku zbirku. Prošle je godine počela reproducirati snimke.” “Reproducirati?” “Slonovima.” “Zašto?” Bio sam oduševljen činjenicom da je pitala zašto. “Kao što vjerojatno znate, slonovi imaju daleko, daleko bolje pamćenje od drugih sisavaca.” “Da. Čini mi se da sam to znala.” “Ta je žena stoga htjela utvrditi koliko im je pamćenje doista dobro. Tako bi im pustila neprijateljski zov snimljen hrpu godina ranije - zvukovi su čuli samo jednom - a oni bi se uspaničili, ponekad se čak dali i u bijeg. Pamtili su stotine zvukova. Tisuće. Tu kod njih možda čak i nema ograničenja. Nije li to fascinantno?” “Jest.” “Jer najfascinantnije je zapravo to što je ponekad puštala zov uginulog slona članovima obitelji.” “I?” “Sjećali su se.” “Što su učinili?” “Prišli su zvučniku.”

“Baš me zanima što su osjećali.” “Kako to mislite?” “Kad su začuli zov uginulog člana obitelji, jesu li se džipu približili s ljubavlju? Ili strahom? IH bijesno?” “Ne sjećam se.” “Jesu li jurišali?” “Ne sjećam se.” “Jesu li plakali?” “Jedino ljudi mogu plakati suze. To ste znali?” “Čini mi se da slon na ovoj slici plače.” Došao sam užasno blizu slici o je bilo točno. “To je vjerojatno dodano u Photoshopu”, rekao sam. “Ali, za svaki slučaj, smijem li snimiti vašu sliku?” Kimnula je ekla: “Nisam li negdje pročitala da su slonovi jedina druga vrsta koja pokapa mrtve?” “Ne,” rekao sam joj dok sam namještao žarišnu duljinu na Djedovu fotoaparatu, “niste. Samo skupljaju kosti. Jedino ljudi pokapaju umrle.” “Nemoguće je da su slonovi vjerovali u duhove.” Zbog toga sam se zasmijuljio. “No, da, većina se znanstvenika ne bi složila.” “Što ti misliš?” “Ja se samo amaterski bavim znanošću.” “Ali što bi rekao?” Snimio sam onu fotografiju. “Ja bih rekao da su bili zbunjeni.”

A onda je ona počela plakati suze.

Ja sam pomislio: *Ja bih trebao plakati, a ne ona.*

“Nemojte plakati”, rekao sam joj. “A zašto?” upitala je ona. “Zato”, rekao sam ja. “Što zato?” upitala je ona. Budući da nisam znao zašto plače, nisam ni mogao smisliti nekakav razlog. Plače li zbog slonova? Ili zbog nečega drugog što sam rekao? Ili zbog onog očajnog čovjeka u drugoj prostoriji? Ili zbog nečega što ne znam? Ja sam rekao: “Lako dobivam modrice.” Ona je rekla: “Žao mi je.” Ja sam rekao: “Napisao sam pismo znanstvenici koja snima zvukove. Pitao sam je mogu li joj biti pomoćnik. Naveo sam kako bih se mogao brinuti za to da uvijek ima spremne prazne vrpce za snimanje, te da bih joj mogao prokuhavati svu vodu, da je može piti bez opasnosti, ili joj čak samo nositi opremu. Odgovorio mi je njezin pomoćnik, koji je napisao da već ima pomoćnika, očito, ali da će se u budućnosti možda pojaviti neki projekt na

kojem bismo mogli surađivati.” “Pa to je super. Tome se uistinu možeš radovati.” “Da.”

Netko se pojavio na kuliinjskim vratima, aja sam pretpostavio da je to onaj muškarac koji je dozivao iz druge sobe. Samo je provirio glavom, užasno kratko, rekao nešto što nisam razumio, pa otišao. Abby se pretvarala kao da se na to uopće ne obazire, ali ja se nisam poveo za njom. “Tko je to?” “Moj suprug.” “Treba mu nešto?” “Baš me briga.” “Ali on vam je suprug i čini mi se da mu nešto treba.” Nove suze iz njezinih očiju. Ja sam joj prišao i položio joj ruku na rame, kao kad je Tata tješio mene. Upitao sam je što osjeća, jer bi i on mene tako pitao. “Ovo ti se zasigurno čini vrlo neobičnim”, rekla je ona. “Meni mnogo toga izgleda neobično”, rekao sam ja. Ona je upitala: “Koliko ti je godina?” Rekao sam dvanaest - laž br. 59 - jer sam htio biti dovoljno star da me zavoli. “Zašto jedan dvanaestogodišnjak kuca na vrata neznancima?” “Pokušavam pronaći jednu bravu. Koliko je vama godina?” “Četrdeset osam.” “Teorije. Izgledate mnogo mlade.” Nasmijala se kroz suze i rekla: “Hvala.” “Zašto jedna četrdesetosmo- godišnjakinja poziva neznance u kuhinju?” “Nemam pojma.” “Naporan sam”, rekao sam. “Nisi naporan”, rekla je ona, no kad vam netko to kaže, užasno mu je teško povjerovati.

Ja sam upitao: “Sigurni ste da niste poznavali Thomasa Schella?” Ona je rekla: “Nisam poznavala Thomasa Schella”, ali zbog nekog joj nejasnog razloga *i dalje* nisam vjerovao. “Možda znate nekog drugog po imenu Thomas? Ili nekog drugog kome je prezime Schell?” “Ne.” alje mi se činilo da mi nešto prešućuje. Ponovno sam joj pokazao onu malu omotnicu. “Ali to je vaše prezime, zar ne?” Pogledala je rukopis, a ja sam jasno vidio da je nešto u vezi s njim prepoznala. Ili mi se tako barem učinilo. No onda je rekla: “Žao mi je. Čini mi se da ti ne mogu pomoći.” “A ključ?” “Kakav ključ?” Uvidio sam da joj ga još nisam ni pokazao. Uza sve te razgovore - o prašini, o slonovima - nisam ni došao do pravog razloga zbog kojeg sam je posjetio.

Izvukao sam ključ koji mi se nalazio ispod košulje, te sam ga položio na njezin dlan. Budući da mi je vrpca i dalje bila oko vrata, kad se nagnula da pogleda ključ, lice joj se našlo užasno blizu mojem licu. Tako smo nepomično stajali još nekoliko vrlo dugih trenutaka. Činilo se kao da se vrijeme zaustavilo. Pomislio sam na tijelo koje pada.

“Žao mi je”, rekla je. “Zašto vam je žao?” “Žao mi je što ne znam ništa o tom ključu.” Razočaranje br. 3. “I meni je žao.”

Bili smo se tako užasno približili licima.

Ja sam joj rekao: “Jesenska je predstava ove jeseni *Hamlet*, ako vas zanima. Ja sam Yorick. Imamo pravu fontanu. Želite li doći na premijeru, održat će se za dvanaest tjedana. Trebala bi biti dosta dobra.” Ona je rekla: “Pokušat ću”, a ja sam na licu osjetio njezin dah dok je izgovarala te riječi. Upitao sam je: “Bismo li se malo mogli ljubiti?”

“Kako, molim?” upitala je ona, iako s druge strane nije povukla glavu. “Stvar je samo u tome da mi se sviđate, a čini mi se da primjećujem i da se ja

svidam vama.” Ona je rekla: “Ne bih baš rekla da je to osobito dobra zamisao.” Razočaranje br. 4. Upitao sam zašto. Ona je rekla: “Jer je meni četrdeset osam godina, a tebi dvanaest.” “I?” “Aja sam udana.” “I?” “Čak te i ne poznajem.” “Nemate osjećaj da me poznajete?” Nije rekla ništa. Ja sam njoj rekao: “Ljudi su jedina vrsta životinja koja se crveni, smije, ima religiju, vodi rat i ljubi se usnama. Na određeni način, što se više ljubite usnama, to ste više ljudsko biće.” “A što više vodiš rat?” Sada sam ja šutio. Ona je rekla: “Jako si drag, jako drag dječak.” Ja sam rekao: “Mladić.” “Ali smatram da to ne bi bila dobra zamisao.” “Mora li biti dobra?” “Mislím da mora.” “Smijem vas barem slikati?” Ona je rekla: “To bi bilo zgodno.” Ali kad sam počeo namještati žarišnu duljinu na Djedovu fotoaparatu, ona je zbog nekog razloga zakrila lice dlanom. Nisam je htio prisiliti na to da objasni zašto, pa sam se sjetio drukčije fotografije koju bih mogao snimiti, a koja bi ionako vjernije odražavala istinu. “Evo moje posjetnice”, rekao sam joj, nakon što sam stavio poklopac na objektiv, “za slučaj da se sjetite nečega u vezi s ključem ili da samo poželite razgovarati.”

M> OSKAR SCHELL ^

IZUMITELJ, DIZAJNER NAKITA, PROIZVOĐAČ NAKITA, ENTOMOLOG-AMATER, FRANKOFIL, VEGAN, ORIGAMIST, PACIFIST, PERKUSIONIST, ASTRONOM-AMATER, RAČUNALNI KONZULTANT, ARHEOLOG-AMATER, KOLEKCIJONAR: *rijetkih novčića, leptira koji su uginuli prirodnom smrću, minijature kaktusa, suvenira povezanih s Beatlesima, poludragog kamenja i drugih stvari*

E-MAIL: OSKAR_SCHELL@HOTMAIL.COM KUĆNI TELEFON: NEDOSTUPAN / MOBILTEL: NEDOSTUPAN TELEFAKS: JOŠ NEMAM TELEFAKS

Vrativši se kući, otišao sam u Bakin stan, što sam, u biti, radio svako poslijepodne, budući daje Mama radila u tvrtki i subotom, ponekad čak i nedjeljom, a hvatala ju je panika od pomisli na to da sam sâm. Kad sam se približio Bakinoj zgradi, podignuo sam pogled i nisam je ugledao na prozoru, gdje je inače uvijek sjedila i čekala me. Upitao sam Farleyja je li kod kuće, a on je rekao da mu se čini da jest, pa sam se uspeo uz sedamdeset dvije stube.

Pozvonio sam na njezinu ulazu. Nije otvorila, pa sam ja otvorio vrata, jer ih ona nikad ne zaključava, iako mi se čini da to baš nije osobito dobro i sigurno, jer se ponekad pokaže da ljudi koji se čine dobrima na koncu i nisu toliko dobri koliko se čovjek nadao. Kad sam ušao, ona je prilazila vratima. Izgledala je gotovo kao daje plakala, ali ja sam znao da je to nemoguće, jer mi je jednom rekla da je isplakala sve suze kad je Djed otišao. Ja sam joj rekao da nove suze nastaju kad god plačeš. Ona je rekla: “Bilo kako bilo.” Ponekad sam se pitao plače li kad nitko ne gleda.

“Oskare!” uskliknula je, pa me onako zagrlila i pritom podignula s poda. “Sa mnom je sve u redu”, rekao sam. “Oskare!” ponovila je, pa me još jednom pridignula. “Sve je u redu”, ponovio sam, a zatim je upitao gdje je bila. “Bila sam u gostinskoj sobi, razgovarala s podstanarom.”

Kad sam bio mali, Baka se tijekom dana brinula za mene. Tata mi je govorio da će me kupati u umivaoniku, rezati mi nokte zubima, jer se boji poslužiti škarama. Kad sam dovoljno poodrastao da se kupam u kadi i shvatio da imam penis i mošnje i sve, zamolio sam je da ne sjedi u kupaonici sa mnom. “A zašto?” “Zbog privatnosti.” “Privatnosti od čega? Od mene?” Nisam je želio povrijediti, jer je to da nikoga ni na koji način ne vrijeđam jedan od mojih *raisons d’être*. “Jednostavno je stvar u privatnosti”, rekao sam. Ona je položila dlanove na trbuh i rekla: “Od *mene*?” Pristala je čekati vani, ali samo pod uvjetom da držim smotak vune, koja se protezala ispod vrata kupaonice i bila povezana sa šalom koji je plela. Svakih nekoliko sekunda ona bi potegnula nit, a ja sam je onda morao povući na svoju stranu - rasplesti ono što je upravo bila napravila - kako bi znala da je sa mnom sve u redu.

Brinula se za mene kad su mi bile četiri godine, jurila za mnom po stanu kao čudovište, a ja sam tada razrezao gornju usnu na rub stolića u dnevnoj sobi, te sam morao ići u bolnicu. Baka vjeruje u Boga, ali ne i u taksije, pa sam u autobusu krvario po košulji. Tata mi je rekao da su njoj od toga čizme nevjerojatno otežale, iako je meni trebalo tek par šavova, te da je ona neprestano prelazila ulicu i dolazila k nama da mu kaže; “Za sve sam ja kriva. Više mu nikada ne smiješ dopustiti da bude sa mnom.” Kad smo se sljedeći put vidjeli, rekla mi je: “Eto vidiš, pretvarala sam se da sam čudovište i postala sam čudovištem.”

Baka je bila kod nas cijeli tjedan nakon Tatine smrti, dok je Mama obilazila Manhattan i lijepila male plakate. Više tisuća puta borili smo se palčevima, a ja sam pobijedio svaki put, čak i onda kad sam pokušavao izgubiti. Gledali smo odobrene dokumentarce, pripremali veganske kolačiće i često odlazili u šetnje u park. Jednog sam se dana udaljio od nje i sakrio. Sviđao mi se taj osjećaj da me netko traži, da slušam kako me netko unedogled doziva imenom. “Oskare! Oskare!” Možda mi se to nije čak ni sviđalo, ali u tom trenutku to mi je trebalo.

Slijedio sam je sa sigurne udaljenosti, dok je nju hvatala nevjerojatna panika. “Oskare!” Plakala je i dodirivala sve oko sebe, ali ja joj se nisam htio javiti, jer sam bio siguran da će smijeh na koncu priče sve nekako nadoknaditi i da će sve biti u redu. Gledao sam je kako se vraća kući i znao da će sjesti na stube ispred naše zgrade i čekati da se Mama vrati. Morat će joj reći da sam nestao, te da me, zbog toga što nije dovoljno pazila na mene, više nema, zauvijek, te da tako više neće biti Schellova. Potrčao sam Osamdeset drugom ulicom, pa zatim u suprotnome smjeru Osamdeset trećom, a kad je došla do ulaza, iskočio sam pred nju iza vrata. “Ali nisam naručio pizzu!” rekao sam, smijući se tako jako da mi se već činilo da će mi se rasprsnuti vrat.

Ona je nešto zaustila, ali to na koncu ipak nije rekla. Stan ju je uhvatio za nadlakticu i rekao: “Bilo bi najbolje da sjednete. Bako.” Ona mu je rekla: “Ne diraj me”, glasom koji kod nje nisam čuo nikada. A onda se okrenula i otišla u svoj stan na suprotnoj strani ulice. Te sam večeri dalekozorom pogledao prema

njezinu prozoru i ondje ugledao poruku na kojoj je pisalo: “Nemoj nikamo otići.”

Od tog dana, kad god idemo u šetnju, po njezinoj se želji dozivamo kao u kakvoj igri slijepog miša: ona me doziva po imenu, a ja joj se moram javiti, da zna da je sve u redu.

“Oskare.”

“Sve je u redu.”

“Oskare.”

“Sve je u redu.”

Nikada nisam posve siguran kad igramo tu igru, a kada samo izgovara moje ime, ja joj uvijek dajem do znanja da je sa mnom sve u redu.

Nekoliko mjeseci nakon Tatine smrti Mama i ja otišli smo u jedno skladište u New Jerseyju u kojem je Tata držao stvari kojima se više nije koristio, ali koje bi mu jednog dana mogle opet poslužiti, na primjer u mirovini, pretpostavljam. Unajmili smo auto, a onamo smo putovali više od dva sata, iako to mjesto nije bilo daleko, jer se Mama neprestano zaustavljala da se posluži zahodom i da se umije. Tvrtka koja je iznajmljivala skladišni prostor nije bila osobito organizirana i cijehm je prostorom vladala užasna tama, tako da nam je trebalo dosta vremena da pronađemo Tatin sobičak. Sukobili smo se oko njegove britvice, jer je ona rekla da treba ići na hrpu za bacanje, a ja da treba ići na hrpu za čuvanje. Ona je upitala: “Za što je treba čuvati?” Ja sam rekao: “Nije važno za što.” Ona je rekla: “Nije mi jasno zašto je uopće sačuvao žilet koji stoji tri dolara.” Ja sam rekao: “Nije važno zašto.” Ona je rekla: “Ne možemo sve to čuvati.” Ja sam rekao: “Onda bi, znači, bilo u redu da ja bacim sve tvoje stvari i posve te zaboravim nakon što umreš?” Još dok su izlazile iz mojih usta, žalio sam što te riječi ne idu u suprotnome smjeru, u moja usta. Ona je rekla da joj je žao, a meni se učinilo da je to čudno.

Među stvarima smo pronašli i dva stara dječja voki-tokija iz doba kad sam bio beba. Mama i Tata jedan su od tih uređaja stavljali u moju kolijevku, da čuju kad zaplačem, a Tata je neki put, umjesto da dođe do mene, jednostavno govorio u taj uređaj, pa sam tako lakše tonuo u san. Upitao sam majku zašto ih je sačuvao. Ona je rekla: “Vjerojatno za tebe, kad budeš imao djecu.” “*Koji sad...?*” “Tata ti je bio takav.” Tada sam počeo shvaćati da je mnoštvo sačuvanih stvari - kutije i kutije lego-kockica, komplet knjiga*što funkcionira*, čak i prazni fotoalbumi - vjerojatno namijenjeno meni, kad budem imao djecu. Ne znam zašto, ali to je zbog nekog razloga u meni izazvalo bijes.

Bilo kako bilo, stavio sam nove baterije u voki-toki, smatrajući kako bi to mogao biti zabavan način komunikacije između mene i Bake. Dao sam joj aparat namijenjen ostavljanju kod djeteta, tako da se ne mora mučiti s tipkama, i sve je funkcioniralo savršeno. Nakon što bih se probudio, poželio bih joj dobro jutro. A prije nego što bih pošao na spavanje, najčešće smo razgovarali. Ona me uvijek čekalaraj drugog aparata. Ne znam kako je znala kad ću se pojaviti na vezi. Možda je jednostavno po cijele dane čekala.

“Bako? Čuješ me?” “Oskare?” “Sve je u redu. Prijem.” “Kako si spavao, dušo? Prijem.” “Molim? Nisam čuo. Prijem.” “Pitala sam kako si spavao. Prijem.” “Dobro,” kažem ja i gledam je na suprotnoj strani ulice, dok dlanom pridržavam bradu, “nije bilo ružnih snova. Prijem.” “Za pet. Prijem.” Nikada baš nemamo osobito mnogo tema za razgovor. Ona mi uvijek iznova priča iste priče o Djedu, na primjer tome kako su mu ruke bile grube od toliko izrađenih skulptura, te kako je znao razgovarati sa životinjama. “Posjetit ćeš me popodne? Prijem?” “Hoću. Čini mi se. Prijem.” “Molim te, pokušaj doći. Prijem.” “Pokušat ću. Odjavljujem se.”

Ponekad sam noću uzimao radio u krevet i postavljao ga na onu stranu jastuka na kojoj nije bilo Buckminstera, da čujem što se zbiva u njezinoj spavaćoj sobi. Ponekad bi me probudila usred noći. Čizme bi mi svaki put otežale zbog činjenice da ima noćne more, jer nisam znao što sanja i nisam joj nikako mogao pomoći. Vikala je, a to bi me probudilo, očito, stoga je moj san ovisio o njezinu snu, a kad bih joj rekao: “Nije bilo ružnih snova”, zapravo sam govorio o njoj.

Baka mi je plela bijele pulovere, bijele rukavice i bijele kape. Zнала je koliko volim liofilizirani sladoled, jednu od vrlo rijetkih iznimaka u mojoj privrženosti veganskim načelima, jer ga astronauti dobivaju kao desert, pa je odlazila u planetarij Hayden da mi ga kupi. Skupljala je zgodno kamenje, koje mi je onda davala, iako nije smjela nositi teške predmete, a obično se ionako radilo tek o manhattanskome škriljevcu. Nekoliko dana nakon najgoreg dana, kad sam išao na prvu seansu kod dr. Feina, vidio sam kako Baka prelazi Broadway s divovskim kamenom. Bio je velik poput malog djeteta i zacijelo težio valjda i čitavu tonu. Ali taj mi kamen nije dala i nikada ga nije spomenula.

“Oskare.”

“Sve je u redu.”

Jednog poslijepodneva Baki sam spomenuo da namjeravam početi skupljati poštanske marke, a ona je sutradan poslije podne već imala spremna tri albuma i - “jer te toliko volim da me to boli i jer želim da tvoja zbirka ima čudesno dobar početak” - komplet maraka iz serije Veliki američki izumitelji.

“Imaš Thomasa Edisona”, rekla je, pokazujući jednu marku, “i Bena Franklina, Henryja Forda, Elija Whitneyja, Alexandera Grabama Bella, Georgea Washingtona Carvera, Nikolu Teslu, tko god to bio, braću Wright, J. Roberta Oppenheimera...” “Tko je taj?” “On je izumio bombu.” “Koju bombu?” “Onu bombu.” “On nije bio veliki izumitelj!” Ona je rekla: “Bio je velik, ali ne dobar izumitelj.”

“Bako?” “Da, dušo?” “Samo... gdje je rubnica arka?” “Kako, molim?” “Oni rubovi arka s brojevima.” “S brojevima?” “Da.” “Toga sam se riješila.” “Molim?!?” “Riješila sam ih se. To nije dobro?” Osjećao sam kako počinjem šiziti, iako sam se trudio da do toga ne dođe. “Pa to ne vrijedi ništa bez ruba arka!” “Molim?” “*Margine arka!* Te marke. Ne. *Vrijede!*” Još me nekoliko trenutaka gledala. “Da”, rekla je, “čini mi se da sam čula za to. Sutra ću lijepo

otići u istu prodavaonicu upiti novi arak. Ove možemo iskoristiti za plaćanje poštarine.” “Nema potrebe kupiti novi arak”, rekao sam joj, želeći nekako poništiti posljednjih nekoliko stvari koje sam izgovorio, te ih ponovno iskušati, ovaj put biti ljubazniji, biti bolji unuk, ili barem šutljivi unuk. “Ima potrebe, Oskare.” “Sa mnom je sve u redu.”

Mnogo vremena provodili smo zajedno. Čini mi se da ni s kim nisam proveo više vremena, barem otkako je umro Tata, osim ako se ne računa i Buckminster. Ali mnoge sam ljude poznao bolje nego nju. Na primjer, nisam znao ništa o tome kako joj je bilo kad je bila dijete, niti kako je upoznala Djeda, kakav im je bio brak, ni zašto je on otišao. Da sam trebao napisati njezinu životnu priču, mogao bih samo navesti da joj je suprug razgovarao sa životinjama i da nikada ne smijem ništa voljeti onoliko koliko ona voli mene. Evo onda i pitanja koje me muči: Na što smo onda trošili toliko vremena ako se nismo bolje upoznawali?

“Jesi li danas radio nešto posebno?” upitala me onog poslijepodneva kad sam započeo potragu za bravom. Kad razmislim o svemu što se dogodilo, od trenutka kad smo pokopali lijes do trenutka kad sam ga otkopao, uvijek pomislim na to kako sam joj tada mogao reći istinu. Još nije bilo prekasno za to da se okrenem, prije nego što dođem do mjesta s kojeg se neću moći vratiti. Čak i ako me ne bi razumjela, bio bih to u stanju reći. “Jesam”, rekao sam. “Dovršio sam one naušnice, one ‘pogrebi i pomiriši’, za sajam rukotvorina. Postavio sam i onog tigrastog lastina repa kojeg je Stan pronašao mrtvog pred ulazom. I radio sam na hrpi pisama, jer sam već bio u velikom zaostatku.” “Kome pišeš?” upitala me. Ni tada još nije bilo prekasno. “Kofiju Ananu, Siegfriedu, Royu, Jacquesu Chiracu, E. O. Wilsonu, Weird Alu Yankovicu, Billu Gatesu, Vladimiru Putinu i još nekim drugim ljudima.” Ona je upitala: “Zašto ne napišeš pismo nekome koga poznaješ?” Već sam bio zaustio da kažem: “Ne poznajem nikoga”, no tada sam nešto začuo. U stanu se začuo neki zvuk, kao da netko negdje hoda. “Što je to?” upitao sam. “Moje uši baš nisu za pet”, rekla je ona. “Ali netko je u stanu. Možda onaj stanar?” “Nije,” rekla je ona, “ranije je otišao u muzej.” “U koji muzej?” “Ne znam u koji muzej. Rekao je da će se vratiti tek kasno navečer.” “Ali čujem nekoga.” “Ne, ne čuješ”, rekla je ona. Ja sam rekao: “Devedeset devet posto sam siguran da čujem.” Ona je rekla: “Možda to samo zamišljaš.” Sada sam se već nalazio u točki iz koje nije bilo povratka.

Hvala na pismu. Zbog velikog broja pisama koja primam, ne mogu osobno odgovoriti. Ipak, znaj da čitam i čuvam sva pisma, u nadi da ću jednog dana biti u mogućnosti na svako odgovoriti primjereno, onako kako i zaslužuje. Do tada, iskrenim poštovanjem,

Stephen Hawking

Te sam noći još dugo dizajnirao nakit. Nacrtao sam nanogvicu “Šetnja prirodom”, koja u šetnji ostavlja trag jarkožute boje, pa se, ako se izgubiš, možeš vratiti istim putem. Osmislio sam i komplet vjenčanih prstena, od kojih svaki mjeri puls osobe koja ga nosi i šalje signal drugome prstenu, na kojem sa

svakim primljenim otkucajem srca bljesne crvena lampica. Dizajnirao sam i podosta fascinantnu narukvicu: staviš gumenu vrpцу oko omiljene zbirke pjesama na godinu dana, a onda je skinješ i nosiš.

Ne znam zašto, no dok sam tako radio nisam mogao prestati misliti na onaj dan kad smo Mama i ja otišli u ono skladište u New Jerseyju. Neprestano sam se vraćao na to, poput lososa, o kojima ponešto znam. Bit će da je Mama zastala i deset puta da se umije. Ondje je bilo toliko tiho i mračno, a mi smo bili jedini posjetitelji. Koja su se pića nalazila u automatu za kolu? Kojim su fontovima bili ispisani natpisi? U glavi sam pregledavao kutije. Izvadio sam jedan zgodan stari filmski projektor. Koji je bio posljednji film koji je tata snimio? Jesam li i ja bio u njemu? Pregledao sam hrpu četkica za zube koje dobijete kod zubara i tri bejzbolske loptice koje je Tata uhvatio na utakmicama i na koje je napisao datume. Koji su to bili datumi. Moj je mozak otvorio kutiju sa starim atlasima (u kojima su još postojale dvije Njemačke edna Jugoslavija) i suvenirima s poslovnih putovanja, poput onih ruskih lutkica u kojima se nalaze lutkice u kojima se nalaze lutkice... Koje je od tih stvari Tata sačuvao za doba kad ću ja imati djecu?

Bilo je 2:36 ujutro. Otišao sam u Maminu sobu. Spavala je, očito. Gledao sam kako pokrivač diše kad i ona diše, kao što je Tata običavao reći da drveće udiše kad ljudi izdišu zrak, jer sam tada bio premlad da shvatim temeljnu istinu u vezi s biološkim procesima. Jasno sam vidio da Mama sanja, ali nisam htio doznati što sanja, jer sam imao i više nego dovoljno vlastitih mora, a ako je sanjala nešto sretno, tada bih se na nju naljutio jer sanja nešto sretno. Dodirnuo sam je nevjerojatno nježno. Poskočila je i rekla: “Što je bilo?” Ja sam rekao: “Sve je u redu.” Ščepala me za ramena i rekla: “Što je bilo?” Držala me tako snažno da su me zaboljele ruke, ali nisam ništa pokazao. “Sjećaš se kad smo išli u ono skladište u New Jerseyju?” Pustila me i ponovno se ispružila. “Molim?” “Gdje su tatine stvari. Sjećaš se?” “Oskare, probudio si me usred noći.” “Kako se ono zvalo?” “*Oskare.*” Zanima me samo kako se to mjesto zvalo.” Uzela je naočale s noćnog ormarića, a ja bih bio dao sve svoje zbirke i sav nakit koji sam ikada izradio i sve buduće rodendanske i božićne darove samo da sam mogao čuti kako kaže: “Skladište Black”. Ili “Skladište Blackwell” Ili “Blackman”. Ili čak “Ponoćno skladište”. Ili “Mračno skladište”. Ili “Duga”.

Načinila je čudnu grimasu, kao da je nešto boli, i rekla: “Store- -a-Lot”.
Već sam prestao brojiti razočaranja.

www.crowarez.org

ZAŠTO NISAM ONDJE GDJE SI TI

21. 5. 63.

Tvoja majka i ja nikad ne razgovaramo o prošlosti, to je jedno od pravila. Ja odlazim do vrata kad je ona u kupaonici, a ona mi nikad ne gleda preko ramena kad pišem, to su još dva pravila. Otvaram joj vrata, ali joj nikad ne dodirujem leđa kad prolazi kroz njih, ona mi nikad ne dopušta da gledam kako kuha, ona mi slaže hlače, ali mi košulje ostavlja kraj daske za peglanje, ja nikad ne palim svijeće kad je ona u prostoriji, ali ih gasim. Jedno od pravila nalaže i da nikad ne slušamo tužnu glazbu, to smo pravilo uveli još vrlo rano, pjesme su tužne onoliko koliko je tužan onaj tko ih sluša, gotovo nikad ne slušamo glazbu. Ja svako jutro mijenjam posteljinu, da isperem svoje pisanje, nikad dvaput ne spavamo u istoj postelji, nikad ne gledamo televizijske emisije o bolesnoj djeci, ona me nikad ne pita kako sam proveo dan, uvijek jedemo na istoj strani stola, okrenuti prema prozoru. Pravila je toliko da se ponekad ne mogu sjetiti što jest, a što nije pravilo, činimo li nešto radi same te stvari, danas je napuštam, je li to pravilo oko kojeg se zapravo organiziramo cijelo ovo vrijeme ili ću ja sada pogaziti pravilo organiziranja? Nekoć sam koncem tjedna autobusom dolazio ovamo, da uzmem časopise ovine koje ljudi ostavljaju prije ulaska u avion, tvoja majka čita i čita i čita, želi engleski, koliko god ga se može domoći, je li i to pravilo? Dolazio bih kasno petkom poslije podne, često bih se vraćao kući s jednim do dva časopisa i možda novinama, no ona je željela više, više slenga, više stilskih figura, više vrućih kestena, mačjeg kašlja, knjiških moljaca, pasjeg života, željela je govoriti kao da se vdje rodila, kao da nikada nije niotkuda došla, pa sam počeo nositi ruksak, u koji bih onda natrpao sve što bi u njega stalo, bio bi težak, ramena bi me pekla od engleskoga, ona je htjela još engleskoga, pa sam počeo nositi kovčeg, ispunjavao ga toliko da sam jedva uspijevao zakopčati patentni zatvarač, gotovo je pucao po šavovima od engleskoga, mene su ruke boljale od engleskoga, šake, zglobovi, ljudi su zacijelo mislili da nekamo putujem, sutradan su me leđa boljela od engleskoga, uvidio sam da se sve više zadržavam, da trošim više vremena nego što je potrebno, gledam kako avioni dovoze i odvoze ljude, počeo sam dolaziti dvaput na tjedan i zadržavati se po nekoliko sati, kad je došlo vrijeme za povratak kući, nisam htio poći, a kad nisam bio ovdje, htio sam biti ovdje, sad dolazim svako jutro, prije nego što otvorimo prodavaonicu, i svake večeri nakon večere, što je to onda, nadam li se da ću ugledati nekog poznatog kako izlazi iz aviona, čekam li rođaka koji nikad neće doći, očekujem li Annu? Ne, nije stvar u tome, ne radi se o mojoj radosti, lakšavanju tereta koji nosim. Volim gledati kako se ljudi ponovno sastaju, možda je to glupo, ali što da kažem, volim kad ljudi trče jedni prema drugima, volim te poljupce i suze, volim nestrpljivost, priče koje usta ne mogu ispričati dovoljno brzo, uši koje nisu dovoljno velike, oči koje ne mogu obuhvatiti sve promjene, volim zagrljaje, spajanje, okončanje nedostajanja,

sjedim po strani s kavom i pišem u svoju knjižicu, proučavam redove letenja koje već znam napamet, opažam, pišem, nastojim se ne prisjećati života koji nisam želio izgubiti, ali sam ga izgubio i moram ga se sjećati, boravak ovdje ispunjava mi srce tolikom radošću, iako ta radost nije moja, a na završetku dana ispunjavam kovčeg zastarjelim vijestima. Možda sam upravo tu priču pričao samome sebi kad sam se vidio s tvojom majkom, mislio sam da bismo mogli potrčati jedno prema drugome, mislio sam da bismo se mogli predivno ponovno spojiti, iako smo se u Dresdenu jedva poznavali. Nije bilo tako. Tumaramo u mjestu, ispruženih ruku, ali ne jedno prema drugome, ruke obilježavaju distancu, sve između nas bila su pravila koja nam određuju zajednički život, sve je odmjereno, brak milimetara, pravila, kad ustane rene pod tuš, ja hranim životinje - i to je pravilo - da joj ne bude neugodno, ona pronalazi stvari kojima će se zaokupiti kad se ja navečer svlačim - pravilo - ona odlazi do vrata da se uvjeri da su zaključana, još jednom provjerava pećnicu, brine se za svoje zbirke u vitrini s porculanom, provjerava, još jednom, uvijače koje nije upotrijebila otkako smo se upoznali, a kad se ona svlači, ja nikada nisam bio toliko zauzet u životu. Nakon samo nekoliko mjeseci braka, određene prostore u stanu počeli smo obilježavati kao “mjesto ničega”, mjesta na kojima čovjek može biti siguran u potpunu privatnost, dogovorili smo se da nikada nećemo gledati te obilježene zone, da će postati nepostojećim teritorijima u stanu u kojima čovjek privremeno može prestati postojati, prvi je takav prostor bio u spavaćoj sobi, pri podnožju kreveta, obilježili smo ga crvenom ljepljivom vrpcom na sagu, a bio je tek toliko velik da se u njemu moglo stajati, bilo je to dobro mjesto za nestajanje, znali smo da je ondje ali ga nikad nismo pogledali, funkcioniralo je toliko dobro da smo odlučili stvoriti i “mjesto ničega” u dnevnoj sobi, to se činilo nužnim, jer postoje trenuci kad čovjek mora nestati dok je u dnevnoj sobi, a ponekad čovjek poželi jednostavno nestati, a tu je zona bila ponešto veća, tako da je netko od nas u nju mogao i leći, pravilo je nalagalo da nikad ne pogledamo taj pravokutni prostor, on nije postojao, a kad si bio u njemu ni ti nisi postojao, još neko vrijeme to je bilo dovoljno, no samo to neko vrijeme, trebala su nam dodatna pravila, povodom druge godišnjice cijelu smo gostinsku sobu obilježili kao “mjesto ničega”, to nam se tada činilo dobrim, ponekad maleni prostor ispred kreveta ili pravokutnik u dnevnoj sobi ne pružaju dovoljno privatnosti, ona strana vrata koja je bila okrenuta prema gostinskoj sobi bila je Ništa, ona strana koja je bila okrenuta prema hodniku bila je Nešto, a ručica kvake koja ih je povezivala nije bila ni Nešto ni Ništa. Zidovi hodnika bili su Ništa, čak i slike trebaju nestati, osobito slike, no sami je hodnik bio Nešto, kada je bila Ništa, voda u njoj Nešto, dlake na našem tijelu bile su Ništa, dakako, ali kad bi se nakupile na otvoru odvoda u kadi bile su Nešto, pokušavali smo si olakšati život, nastojali, svim tim pravilima, postići to da se život odvija bez truda. Ali počelo je dolaziti do trzavica između Ničega i Nečega, ujutro je vaza iz Ničega bacala sjenu Nečega, poput sjećanja na izgublenu osobu, što čovjek o tome može uopće reći, navečer je svjetlo iz Ničega u gostinskoj sobi prodiralo ispod

vrata Ničega i ostavljalo mrlju u hodniku Nečega, tu se nema što reći. Postalo je teško probijati se od Nečega do Nečega, a da čovjek slučajno ne prođe kroz Ništa, a kad je Nešto - kakav ključ, olovka, džepni sat - slučajno ostavljena na mjestu Ničega, više nije bilo moguće povratiti taj predmet, takvo je bilo prešutno pravilo, kakva su bila gotovo sva naša pravila. U jednom trenutku, prije godinu-dvije, stan nam je bio više Ništa nego Nešto, to samo po sebi nije nužno moralo biti problematično, moglo je biti i dobro, moglo nas spasiti. Situacija se pogoršala. Jednog poslijepodneva sjedio sam na sofi u drugoj spavaćoj sobi, razmišljao i razmišljao i razmišljao, kad sam iznenada uvidio da sam najednom od otoka Nečega. “Kako sam dospio ovamo”, upitao sam se okružen Ničim, “i kako se vratiti?” Sto smo tvoja majka i ja dulje živjeli zajedno, to smo više zdravo za gotovo uzimali pretpostavke onoga drugoga, što smo manje govorili, to smo više pogrešno shvaćali, često sam se sjećao kako smo određeni prostor označili Ničim kada je ona bila uvjerena da smo se složili oko toga da je Nešto, ili su neizgovoreni sporazumi doveli do neslaganja, do patnje, počeo sam se svlačiti pred njezinim očima, bilo je to prije samo nekoliko mjeseci, a ona je rekla: “Tho- mase! Što to radiš?!” a ja sam rukama pokazao: “Mislio sam da je ovo Ništa”, pa sam se pokrio jednom od svojih knjižica, a ona je rekla: “To je Nešto!” Iz zidnog ormara u hodniku izvadili smo tlocrt stana i zalijepili ga s unutarnje strane ulaznih vrata, narančastim i zelenim markerom odvojili smo Nešto od Ničega. “Ovo je Nešto”, zaključili smo. “Ovo je Ništa.” “Nešto.” “Nešto.” “Ništa.” “Nešto.” “Ništa.” “Ništa.” “Ništa.” Sve je bilo trajno fiksirano, odsada će vladati samo mir i sreća, tek sinoć, a to nam je bila posljednja zajednička večer, napokon je iskrsnulo ono neizbježno pitanje, rekao sam joj “Nešto”, tako što sam joj pokrio lice dlanovima, a potom ih pridignuo poput vela vjenčanice. “Moramo biti.” Ali u najzaštićenijem dijelu srca znao sam istinu.

Oprostite, znate li koliko je sati?

Preljepa djevojka nije znala koliko je sati, žuri se, rekla je, “Sretno”, ja sam se nasmiješio, ona je odjurila dalje, sukne koja se podizala dok je trčala, ponekad čujem kako mi kosti pucketaju pod teretom svih tih života koje ne živim. U ovome životu, sjedim na aerodromu i pokušavam objasniti ponešto o sebi nerođenome sinu, ispunjavam stranice ove, posljednje dnevne knjižice, razmišljam o crnome kruhu koji sam jedne večeri ostavio vani, sutradan sam vidio obris miša koji ga je progrizao, prerezao sam kruh na kriške i vidio miša u svakom trenutku, mislim na Annu, dao bih sve samo da više nikad ne mislim o njoj, uspijevam zadržati jedino stvari koje želim izgubiti, mislim na dan kad smo se upoznali, došla je u pratnji oca koji se došao vidjeti s mojim ocem, bili su prijatelji, prije rata razgovarali su o umjetnosti i književnosti, no čim je počeo rat razgovarali su još jedino o njemu, vidio sam kako se približava još dok je bila daleko, meni je bilo petnaest, njoj sedamnaest, sjedili smo zajedno na travi dok su naši očevi unutra razgovarali, kako smo mogli biti mlađi? Nismo razgovarali ni o čemu osobitom, ali imao sam dojam da razgovaramo o

najvažnijim stvarima, čupali smo pune šake trave, a ja sam je pitao voli li čitati, ona je rekla: “Ne, ali ima knjiga koje obožavam, obožavam, obožavam”, tako je rekla, tri puta, “Voliš li plesati?” pitala je, “Voliš li plivati?” pitao sam ja, tako smo se gledali sve dok se nije učinilo da će se sve odjednom rasprsnuti i zapaliti, “Voliš li životinje?” “Voliš li ružno vrijeme?” “Voliš li prijatelje?” Pričao sam joj o svojim skulpturama, ona je rekla: “Uvjerena sam da ćeš postati velikim umjetnikom.” “Kako možeš biti uvjerena?” “Jednostavno jesam.” Rekao sam joj da već jesam veliki umjetnik, jer sam bio toliko nesiguran u sebe, a ona je rekla: “Mislila sam glasovit”, ja sam joj rekao da mi to nije važno, ona me pitala što mi je važno, ja sam joj rekao da se kiparstvom bavim radi samog kiparstva, ona se nasmijala i rekla, “Ne razumiješ samog sebe”, ja sam rekao, “Naravno da razumijem”, ona je rekla, “Naravno”, ja sam rekao, “Razumijem!” Ona je rekla, “Nema u tome ništa loše kad ne razumiješ sebe”, njezin je pogled kroz moju ljušturu dopirao do mog samog središta, “Voliš li glazbu?” Naši su očevi izišli iz kuće i zastali na vratima, a jedan od njih upitao je: “Što ćemo sada?” Znao sam da su naši zajednički trenuci gotovo završili, upitao sam je voli li sport, ona me upitala volim li šah, ja sam je upitao voli li srušeno drveće, ona se vratila kući s ocem, moje središte pošlo je za njom, li ja sam ostao s tom ljušturom, morao sam je ponovno vidjeti, nisam mogao objasniti tu potrebu ni sebi, i upravo je zato to bila tako prelijepa potreba, nije nužno loše kad ne razumiješ samog sebe. Sutradan sam pješačio pola sata do njezine kuće, pribojavajući se da bi me netko mogao vidjeti na cesti između naših naselja, previše stvari za objašnjavanje koje nisam mogao objasniti, nosio sam šeršir široka oboda i koračao pognute glave, čuo sam korake ljudi s kojima sam se mimoilazio i nisam znao raspoznati koji su koraci muški, koji ženski, a koji dječji, imao sam dojam da hodam po prečkama vodoravno položenih ljestava, bilo me odviše stid ili neugodno da joj se pokažem, kako bih joj to objasnio, hodam li tim ljestvama prema gore ili prema dolje? Sakrio sam se iza hrpe zemlje iskopane za grob nekakvim starim knjigama, književnost je bila jedina religija koju je prakticirao njezin otac, kad bi neka knjiga pala na pod, on bi je poljubio, kad bi završio s nekom knjigom, pokušao bi je dati nekome tko će je voljeti, a kad nije mogao pronaći dostojnog primatelja, knjigu je jednostavno pokopao, tražio sam je cijeli dan ali je nisam vidio, ni u dvorištu, ni kroz prozor, samome sebi obećao sam da ću ostati dok je ne pronađem, no kako se počela spuštati noć, znao sam da se moram vratiti kući, mrzio sam se zbog toga što odlazim, zašto ne mogu biti od onih koji ostaju? Vraćao sam se pognute glave, nisam mogao prestati razmišljati o njoj iako sam je jedva znao, nisam znao što bi se dobro uopće moglo izroditi iz toga da je dođem vidjeti, ali znao sam da moram biti blizu nje, to mi je sinulo, dok sam sutradan ponovno išao prema njoj pognute glave, da ona možda ne misli na mene. One su knjige bile zakopane, pa sam se ovaj put skrio iza skupine drveća, zamišljao njihovo korijenje koje obavija knjige, crpi hranjive tvari s njihovih stranica, zamišljao sam godove od slova u tim deblima, čekao sam satima, ugledao sam tvoju majku na jednome od prozora na prvome katu, bila je tek

djevojčica, pogledala me, ali nisam vidio Annu. Pao je jedan list, bio je žut poput papira, morao sam poći kući, a onda, sutradan, morao sam ponovno otići do nje. Nisam otišao u školu, šetnja se dogodila toliko brzo, vrat me bolio od skrivanja lica, rukom sam ovlaš dodirnuo nekoga u prolasku - neku snažnu, čvrstu ruku - pokušao sam zamisliti kome pripada, nekom farmeru, klesaru, stolaru, zidaru. Došavši do njezine kuće, sakrio sam se ispod jednog od prozora sa stražnje strane, vlak je uz štopot kotača prošao negdje u daljini, ljudi su odlazili, ljudi suolazili, vojnici, djeca, prozor se tresao poput usnog bubnjića, čekao sam cijeli dan, je li nekamo otputovala, ili nešto obavlja, skriva li se od mene? Kad sam se vratio kući, otac mi je rekao da ga je ponovno posjetio njezin otac, ja sam ga upitao zašto je tako zadihan, on je rekao, “Situacija se samo pogoršava”, ja sam shvatio da smo se njezin otac i ja tog prijepodneva zacijelo mimoišli na putu. “Kakva situacija?” Je li ono bila njegova snažna ruka koja me okrznila? “Sve. Svijet.” Je li me vidio ili su me zaštitili šešir i spuštenu glavu? “Otkada?” Možda je i on imao pognutu glavu. “Od početka.” Što sam više nastojao ne misliti na nju, to sam više mislio na nju, to je objašnjavanje postalo više nemogućim, ponovno sam otišao do njezine kuće, tom cestom do njezina naselja hodao sam pognute glave, nje ponovno nije bilo, htio sam je dozvati imenom, ali nisam htio da mi čuje glas, sva moja želja temeljila se na onom jednom kratkom razgovoru, u dlanu naših zajedničkih trideset minuta nalazilo se stotinu milijuna argumenata i nemogućih priznanja i tišina. Htio sam je upitati toliko toga: “Voliš li ležati na trbuhu i tražiti razne stvari pod ledom?” “Voliš li predstave?” “Voliš li kad nešto vidiš prije nego to ugledaš?” Ponovno sam otišao i sutradan, pješaćenje je bilo naporno, sa svakim novim korakom sve sam se više uvjeravao da je o meni stekla loš dojam ili, još gore, da uopće ne razmišlja o meni, hodao sam pognute glave, nisko navučena šešira širokog oboda, kad skrivate lice od svijeta, ne vidite svijet i zato sam se, usred mladosti, usred Europe, na putu između naša dva sela, na rubu toga da izgubim sve, sudario s nečim i našao na tlu. Trebalo mi je još nekoliko udaha da se priblerem, u prvi sam mah mislio da sam udario o neko stablo, no to se stablo onda pretvorilo u osobu, koja je također pokušavala doći k sebi na tlu, a onda sam shvatio da je to ona, a ona je shvatila da sam to ja, “Zdravo”, rekao sam, čiste-ći odjeću dlanovima, “Zdravo”, rekla je ona. “Ovo je tako smiješno.” “Da.” Kako to objasniti? “Kamo ideš?” upitao sam. “Tek tako, u šetnju”, rekla je ona, “a ti?” “Tek tako, u šetnju.” Jedno drugome pomogli smo da ustane, ona mi je iz kose uklonila lišće, ja sam htio dodirnuti njezinu kosu, “to nije istina”, rekao sam, ne znajući koje će mi riječi nakon toga izići iz usta, ali želeći da budu moje, želeći, više nego što sam ikada išta želio, da izrazim središte svog bića i da me druga strana shvati. “Krenuo sam u šetnju ne bih li te negdje vidio.” Rekao sam: “Do tvoje kuće dolazim već šest dana zaredom.

Zbog nekog razloga morao sam te ponovno vidjeti.” Šutjela je, a ja sam ispao budala, nije ništa loše kad ne razumiješ samog sebe, a ona se počela smijati, smijati jače nego što sam ikada osjetio ičiji smijeh, smijeh je izazvao

suze, a suze su donijele nove suze, a onda sam se ja počeo smijati, iz najdubljeg i najpotpunijeg stida, “Išao sam do tebe”, ponovio sam, kao da samome sebi guram nos u vlastito govno, “jer sam te htio ponovno vidjeti”, ona se smijala i smijala, “Sad mi je jasno”, rekla je kad se dovoljno smirila da ponovno progovori. “Što?” “Sad mi je jasno zašto posljednjih šest dana nijednom nisi bio kod kuće.” Prestali smo se smijati, ja sam povukao svijet u sebe, iznova ga presložio i vratio van u obliku pitanja: “Sviđam li ti se?”

Znate li koliko je sati?

Rekao mi je da je 9:38, bio mi je vrlo sličan, jasno sam vidio da i on to primjećuje, nasmiješili smo se i tako pokazali da se prepoznamo u sugovorniku, koliko se prevaranata predstavlja kao ja? Griješimo li svi na isti način ili je jedan od nas uspio, sve učinio kako treba, ili barem malo manje pogrešno, jesam li ja uljez i varalica? Upravo sam samome sebi rekao koliko je sati i mislim na tvoju majku, koliko je mlada i stara, kako novac uokolo nosi u omotnici, kako me tjera da stavljam kremu za sunčanje bez obzira na vremenske prilike, kako kiše i govori, “Bog me blagoslovio”. Bog je blagoslovio. Sada je kod kuće, piše svoju životnu priču, tipka je dok ja odlazim, ne znajući za poglavlja koja slijede. Bio je to moj prijedlog i tada mi se činilo daje vrlo dobar, mislio sam, možda kad bi se mogla izraziti, umjesto da pati u samoći, kad bi se mogla osloboditi tog tereta, nije živjela ni za što osim samog života, nije imala ništa što bi je moglo nadahnuti, o čemu bi mogla skrbiti, ništa što bi mogla nazvati svojim, pomagala je u prodavaonici, vraćala se kući, sjedala u svoj veliki naslonjač i piljila u svoje časopise, ne u njih, nego kroz njih, puštala da joj se na ramenima nakuplja prašina. Iz ormara sam izvadio svoj stari pisaći stroj i namjestio joj ga u gostinskoj sobi, uza sve što bi joj moglo zatrebati, sklopivi stol u ulozu pisaćega, stolicu, papir, nekoliko čaša, vrč s vodom, rešo, nešto cvijeća, krepera, nije to bio pravi ured, ali je za početak bio dobar, ona je rekla: “Ali to je mjesto Ničega”, ja sam napisao, “Postoji li bolje mjesto za pisanje životne priče?” Ona je rekla: “Oči su mi ušljive”, rekao sam joj da su dobre, ona je rekla, “Jedva funkcioniraju”, pa ih je prekrila prstima, ali ja sam znao da joj je samo neugodno zbog takve brižnosti, rekla je, “Ne znam pisati”, ja sam joj rekao da se tu nema što znati, neka samo pusti da sve iziđe iz nje, ona je položila dlanove na stroj, poput slijepca koji prvi put opipava nečije lice, i rekla, “Nikada nisam pisala na stroju”, ja sam joj rekao, “Samo udaraj tipke”, ona je rekla da će pokušati i premda sam još od djetinjstva znao pisati na stroju, nikada nisam mogao ni pokušati pisati. Mjesecima je sve uvijek bilo isto, ona bi se probudila u četiri ujutro i otišla u gostinsku sobu, životinje bi pošle za njom, ja bih došao ovamo, ne bih je vidio do doručka, a potom bismo nakon posla išli svatko svojim putem i ne bismo se vidjeli dok ne bi došlo vrijeme za spavanje, jesam li bio zabrinut za nju jer cijeli život treba prenijeti u svoju životnu priču, ne, bio sam sretan zbog nje, sjećao sam se njezinih osjećaja, ushita zbog toga što iznova gradi svijet, s druge strane vrata slušao sam zvukove stvaranja, slova koja se utiskuju u papir, stranica koje izlaze iz stroja, toga kako je sve, za promjenu,

bolje nego što jest i najbolje što može biti, sve je prepuno smisla i značenja, a onda jednog jutra ovog proljeća, nakon godina rada u osami, rekla je: “Voljela bih ti nešto pokazati.” Pošao sam za njom u gostinsku sobu, ona je pokazala prema sklopivome stolu u kutu, na kojem je pisaći stroj stajao stiješnjen između dviju hrpa papira približno jednake visine, prišli smo mu zajedno, ona je dodirnula sve što je bilo na stolu, a potom mi je dodala lijevu hrpu, rekla je: “*Moj život*”. “Kako, molim?” upitao sam slijeganjem ramena, “*Moj život*”, ponovila je ona, ja sam stao listati stranice, bit će da ih je bilo i tisuću, odložio sam hrpu, “Što je ovo?” upitao sam je tako što sam njezine dlanove položio na svoje nadlanice, a potom okrenuo dlanove prema gore, tako da su njezine ruke skliznule s mojih, “*Moj život*”, rekla je, neizmijerno ponosno, “Došla sam do sadašnjeg trenutka. Točno ovoga, sada. Posve sam dostigla samu sebe. Posljednje napisane riječi glase: ‘Pokazat ću mu što sam napisala. Nadam se da će se oduševiti.’” Uzeo sam papire i stao ih pregledavati, pokušavao pronaći stranicu na kojoj se rodila, njezinu prvu ljubav, kad se posljednji put vidjela s roditeljima, a tražio sam i Annu, tražio sam i tražio, porezao sam kažiprst na papir i na stranici na kojoj sam trebao vidjeti kako nekoga ljubi ostavio sam maleni crveni cvijet, ali od svega sam vidio samo ovo:

Htio sam zaplakati, ali nisam, vjerojatno sam trebao zaplakati, trebali smo se utopiti u mojim suzama u toj sobi, trebao sam tako okončati naše patnje, pronašli bi nas kako plutamo, licem prema dolje, u dvije tisuće bijelih stranica, ili smo zakopani pod solju iz mojih suza koje su isparile, sjetio sam se, tek tada, nepovratno prekasno, da sam više godina ranije iz stroja bio izvadio vrpču, bio je to svojevrstan čin osвете usmjeren protiv pisaćeg stroja i protiv mene samog, izvukao sam je i posve razvukao, odmatajući taj negativ koji se na njoj nalazio - buduće domove koje sam bio stvorio za Annu, pisma koja sam napisao bez odgovora - kao da će me to zaštititi od mogeg stvarnog života. Ali što je bilo još gore - to je neizrecivo, napiši! - uvidio sam da tvoja majka ne vidi tu prazninu, da ne vidi ništa. Znao sam da se već susretala s određenim poteškoćama, osjećao sam kako se hvatala za moju ruku kad smo nekamo hodali, čuo kako govori: “Oči su mi ušljive”, ali sam mislio da je to način na koji me može dodirivati, još jedna stilska figura, zašto nije tražila pomoć, zašto je, umjesto toga, tražila sve one časopise i novine ako ih nije vidjela, je li tako tražila pomoć? Je li se zbog toga toliko grčevito držala za ograde, nije željela kuhati dok sam je gledao, niti se preodijevala pred mojim očima, kao ni otvarala vrata? Je li uvijek pred sobom imala nešto za čitanje kako ne bi morala gledati ništa drugo? Uza sve te riječi koje sam joj napisao tijekom svih tih godina, je li moguće da joj nikada nisam rekao baš ništa? “Divno je,” rekao sam joj tako što sam joj protrljao rame na određeni način koji je samo naš, “divno”. “Hajde,” rekla je ona, “reci mi što misliš.” Položio sam njezinu ruku na jednu stranu svoga lica, nagnuo glavu prema ramenu, u kontekstu u kojem je ona mislila da se naš razgovor odvija to je značilo, “Ne mogu ovdje tako čitati. Odnijet ću u spavaću sobu, čitat ću polagano, oprezno, tvojoj životnoj priči pružit ću ono što i zaslužuje.” Ali u

kontekstu za koji sam znao da je pravi kontekst našeg razgovora to je značilo, “Iznevjerio sam te.”

Znate li koliko je sati?

Anna i ja prvi smo put vodili ljubav iza suše njezina oca, raniji je vlasnik bio poljoprivrednik, no Dresden je u međuvremenu počeo gutati okolna sela i farma je tako podijeljena na devet parcela, Annina obitelj bila je vlasnik najveće od njih. Zidovi suše urušili su se jednog jesenskog poslijepodneva - “jedan otpali list prelio je čašu”, šalio se njezin otac - a on je sutradan postavio nove zidove od polica, tako da same knjige odvajaju unutrašnjost od vanjskoga svijeta. (Novi krov s napuštenom nadstrešnicom štiti je knjige od kiše, no tijekom zime stranice su se smrzavale i lijepile jedna za drugu, u proljeće se odvajale uz pravi uzdah.) U tom prostoru on je uredio pravi mali salon, sa sagovima, dvama malim kaučima, obožavao je uvečer otići onamo s čašom viskija i lulom, uzimati knjige i kroz zid promatrati središte grada. Bio je intelektualac, iako nije bio važan, možda bi i postao važan da je uživao, možda su te velike knjige u njemu bile namotane i napete poput opruge, te knjige koje su bile u stanju odvojiti unutarnji svijet od vanjskoga. Onog dana kad smo Anna i ja prvi put vodili ljubav dočekao me u dvorištu, stajao je ondje s nekim nedotjeranim muškarcem čija je kovrčava kosa stršala na sve moguće strane, čije su naočale bile savijene, bijela košulja umrljana tragovima prstiju prekrivenih tiskarskom bojom, “Thomase, volio bih te upoznati sa svojim prijateljem Simonom Goldbergom.” Pozdravio sam ga, nisam znao tko je, niti zašto se upoznajem s njim, htio sam pronaći Annu, g. Goldberg upitao me čime se bavim, glas mu je bio skladan i slomljen, poput ulice popločane kamenjem, ja sam rekao, “Ničim”, on se nasmijao, “Ne budi toliko skroman”, rekao je Annin otac. “Želim postati kiparom.” G. Goldberg skinuo je naočale, izvukao košulju iz hlača, te donjim dijelom košulje obrisao naočale. “Želiš postati kiparom?” Ja sam rekao, “Pokušavam postati kiparom.” Ponovno je stavio naočale, navukavši žičane krakove iza uha, i rekao, “U tvom slučaju pokušavati znači biti.” “Čime se vi bavite”, upitao sam, glasom izazovnijim nego što mi je bila namjera. On je rekao, “Više ne radim ništa.” Annin otac rekao mu je, “Ne budi toliko skroman”, iako se ovaj put nije nasmijao, a menije rekao, “Simon je jedan od velikih umova našega doba.” “Trudim se”, rekao mi je g. Goldberg, kao da postojimo tek nas dvojica. “Oko čega?” upitao sam, glasom zabrinutijim nego što mi je bila namjera, on je ponovno skinuo naočale, “Pokušavam postojati”. Dok su njezin otac i g. Goldberg razgovarali u tom improviziranom salonu, čije su knjige odvajale unutarnji svijet od vanjskoga, Anna i ja pošli smo u šetnju preko trske na sivozelenoj glini kraj mjesta gdje se nekoć nalazila konjušnica, te se spustili do mjesta s kojeg se vidjela obala vode ako si znao kamo i kako gledati, čarape su nam napola bile pod blatom i sokovima otpalog voća koje smo šutali, s gornjeg dijela imanja vidjeli smo užurbanost na željezničkome kolodvoru, ratna pomutnja dolazila nam je sve bliže i bliže, vojnici su kroz naš grad putovali na istok, prognanici išli na zapad, ili se ondje zadržavali, vlakovi

dolazili i odlazili, na stotine njih, mi smo završili ondje odakle smo i krenuli, kraj one suše pretvorene u salon. “Sjednimo”, rekla je ona, pa smo se spustili na tlo, leđima naslonjeni na police, čuli smo ih kako unutra razgovaraju i osjećali miris dima lule koji je prodirao kroz knjige, Anna me počela ljubiti, “Ali što ako izađu?” prošaptao sam, ona mi je dodirnula uši, želeći reći da ćemo biti sigurni zahvaljujući njihovim glasovima. Rukama mije prelazila po cijelome tijelu, nisam znao što radi, ja sam dodirivao sve njezine dijelove, što sam ja radio, jesmo li razumjeli nešto što nismo mogli objasniti? Njezin je otac rekao, “Možeš ostati koliko god bude potrebno. Možeš ostati zauvijek.” Ona je povukla košulju preko glave, ja sam je uhvatio za grudi, bilo je to neobično i bilo je prirodno, ona je meni preko glave povukla košulju, u tom trenutku nisam vidio, g. Goldberg se nasmijao i rekao, “Zauvijek”, čuo sam kako korača amo-tamo malenom prostorijom, uvukao sam joj ruku pod suknju, stavio je među noge, sve je izgledalo kao da bi se svakog trenutka moglo odjednom rasprsnuti i zapaliti, bez ikakva iskustva znao sam što trebam raditi, bilo je točno kao u mojim snovima, kao da su sve informacije u meni bile namotane i zapete poput opruge, sve što se događalo dogodilo se već i ranije i dogodit će se opet, “Više ne prepoznajem svijet”, rekao je Annin otac, Anna se spustila na leđa, iza zida knjiga kroz koji su se probijali glasovi i dim lule, “Želim voditi Ijubav”, prošaptala je Anna, točno sam znao što trebam raditi, noć se spuštala, vlakovi su odlazili, ja sam joj zadignuo suknju, g. Goldberg je rekao, “Ja ga nikada nisam bolje prepoznavao”, i čuo sam kako diše s druge strane knjiga, da je s police uzeo jednu od njih, vidio bi sve. Ali knjige su nas štitile. U njoj sam proveo tek sekundu i odmah sam se rasprsnuo, ona je prigušeno zacviljela, g. Goldberg je nogom udario o pod i kriknuo poput ranjene životinje, ja sam je upitao je li se uzrujala, ona je odmahнула glavom, ja sam beživotno pao na nju, položio obraz najezine grudi, a onda sam na prozoru na prvome katu ugledao lice tvoje majke, “Zašto onda plačeš?” upitao sam, iscrpljen i iskusan, “Rat!” rekao je g. Goldberg, gnjevan i zdvojan, uzdrhtala glasa: “Ubijamo jedni druge bez ikakva smisla i svrhe! Rat koji čovječanstvo vodi protiv čovječanstva, a završit će tek kad više ne bude nikoga da se bori!” Ona je rekla, “Boljelo je.”

Znate li koliko je sati?

Svakog jutra prije doručka, i prije nego što dođem ovamo, tvoja majka i ja odlazimo u gostinsku sobu, životinje nas prate, ja listam prazne stranice i gestama izražavam smijeh, gestama izražavam suze, ako ona pita čemu se smijem, prstom pokazujem nešto na stranici, a ako upita “Zašto?” njezin dlan polažem na njezino srce, a potom i na svoje, ili njezinim kažiprstom dodirujem ogledalo, ih njime, načas, dodirujem ploču rešoa, ponekad se pitam zna li, u svojim krajnjim trenucima Ničega pitam se iskušava li me, piše li po cijele dane besmislice, ili ne piše baš ništa, samo da vidi kako ću reagirati, zanima je volim li je, to je ionako jedino što čovjek inače traži od drugih, ne samu Ijubav, nego spoznaju o postojanju Ijubavi, poput ovih baterija u baterijskoj svjetiljci pripremljenoj za nepredviđene situacije u ormariću u predsoblju, “Nemoj

dopustiti da netko to vidi”, rekao sam joj onog prvog jutra kad mi je pokazala što je napisala, i možda sam je pokušavao zaštititi, a možda sam pokušavao zaštititi sebe, “Bit će to naša tajna dok ne bude posve savršeno. Zajedno ćemo raditi na tome. Postat će to najbolja knjiga koju je itko ikada napisao.” “Misliš da je to moguće?” upitala je ona, vani, lišće je padalo s drveća, unutra, oslobađali smo se brige za takvu vrstu istine, “Da,” rekao sam tako što sam joj dodirnuo nadlakticu, “budemo li se dovoljno trudili.” Ispružila je ruke i pronašla moje lice, rekla je, “Pisat ću o ovome”. Sve od tog dana potičem je, molim i preklinjem, da piše više, da zagrebe dublje, “Opiši mu lice”, govorim joj, dlanom prelazim po praznoj stranici, a onda, sutradan, “Opiši njegove oči”, a onda, dok držim stranicu okrenutu prema prozoru, tako da je ispuni svjetlost, “Opiši mu šarenice”, a potom, “Zjenice”. Nikad ne pita, “Čije?” Nikad ne pita, “Zašto?” Jesu li to moje vlastite oči na tim stranicama? Gledao sam kako se lijeva hrpa papira udvostručuje, učetverostručuje, slušao digresije koje su prerasle u neočekivane dodatke koji su prerasli u cijele pasuse koji su prerasli u poglavlja, i znam, jer mi je rekla, da je ono što je nekada bilo druga rečenica sada pretposljednja. Prije nepuna dva dana rekla je da se njezina životna priča odvija brže nego njezin život, “Kako to misliš?” upitao sam rukama, “Tako se malo toga događa”, rekla je ona, “a ja tako dobro pamtim.” “Možda bi mogla pisati o prodavaonici?” “Opisala sam sve dijamante u vitrinama.” “Mogla bi pisati o drugim ljudima.” “Moja je životna priča ujedno priča o svima koje sam ikada susrela.” “Mogla bi pisati o vlastitim osjećajima.” Ona je upitala, “Nisu li moj život i moji osjećaji isto?”

Oprostite, gdje se kupuju karte?

Trebam ti toliko toga ispričati, a poteškoća se krije u tome što mi ponestaje vremena, ponestaje mi prostora, ova se knjižica sve više ispunjava, jednostavno i ne bi mogla imati dovoljno stranica, jutros sam još jednom, posljednji put, pogledom obuhvatio stan i posvuda su se vidjele samo pisane riječi, ispunjavale su zidove i ogledala, ja sam već bio smotao i sagove, da mogu pisati po podovima, pisao sam i po prozorima i po bocama vina koje smo dobili ali ih nikada nismo pili, nosim samo kratke rukave, čak i kad je hladno, jer su mi i ruke također knjige. Ali previše je stvari koje treba izraziti. Zao mi je. To ti cijelo vrijeme pokušavam reći, žao mi je zbog svega. Zbog toga što sam Anni rekao zbogom iako sam možda mogao spasiti nju i predodžbu o nama ili barem umrijeti zajedno s njima. Zao mi je što se nisam uspio osloboditi nevažnih stvari, što se nisam uspio držati važnih stvari. Žao mi je zbog onoga što se spremam učiniti tvojoj majci i tebi. Žao mi je što ti nikada nisam vidio lice, nisam te hranio i pričao ti priče za laku noć. Na svoj osobiti način pokušao sam sve objasniti i opravdati, ali kad pomislim na životnu priču tvoje majke, jasno mi je da nisam objasnio baš ništa, ona i ja po tome smo isti, i ja cijelo vrijeme pišem Ništa. “Posveta”, rekla mi je jutros, prije samo nekoliko sati, kad sam posljednji put ušao u gostinsku sobu, “Pročitaj”. Vršcima prstiju dodirnuo sam joj kapke i otvorio oči dovoljno da prenesem sva moguća značenja i već sam je

se spremio ostaviti bez pozdrava, okrenuti leđa braku milimetara i pravila, “Misliš da je previše?” upitala je, pa me vratila svojoj nevidljivoj posveti, dodirnuo sam je desnom rukom, ne znajući kome je posvetila životnu priču. “Nije glupo, zar ne?” Dodirnuo sam je desnom rukom i već mi je nedostajala, nisam se predomišljao ali sam počeo razmišljati, “Nije tašto?” Dodirnuo sam je desnom rukom i koliko sam znao sve je mogla posvetiti i sebi, “Znači li ti to sve?” upitala me i ovaj put položila prst na nešto čega nije bilo, dodirnuo sam je lijevom rukom i koliko sam znao sve je mogla posvetiti i meni. Rekao sam joj da moram poći. Upitao sam je, dugotrajnim nizom gesta koje nikome drugom ne bi značile ništa, želi li nešto osobito. “Ti uvijek pogodiš”, rekla je. “Časopise o prirodi?” (Njezinim rukama mahao sam kao da je riječ o ptičjim krilima.) “To bi bilo zgodno.” “Možda nešto u čemu ima i umjetnosti?” (Uhvatio sam je za šaku, kao da je riječ o kistu, te pred nama naslikao zamišljenu sliku.) “Svakako.” Otpratila me do vrata, kao i uvijek, “Možda se ne vratim prije nego što zaspiš”, rekao sam joj, pa sam položio nadlanicu na njezino rame i zatim joj spustio obraz na svoj dlan. Ona je rekla, “Ali ne mogu zaspati bez tebe.” Držao sam joj dlanove priljubljene uz svoju glavu i kimnuo, pokazujući da može, prišli smo vratima, vijugajući putem Nečega. “A što ako ne mogu zaspati bez tebe?” Držao sam joj ruke uz svoju glavu i kimnuo, “A ako ne?” Kimnuo sam, “Odgovori mi što onda”, rekla je, ja sam slegnuo ramenima, “Obećaj mi da ćeš se čuvati”, rekla je, pa mi na glavu navukla kapuljaču kaputa, “Obećaj mi da ćeš biti još mnogo pažljiviji nego inače. Znam da gledaš u oba smjera prije nego što prelaziš ulicu, ali htjela bih da dvaput pogledaš u oba smjera, jer sam ti tako rekla.” Kimnuo sam. Ona je upitala “Stavio si kolonjsku vodicu?” Rukama sam joj rekao: “Vani je hladno. Prehlađena si.” Ona je upitala: “Ali jesi li stavio?” Izenadio sam samog sebe dodirnuvši je desnom rukom. Mogao sam živjeti laž, ali se nisam mogao prisiliti na to da izrazim tu malu laž. Ona je rekla, “Pričekaj malo” i otrčala unutra, te se vratila s bočicom losiona. Izlila je malo tekućine u ruku, protrljala dlanove, pa mi losion razmazala po stražnjoj strani vrata i nadlanicama, između prstiju i po nosu i čelu, obrazima i bradi, svim nepokrivenim dijelovima, na koncu sam ja bio glina, a ona kiparica, pomislio sam, prava je šteta što moramo živjeti, ali je prava tragedija što možemo živjeti tek jedan život, jer da sam imao dva života, jedan od njih bio bih proveo s njom. Bio bih u stanu s njom, strgnuo bih onaj tlocrt s vrata, držao je na krevetu, govorio, “Želim dva peciva”, pjevao, “Počni širiti novost”, smijao se, “Ha ha ha!” vikao, “Pomoć!” Taj bih život bio proveo među živućima. Zajedno smo se spustili dizalom i došli do praga, ona se zaustavila, a ja sam nastavio. Znao sam da ću uništiti ono što je ona uspjela obnoviti, no imao sam samo jedan život. Čuo sam je iza sebe. Zbog sebe, ili unatoč sebi, okrenuo sam se prema njoj, “Ne plači”, rekao sam joj tako što sam joj položio prste na svoje lice i njima počeo gurati zamišljene suze prema gore, vraćati ih u oči, “Znam”, rekla je ona, brišući prave suze sa svojih obraza, ja sam topnuo nogama, to je značilo, “Neću ići na aerodrom.” “Idi na aerodrom”, rekla je ona, ja sam joj dodirnuo prsa, potom sam

njezinom rukom pokazao prema van, prema svijetu, zatim njezinom rukom prema njezinim prsima, “Znam.” rekla je, “dakako da to znam.” Držao sam je za ruke i pretvarao se da smo iza nekakvog nevidljivog zida, ili iza zamišljene slike, da dlanovima istražujemo njezinu površinu. onda, izlažući se opasnosti od toga da kažem previše, stavio sam jedan njezin dlan preko svojih očiju, a drugi preko njezinih očiju. “Predobar si prema meni”, rekla je, ja sam joj stavio ruke na svoju glavu i kimnuo, da, ona se nasmijala, obožavam kad se smije, iako zapravo nisam zaljubljen u nju, ona je rekla, “Volim te”, ja sam joj rekao što ja osjećam, evo kako sam joj rekao: držao sam joj ruke uz bokove, kažiprste joj usmjerio jedan prema drugome, te ih počeo približavati, polagano, vrlo polagano, gurati prema unutra, a što su se više približavali, to sam ih pomicao još sporije, a onda, kad su se trebali dodirnuti, kad ih je od dodira dijelila tek stranica kakva rječnika, kad su pritiskali suprotne strane riječi “Ijubav”, zaustavio sam ih, zaustavio sam ih i tako zadržao. Ne znam što je pomislila, ne znam što je shvatila, niti što samoj sebi nije dopustila da shvati, okrenuo sam se i udaljio od nje, nisam se više osvrnuo, i neću. Sve to govorim ti jer ti nikada neću biti otac, a ti ćeš mi uvijek biti dijete. Htio bih da shvatiš barem to da ne odlazim iz sebičnih pobuda, kako da to objasnim? Ne mogu živjeti, pokušao sam i ne mogu. Ako zvuči jednostavno, jednostavno je koliko i kakva planina. I tvoja je majka patila, ali je odlučila živjeti, i živjela je, budi joj sin i budi joj suprug. Ne očekujem da ćeš me ikada shvatiti, a kamoli da ćeš mi oprostiti, možda nikad i ne pročitaš ove riječi, ako ti ih majka uopće uruči. Vrijeme je da pođem. Želim da budeš sretan, to želim više nego što želim sreću sebi, zvuči li to jednostavno? Odlazim. Istrgnut ću ove stranice iz knjižice, ubaciti ih u poštanski sandučić prije nego što uđem u avion, na omotnicu napisati “Mojem nerođenom djetetu” i više nikada neću napisati ni riječ, nema me, više ne postojim. S ljubavlju, tvoj otac

Htio bih kupiti kartu za Dresden.

Što ti radiš ovdje?

Moraš poći kući. Trebala bi biti u krevetu.

Dopusti da te odvedem kući.

Ponašaj se suludo. Navući ćeš prehladu.

Navući ćeš prehladniju.

~~TEŠKE ČIZME~~ TEŽE ČIZME

Dvanaest tjedana kasnije održavala se premijera *Hamleta*, iako se zapravo radilo o skraćenoj suvremenoj verziji, budući da pravi *Hamlet* predugo traje i samo zbunjuje, a većina klinaca u mojem razredu ima ADD, poremećaj pozornosti s hiperaktivnošću. Na primjer, glasoviti govor “Biti ili ne biti”, za koji znam iz onog kompleta *Sabrana Shakespeareova djela* koji mi je kupila Baka, skraćenje tako daje od njega ostalo tek: “Biti ili ne biti, to je pitanje.”

Svi su morali dobiti barem nekakvu ulogu, no pravih uloga nije bilo dovoljno, a ja nisam došao na audiciju jer su mi tog dana čizme bile preteške da dođem u školu, pa me dopala uloga Yoricka. U prvi mah zbog toga mi je bilo

neugodno. Gospođi Rigley predložio sam da bih možda mogao samo svirati def u orkestru ili nešto slično. Ona je rekla: “Nema orkestra.” Ja sam rekao: “Ipak.” Ona je meni rekla: “Bit će super. Bit ćeš sav u crnome, a šminkeri će ti u crno pofarbati i ruke i vrat, kostimeri će ti izraditi svojevrstnu lubanju od papirmašea, masku koju ćeš nositi na glavi. Tako će se doista stjecati dojam da nemaš tijelo.” Nekoliko sam trenutaka razmišljao o tome, a onda sam joj izložio svoju, bolju zamisao. “Ja ću ovako... Izumit ću odijelo za nevidljivost s kamerom na leđima koja će snimati sve iza mene i projicirati na plazmi koju ću nositi s prednje strane, a taj ekran pokrivat će mi sve osim lica. Izgledat će kao da me uopće nema.” Ona je rekla: “Zgodno.” Ja sam rekao: “Ali je li taj Jorik uopće prava uloga?” Ona se nagnula prema meni i došapnula mi: “Još me najviše brine mogućnost da ćeš zasjeniti sve ostale.” Od tog trenutka bio sam uzbuđen zbog toga što sam Yorick.

Premijerna je predstava bila poprilično fantastična. Imali smo uređaj za stvaranje magle, tako da je groblje izgledalo poput groblja u kakvom filmu. “Ah, ubogi Joriče!” zavapio je Jimmy Snyder, držeći me za lice: “Poznavao sam ga, Horacije.” Nisam imao plazmu, jer sredstva za kostime nisu dopuštala takav ekran, ali sam ispod lubanje mogao gledati uokolo, a da to nitko nije vidio. Vidio sam mnogo ljudi koje sam znao, a, zahvaljujući tome, osjećao sam se posebno. Došli su, očito, Mama, Ron i Baka. Pasta je došao s gospodinom i gospođom Hamilton, što je bilo zgodno, došli su i gospodin i gospođa Minch, jer je Mali Minch bio Guildenstern. Mnogi od Blackova koje sam upoznao tijekom tih dvanaest vikenda također su se pojavili. Došao je Abe. Došle su Ada i Agnes. (Zapravo su sjedile jedna do druge, iako to nisu znale.) Vidio sam Alberta i Alice i Allena i Arnolda i Barbaru i Barryja. Bit će da su ispunili i pola gledališta. Ali najčudnije je bilo to što nisu znali što im je zajedničko, otprilike onako kako ja nisam znao kakve veze jedno s drugim imaju onaj čavlič s plastičnom glavom, savijena žlica, komad aluminijske folije i sve one ostale stvari koje sam iskopao u Central Parku.

Bio sam nevjerojatno nervozan, ali sam održavao samopouzdanje i bio krajnje profinjen. Znam po tome što je publika na kraju oduševljeno ustala i zapljeskala, a ja sam se, zahvaljujući tome, osjećao za pet.

Druga je izvedba također bila dosta dobra. Mama je došla, no Ron je morao ostati na poslu. No to je bilo u redu, jer ionako nisam htio da dođe. Baka je, očito, došla. Nisam vidio nikoga od Blackova, ali znao sam da većina ljudi dođe samo na jednu predstavu, osim ako je riječ o roditeljima, pa mi to nije osobito smetalo. Pokušao sam pružiti ekstra specijalnu izvedbu i čini mi se da sam uspio. “Ah, ubogi Joriče. Poznavao sam ga, Horacije, bijaše zbilja zabavan i sjajan tip. Nekoć me stalno nosio na leđima, a sada je tako užasno razmišljati o tome!”

Sljedeće večeri pojavila se jedino Baka. Mama je imala večernji sastanak, jer se jedan od njezinih slučajeva trebao naći pred sudom, a ja nisam pitao gdje je Ron jer mi je bilo neugodno, a ionako nisam htio da dođe. Dok sam stajao

koliko sam mogao mirnije, dok mi je Jimmy Snyder držao ruku pod bradom, pitao sam se: *Čemu pružati krajnje profinjenu izvedbu ako te u biti nitko ne gleda?*

Sljedeće večeri Baka nije došla iza pozornice da me pozdravi prije predstave, kao ni poslije, ali sam vidio da je u publici. Kroz očne duplje vidio sam je u stražnjem dijelu sportske dvorane, pod košem. Njezina je šminka na fascinantan način upijala rasvjetu, tako da je izgledala gotovo ultraljubičasto. “Ah, ubogi Joriče.” Bio sam nepomičan koliko je god to bilo moguće i cijelo vrijeme razmišljao: *Koje je to suđenje važnije od najveće drame u povijesti?*

Na sljedećoj izvedbi ponovno se pojavila samo Baka. Plakala je u pogrešnim trenucima i smijala se na pogrešnim mjestima. Pljeskala je kad je publika doznala da se Ofelija utopila, što bi trebala biti loša vijest, a negodovala kad je Hamlet na završetku, u dvoboju, prvi put uspješno uzvratio Laertu, što je, iz očitih razloga, dobro.

“Ovdje bijahu usne njegove koje nekoć toliko cjelivah. Gdje sad su tvoje šale, tvoje igre, tvoje pjesme?”

Uoči završne predstave, Jimmy Snyder oponašao je iza pozornice Baku ostalim članovima ansambla i pomoćnog osoblja. Bit će da dotada nisam shvaćao koliko je bila glasna. Toliko sam se naljutio na sebe zbog toga što sam je primjećivao, ali pogriješio sam, ona je bila kriva. Svi su primijetili. Jimmy ju je skinuo savršeno vjerno - to kako je mahala lijevom rukom kad joj je nešto bilo smiješno, kao da tjera muhu ispred lica. Kako je naginjala glavu, kao da se nevjerovatno jako na nešto koncentrira, kako je kihala i samoj sebi govorila: “Bog me blagoslovio.” I kako je plakala i govorila: “To je tužno”, tako da su je svi čuli.

Sjedio sam dok je on nasmijavao sve klince. Smijala se čak i gđa Rigley, kao i njezin suprug, koji je u stankama za izmjene svirao klavir. Nisam spomenuo da mi je to baka i nisam mu rekao da prestane. Izvana sam se i ja smijao. U sebi sam žalio što nije spremljena u neki prijenosni džep ili što i ona nema nevidljivo odijelo. Želio sam da nas dvoje pođemo nekamo jako daleko, kao na primjer u Šestu gradsku općinu.

Došla je i te večeri, sjela u zadnji red, iako su bila zauzeta samo prva tri reda. Promatrao sam je ispod lubanje. Dlan joj je bio položen na ultraljubičasto srce i čuo sam kako govori: “To je tužno. To je tako tužno.” Pomislio sam na nedovršeni šal, na onaj kamen koji je nosila preko Broadwaya, na to kako je proživjela toliki dio života, ali joj i dalje trebaju imaginarni prijatelji i onih tisuću ratova palcima.

MARGIE CARSON: Hej, Hamlete, gdje je Polonije?

JIMMY SNYDER: Na večeri.

MARGIE CARSON: Na večeri! Gdje?

JIMMY SNYDER: Ne gdje jede, nego gdje ga jedu.

MARGIE CARSON: Čovječe!

JIMMY SNYDER: I kralj se može naći u prosjačkoj utrobi.

Te sam večeri, na pozornici, pod tom lubanjom, imao dojam nevjerojatne bliskosti sa svime u svemiru, ali sam se osjećao i užasno samim. Pitao sam se, prvi put u životu, vrijedi li život uopće tog silnog truda potrebnog da bi se živjelo. Po čemu je *točno* vrijedan tolikog truda? Što je toliko užasno u tome ako si zauvijek mrtav, ako ništa ne osjećaš, čak i ne sanjaš? Što je tako čudesno u vezi s osjećajima i snovima?

Jimmy mi je stavio ruku pod lice. “Ovdje bijahu usne njegove koje nekoć toliko cjelivah. Gdje sad su tvoje šale, tvoje igre, tvoje pjesme?”

Možda je stvar bila u svemu što se dogodilo tijekom tih dvanaest tjedana. Ili možda u tome što sam se te večeri osjećao toliko bliskim i osamljenim. Jednostavno više nisam mogao biti mrtav.

JA: Ah, ubogi Hamlete [*Rukom hvatam lice* JIMMYJA SNYDE- RA]; Poznavao sam ga, Horacije.

JIMMY SNYDER: Ali, Joriče... ti si tek... lubanja.

JA: I što onda? Baš me briga. Nosi se.

JIMMY SNYDER: [*šapće*] To ne piše u predstavi. [*Pogledom traži pomoć GĐE RIGLEY, koja je u prvome redu, već lista tekst. Desnom rukom u zraku crta krugove, a to je univerzalni znak koji kaže: “improviziraj”.*]

JA: Poznavao sam ga, Horacije, bio je to gad beskonačne gluposti, najiznimniji masturbator u muškom WC-u na prvome katu... imam i dokaz. Osim toga, disleksičan je.

JIMMY SNYDER: [*A^e pada mu na pamet ništa*]

JA: Gdje sad su tvoje poruge, tvoje šaljive intrige, tvoje pjesme?

JIMMY SNYDER: O čemu ti to?!?

JA: [*Podiže ruku prema semaforu*] Sukotaš mog koker španijela, praznoglavi dipšitake dubokodupče!

JIMMY SNYDER: Ha?

JA: Kriv si jer zlostavljao si slabije od sebe, život čudaka i štrebera poput Paste i Malog zbog tebe je postao gotovo nemoguć, oponašaš mentalno zaostale, zoveš i lažno se predstavljaš ljudima koje gotovo nitko nikada ne zove, teroriziraš pripitomljene životinje i starce - koji su, uzgred, pametniji i upućeniji od tebe - rugaš se meni samo zato što imam macu... A i ja sam vidio tvoje leglo.

JIMMY SNYDER: Nikada nisam zvao retardirane...

JA: Posvojen si.

JIMMY SNYDER: [*Pogledom traži roditelje.*]

JA; I nitko te ne voli.

JIMMY SNYDER: [*U očima mu se skupljaju suze.*]

JA: I imaš amiotrofičnu lateralnu sklerozu.

JIMMY SNYDER: Ha?

JA: U ime mrtvih... [*Skidam lubanju s glave. Iako je izrađena od kaširanog papira, jako je tvrda. Njome udaram po glavi JIMMYJA SNYDERA, pa zatim udaram još jednom. On pada na tlo, jer je izgubio svijest, a ja ne mogu vjerovati koliko sam zapravo jak. Svom snagom ponovno ga udaram po glavi, a njemu iz*

nosa i ušiju počinje ići krv. Ali i dalje ne osjećam ni najmanje suosjećanja. Želim da krvari, jer je to zaslužio. I ništa drugo nema ni najmanjeg smisla. TAX A. nema smisla. MAMA nema smisla. PUBLIKA nema smisla. Sklopive stolice i stroj za maglu nemaju smisla. Shakespeare nema smisla. Zvijezde za koje znam da se nalaze na suprotnoj strani stropa sportske dvorane nemaju smisla. U tom trenutku smisla ima jedino to da udaram lice JIMMYJA SNYDERA. Njegova krv. Hrbu zuba izbio sam mu tako da su mu završili u ustima, a mislim da su mu se spustili i niz grlo. Krvi ima posvuda, prekriva sve.

I dalje onom lubanjom udaram njegovu lubanju, koja je ujedno i RONOVA lubanja (jer je MAMI omogućio da nastavi živjeti), i MAMINA lubanja (jer je nastavila živjeti) i TATINA lubanja (jer je umro) i BAKINA lubanja (jer me toliko osramotila) i lubanja DR. FEINA (jer me pitao može li se iz TATINE smrti izroditi i nešto pozitivno), kao i lubanje sviju koje poznajem. PUBLIKAplješće, svi redom, jer to što radim ima toliko smisla. Svi su ustali i oduševljeno plješću dok ga ja i dalje udaram i uopće ne prestajem. Čujem kako mi dovikuju.]

PUBLIKA: Hvala! Hvala, Oskare! Neizmjereno te volimo! Mi ćemo te zaštititi!

Bilo bi to divno.

Ispod lubanje pogledao sam prema publici, dok mi je Jimmyjeva ruka bila pod bradom. “Ah, ubogi Joriče.” Vidio sam Abea Blacka, a on je vidio mene. Znao sam da nešto prenosimo pogledom, ali nisam znao što i nisam znao je li to važno ili nije.

Dvanaest tjedana prije toga posjetio sam Abea Blacka na Coney Islandu. Iako sam veliki idealist, znao sam da ne mogu toliko pješčiti, pa sam se onamo uputio taksijem. Čak i prije nego što smo napustili Manhattan, uvidio sam da mi 7,68 dolara koliko sam imao u novčaniku neće biti dovoljno. Ne znam broji li se to što nisam ništa spomenuo kao laž ih ne. Stvar je samo u tome što sam znao da moram doći onamo i što nisam imao drugu mogućnost. Kad se taksist zaustavio ispred zgrade, na satu je pisalo 76,50 dolara. Ja sam rekao: “Gospodine Mahaltra, jeste li optimist ih pesimist?” On je rekao: “Molim?” Ja sam rekao: “Jer nažalost imam samo sedam dolara i šezdeset osam centa.” “Sedam dolara?” “I šezdeset osam centa.” “Ne, ovo nije moguće.” “Nažalost, moguće je. Ali date li mi adresu, obećavam da ću vam poslati ostatak.” Spustio je glavu na upravljač. Upitao sam gaje li mu dobro. On je rekao: “Zadrži tih sedam dolara i šezdeset osam centa.” Ja sam rekao: “Obećavam da ću vam poslati novac Obećavam.” On mi je dao posjetnicu, zapravo se radilo o posjetnici nekog zubara, no on je na poledini bio napisao svoju adresu. Onda je rekao nešto na nekom drugom jeziku, koji nije bio francuski. “Ljutite se na mene?”

Očito je da me u vezi s toboganima i vlakovima smrti hvata nevjerojatna panika, no Abe me uvjerio u to da s njim pođem na jednu vožnju. “Bila bi prava šteta umrijeti bez jedne vožnje Ciklonom”, rekao mi je. “Bila bi prava šteta umrijeti”, rekao sam mu ja. “Da,” rekao je on, “ali uz Ciklon možeš birati.” Sjeli

smo u prvi vagon, a Abe je na svim spustovima podizao ruke uvis. I dalje sam se neprestano pitao je li to što osjećam imalo nalik padanju.

U glavi sam pokušavao izračunati sve sile koje vagon drže na tračnicama, a mene u njemu. Prva je, očito, gravitacija ili sila teže. Pa centrifugalna sila. Pa količina gibanja. Pa trenje između kotača i tračnica. Pa otpor vjetra, čini mi se, ili tako nešto. Tata me često poučavao fiziku služeći se voštanim bojama na papirnatim stolnjacima dok smo čekali palačinke. On bi bio u stanju objasniti sve.

More je imalo čudan miris, kao i hrana koju su prodavali na drvenoj šetnici uz obalu, poput u ulju prženih pogačica, šećerne vate i hot-dogova. Danje bio gotovo savršen, osim što Abe nije znao ništa ni o ključu ni o Tati. Rekao je da ide autom na Manhattan i da me, ako želim, može povesti. Ja sam mu rekao: “Ne ulazim u auto s neznancima i kako ste znali da idem na Manhattan?” On je rekao: “Nismo neznanci i ne znam kako sam znao.” “Imate terenac?” “Ne.” “Dobro. Hibridni auto na plin i struju?” “Ne.” “To nije dobro.”

Dok smo se vozili, ispričao sam mu kako ću se upoznati sa svim Njujorčanima s prezimenom Black. On je rekao: “Imam razumijevanja za to, na svoj način, jer mi je jednom pobjegla kuja. Bio je to najbolji pas na svijetu. Nisam je mogao voljeti više nego što sam je volio, niti se prema njoj bolje odnositi. Nije željela pobjeći. Samo se zbunila, pa išla za ovim, pa za onim.” “Ali moj tata nije pobjegao”, rekao sam ja. “Poginuo je u terorističkome napadu.” Abe je rekao: “Mislio sam na *tebe*.” Sa mnom je došao do ulaza u stan Ade Black, iako sam mu rekao da stvar mogu obaviti i sam. “Bit ću mirniji budem li znao da si sigurno stigao na odredište”, rekao je on. Zvučao je poput Mame.

Ada Black imala je dvije Picassove slike. Nije imala pojma o ključu, pa mi te slike nisu ništa značile, iako sam znao da su jako poznate. Rekla je da, ako želim, mogu sjesti na kauč, ali ja sam njoj rekao da ne vjerujem u kožu, pa sam ostao stajati. Bio je to najčudesniji stan u kojem sam ikada bio. Podovi su bili nalik na mramorne šahovske ploče, a stropovi na torte. Sve je izgledalo kao da pripada nekom muzeju, pa sam Djedovim fotoaparatom načinio nekoliko snimaka. “Ovo će možda biti nepristojno pitanje, ali jeste li vi najbogatija osoba na svijetu?” Ona je dodirnula sjenilo neke svjetiljke i rekla: “Na ljestvici najbogatijih zauzimam 467. mjesto.”

Upitao sam je kako se osjeća kad zna da u istome gradu žive i beskućnici i milijunaši. Ona je rekla: “Mnogo dajem dobrotvornim organizacijama, ako na to ciljaš.” Rekao sam da ne ciljam ni na što i da me samo zanima kako se osjeća. “Osjećam se dobro”, rekla je ona i upitala želim li što popiti. Zamolio sam je kavu, a ona je od nekog u susjednoj prostoriji zatražila kavu, a ja sam je onda upitao misli li da možda nitko ne bi trebao imati određen iznos novca dok svi nemaju toliki iznos novca. Tu zamisao jednom mi je iznio Tata. Ona je rekla: “Znaš, ni Upper West Side nije besplatan.” Upitao sam je kako zna da živim u Upper West Sideu. “Imaš li stvari koje ti ne trebaju?” “Zapravo i ne.” “Skupljaš

li kovanice?” “Kako ste znali da skupljam kovanice?” “Mnogi mladići skupljaju kovanice.” Ja sam joj rekao: “Trebaju mi.” “Trebaju li ti onoliko koliko jednorn beskućniku treba hrana?” Od tog razgovora postajalo mi je sve neugodnije. Ona je rekla: “Imaš li više stvari koje ti trebaju ili više stvari koje ti ne trebaju?” Ja sam rekao: “Ovisi o tome što znači trebati.”

Ona je rekla: “Vjerovao ili ne, i ja sam nekoć bila idealist.” Upitao sam je što znači “idealist”. “To znači da živiš prema onome što smatraš ispravnim.” “To više ne radite?” “Postoje određena pitanja koja više ne postavljam.” Neka Afroamerikanka donijela mije kavu na srebrnome pladnju. Ja sam joj rekao: “Imate nevjerovatno lijepu odoru.” Ona je pogledala Adu: “Doista”, rekao sam ja. “Smatram da vam plava jako, jako lijepo pristaje.” I dalje je gledala Adu, koja je rekla: “Hvala, Gail.” Dok se vraćala prema kuhinji, ja sam rekao: “Gail je prelijepo ime.”

Kada smo se u prostoriji ponovno našli samo nas dvoje, Ada mi je rekla: “Oskare, čini mi se da je Gail zbog tvojih riječi vrlo nelagodno.” “Kako to mislite?” “Jasno sam vidjela koliko joj je neugodno.” “Samo sam htio biti ljubazan.” “Možda si se previše trudio.” “Kako se čovjek može previše truditi oko ljubaznosti?” “Obratio si joj se visoka.” “Što to znači?” “Govorio si joj kao da je riječ o djetetu.” “Nisam.” “Nije sramotno biti sluškinja. Obavlja ozbiljan posao, a ja joj to dobro plaćam.” Ja sam rekao: “Samo sam htio biti ljubazan.” A onda sam se upitao: *Jesam li joj rekao da se zovem Oskar?*

Još smo neko vrijeme tako sjedili. Ona je piljila kroz prozor, kao da čeka da se nešto dogodi u Central Parku. Ja sam upitao: “Bi li vam smetalo da malo pronjuškam po vašem stanu?” Ona se nasmijala i rekla: “Napokon je netko otvoreno rekao što misli.” Malo sam pogledao uokolo, a prostorija je bilo toliko da sam se već upitao je li stan iznutra veći nego izvana. Ali nisam pronašao nikakav trag. Kad sam se vratio, upitala me želim li maleni sendvič, od čega sam se izbezumio, ali sam ipak bio pristojan, pa sam rekao samo: “Teorije”. “Molim lijepo?” “Teorije.” “Ispričavam se. Ne razumijem što to znači.” “Teorije. Kao ‘Nema teorije..’” Ona je rekla: “Dobro znam što sam.” Ja sam kimnuo, iako nisam znao o čemu govori, niti kakve to veze ima bilo s čime. “Čak i ako mi se ne sviđa to što jesam.nam što sam. Mojjoj se djeci sviđa to što jesu, ali ona ne znaju što su. Reci mi, onda, što je od toga gore.” “Koje su ono, još jednom, mogućnosti?” Nasmijala se i rekla: “Sviđaš mi se.”

Pokazao sam joj ključ, no ona ga nikada nije vidjela i o njemu mi nije mogla ništa reći.

Iako sam joj rekao da mi ne treba pomoć, ona je od vratara zatražila da obeća da će me smjestiti u taksu. Rekao sam joj da nemam dovoljno novca za taksu. Ona je rekla: “Ja imam”. Dala mi je posjetnicu. Rekla je, “Sretno”, dlanovima mi obavila obraze, pa me poljubila u tjeme.

Bila je subota i sve me to deprimiralo.

Dragi Oskare Schell, vala na prilogu Američkoj zakladi za dijabetes. Svaki je dolar - ili, u vašem slučaju, pedeset centa - vrijedan.

Šaljem vam još materijala o našoj Zakladi, među ostalim i izjavu o misiji, brošuru s navedenim dosadašnjim aktivnostima i uspjesima, kao i informacije o zacrtanim ciljevima, kako kratkoročnim, tako i dugoročnim.

Još jednom hvala na doprinosu rješavanju ovog gorućeg problema.

Time spašavate živote.

Sa zahvalnošću,

Patricia Roxbury, redsjednica, podružnica New York

U ovo je možda teško povjerovati, ali sljedeći Black na abecednom popisu živio je u našoj zgradi, samo kat iznad nas. Da se nije radilo o mojem životu, u to nikada ne bih povjerovao. Otišao sam u predvorje i upitao Stana zna li što o osobi koja živi u stanu 6A. On je rekao: “Nikada nisam vidio da je netko onamo ušao ili odande izišao. Samo imaju puno dostava i puno smeća.” “*Guba.*” On se nagnuo prema meni i prošaptao: “Nešto ukleto.” Ja sam šaptom uzvratilo: “Ja ne vjerujem u paranormalno.” On je rekao: “Duhove ne zanima vjeruješ li u njih”, i premda sam ateist, znao sam da nije u pravu.

Uspeo sam se stubama, ovaj put samo sam prošao kraj našeg stana i došao na peti kat. Ispred vrata se nalazio otirač na kojem je na dvanaest jezika pisalo “Dobro došli.” Činilo mi se da duh ne bi postavio tako nešto pred svoj stan. Iskušao sam ključ u bravi, ali nisam je uspio otključati, pa sam pozvonio, a zvonice se nalazilo točno na istome mjestu kao i naše. Unutra sam začuo neke zvukove, možda i neku jezovitu glazbu, ali bio sam hrabar i samo sam tako dalje stajao.

Nakon nevjerojatno dugo vremena vrata su se otvorila. “Mogu ti pomoći!” upitao je neki starac, ali užasno glasno, tako da su riječi više zvučale poput kakvog krika. “Da, dobar dan”, rekao sam ja. “Živim ispod vas, u stanu 5A. Smijem li vam, molim vas, postaviti nekoliko pitanja?!” “Zdravo, mladiću!” rekao je on, izgledao je pomalo čudno, jer je na glavi imao crvenu beretku, poput Francuza, i povez preko oka, poput pirata. On je rekao: “Ja sam g. Black!” Ja sam rekao: “Znam.” Okrenuo se i ušao u stan. Ja sam zaključio da bih valjda trebao poći za njim, pa sam to i učinio.

Čudno je bilo i to što mu je stan izgledao točno kao naš stan. Podovi su bili isti, prozorske daske također, čak su i keramičke pločice na kaminu bile iste zelene boje. Ali njegov je stan usto bio i nevjerojatno drukčiji, jer je bio pun drukčijih stvari. Hrpa i hrpa stvari. Stvari je bilo posvuda. Osim toga, usred blagovaonice nalazio se divovski stup. Bio je velik poput dva hladnjaka, pa se u toj prostoriji jednostavno nije ni mogao nalaziti nekakav stol ili nešto drugo, kao kod nas. “Čemu to služi?” upitao sam, no nije me čuo. Na okviru kamina nalazilo se mnoštvo lutaka i drugih sitnica, dok su podove prekrivali maleni sagovi. “Njih sam nabavio na Islandu!” rekao je, pokazujući školjke na prozorskoj dasci. Pokazao je prema sablji na zidu i rekao: “Ovo je iz Japana!” Upitao sam gaje li to samurajska sablja. On je rekao: “Imitacija!” Ja sam rekao: “*Guba.*”

Odveo me do kuhinjskog stola, koji se nalazio gdje i naš kuhinjski stol, pa je sjeo i dlanom se pljesnuo po koljenu. “Dobro!” rekao je, toliko glasno da bih najradije bio pokrio uši. “Iza mene je podosta nevjerojatan život!” Te njegove riječi učinile su mi se čudnima, jer ga nisam pitao ništa u vezi s njegovim životom. Nisam mu čak ni rekao zašto sam došao. “Rodio sam se 1. siječnja 1900. godine!” “Doista?” “Moja je majka promijenila datum na mojem rodnom listu da se mogu boriti u Prvom svjetskom ratu! Bila je to jedina njezina laž u cijelome životu! Bio sam zaručen za Fitzgeraldovu sestru!” “Tko je Fitzgerald?” “Francis Scott Key Fitzgerald, mladiću moj! Veliki Autor! Veliki Autor!” “A joj.” “Znao sam sjediti na njezinu trijemu i razgovarati s njezinim ocem dok je ona na katu púdrala nos! Njezin otac i ja vodili smo neopisivo živahne razgovore! Bio je to Velikan, baš kao što je i Winston Churchill bio Velikan!” Zaključio sam kako će biti najbolje da uguglam Winstona Churchilla kad se vratim kući umjesto da spomenem da ne znam o kome se radi. “Jednog se dana spustila u prizemlje i rekla da je spremna za polazak! Rekao sam joj da malo pričeka, jer smo njezin otac i ja bili baš usred sjajnog razgovora, a takav razgovor ne možeš prekinuti, je li tako!” “Ne znam.” “Kasnije te večeri, kad sam je dopratio na isti taj trijem, rekla je: ‘Ponekad se pitam je li ti moj otac draži od mene!’ Ja sam od majke naslijedio prokletu iskrenost, pa mi se ponovno obila o glavu! Rekao sam joj: ‘Da!’ No, da, bilo je to posljednji put da sam joj rekao ‘Da’, ako shvaćaš što želim reći!” “Ne shvaćam.” “Zeznuo sam stvar! Mladiću, kako sam samo zeznuo stvar!” Počeo se smijati užasno glasno i pritom se udario po koljenu. Ja sam rekao: “To je urnebesno smiješno”, jer je njemu moralo biti tako smiješno kad je tako umirao od smijeha. “Urnebesno smiješno!” rekao je on. “Da, tako je! Više mi se nikad nije javila! No, da! Toliki ljudi uđu ti u život i nestanu iz njega! Stotine tisuća ljudi! Vrata ti moraju biti otvorena, da mogu ući! Ali to znači i da ih moraš pustiti da iziđu!”

Na štednjak je stavio kotlić za vodu.

“Mudri ste”, rekao sam mu. “Imao sam dovoljno vremena da postanem mudar! Pogledaj ovo!” proderao se, pa je podignuo onaj povez. “Od nacističkog šrapnela! Bio sam ratni izvjestitelj i na koncu sam se pridružio jednoj britanskoj tenkovskoj jedinici koja je prelazila Rajnu! Jednog poslijepodneva upali smo u zasjedu, potkraj 1944. godine! Oko mi je iscurilo i prekrilo cijelu stranicu na kojoj sam pisao izvještaj, no ti me gadovi nisu mogli zaustaviti! Dovršio sam rečenicu!” “Kako je glasila rečenica?” “Ah, tko bi se toga sjećao! Bitno je to da tim gadovima od Švaba nisam kanio dopustiti da zaustave moje pero! Znaš, pero je moćnije od mača! I od mitraljeza MG34!” “Možete, molim vas, ponovno staviti povez?” “Pogledaj ovo!” rekao je on, pokazujući kuhinjski pod, ali ja nisam mogao prestati razmišljati o njegovu oku. “Pod ovim je sagovima hrastovina! I to radijalno rezana hrastovina! Ja valjda znam, postavio sam je svojim rukama!” “Teorije”, rekao sam ja, i to ne samo stoga što sam htio biti ljubazan. U glavi sam popisivao stvari koje bih mogao učiniti da mu postanem sličniji. “Moja supruga i ja sami smo preuredili ovu kuhinju! Ovim rukama!”

Pokazao mi je ruke. Izgledale su poput ruku onog kostura u znanstvenom katalogu Rainier koji mi je Ron htio kupiti, osim što su imale kožu, kožu punu mrlja, a ja nisam htio Ronove darove. “Gdje vam je sad supruga?” Kotlić je počeo zviždati.

“Oh,” rekao je on, “umrla je prije dvadeset četiri godine! Davno! Jučer, u mojem životu!” “A joj.” “Sve je u redu!” “Nije vam nelagodno zbog toga što sam vas pitao o njoj? Možete mi slobodno reći.” “Nije!” rekao je on. “Razmišljanje o njoj nužno je najbolja zamjena za nju!” Natočio je dvije šalice čaja. “Imate li možda kavu?” upitao sam. “Kavu!” “Usporava mi razvoj, a bojim se smrti.” Pljesnuo je po stolu i rekao: “Mladiću moj, imam nešto kave iz Hondurasa samo za tebe, kao da na njoj piše tvoje ime!” “Ali uopće ne znate kako se zovem.”

Još smo neko vrijeme tako sjedih, a on mi je još pričao o svome nevjerojatnom životu. Koliko je znao, a znao je dosta dobro i mnogo, bio je jedina još živuća osoba koja se borila u oba svjetska rata. Bio je u Australiji, Keniji, Pakistanu i Panami. Ja sam ga upitao: “Kad biste morali procijeniti, što biste rekli, u koliko ste zemalja bili?” On je rekao: “Nema tu nagađanja! Stotinu dvanaest!” “Zar uopće postoji toliko zemalja?” On mi je rekao: “Više je mjesta za koja nisi čuo, nego onih za koja jesi!” To me oduševilo. Izvještavao je gotovo iz svih ratova u 20. stoljeću, poput Građanskog rata u Španjolskoj, genocida u Istočnom Timoru i svih onih gadnih stvari koje su se dogodile u Africi. Nisam bio čuo ni za što od toga, pa sam ih nastojao zapamtiti, tako da ih proguglam kad se vratim kući. Popis je u mojoj glavi postajao nevjerojatno dugačak: Francis Scott Key Fitzgerald, pudranje nosa, Churchill, Mustangov kabriolet, Walter Cronkite, šlatanje. Zaljev svinja, LP, Datsun, Kent State, svinjska mast, ajatolah Homeini, Polaroid, apartheid, drive-in, favele, Trocki, Berlinski zid, Tito, *Zameo ih vjetar*, Frank Lloyd Wright, hula-hup. Technicolor, Građanski rat u Španjolskoj, Grace Kelly, Istočni Timor, logaritmar, hrpa mjesta u Africi čije sam nazive pokušao zapamtiti, ali sam ih već zaboravio. Bilo je teško u sebi držati sve te stvari koje nisam znao.

Njegov je stan bio prepun stvari skupljenih tijekom ratova koje je proživio u životu, a ja sam ih snimio Djedovim fotoaparatom. Bilo je tu knjiga na stranim jezicima, malenih kipova, svitaka s lijepim slikama, limenki Cole iz raznih dijelova svijeta, kao i hrpe kamenja na okviru kamina, iako su svi primjerci bili obični. Jedna od fascinantnih stvariila je činjenica da je kraj svakog kamena stajao papirić na kojem je bilo navedeno mjesto s kojeg je potekao, kao i datum, na primjer, “Normandija, 19. 6. 44.”, “Braná Hwach’on, 9. 4. 51.” i “Dallas, 22. 11. 63.” Bilo je to tako fascinantno, no među čudnim je stvarima bilo i to da je na okviru bilo i mnogo metaka, a kraj njih nije bilo onakvih papirića. Upitao sam ga kako zna koji je koji. “Metak je metak!” rekao je on. “Ali nije li i svaki kamen samo kamen?” upitao sam. On je rekao: “Naravno da nije!” činilo mi se da ga razumijem, ali nisam bio posve siguran, pa sam pokazao ruže u vazi na stolu. “Je li ruža samo ruža?” “Nije! Ruža nipošto nije samo ruža!” A onda sam

zbog nekog nejasnog razloga počeo misliti na “Something in the Way She Moves”, pa sam upitao: “Je li svaka ljubavna pjesma samo ljubavna pjesma?” On je rekao: “Jest!” Ja sam se na trenutak zamislio. “Je li Ijubav Ijubav?” On je rekao: “Nije!” Na jednome zidu bile su izložene maske iz svih zemalja koje je posjetio, na primjer iz Armenije, Čilea i Etiopije. “Svijet nije užasan,” rekao mi je, na lice navlačeći jednu kambodžansku masku, “ali je prepun užasnih ljudi.”

Popio sam još jednu šalicu kave, a onda mi je postalo jasno da je vrijeme da prijedem na stvar, pa sam skinuo ključ koji mi je visio oko vrata i dao mu ga. “Znate li što otvara ovaj ključ?” “Ne bih rekao!” proderao se on. “Možda ste poznavali mog tatu?” “Tko ti je bio tata!” “Zvao se Thomas Schell. Do smrti je živio u stanu 5A.” “Nisam,” rekao je on, “to mi ime uopće nije poznato!” Upitao sam ga je li sto posto siguran. On je rekao: “Živim dovoljno dugo da znam da ni u što nisam siguran sto posto!” pa je ustao, prošao kraj onog stupa u blagovaonici i prišao ormaru za kapute, koji se nalazio pod stubama. Tek tada sinulo mi je da njegov stan nije isti kao naš, jer ima i gornji kat. On je otvorio ormar, a u njemu se nalazio kartični katalog kao u kakvoj knjižnici. “Guba,”

On je rekao: “Ovo je moje biografsko kazalo!” “Kako, molim?” “Počeo sam ga sastavljati kad sam tek počinjao pisati! Otvorio bih novu karticu za svaku novu osobu za koju mi se činilo da bih se jednog dana na nju mogao ili trebao pozvati! Imam po karticu za svakoga o kome sam ikada pisao! I kartice za ljude s kojima sam razgovarao dok sam pisao tekstove! I kartice za ljude o kojima sam čitao knjige! I kartice za ljude u fusnotama tih knjiga! Ujutro, kad bih čitao novine, otvarao bih kartice za sve koji su mi se činili biografski važnima! To i dalje radim!” “Zašto se jednostavno ne poslužite internetom?” “Nemam računalo!” Od tih riječi počeo sam osjećati blagu vrtoglavicu.

“Koliko imate kartica?” “Nikad ih nisam brojio! Bit će da ih je sada već i nekoliko desetaka tisuća! Možda i nekoliko stotina tisuća!” “Što na njih zapisujete?” “Napišem ime osobe i životopis koji se sastoji od jedne riječi!” “Samo *jedne*?” “Sve ljude svedem samo na jednu riječ!” “I to vam pomaže?” “Neizmjerne! Jutros sam pročitao članak o latinskoameričkim valutama! Upućivao je na radove nekog Manuela Escobara! Stoga sam potražio prezime Escobar! I imao sam ga, naravno! Manuel Escobar: sindikalist!” “Ali vjerojatno je i nečiji suprug ili tata ili je obožavatelj Beatlesa ili se bavi džogingom ili tko zna čime sve još.” “Svakako! O Manuelu Escobaru mogla bi se napisati knjiga! Čak i tada izostale bi pojedine stvari iz njegova života! Moglo bi se napisati deset knjiga! Čovjek bi mogao jednostavno pisati i pisati, a da ne prestane!”

Izvukao je ladice iz ormara i iz njih počeo vaditi kartice, jednu po jednu.

“Henry Kissinger: rat!

Ornette Coleman: glazba!

Che Guevara: rat!

Jeff Bezos: novac!

Philip Guston: umjetnost!

Mahatma Gandhi: rat!”

“Ali on je bio pacifist”, rekao sam.

“Tako je! Rat!

Arthur Ashe: tenis!

Tom Cruise: novac!

Elie Wiesel: rat!

Arnold Schwarzeneger: rat!

Martha Stewart: novac!

Rem Koolhaas: arhitektura!

Ariel Sharon: rat!

Mick Jagger: novac!

Jaser Arafat: rat!

Susan Sontag: misao!

Wolfgang Puck: novac!

Papa Ivan Pavao II.: rat!”

Upitao sam ga ima li karticu za Stephena Hawkinga.

“Naravno!” rekao je, pa je izvukao jednu ladicu i izvadio karticu.

STEPHEN HAWKING: ASTROFIZIKA

“Imate li i svoju karticu?” Izvukao je jednu ladicu.

A. R. BLACK: RAT

SUPRUG

“Imate li onda karticu i za moga tatu?” “Thomas Schell, tako je!”

“Tako je.” Prišao je latici s oznakom S i dopola je izvukao. Prsti su prelazili po karticama kao da je riječ o prstima osobe koja ima mnogo manje godina od 103. “Žao mi je! Ništa!” “Možete li još jednom provjeriti?” Prsti su ponovno počeli prebirati po karticama. Odmahnuo je glavom. “Žalim!” “A što ako je ta kartica ostavljena na pogrešnome mjestu?” “U tom slučaju pred nama je problematična situacija!” “Je li takvo što moguće?” “Povremeno se dogodi! Marilyn Monroe bila mi je zagubljena u kazalu više od deset godina! Neprestano sam je tražio pod imenom Norma Jean Baker, misleći kako sam pronicljiv, ali sam bio posve zaboravio da se rodila kao Norma Jean Mortenson!” “Tko je Norma Jean Mortenson?” “Marilyn Monroe!” “Tko je Marilyn Monroe?” “Seks!”

“Imate li karticu za Mohammeda Attu?” “Atta! To mi je već poznato! Da vidim!” Otvorio je ladicu označenu slovom A. Ja sam mu rekao: “Mohammed je najčešće ime na svijetu.” Izvukao je jednu karticu i uskliknuo: “Evo je!”

Sjeo sam na pod. Upitao me što mi se dogodilo. “Samo mi nije jasno zašto imate karticu za njega, ali ne i za mog tatu.” “Kako to mishš!” “Nije u redu.” “Što nije u redu!” “Moj je tata bio dobar. Mohammed Atta bio je zao.” “Tako!” “Stoga je moj tata zavrijedio da se nađe u toj zbirci.” “Zašto misliš daje dobro biti u njoj!” “Jer to znači daje čovjek biografski značajan.” “A po čemu je to dobro!” “Želim biti značajan.” “Devedeset posto značajnih ljudi povezano je s novcem ili ratom!”

Ipak, čizme su mi od toga silno, silno otežale. Tata nije bio Velikan, nije bio poput Winstona Churchilla, tko god to bio. Tata je bio tek netko tko je vodio obiteljski posao s nakitom. Običan tata. Ali tada sam tako jako žalio što *nije* bio Velikan. Žalio sam što nije bio slavan, slavan poput kakve filmske zvijezde, jer je to zaslužio. Žalio sam zbog toga što g. Black nije pisao o njemu, izložio život opasnosti da svijetu prenese nešto o njemu, što u stanu nema stvari koje podsjećaju na njega.

Počeo sam razmišljati: Kad bi Tatu trebalo svesti samo na jednu riječ, kako bi ona glasila? Zlatar? Ateist? Je li korektor jedna riječ?

“Tražiš nešto?” upitao je g. Black. “Ovaj je ključ pripadao mojem tati”, rekao sam, pa ga ponovno izvukao ispod košulje, “i želim doznati što otvara.” On je slegnuo ramenima i proderao se: “I mene to zanima!” Nakon toga još smo neko vrijeme šutjeli.

Učinilo mi se da ću zaplakati, ali nisam htio plakati pred njim, pa sam ga upitao gdje je kupaonica. On je pokazao prema vrhu stuba. Dok sam se uspinjao, čvrsto sam se držao za ogradu i usput sam u glavi počeo izmišljati razne stvari: zračne jastuke za nebodere, limuzine na solarni pogon koje se nikada ne moraju zaustaviti, vječni jo-jo bez trenja. Kupaonica je vonjala po starome čovjeku, a dio pločica koje su trebale biti na zidu nalazile su se na podu. Za ugao ogledala iznad umivaonika bila je zataknuta fotografija neke žene. Sjedila je za kuhinjskim stolom za kojim smo do maločas sjedili nas dvojica i na glavi je imala divovski šešir, iako je, očito, bila unutra. Po tome sam znao da je bila posebna. Jednu ruku držala je na šalici za čaj. Imala je nevjerojatno lijep osmijeh. Upitao sam se je li joj se u trenutku nastanka snimke na dlanu skupljala kondenzirana vlaga. Upitao sam se je li je snimio g. Black.

Prije nego što sam se vratio dolje, još sam malo pronjuškao. Silno me se dojmilo to koliko je g. Black dugo poživio i koliko je htio da ga taj njegov život okružuje. Iskušao sam ključ u svim bravama, iako je rekao da mu nije poznat. Nije da mu nisam vjerovao, jer jesam. Stvar je u tome da sam na završetku potrage htio biti u mogućnosti reći: ne znam kako sam mogao uložiti još više truda. Jedna vrata bila su vrata zidnog ormara, u kojem nije bilo ničega zanimljivog, unutra se nalazila tek hrpa kaputa. Iza jednih drugih vrata bila je soba prepuna kutija. Skinuo sam poklopac s nekoliko njih, a sve su bile pune novina. Novine su u nekim kutijama bile žute, a neke od njih i gotovo poput lišća.

Pogledao sam u jednu drugu sobu, koja mu je zacijelo bila spavaća soba. U njoj se nalazio najnevjerojatniji krevet koji sam ikada vidio, budući da je bio izrađen od dijelova stabala. Kao noge su služili pa-njevi, okvir je bio složen od klada, dok su kao baldahin služile grane. Za njega su bili zalijepljeni i razni metalni predmeti, poput novčića, pribadača, a vidio sam i bedž na kojem je pisalo ROOSEVELT.

“To je nekoć bilo stablo u parku!” rekao je g. Black iza mene, što me prestrašilo toliko da su mi se ruke počele tresti. Ja sam upitao; “Ljutite li se zbog

toga što njuškam po vašem stanu?” ali bit će da me nije čuo, jer je samo nastavio pričati. “Kraj velikog jezera. Ona se jednom spotaknula o korijenje! Bilo je to još dok sam joj se udvarao! Pala je i porezala ruku! Mala porezotina, ali je nikada nisam zaboravio! Bilo je to davno!” “Ali u vašem životu jučer, je li tako?” “Jučer! Danas! Prije pet minuta! Sada!” Spustio je pogled prema podu. “Neprestano me preklinjala da prekinem s izvjestiteljskim poslom! Željela je da budem kod kuće!” Odmahujući glavom, rekao je; “Ali bilo je i stvari koje su meni trebale!” Pogledao je pod, a zatim ponovno mene. Ja sam upitao; “Što ste onda učinili?” “Veći dio našeg braka prema njoj sam se odnosio kao da uopće nije važna! Kući sam dolazio samo između ratova i ostavljao je samu i po nekoliko mjeseci bez prekida! Uvijek je negdje bjesnio neki rat!” “Znate li daje u posljednjih 3500 godina širom civiliziranog svijeta bilo samo 230 godina mira?” On je rekao; “Reci mi kojih 230 godina, pa ću ti vjerovati!” “Ne znam kojih, ali znam daje to točno.” “A gdje je taj civilizirani svijet o kojem govoriš!”

Upitao sam ga što se to dogodilo da je prestao izvještavati iz ratova. On je rekao; “Shvatio sam da želim biti na jednome mjestu i s jednom osobom!” “Znači, zastalno ste se vratili kući?” “Odabrao sam nju, umjesto rata! A čim sam se vratio kući, čak i prije nego što sam došao kući, prvo sam otišao u park i posjekao ono drvo! Usred noći! Mislio sam da će me netko pokušati spriječiti, ali nije bilo nikoga! Komade sam odnio kući! Od tog stabla izradio sam ovaj krevet! Tu smo postelju dijelili tijekom posljednjih zajedničkih godina! Više bih volio da sam samog sebe još ranije bolje shvatio!” Ja sam upitao; “Koji vam je bio posljednji rat?” On je rekao; “Posljednji rat bila mi je sječa tog stabla!” Upitao sam ga tko je pobijedio, jer mi se činilo da je to zgodno pitanje, jer će moći reći da je on izvojevao pobjedu i osjetiti ponos. “Sjekira! Uvijek je tako!”

Prišao je krevetu i položio prst na glavu jednog čavla. “Pogledaj ovo!” Nastojim dobro opažati svijet oko sebe, pridržavati se znanstvene metodologije i dobro pratiti sve što se događa, ali dotada nisam bio uočio da cijeli krevet posve pokrivaju čavli. “Svakog jutra od njezine smrti u krevet zakucam po jedan čavao! To mi je prva stvar nakon buđenja! Osam tisuća šesto dvadeset devet čavala!” Upitao sam ga zašto, jer mi se činilo da je to još jedno ljubazno pitanje, budući da bi mu pružilo priliku da mi kaže koliko ju je volio. On je rekao: “Ne znam!” Ja sam rekao: “Ali ako ne znate, zašto to onda radite?” “Bit će da mi nekako pomaže! Omogućuje mi da nastavim živjeti! Znam da je to obična glupost!” “Ja ne bih rekao da je glupost.” “Čavli nisu lagani! Jedan jest! Šaka čavala je lagana! Ali skupilo ih se mnogo!” Ja sam mu rekao: “Čovjekovo tijelo u prosjeku sadrži dovoljno željeza za izradu čavla od dva i pol centimetra.” On je rekao: “Krevet je otežao! Čuo sam kako pod škripi i stenje, kao da ga tišti bol! Ponekad bih se probudio usred noći, pribijavajući se da će se sve stropoštatati u stan ispod!” “Niste mogli spavati zbog mene.” “Zato sam postavio onaj stup dolje! Znaš za knjižnicu na sveučilištu Indiana?” “Ne”, rekao sam, ali sam i dalje razmišljao o onom stupu. “Tone za malo više od dva i pol centimetra godišnje, jer u vrijeme kad su je gradili nisu vodili računa o težini svih tih silnih

knjiga! O tome sam napisao reportažu! Tada nisam povezoao te dvije stvari, ali sada mislim na Debussyjevu *Potonulu katedralu*, jednu od najljepših ikada napisanih skladba! Nisam je čuo godinama i godinama! Želiš li nešto osjetiti!” “Može”, rekao sam ja, jer iako ga nisam poznavao, imao sam osjećaj da ga znam. “Ispruži dlan!” rekao je, a ja sam ga poslušao. Uvukao je ruku u džep zvadio spajalicu za papir. Utisnuo mi ju je u dlan i rekao: “Stisni šaku!” Učinio sam što mi je rekao. “Sada ispruži ruku!” Ispružio sam je. “Sada otvori dlan!” Spajalica je odletjela prema krevetu.

Tek sam tada uvidio da i onaj moj ključ stremi krevetu. Budući da je bio razmjerno težak, i djelovanje je bilo razmjerno slabo. Uzica mi je nevjerojatno slabašno potezala vrat, dok je ključ lebdio tek koji milimetar odvojen od mojih prsa. Pomislio sam na sav metal zakopan u Central Parku. Privlači li krevet i sve te predmete, makar i samo malo? G. Black šakom je stisnuo ključ i rekao: “Dvadeset četiri godine nisam izišao iz ovog stana!” “Kako to mislite?” “Nažalost, mladiću moj, mislim upravo to što sam i rekao! Iz ovog stana nisam izišao dvadeset četiri godine! Moja stopala u tom vremenu nisu dodirnula tlo!” “Zašto?” “Za to nije bilo razloga!” “A stvari koje vam trebaju?” “A što čovjeku kakav sam ja još treba, a da do toga još može doći?” “Hrana. Knjige. Stvari.” “Hranu naručim, pa mi je donesu! Za knjige nazovem knjižaru, za filmove videoteku! Kemijske, pribor za pisanje, sredstva za čišćenje, lijekove! Telefonom naručujem čak i odjeću! Pogledaj ovo!” rekao je i pokazao mi mišić, koji se spuštao, umjesto da se izdiže prema gore. “Devet dana bio sam prvak u kategoriji muha!” Ja sam upitao: “Kojih devet dana?” On je rekao: “Ne vjeruješ mi!” Ja sam rekao: “Naravno da vjerujem.” “Svijet je velik,” rekao je on, “ali velika je i unutrašnjost stana. Kao i ovo!” rekao je i pokazao prstom prema glavi. “Ali nekada ste toliko putovali. Doživjeli toliko raznih iskustava. Ne nedostaje li vam svijet?” “Nedostaje! Jako!”

Čizme su mi već bile toliko teške da mi je bilo drago što je ispod nas stup. Kako je moguće da mi cijeli život u blizini živi toliko osamljena osoba? Da sam znao, bio bih ga posjećivao, da ima društvo. Ili bih mu izradio nešto od nakita. Ili bih mu pričao urnebesno smiješne viceve. Ili bih mu održao zatvoreni koncert, samo za njega, svirajući def.

Zbog toga sam se počeo pitati ima li u blizini još tako osamljenih ljudi. Sjetio sam se “Eleanor Rigby”. Istina je, odakle dolaze svi ti ljudi? I kamo pripadaju?

Kako bi bilo kad bi se u vodi koja izlazi iz tuša nalazila određena kemijska sredstva koja bi reagirala na kombinaciju raznih stvari, na primjer na otkucaje srca, pa na čovjekovu tjelesnu temperaturu i moždane valove, tako da bi mu koža mijenjala boju ovisno o raspoloženju? Kad biste bili užasno uzbuđeni, koža bi vam pozelenjela, a kad biste bili bijesni, postala bi crvena, očito, a kad biste se osjećali šitakasto, posmeđili biste, a ako bi vas uhvatila tuga, postah biste plavi.

Svi bi tada znali kako se osjećaju drugi ljudi, pa bismo jedni prema drugima bili pažljiviji, jer čovjeku ljubičaste kože nikada ne bismo rekli da smo na njega ljuti zbog kašnjenja, jednako kao što ni ružičastu osobu ne bismo potapšali po leđima i rekli “Čestitam!”

To bi bio dobar izum i zbog toga što često znate da jako osjećate nešto, ali točno ne znate što je to nešto. *Jesam li frustriran? Ili me zapravo samo hvata panika?* A ta pomutnja mijenja vam raspoloženje, postaje vašim raspoloženjem, pa postajete smetenom, sivom osobom. Ali uz tu posebnu vodu, mogli biste pogledati vlastite narančaste ruke i pomisliti: *Sretan sam! Cijelo sam vrijeme zapravo sretan! Kakvo olakšanje!*

G. Black rekao je: “Jednom sam došao izvještavati iz jednog ruskog sela, kolonije umjetnika koji su bili prisiljeni pobjeći iz gradova! Bio sam čuo da kod njih posvuda više slike! Čuo sam da se od silnih slika uopće ne vide zidovi! Bili su oslikali stropove, tanjure, prozore, sjenila za svjetiljke! Kakav je to samo bio čin pobune! Izražajni čin! Jesu li slike bile dobre ili je to bilo nevažno! Morao sam se osobno uvjeriti i morao sam sve to prenijeti svijetu! Nekoć sam živio radi takvog izvještavanja! Staljin je doznao za to selo i onamo je poslao svoje nasilnike, samo nekoliko dana prije nego što sam došao onamo, da svima slome ruke! To je bilo gore nego da su ih ubili! Bio je to stravičan prizor, Oskare: ruke su im bile tek nespretne udlage, stršale su ispred njih kao da je bila riječ o zombijima! Nisu se mogli sami hraniti, jer nisu mogli rukom doći do usta! I znaš što su učinili!” “Umirali su od gladi?” “Hranili su jedan drugoga! To ti je razlika između raja i pakla! U paklu umiremo od gladi! U raji se međusobno hranimo!” “Ne vjerujem u zagrobni život.” “Ni ja, ali vjerujem u tu priču!”

A onda, kao iz vedra neba, nešto mi je sinulo. Nešto divovsko. Nešto čudesno. “Želite li mi pomoći?” “Kako, molim!” “S ključem.” “Pomoći!” “Mogli biste sa mnom obilaziti ljude.” “Želiš moju pomoć!” “Da.” “No, da, ali meni ne treba ničija milostinja!” “Teorije”, rekao sam mu. “Očito ste vrlo pametni i upućeni, a znate hrpu stvari koje ja ne znam, a osim toga zgodno je imati društvo, pa vas molim da pristanete.” Zažmirio je i posve se umirio. Nisam znao odrediti razmišlja li o tome o čemu smo razgovarali ili misli na nešto drugo, ili je možda zaspao, za što znam da se starijim ljudima, poput Bake, ponekad događa, jer si ne mogu pomoći. “Ne morate odmah odlučiti”, rekao sam, jer nisam htio da stekne dojam da ga prisiljavam. Ispričao sam mu priču o 162 milijuna brava, o tome kako će potraga vjerojatno dugo trajati, možda čak i godinu i pol, pa ako još malo želi promisliti svemu, neće biti problema, može se jednostavno spustiti do mene i reći mi što je odlučio. I dalje je razmišljao. “Nemojte se nimalo žuriti”, rekao sam. I dalje je razmišljao. Ja sam upitao: “Jeste li odlučili?”

Nije odgovorio.

“Što mislite, gospodine Black?”

Ništa.

“Gospodine Black?”

Kucnuo sam ga po ramenu, a on je odjednom podignuo pogled.

“Halo, čujete me?”

Nasmiješio se, onako kako se ja nasmiješim kad Mama dozna za nešto što nisam smio učiniti.

“Cijelo ti vrijeme čitam s usana!” “Molim?” Pokazao mi je slušne aparatiće u ušima, koje dotada nisam bio primijetio, iako sam se silno trudio da primjećujem sve. “Još sam ih davno isključio!” “Isključili ste ih?” “Još davno, davno!” “Namjerno?” “Mislio sam da ću tako štedjeti baterije!” “Štedjeti za što?” Samo je slegnuo ramenima. “Ali ne želite ništa čuti?” Ponovno je slegnuo ramenima, ali tako da iz toga nije bilo moguće iščitati ni pozitivan ni negativan odgovor. A onda sam se sjetio nečeg drugog. Nečeg prelijepog. Nečeg istinitog. “Želite da vam ih uključim?”

Pogledao me, istodobno gledajući i kroz mene, kao da sam prozor od obojenog stakla. Ponovio sam pitanje, mičući usne polagano i oprezno, ne bih li se uvjerio da me razumio: “Želite. Da. Vam. Ih. Uključim?” I dalje me gledao. Ponovio sam pitanje. On je rekao: “Ne znam kako reći da!” Ja sam rekao: “Ne morate reći.”

Došao sam mu iza leđa i ugledao maleni kotačić sa stražnje strane njegovih aparatića.

“Polagano!” rekao je on, gotovo kao da me preklinje. “Nisu radili dugo, dugo!”

Ponovno sam došao ispred njega, tako da mi vidi usne, pa sam mu obećao da ću biti pažljiv koliko god budem mogao. Potom sam došao iza njega i užasno polagano, tek milimetar po milimetar, počeo okretati one kotačiće. Nije se dogodilo ništa. Potom sam ih okrenuo za još nekoliko milimetara. A onda još samo nekoliko. Stao sam ispred njega. On je slegnuo ramenima, ja također. Ponovno sam stao iza njega, pa sam još samo malo okrenuo kotačiće, dok se nisu zaustavili. Ponovno sam stao ispred njega. Slegnuo je ramenima. Možda mu slušni aparatići više ne rade, ili su možda baterije neispravne od stajanja, ili je možda posve oglušio otkako ih je isključio, što je bilo moguće. Pogledali smo se.

A onda, kao iz vedra neba, kraj prozora je proletjele jato ptica, užasno brzo i nevjerovatno blizu. Bilo ih je dvadesetak. Možda i više.

Ali su izgledale i kao samo jedna ptica, jer se činilo da sve nekako znaju što trebaju raditi. G. Black se uhvatio za uši i stao ispuštati hrpu čudnih zvukova. Počeo je plakati - ne od sreće, to sam jasno vidio, ali ni od tuge.

“Je li vam dobro?” prošaptao sam.

Od zvuka moga glasa samo je još više zaplakao, te je kimnuo glavom, umjesto potvrdnog odgovora.

Upitao sam ga želi li da stvorim još neke zvukove.

Kimnuo je, a od tog pokreta niz obraze su mu kliznule nove suze.

Prišao sam krevetu, pa ga zatresao, tako da je s njega spalo mnoštvo pribadača i spajalica.

Niz obraze su mu kliznule svježe suze.

“Da ih isključim?” upitao sam, ali on se više nije obazirao na mene. Hodao je uokolo, ćulio uši prema svakom izvoru zvuka, pa tako i prema vrlo tihim pojavama, poput šuma u cijevima.

Htio sam ostati i gledati kako sluša svijet, no već je bilo kasno, a u 16:30 imao sam probu za *Hamleta*, a to je bila užasno važna proba, jer će biti prva uz svjetlosne efekte. Rekao sam g. Blacku da ću doći po njega iduće subote u sedam ujutro, pa ćemo onda početi. Još sam rekao: “Još nisam riješio ni slovo A.” On je rekao “OK”, a još je najviše zaplakao od zvuka vlastitoga glasa.

Treća poruka; 9:31. *Halo? Halo? Halo?*

Kad me Mama te večeri dopratila na spavanje i pokrila, jasno je vidjela da me nešto muči, pa me upitala želim li razgovarati. Htio sam razgovarati, ali ne s njom, pa sam rekao: “Bez uvrede, ali ne.” “Siguran si?” “*Très fatigué*”, rekao sam i odmahnuo rukom. “Da ti nešto pročitam?” “Sve je u redu.” “Možemo potražiti pogreške u *The New York Timesu*?” “Ne, hvala.” “U redu,” rekla je ona, “u redu.” Poljubila me i ugasila svjetlo, a onda, kad se već spremala izići, ja sam rekao: “Mama?” a ona je rekla: “Da?” i ja sam rekao: “Obećavaš li da me nećeš pokopati kad umrem?”

Ponovno mije prišla, dlanom mi dodirnula obraz, paje rekla: “Nećeš umrijeti.” Ja sam njoj rekao: “Hoću.” Ona je rekla: “Nećeš umrijeti u dogledno vrijeme. Pred tobom je još mnogo, mnogo života.” Ja sam njoj rekao: “Kao što znaš, užasno sam hrabar, ah ne mogu provesti vječnost u nekakvom skućenom prostoru pod zemljom. Jednostavno ne mogu. Voliš me?” “Naravno da te volim.” “Onda me stavi u neki od onih mauzolejčića.” “U mauzolej?” “O tome sam čitao.” “Baš moramo ome?” “Da.” “Sada?” “Da.” “Zašto?” “Što ako sutra umrem?” “Sutra nećeš umrijeti.” “Ni tata nije mislio da će sutradan umrijeti.” “Tebi se to neće dogoditi.” “Nije se trebalo dogoditi ni njemu.” “Oskare.” “Žao mi je, ali jednostavno ne mogu biti pokopan.” “Ne želiš biti s Tatom a mnom?” “Tata uopće nije ondje!” “Kako, molim?” “Tijelo mu je posve uništeno.” “Ne govori takve stvari.” “Kakve stvari? To je istina. Nije mi jasno zašto se svi pretvaraju da je ondje.” “Polako, Oskare.” “Pa to je samo prazan lijes.” “To nije samo prazan lijes.” “Zašto bih trebao provesti vječnost kraj praznog lijesa?”

Mama je rekla: “Ondje je njegov duh”, a to *mt zbiljski* razbjesnilo. Ja sam joj rekao: “Tata nije imao duh! Imao je stanice!” “Ondje je uspomena na njega.” “Uspomena na njega je ovdje”, rekao sam, pokazujući vlastitu glavu. “Tata je imao duh”, rekla je ona, kao da malo vraća snimku našeg razgovora unatrag. Ja sam joj rekao: “Imao je stanice, a one su sada na krovovima, u rijeci i u plućima milijuna ljudi širom New Yorka, koji ga udišu kad god progovore!” “Ne bi smio govoriti takve stvari.” “Ali to je prava *istina!* Zašto ne smijem reći *istinu!*” “Sad si već izvan sebe.” “To što je Tata umro ne znači da se smiješ pozdraviti s logikom. Mama.” “Znači.” “Ne, ne znači.” “Saberu se, Oskare.” “Jebi se!” “Molim!?!” “Oprosti, htio sam reći, nosi se.” “Treba ti mali predah!” “Treba mi mauzolej!” “Oskare!” “Nemoj mi lagati!” “Tko laže?” “Gdje si bila?” “Kada?”

“Onog dana!” “Kojeg dana!” “Onog dana!” “Kako to misliš?” “Gdje si bila!” “Bila sam na poslu.” “Zašto nisi bila kod kuće?” “Jer moram ići na posao.” “Zašto nisi došla po mene u školu, kao ostale mame?” “Oskare, došla sam kući što sam brže mogla. Meni povratak kući traje dulje nego tebi. Činilo mi se da je bolje da se nađemo kod kuće nego da me čekaš u školi.” “Ali trebala si biti kod kuće kad sam se ja vratio.” “Žao mi je što nisam bila kod kuće, ali to nije bilo moguće.” “Trebala si izvesti tako da bude moguće.” “Ne mogu izvesti nešto tako da nemoguće postane moguće.” “Trebala si.” Ona je rekla: “Vratila sam se koliko sam mogla brže.” A onda je zaplakala.

Sjekira odnosi pobjedu.

Obrazom sam se naslonio na nju. “Ne treba mi ništa raskošno, Mama. Samo nešto iznad zemlje.” Duboko je udahнула, zagrlila me i rekla: “To bi moglo biti izvedivo.” Pokušao sam smisliti način na koji bih mogao provaliti nešto urnebesno smiješno, jer sam mislio da se u tom slučaju više ne bi ljutila na mene, pa bih ponovno bio na sigurnome. “Uz malo slobodnog prostora, za laktove.” “Molim?” “Treat će mi malo mjesta da mogu raširiti laktove.” “Nasmiješila se i rekla: “U redu.” Ja sam ponovno šmrcnuo, jer sam jasno vidio da moja strategija pali. “I bide.” “Apsolutno, bide je dogovorena stvar.” “I električnu ogradu.” “Električnu ogradu?” “Tako da mi kradljivci ne pokušaju ukrasti sav nakit.” “Nakit?” “Da,” rekao sam, “treat će mi i nešto nakita.”

Zajedno smo se nasmijali, što je bilo nužno, jer me ponovno voljela. Ispod jastuka sam izvukao svoju knjigu osjećaja, otvorio aktualnu stranicu, te snizio ocjenu s OČAJAN na SREDNJA ŽALOST. “Hej, pa to je super!” rekla je Mama, koja mi je preko ramena gledala što radim. “Nije,” rekao sam, “nego je srednja žalost. I molim te da ne njuškaš.” Ona mi je protrljala prsa, što je bilo zgodno, iako sam se morao malo okrenuti, da ne osjeti da oko vrata još imam ključ i da sada imam dva ključa.

“Mama?” “Da.” “Ništa.”

“Što je, maleni moj?” “Pa samo... Ne bi li bilo super kad bi madrac imao i prostor za ruke, pa da ti, kad se okreneš na bok, točno pristaje uz tijelo?” “To bi bilo zgodno.” “I vjerojatno bi bilo dobro za leđa, jer bi ti kralježnica bila ravna, a znam daje to važno.” “To je važno.” “Osim toga, bilo bi se lakše priviti. Znaš kako ta ruka uvijek nekako smeta?” “Znam.” “I važno je da privijanje bude jednostavnije.” “Jako važno.”

~~SREĐNJA ŽALOST~~ OPTIMISTIČNO, ALI REALISTIČNO

“Nedostaje mi Tata.” “I meni.” “Doista?” “Naravno.” “Ali onako, *zbilja?*” “Kako to uopće možeš pitati?” “Samo mi se čini da se ne držiš kao da ti osobito nedostaje.” “O čemu ti pričaš?” “Čini mi se da znaš čemu govorim.” “Ne znam.” “Čujem kako se smiješ.” “Čuješ kako se smijem?” “U dnevnoj sobi. S Ronom.” “Mishš da mi Tata ne nedostaje jer se tu i tamo nasmijem?” Okrenuo sam se na bok, dalje od nje.

OPTIMISTIČNO, ALI REALISTIČNO UŽASNO DEPRIVIRANO

Ona je rekla: “Znaš, često i plačem.” “Ne vidim da često plačeš.” “Možda zato što ne želim da vidiš da često plačem.” “Zašto?” “Jer to nije u redu ni prema tebi, ni prema meni.” “U redu je.” “Želim da nastavimo normalno živjeti.” “Koliko plačeš?” “Koliko?” “Kao za jednu žlicu? Šalicu? Cijelu kadu? Kad bi se sve skupilo.” “Ne ide to baš tako.” “Kako?”

Ona je rekla: “Pokušavam pronaći načine za to da budem sretna. Smijeh me usređuje.” Ja sam rekao: “Ja ne pokušavam pronaći načine za to da budem sretan i neću ih tražiti.” Ona je rekla: “Ali trebao bi.” “Zašto?” “Jer bi tata htio da budeš sretan.” “Tata bi htio da ga se sjećam.” “Zašto ga se ne možeš sjećati i k tome biti sretan?” “Zašto si ti zaljubljena u Rona?” “Molim?” “Očito si zaljubljena u njega, pa me zanima zašto. Što je na njemu tako super?” “Oskare, je li ti kada palo na pamet da bi stvari mogle biti i malo kompliciranije nego što izgledaju?” “To mi pada na pamet bez prestanka.” “Ron mi je *prijatelj*.” “Onda mi obećaj da se više nikada nećeš zaljubiti.” “Oskare, Ron također proživljava teško razdoblje. Jedno drugome pomažemo. *Prijatelji* smo.” “Obećaj mi da se nećeš zaljubiti.” “Zašto bih ti to trebala obećati?” “Ili mi obećaj da se više nikad nećeš zaljubiti ili ću te prestati voljeti.” “To nije fer.” “Ja ne moram biti fer! Ja sam ti sin!” Neizrecivo je teško uzdahnula i rekla: “Tako me podsjećaš na Tatu.” A onda sam ja rekao nešto što nisam namjeravao reći, nešto što čak nisam ni želio reći. Još dok su mi te riječi izlazile iz usta stidio sam se činjenice da se miješaju s nekim Tatinim tjelesnim stanicama koje sam eventualno udahnuo kad smo posjetih mjesto na kojem su se nekada nalazili blizanci WTC-a. “Da sam mogao birati, bio bih odabrao tebe!”

Na trenutak me pogledala, a onda je ustala i izišla. Bilo bi mi draže da je zalupila vratima, ali to nije učinila. Zatvorila ih je polagano i oprezno, kao i uvijek. Čuo sam da se nije udaljila od vrata.

~~UŽASNO DEPRIMIRANO NEVJEROJATNO SAM~~

“Mama?”

Ništa.

Ustao sam i prišao vratima.

“Povlačim to što sam rekao.”

Nije ništa rekla, ali sam čuo kako diše. Položio sam ruku na ručicu na vratima, jer sam pomislio da i ona možda drži ruku na ručici s druge strane.

“Rekao sam da povlačim riječi.”

“Takve riječi ne možeš povući.”

“Možeš se za tako nešto ispričati?”

Ništa.

“Prihvaćaš li moju ispriku?”

“Ne znam.”

“Kako možeš ne znati?”

“Oskare, jednostavno *ne znam*.”

“Ljutiš se na mene?”

Ništa.

“Mama?”

“Da.”

“Još se ljutiš na mene?”

“Ne.”

“Sigurna si?”

“Nisam se ljutila na tebe.”

“Nego što je onda bilo?”

“Bila sam povrijeđena.”

NEVJEROJATNO SAM

BIT ĆE DA SAM ZASPAO NA PODU. KAD SAM SE PROBUDIO, MAMA MI JE SVLAČILA MAJICU I POMAGALA MI DA NAVUČEM PIDŽAMU, A TO ZNAČI DA JE SVAKAKO VIDJELA SVE MOJE MODRICE. SINOČ SAM IH PREBROJIO U OGLEDALU.

ČETRDESET JEDNA. NEKE SU SE OD NJIH POVEĆALE, NO VEČINA JE MALENA. NE NANOSIM IH ZBOG NJE, ALI IPAK ŽELIM DA ME UPITA KAKO SU SE POJAVILE (IAKO VJEROJATNO ZNA), DA SE SAŽALI (JER BI TREBALA SHVATITI KOLIKO MI JE TEŠKO) I DA JE UŽASNO PEČE SAVJEST (JER JE KRIVA BAREM ZA DIO TOGA) I DA MI OBEČA DA NEĆE UMRIJETI I OSTAVITI ME SAMOG. ALI NIJE REKLA NIŠTA. ČAK JOJ NISAM VIDIO NI IZRAZ U OČIMA KAD JE UGLEDALA MODRICE, JER MI JE MAJICA TADA BILA NAVUČENA PREKO GLAVE, POKRIVALA MI LICE POPUT NEKOG DŽEPA, ILI LUBANJE.

www.bosnaunited.net

MOJI OSJEĆAJI

Preko razglasa objavljuju letove. Ne slušamo. Ne znače nam ništa, jer nikamo ne idemo.

Već mi nedostaješ, Oskare. Nedostajao si mi i dok sam bila s tobom. To je moj problem. Nedostaje mi ono što već imam, a okružujem se stvarima koje nedostaju.

Kad god uvučem novi papir, pogledam tvog djeda. Njegovo lice donosi mi olakšanje. Zahvaljujući njemu osjećam se sigurno. Ramena su mu mršava. Kraljeznica mu je pognuta. U Dresdenu je bio pravi div. Drago mi je što su mu dlanovi još uvijek grubi. Skulpture ih nikada nisu napustile.

Sve do sada nisam primijetila da i dalje nosi vjenčani prsten. Baš me zanima je li ga stavio kad se vratio ili ga je nosio sve te godine. Prije nego što sam došla ovamo zaključala sam stan. Pogasila sam svjetla i provjerila da nijedna slavina ne kapa. Teško se oprostiti s mjestom na kojem si dotada živio. Može biti teško koliko i oproštaj s nekom osobom. Onamo smo se doselili nakon vjenčanja. Ondje je bilo više mjesta nego u njegovu stanu. Trebalo nam je prostora. Trebalo nam je mjesta za sve te životinje i trebalo nam je prostora između nas. Tvoj je djed kupio najskuplju policu osiguranja. Neki čovjek iz te tvrtke došao je fotografirati. U slučaju da se nešto dogodi, bili bi u stanju obnoviti stan točno onako kako je tada izgledao. Potrošio je cijeli film. Snimio je pod, kamin, kadu. Ja to što imam nikada nisam miješala s onim što jesam. Kad je otišao, tvoj je djed izvadio svoj fotoaparati i počeo snimati. Što to radiš, upitala sam ga.

Bolje spriječiti nego liječiti, napisao je. Tada sam smatrala da je u pravu, ali sada više nisam sigurna.

Snimao je sve. Donje strane police u ormaru. Poledine ogledala. Čak i potrgane stvari. Stvari koje čovjek ne želi pamtititi. Mogao je iznova stvoriti cijeli stan spajanjem i lijepljenjem tih fotografija.

I ručice na vratima. Snimio je sve ručice u stanu. Sve do jedne. Kao da svijet i njegova budućnost ovise o svakoj od ručica na vratima. Kao da bismo razmišljali o ručicama za vrata kad bi nam jednom doista trebale njihove snimke.

Ne znam zašto me to toliko boljelo.

Rekla sam mu: Ručice nisu čak ni lijepe.

On je napisao: Ali su naše.

I ja sam bila njegova.

Mene nikada nije snimao i nismo uplatili životno osiguranje.

Jedan komplet snimaka čuvao je u svojoj komodi. Drugi je zalijepio u svoje knjižice, kako bi uvijek bile uz njega, za slučaj da se kod kuće nešto dogodi.

Naš brak nije bio nesretan, Oskare. Znao me nasmijati. A ponekad sam i ja nasmijala njega. Morali smo postaviti određena pravila, ali tko to ne mora. Kompromisi nisu loši. Čak i ako time ugroziš gotovo sve.

Zaposlio se u jednoj prodavaonici nakita, jer je poznavao strojeve. Radio je toliko marljivo da su ga postavili za pomoćnika voditelja, a potom i za voditelja. Nakit ga nije zanimao. Zapravo ga je mrzio. Običavao je govoriti da je nakit suprotnost skulpturi. Ali od toga smo mogli živjeti, a on mi se zaklinjao da je sve u redu. S vremenom smo otvorili vlastitu prodavaonicu u četvrti koja se nalazila kraj jedne opasne četvrti. Radila je od jedanaest prije podne do šest navečer. Ali uvijek je trebalo nešto raditi. Proveli smo život zarađujući za živote.

On je ponekad nakon posla odlazio na aerodrom. Tražila sam da mi donosi novine i časopise. U početku sam tako željela učiti američke izraze. Ali od toga sam odustala. I dalje sam ga molila da ide onamo. Znala sam da mu za to treba moje dopuštenje. Onamo ga nisam slala iz dobrote i ljubaznosti.

Silno smo se trudili. Uvijek smo si nastojali međusobno pomagati. Ali ne zbog toga što smo bili bespomoćni. On je trebao raditi stvari za mene, jednako kao što sam ja trebala raditi stvari za njega. To nam je osiguravalo svrhu. Ponekad bih od njega zatražila nešto što nisam čak ni željela, samo da mi to nešto donese. Danima smo jedno drugome pokušavali pomoći u tome da si među sobom pomažemo. Ja bih njemu donijela papuče. On bi meni skuhao čaj. Ja bih pojačala grijanje, tako da on može pojačati klimu, tako da ja mogu pojačati grijanje. Njegove ruke nisu izgubile onu grubost.

Bio je dan uoči Svih svetih. Naš prvi dan u tom stanu. Začulo se zvono na ulaznim vratima. Tvoj je djed bio na aerodromu. Otvorila sam vrata i pred njima ugledala dijete pod bijelom plahtom s rupama izrezanima za oči. Dar ili kvar, rekla je djevojčica. Ustuknula sam za korak.

Tko je to?

Ja sam duh.

Zašto to nosiš preko glave?

Sada je Noć vještica!

Ne znam što to znači.

Djeca se za Halloween tako maskiraju, kucaju na ulaze i skupljaju slatkiše.

Nemam slatkiša.

Danas je Noć vješti-ca!

Rekla sam joj neka pričeka. Otišla sam u spavaću sobu. Izvukla sam omotnicu koja se nalazila ispod madraca. Naša ušteđevina. Naša sredstva za život. Izvadila sam dvije novčanice od stotinu dolara i stavila ih u drugu omotnicu, te je dala duhu.

Platila sam joj da ode.

Zatvorila sam vrata i ugasila svjetla, tako da ne dođu i druga djeca. Bit će da su životinje shvatile, jer su me okružile i privile se uz mene. Kad se tvoj djed te večeri vratio kući, nisam ništa rekla. Zahvalila sam mu na novinama i časopisima. Otišla sam u gostinsku sobu i ondje se pretvarala da pišem. U beskonačnost sam pritiskala razmaknicu na pisaćem stroju. Moja se životna priča sastojala od razmaka.

Dani su prolazili, jedan po jedan. Ponekad i manje od jednog. Gledali smo se i u glavi iscrtavali zemljovide. Rekla sam mu da su mi oči ušljive jer sam željela da obraća pozornost na mene. U stanu smo odredili sigurna mjesta na koja smo mogli doći i ne postojati.

Za njega bih bila učinila sve. Možda je to bila moja bolest. Vodili smo ljubav na mjestima ničega i gasili svjetla. Od toga mi se gotovo plakalo. Nismo se mogli gledati. Uvijek je moralo biti sa stražnje strane. Kao i onaj prvi put. A ja sam znala da ne misli na mene.

Tako mi je snažno stiskao bokove, gurao tako snažno. Kao da se kroz mene pokušava probiti na neko drugo mjesto.

Zašto ljudi uopće vode ljubav?

Prošla je jedna godina. Pa još jedna. Još jedna. Još. Radili smo za živote.

Nikada nisam zaboravila posjet onog duha.

Trebalo mi je dijete.

Što znači kad nekome treba dijete?

Jednog sam se jutro probudila i shvatila rupu usred svog bića. Uvidjela sam da mogu ugroziti svoj život, ali ne i život nakon mene. To nisam mogla objasniti. Potreba se pojavila prije objašnjenja.

To nisam učinila iz nekakve slabosti, ali uzrok nije bila ni snaga. Bila je to potreba. Trebalo mi je dijete.

Pokušala sam to sakriti od njega. Pokušavala čekati da mu kažem sve dok nije bilo prekasno da u vezi s time nešto poduzmem. Bila je to najveća moguća tajna. Život. Držala sam ga na sigurnome, u sebi. Nosila ga uokolo. Kao što je stan bio u njegovim knjižicama. Nosila sam široke majice i košulje. Sjedila s jastucima u krilu. Naga sam bila jedino na mjestima ničega.

Ali tu tajnu nije bilo moguće čuvati vječno.

Ležali smo u postelji u tami. Nisam znala kako mu to priopćiti. Znala sam, ali to nisam mogla izgovoriti. S noćnog ormarića uzela sam jednu njegovu knjižicu.

Stanom nikada nije vladala veća tama.

Upalila sam svjetiljku.

Prostor oko nas obasjala je svjetlost.

Stan je postao još tamnijim.

Napisala sam: Trudna sam.

Dodala sam mu knjižicu. Pročitao je.

Uzeo je kemijsku i napisao: Kako se to uopće moglo dogoditi? Napisala sam: Ja sam to omogućila.

On je napisao: Ali imali smo pravilo.

Na sljedećoj stranici nalazila se ručica na vratima.

Okrenula sam stranicu i napisala: Prekršila sam pravilo.

On se pridignuo i sjeo. Ne znam koliko je vremena prošlo. Napisao je: Sve će biti u redu.

Rekla sam da u redu nije dovoljno.

Sve će biti ~~u redu~~ savršeno.

Rekla sam mu da laž više nema što štititi.

Sve će biti ~~u redu~~ savršeno.

Zaplakala sam.

Bilo je to prvi put uopće da sam plakala pred njim. Željela sam voditi Ijubav.

Upitala sam nešto što sam morala znati još otkako smo prije mnogo godina bili uredili ono prvo mjesto ničega.

Što smo mi? Nešto ili ništa?

Pokrio mi je lice dlanovima, pa ih podignuo.

Nisam znala što to znači.

Sutradan sam se probudila užasno prehladena.

Nisam znala jesam li bolesna od djeteta ili od tvog djeda.

Kad sam se opraštala od njega, prije nego što je pošao na aerodrom, pridignula sam njegov kovčeg i učinilo mi se da je težak.

Po tome sam znala da me napušta.

Pitala sam se bih li ga trebala spriječiti. Bih li ga trebala oboriti na tlo i prisiliti ga na to da me voli. Htjela sam ga uhvatiti za ramena i vikati unoseći mu se u lice.

Slijedila sam ga onamo.

Promatrala ga cijelo prijepodne. Nisam znala kako s njim razgovarati. Gledala sam kako piše u svoju knjižicu. Gledala kako pita ljude koliko je sati, iako su svi samo pokazivali prema velikome žutom satu na zidu.

Bilo je tako neobično gledati ga s distance. Bio je tako malen. U svijetu mi je do njega bilo stalo onako kako mi u stanu nije moglo biti stalo. Željela sam ga zaštititi od svih užasnih stvari koje nitko nije zavrijedio.

Prišla sam mu vrlo blizu. Našla se odmah iza njega. Gledala sam kako piše: Prava je šteta što moramo živjeti, ali je prava tragedija što možemo živjeti tek jedan život. Povukla sam se. Nisam mu mogla biti toliko blizu. Čak ni tada.

Stajala sam iza jednog stupa i gledala kako još piše, kako pita koliko je sati, kako grubim dlanovima trlja koljena. Da i Ne.

Gledala sam kako stoji u redu za karte.

Upitala sam se: Kad ću ga onemogućiti u odlasku?

Nisam znala kako ga zamoliti, ni kako mu reći, ni kako ga preklinjati. Kad se našao na početku reda, prišla sam mu.

Dodirnula mu rame.

Vidim, rekla sam. Kakve glupe riječi. Oči su mi ušljive, ali vidim.

Sto radiš ovdje, napisao je rukama.

Odjednom me obuzeo stid. Nisam bila naviknuta na stid. Bila sam naviknuta na sram. Stid je kada okrenete glavu od nečega što želite. Sram je kada okrenete glavu od nečega što ne želite.

Znam da odlaziš, rekla sam.

Moraš poći kući, napisao je on. Trebala bi biti u krevetu.

U redu, rekla sam. Nisam znala kako reći to što trebam reći. Dopusti da te odvedem kući.

Ne. Ne želim ići kući.

Napisao je: Ponašaj se suludo. Navući ćeš prehladu.

Već sam prehladena.

Navući ćeš prehladniju.

Nisam mogla vjerovati da se još i šali. I nisam mogla vjerovati da sam se nasmijala.

Smijeh mi je skrenuo misli na naš kuhinjski stol, gdje smo se toliko smijali i smijali. Za tim smo stolom bili bliski. Bio nam je zamjena za postelju. Sve je u našem stanu postalo zbrkano. Jeli smo na stoliću u dnevnoj sobi umjesto za velikim stolom u blagovaonici. Željeli smo biti blizu prozoru. Ormarić velikog sata s njihalom ispunili njegovim praznim knjižicama, kao da su one samo vrijeme. Ispunjene knjižice stavili smo u kadu druge kupaonice, jer se njome nikada nismo služili. Hodam u snu kad uopće spavam. Jednom sam otvorila tuš. Neke su knjižice počele plivati, neke su ostale na mjestu. Kad sam se ujutro probudila, vidjela sam što sam učinila. Voda je bila siva od svih njegovih dana.

Ne ponašam se suludo, rekla sam mu.

Moraš poći kući.

Umorila sam se, rekla sam mu. Nisam izmorena, nego premorena. Poput onih supruga koje se jednog jutra probude i kažu da više ne mogu peći kruh.

Nikada nisi pekla kruh, napisao je i još smo se šalili.

Onda je to kao da sam se probudila i spekla kruh, rekla sam, a šalili smo se čak i tada. Upitala sam se hoće li se pojaviti trenutak kada se više nećemo šaliti. Kako bi to izgledalo? I kakav bi to bio osjećaj?

Život mi je kao djevojčici bio glazba koja se neprestano pojačavala. Sve me moglo dirnuti. Pas koji prati neznanca. Od toga sam osjećala toliko mnogo. Kalendar koji prikazuje pogrešan mjesec. Zbog toga sam se mogla rasplakati. I plakala sam. Gdje završava dim iz mog dimnjaka. Kako se prevrnutu boca zaustavila na rubu stola.

Cijeli život učila sam kako manje osjećati.

Iz dana u dan osjećala sam sve manje.

Je li to starenje? Ili nešto još gore?

Čovjek se ne može zaštititi od tuge, a da se istovremeno ne zaštiti i od sreće.

Sakrio je lice koricama knjižice, kao da su mu te korice ruke. Plakao je. Za kim plače?

Za Annom?

Za roditeljima?

Za sobom?

Uzela sam mu knjižicu. Bila je mokra od suza koje su tekle niz stranice, kao da plače sama knjižica. Zakrio je lice rukama.

Da vidim kako plačeš, rekla sam.

Nisam te htio povrijediti, rekao je odmahivanjem glave s lijeve u desnu stranu.

Boli me kad me ne želiš povrijediti, rekla sam. Daj da vidim da plačeš.

Spustio je ruke. Na jednome obrazu unatraske je pisalo Da. Na drugome unatraske Ne. I dalje je imao spušten pogled. Suze mu sada nisu tekle niz obraze, nego su iz očiju padale na tlo. Da vidim kako plačeš, rekla sam. Nisam imala dojam da mi to duguje. I nisam imala dojam da ja njemu to dugujem. To smo dugovali jedno drugome, a to je nešto drugo.

Podignuo je glavu i pogledao me.

Ne ljutim se na tebe, rekla sam.

Moraš se ljutiti.

Ja sam pogazila pravilo.

Ali ja sam postavio pravilo s kojim nisi mogla živjeti.

Misli mi lutaju, Oskare. Vraćaju se u Dresden, do bisera moje majke, vlažnih od znoja s njezina vrata. Misli mi se uspinju rukavom očeva kaputa. Ruka mu je bila tako debela i snažna. Bila sam uvjerena da će me štiti do konca mog života. I jest. Čak i nakon što sam ga izgubila. Sjećanje na njegovu ruku obavija me onako kako me nekoć obavijala njegova ruka. Svaki je dan bio karikom povezan s prethodnim danom. Ali tjedni su imali krila. Tko god smatra da je sekunda brža od desetljeća nije živio moj život.

Zašto me napuštaš?

On je napisao: Ne znam kako živjeti.

Ne znam ni ja, ali se trudim.

Ja se ne znam truditi.

Bilo je stvari koje sam mu željela reći. Ali znala sam da bi ga povrijedile. Stoga sam ih zakopala i dopustila im da me bole.

Položila sam ruku na njega. Dodirivanje mi je uvijek bilo važno. Živjela sam za to da ga dodirujem. Nikada nisam znala objasniti zašto. Mali, beznačajni dodiri. Moji prsti na njegovu ramenu. Vanjska strana naših bedara, priljubljenih dok stisnuti jedno kraj drugoga sjedimo u autobusu. Nisam to znala objasniti, ali mi je to trebalo. Ponekad sam zamišljala kako spajam te naše male dodire. Koliko je stotina tisuća usputnih dodira prstima potrebno da bi se vodila ljubav? Zašto ljudi uopće vode ljubav? Misli me vraćaju u djetinjstvo, Oskare. U vrijeme kad sam bila djevojčica. Sjedim ovdje i razmišljam o šaci kamenčića i trenutku kad sam prvi put primijetila dlačice pod pazusima.

Moje su misli oko majčina vrata. Njezini biseri.

Kad mi se prvi put svidio miris parfema i kako smo Anna i ja često ležale u tami svoje sobe, u toplini svoje postelje.

Jedne sam joj noći rekla što sam vidjela iza suše koja se nalazila iza naše kuće. Ona me natjerala da obećam da o tome nikada neću ni progovoriti.

Obećala sam.

Smijem li gledati kako se ljubite?

Smiješ li gledati kako se ljubimo?

Mogla bi mi reći gdje ćete se ljubiti, a ja bih se mogla sakriti i gledati. Nasmijala se i tako izrazila pristanak.

Probudile smo se usred noći. Ne znam koja se probudila prva. Ili smo se probudile istovremeno.

Kakav je to osjećaj, upitala sam je.

Kakav je osjećaj što?

Ljubiti se.

Nasmijala se.

Vlažan, rekla je.

Ja sam se nasmijala.

Vlažan, topao i u početku vrlo neobičan.

Nasmijala sam se.

Ovakav, rekla je, pa mi je rukama obavila lice i privukla me u sebe. Nikada dotada nisam bila toliko zaljubljena, kao ni ikada kasnije. Bile smo nedužne.

Kako išta može biti nedužnije od nas dvije koje se ljubimo u tom krevetu?

Kako bi nešto uopće moglo zavrijediti uništenje manje od toga?

Ja sam mu rekla: Trudit ću se još više ako ostaneš.

U redu, napisao je on.

Samo me, molim te, nemoj napustiti.

U redu.

Ovo više nikada ne moramo spomenuti.

U redu.

Zbog nekog razloga razmišljam o cipelama. Koliko sam parova cipela nosila u životu. I koliko su mi puta stopala ušla u cipele i iz njih izišla. I kako ih stavljam uz podnožje kreveta, tako da su okrenute od kreveta.

Moje se misli spuštaju niz dimnjak i gore.

Koraci iznad. Luk koji se prži. Zveckanje kristala.

Nismo bili bogati, ali nam ništa nije nedostajalo. S prozora svoje sobe promatrala sam svijet. I bila sam zaštićena od svijeta. Gledala sam kako mi se otac raspada. Što se više bližio rat, to je dublje tonuo. Je li to bio jedini način na koji nas je znao štiti? Svake je večeri u svojoj suši provodio sate i sate. Ponekad je ondje i spavao. Na podu.

Htio je spasiti svijet. Eto, takav je bio. Ali nipošto nije htio ugroziti našu obitelj. Eto, takav je bio. Bit će da je odva- gnuo, s jedne strane moj život, s druge život koji je možda mogao spasiti. Ili deset života. Ili stotinu. Bit će da je zaključio da moj život vrijedi više od stotinu života.

Te mu je zime posjedjela kosa. Mislila sam da je riječ o snijegu u kosi. Uvjeravao nas je da će sve biti u redu. Bila sam dijete, ali sam znala da sve neće biti u redu. Otac u mojim očima zbog toga nije bio lažljivac. Bio je moj otac.

Onog jutra kad je počelo bombardiranje odlučila sam otpisati onom zatočeniku na prisilnome radu. Ne znam zašto sam toliko čekala, niti što je u meni pobudilo želju da mu baš tada pišem.

Bio me zamolio da mu pošaljem i svoju fotografiju. Nisam imala fotografije koje bi mi se sviđale. Tek sada shvaćam tragičnost svog djetinjstva. Stvar nije bila u bombardiranju. Stvar je bila u tome što mi se vlastite fotografije nikada nisu sviđale. Nisu mi se mogle sviđjeti.

Odlučila sam da ću sutradan otići fotografu da me snimi.

Te sam večeri pred ogledalom isprobala sve haljine i kombinacije odjeće. Osjećala sam se poput ružne filmske zvijezde. Zamolila sam majku da me pouči šminkanju. Nije pitala za razloge.

Pokazala mi je kako nanijeti rumenilo na obraze. I kako našminkati oči. Nikada mi nije toliko dodirivala lice. Za to nikada nije bilo izlike.

Moje čelo. Moju bradu. Moje sljepoočice. Moj vrat. Zašto je plakala?

Nedovršeno pismo ostavila sam na pisaćem stolu.

Papir je pojačao plamen koji nam je progutao kuću.

Trebala sam ga poslati zajedno s ružnom fotografijom.

Trebala sam poslati sve.

Aerodrom je bio prepun ljudi koji su dolazili i odlazili. Ali ondje smo bili samo tvoj djed i ja.

Uzela sam njegovu knjižicu i stala pretraživati stranice. Pokazala sam: Kako to frustrira, kako je jadno, kako tužno.

On je počeo tražiti i zatim je pokazao: Način na koji si mi samo dodala taj nož.

Ja sam pokazala: Da sam bila netko drugi u drukčijem svijetu, bila bih učinila nešto drukčije.

On je pokazao: Čovjek ponekad želi jednostavno nestati.

Ja sam pokazala: Nema u tome ništa loše kad ne razumiješ sebe. On je pokazao: Kako tužno.

Ja sam pokazala: I ne bih imao ništa protiv nečega slatkog.

On je pokazao: Plakala i plakala i plakala.

Ja sam pokazala: Nemoj plakati.

On je pokazao: Slomljeni i smeteni.

Ja sam pokazala: Nešto.

On je pokazao: Ništa.

Ja sam pokazala: Nešto.

Nitko nije pokazao: Volim te.

Nije bilo rješenja. Nećemo se uspeti preko prepreke, niti hodati dok ne pronađemo njezin kraj, pa je zaobiđemo.

Zao mi je što je čovjeku potreban cijeli život da spozna kako treba živjeti, Oskare. Jer kad bih mogla ponovno proživjeti svoj život, u mnogo toga postupila bih drukčije.

Promijenila bih život.

Poljubila bih učitelja klavira, čak i ako bi me ismijao.

Skočila bih s Mary na krevet, čak i ako bih ispala budalom.

Slala bih ružne fotografije, na tisuće takvih fotografija.

Sto ćemo sada, napisao je on.
Ovisi o tebi, rekla sam.
On je napisao: Želim poći kući.
Što je tebi dom?
Dom je mjesto s najviše pravila.
Razumjela sam ga.
I morat ćemo smisliti dodatna pravila, rekla sam.
Da još više bude dom.
Da.
U redu.

Vratili smo se ravno u zlatarnicu. On je kovčeg ostavio u stražnjoj prostoriji. Tog dana prodali smo par smaragdnih naušnica. I dijamantni zaručnički prsten. I zlatnu narukvicu za jednu djevojčicu. I sat za nekoga tko se spremao otputovati u Brazil.

Te smo se noći držali u postelji. Ljubio me po čitavom tijelu. Vjerovala sam mu. Nisam bila glupa. Bila sam mu supruga.
Sutradan je otišao na aerodrom. Nisam se usudila provjeriti težinu kovčega.
Čekala sam da se vrati kući.
Protjecali su sati. I minute.
U jedanaest nisam otvorila prodavaonicu.
Čekala sam kraj prozora. I dalje sam vjerovala u njega.
Nisam objedovala.
Promicale su sekunde.
Promaknuto je poslijepodne. Došla je večer.
Nisam večerala.
Kroz razmake između trenutaka promicale su godine.
U trbuhu mi se ritao tvoj otac.
Što mi pokušava reći?
Kaveze s pticama donijela sam do prozora.
Otvorila sam prozore i otvorila kaveze.
Bacila sam ribe u odvod.
Pse i mačke odvela sam u prizemlje i skinula im ovratnike.
Kukce sam pustila na ulicu.
Gmazove također.
I miševe.
Rekla sam im; Idite.
Svi.
Idite.
I otišli su.
I nisu se vratili.

SREĆA, SREĆA

ISPITIVAČ: Možete li opisati što se dogodilo tog jutra?

TOMOVASU: Otišla sam od kuće s kćeri, Masako. Ona je išla na posao. Ja sam se spremala posjetiti prijateljicu. Proglašena je zračna uzbuna. Rekla sam Masako da idem kući. Ona je rekla: “Ja idem u ured.” Obavljala sam svakodnevne kućanske poslove i čekala da prestane uzbuna.

Složila sam posteljinu. Presložila stvari u ormaru. Mokrom krpom oprala sam prozore. Vidjela sam bljesak. Prvo sam pomislila da se radi o bljeskalici nekog fotoaparata. To mi sada zvuči tako smiješno. Osjetila sam bol u očima. Um mi se posve ispraznio. Posvuda uokolo letjeli su komadići prozorskih stakala. Sve je zvučalo kao kad me majka nekoć ušutkiivala.

Kad sam ponovno došla k svijesti, shvatila sam da više ne stojim. Udar me bio odbacio u drugu prostoriju. U ruci sam i dalje držala onu krpu, no krpa više nije bila mokra. Razmišljala sam samo o tome da moram pronaći kćer. Pogledala sam kroz prozor i ugledala jednog susjeda, koji je stajao gotovo posve gol. S cijelog tijela gulila mu se koža. Visjela mu je s jagodica na prstima. Upitala sam što se dogodilo. Bio je odviše iscrpljen da odgovori. Pogledavao je u svim smjerovima, mogu pretpostaviti jedino da je tražio članove obitelji. Pomislila sam: *Moram ići. Moram pronaći Masako.*

Navukla sam cipele i ponijela masku za zračne napade. Došla sam do željezničke postaje. Rijeke ljudi kretale su se prema meni, udaljavale se iz grada. Miris me podsjećao na lignje pečene na žaru. Vjerojatno sam bila u šoku, jer su ljudi izgledali poput liganja koje more izbacuje na obalu.

Ugledala sam mladu djevojku koja mi je prilazila. Koža joj se topila i slijevala niz tijelo. Bila je poput voska. Djevojka je mumljala: “Majko. Voda. Majko. Voda.” Pomislila sam da bi to mogla biti Masako. Ali nije bila. Nisam joj dala vode. Zbog toga mi je žao. Ali pokušavala sam pronaći Masako.

Trčala sam sve do postaje Hiroshima. Sve je bilo prepuno ljudi. Neki su bili mrtvi. Mnogi su ležali. Dozivali su majku i tražili vodu. Otišla sam do mosta Tokiwa. Morala sam ga prijeći da dođem do kćerina ureda.

ISPITIVAČ: Jeste li vidjeli oblak u obliku gljive?

TOMUYASU: Ne, nisam vidjela oblak.

ISPITIVAČ: Niste vidjeli oblak?

TOMUVASU: Nisam vidjela oblak. Tražila sam Masako.

ISPITIVAČ: Ali oblak se proširio cijelim gradom?

TOMOVASU: Pokušavala sam je pronaći. Rekli su mi da ne smijem ići na drugu stranu mosta. Mislila sam da bi mogla biti kod kuće, pa sam se okrenula. Nalazila sam se u hramu Nikitsu kad je počela padati crna kiša. Pitala sam se što je to.

ISPITIVAČ: Možete nam opisati tu crnu kišu?

TOMOVASU: Čekala sam je u kući. Otvorila sam prozore, iako na njima nije bilo stakala. Cijelu sam noć budna čekala. Ali nije se vratila. Sutradan oko

pola sedam ujutro došao je g. Ishido. Njegova je kći radila u istome uredu kao moja kći. Dozivao je i raspitivao se gdje živi Masako. Istrčala sam na ulicu. Doviknula sam: “Ovdje, ovdje živi!” Gospodin Ishido mije prišao. Rekao je: “Brzo! Odjenite se i idite po nju. Sada je na obali rijeke Ote.”

Trčala sam koliko su me noge nosile. Brže nego što sam mogla trčati. Kad sam došla do mosta Tokiwa, na tlu sam ugledala ispružene vojnike. Oko postaje Hiroshima bilo je još mrtvih tijela. Kad sam došla do obale rijeke, nisam znala razlučiti tko je tko. I dalje sam tražila Masako. Čula sam kako netko doziva: “Majko!” Prepoznala sam njezin glas. Zatekla sam je u užasnome stanju. Takva mi se i dalje ukazuje u snovima. Rekla je: “Trebalo ti je tako mnogo vremena.” Ispričala sam joj se. Rekla sam: “Došla sam koliko sam brže mogla.”

Bile smo same, nas dvije. Nisam znala što da radim. Nisam bila bolničarka. U ranama sam joj vidjela crve i gustu žutu tekućinu. Pokušala sam je očistiti. Ali koža joj se ljuštila. Crvi su izlazili sa svih strana. Nisam ih mogla obrisati, jer bih joj tako obrisala i kožu i mišiće. Morala sam ih vaditi, jedan poedan. Upitala me što radim. Rekla sam: “Oh, Masako. Ma nije ništa.” Kimnula je. Umrkla je devet sati kasnije.

ISPITIVAČ: Cijelo vrijeme držali ste je u naručju?

TOMOYASU: Da, držala sam je u naručju. Rekla je: “Ne želim umrijeti.” Ja sam joj rekla: “Nećeš umrijeti.” Ona je rekla: “Obećavam da neću umrijeti prije nego što dodemo kući.” Ali razdirao ju je bol i neprestano je dozivala: “Majko”.

ISPITIVAČ: Zasigurno je teško govoriti o tim stvarima.

TOMOYASU: Kad sam čula da vaša organizacija snima iskaze, znala sam da moram doći ovamo. Umrkla mi je na rukama govoreći: “Ne želim umrijeti.” Eto, takva je smrt. Nije važno kakve odore nose vojnici. Nije važno koliko je dobro oružje. Nekako sam mislila da možda, kad bi svi vidjeli što sam ja vidjela, više nikada ne bismo imali ratove.

Pritisnuo sam tipku “stop” na kasetofonu jer je razgovor tako završio. Djevojke su plakale, a dečki se zabavljali podrigivanjem.

“No da,” rekao je g. Keegan, pa je obrisao čelo maramicom i ustao, “Oskar nam je bez imalo sumnje dao mnogo materijala za razmišljanje.” Ja sam rekao: “Nisam završio.” On je rekao: “Meni je to izgledalo kao podosta dovršena cjelina.” Objasnio sam mu: “Budući da se radijantna energija od mjesta eksplozije širila pravocrtno, znanstvenici su smjer prema hipocentru mogli odrediti na temelju niza različitih točaka, motrenjem sjena koje su bacali predmeti koji su joj se našli na putu. Te su sjene ukazale na visinu na kojoj se dogodila eksplozija, te na promjer vatrene kugle u trenutku kad je izazivala maksimalnu karbonizaciju. Nije li to fascinantno?”

Jimmy Snyder dignuo je ruku. Ja sam ga prozvao. On je upitao: “Zašto si ti tako čudan?” Upitao sam ga je li to retoričko pitanje. Gospodin Keegan rekao mu je da se javi u ured ravnatelja Bundyja. Neki su se khnci počeli smijati. Znao

sam da se smiju ružno, to jest meni, ali sam nastojao održati samopouzdanu držanje.

“Još je jedna od zanimljivih stvari u vezi s eksplozijom i odnos između stupnja opeklina i boje, jer tamne boje, očito, apsorbiraju svjetlost. Na primjer, u jednom od velikih gradskih parkova tog se jutra odigravala glasovita partija između dvojice velemajestora, na divovskoj šahovskoj ploči na tlu. Bomba je uništila sve: gledatelje na sjedalima, ljude koji su filmskom kamerom snimali partiju, njihove crne kamere, šahovske satove, čak i velemajestore. Očuvale su se tek bijele figure na bijelim kvadratnim otočićima.”

Dok je izlazio iz učionice, Jimmy je rekao: “Hej, Oskare, tko je Buckminster?” Ja sam rekao: “Richard Buckminster Fuller bio je znanstvenik, filozof i izumitelj koji je najpoznatiji po tome što je konstruirao geodetsku kupolu, a čija je najpoznatija verzija ona igračka, geometrijska kugla *bucky*. Ako se ne varam, umro je 1983. godine.” Jimmy je rekao: “Mislio sam na *tvog* Buckminstera.”

Nije mi bilo jasno zašto to pita, jer sam samo nekoliko tjedana ranije bio donio Buckminstera u školu radi jedne demonstracije, te sam ga bio bacio s krova, da pokažem kako mačke dostižu terminalnu brzinu tako što od tijela oblikuju mali padobran, te kako mačke zapravo imaju veće izgleda da prežive pad s dvadesetog nego s osmog kata, budući da im približno osam katova treba da uopće shvate što se događa, da se opuste i korigiraju položaj. Ja sam rekao: “Buckminster je moja maca.”

Jimmy je rukom pokazao prema meni i rekao: “Ha ha!” Svi su se stali ružno smijati. Nije mi bilo jasno što je toliko urnebesno smiješno. G. Keegan se razljutio i rekao: “Jimmy!” Jimmy je rekao: “Što je? Što sam učinio?” Jasno sam vidio da i g. Keegan u sebi puca od smijeha.

“Htio sam još samo reći da su pronašli jedan papir, približno pola kilometra od hipocentra, a slova, koja oni nazivaju znakovima, bila su precizno progorena. Užasno me zanimalo kako bi to izgledalo, pa sam prvo pokušao sam izrezati slova, no ruke mi za to nisu bile dovoljno spretna, pa sam stvar malo istražio i u ulici Spring otkrio tiskara koji se specijalizirao za strojno izrezivanje. On mi je rekao da to može odraditi za stotinu pedeset dolara. Upitao sam gaje li u cijenu uračunat i porez. Rekao je da nije, no meni se i uz to učinilo da stvar toliko vrijedi, pa sam uzeo maminu kreditnu karticu i, bilo kako bilo... evo ga.” Podignuo sam list papira s prvom stranicom *Kratke povijesti vremena* na japanskome, a do tog prijevoda došao sam na adresi Amazon.co.jp. Kolege iz razreda gledao sam kroz priču o kornjačama.

To je bilo u srijedu.

U četvrtak sam veliki odmor proveo u knjižnici, čitajući novi broj časopisa *bubnjar* koji knjižničarka Higgins naručuje osobno za mene. Broj je bio dosadan. Otišao sam u laboratorij za prirodne znanosti, da vidim hoće li g. Powers htjeti sa mnom izvesti pokoji pokus. On je rekao da zapravo planira objedovati s još nekolicinom nastavnika, te da mi ne može dopustiti da sam ostanem u

laboratoriju. Stoga sam u likovnom ateljeu malo radio nakit, budući da su učenici ondje smjeli biti sami.

U petak me Jimmy Snyder zazvao s druge strane igrališta, pa mi je prišao s hrpom prijatelja. Rekao je: “Hej, Oskare, bi li ti bilo draže da ti ga Emma Watson izdrka ili popuši?” Ja sam mu rekao da ne znam tko je Emma Watson. Matt Colber je rekao: “Hermione, kretenu zaostali.” Ja sam rekao: “Tko je Hermione? I nisam umno zaostao.” Dave Mallon je rekao: “U *Harryju Fotteru*, peško.” Steve Wicker rekao je: “Sada ima slatke sisice.” Jake Riley rekao je: “Da ti drka ili da ti puši?” Ja sam rekao: “Nisam je čak ni upoznao.”

Znam ja mnogo o prirodi i biologiji, ali ne osobito mnogo o *onoj* prirodi i biologiji. Sve što znam morao sam doznati sam, na internetu, jer nemam koga pitati. Na primjer, znam da nekome pušiš kad mu svoj penis staviš u usta. Znam i da je kurac naziv za penis, kao i kurčina, a to je, očito, monstrozno veliki penis. Znam i da se žensko međunožje navlaži kad se žena seksa, iako mi nije jasno od čega se navlaži. Znam da je međunožje pička, ali i pizda. Znam što je vibrator, čini mi se, ali ne znam točno što je ejakulat. Znam da je analni seks ševa u anus, ali bih više volio da to ne znam.

Jimmy Snyder gurnuo mi je rame i rekao: “Reci mama ti je kurva.” Ja sam rekao: “Mama ti je kurva.” On je rekao: “Reci da je *tvoja* mama kurva.” Ja sam rekao: “*Tvoja* mama je kurva.” “Reci ‘Moja’ ‘mama’ ‘je kurva’.” “*Tvoja* mama je kurva.” Matt i Dave i Steve i Jake umirali su od smijeha, no Jimmy je sada već bio jako, jako ljutit. Podignuo je šaku i rekao: “Pripremi se na smrt.” Pogledom sam potražio nekoga od nastavnika, ali nisam ugledao nikoga. “Moja mama je kurva”, rekao sam. Ušao sam u školu i pročitao još nekoliko rečenica knjige *Kratka povijest vremena*. Nakon toga slomio sam tehničku olovku. Kad sam stigao kući, Stanje rekao: “Imaš poštu!”

Dragi Oskare, vala što si mi poštom poslao 76,50 dolara koje si mi dugovao.

Pravo da ti kažem, nisam očekivao da ću vidjeti taj novac. Odsada u vjerovati svima.

(taksist) Marty Mahaltra

P. S. Ništa od napojnice?

Te sam večeri odbrojio sedam minuta, pa zatim četrnaest, pa onda trideset. Nikada neću uspjeti zaspati, jer sam bio toliko uzbuđen zbog činjenice da ću sutradan moći poći u potragu za onom bravom. Počeo sam izbacivati izume poput zeca. Razmišljao sam o tome kako će za stotinu godina sva imena u poslovnome imeniku iz 2003. pripadati preminulim osobama i o tome kako sam jednom kod Malog vidio televizijsku emisiju u kojoj je netko golim rukama napola poderao telefonski imenik. Razmišljao sam o tome kako ne bih volio da netko za stotinu godina podere poslovni imenik iz 2003. godine, jer sam, iako će svi tada već biti mrtvi, imao dojam da bi trebao nešto značiti. Stoga sam osmislio *crnu kutiju poslovnih imenika*, a to je imenik izrađen od materijala od kojeg izrađuju crne kutije za zrakoplove. I dalje nisam mogao zaspati.

Izumio sam poštansku marku kojoj poledina ima okus kao crème brûlée[^]. I dalje nisam mogao zaspati.

A kako bi bilo kad bismo pse koji pomažu slijepcima istrenirali da njuhom pronalaze bombe, pa bi to onda bili bombaški psi vodiči? Na taj bi način slijepci mogli dobivati novac za to što ih psi vode uokolo, te bi mogli davati doprinos društvu, a svi bismo usto bili i sigurniji. Sve sam se više udaljavao od sna.

Kad sam se probudio bila je subota.

Otišao sam na kat po g. Blacka, a on me čekao ispred svojih vrata, puckao prstima kraj uha. “Što je to?” upitao je kad sam mu dao dar koji sam mu izradio. Slegnuo sam ramenima, upravo onako kako je to običavao raditi tata. “Što bih s time sada trebao učiniti?” Ja sam rekao: “Otvoriti, očito.” Ali nisam uspio obuzdati sreću koja me bila preplavila, te sam, prije nego što je stigao skinuti

Franc, *karamelizirana krema od jaja*. mot s kutijice, rekao: “Unutra je ogrlica koju sam vam izradio, s kompasom na privjesku, tako da znate gdje ste u odnosu na krevet!” Otvarao je dar, govoreći: “Kako je to lijepo od tebe!” “Da”, rekao sam ja, pa sam mu uzeo kutijicu, jer sam je mogao brže otvoriti. “Vjerojatno neće funkcionirati izvan vašeg stana, jer magnetno polje kreveta sve više slabi kako se udaljavate, ali ipak...” Dodao sam mu ogrlicu, a on ju je stavio oko vrata. Privjesak je pokazivao da je krevet na sjeveru.

“Kamo onda idemo?” upitao je on. “U Bronx”, rekao sam ja. “IRT-om?” “Čime?” “IRT-ovim vlakom.” “Takav vlak ne postoji, a ja se ne služim javnim prijevozom.” “Zašto?” “To je jedna od najočitijih meta.” “Kako ćemo onda doći onamo?” “Pješačit ćemo.” “Pa to je valjda barem trideset pet kilometara odavde”, rekao je on. “A jesi li vidio kako ja hodam?” “To je istina.” “Idemo onda IRT-om.” “Nema IRT-a.” “Nešto još valjda postoji, pa idemo time.”

Kad smo izlazili rekao sam: “Stan, ovo je g. Black. Gospodine Black, ovo je Stan.” Gospodin Black ispružio je ruku, a Stan ju je stisnuo. Ja sam Stanu rekao: “Gospodin Black živi u stanu 6A.” Stanje povukao ruku, ali ne bih rekao daje g. Blacka to uvrijedilo.

Gotovo cijelim putem do Bronxa vozili smo se pod zemljom, zbog čega me obuzimala nevjerojatna panika, no kad smo došli do siromašnijih dijelova, pruga je prolazila iznad zemlje, što mi je bilo draže. Mnoge su zgrade u Bronxu bile prazne, što sam jasno vidio po tome što su bile bez prozora, pa se vidjelo kroz njih, čak i pri velikoj brzini. Izišli smo iz vlaka i spustili se na ulicu. Gospodin Black zamolio me da ga držim za ruku dok smo tražili željenu adresu. Ja sam ga upitao je li rasist. On je rekao da nervozu u njemu budi siromaštvo, a ne ljudi. Tek tako, iz šale, upitao sam ga je li gej. On je rekao: “Po svoj prilici.” “Doista?” upitao sam ja, ali nisam povukao ruku, jer nisam homofob.

Interfon na ulazu nije radio, pa je u vratima stajala opeka, tako da se ne zatvore. Stan Agnes Black nalazio se na drugome katu, a u zgradi nije bilo dizala. Gospodin Black rekao je da će me pričekati, jer su mu stube u podzemnoj bile više nego dovoljne za jedan dan. Stoga sam se uspeo sam. Pod je u hodniku bio ljepljiv, a zbog nekog razloga sve špijunke bile su premazane crnom bojom.

Iza jednih vrata netko je pjevao, a iza hrpe drugih vrata čuli su se zvukovi s televizora. Isprobao sam ključ u Agnesinoj bravi, ali nisam ga uspio ugurati, pa sam pokucao.

Vrata je otvorila sitna žena u invalidskim kolicima. Čini mi se da je bila Meksikanka. Ili Brazilka ili tako nekako. “Oprostite, jeste li vi Agnes Black?” Ona je rekla: “No espik ingles.” “Molim?” “No espik ingleseš.” “Žao mi je,” rekao sam, “ali ne razumijem vas. Možete li, molim vas, to ponoviti i malo razgovjetnije naglašavati riječi?” “No espik ingleseš”, rekla je ona. Uzdignuo sam prst, a to je univerzalni jezik kojim se kaže samo malo, pa sam sa stuba zazvao g. Blacka: “Čini mi se da ne zna engleski!” “Pa kojim jezikom onda govori?” “Kojim jezikom govorite?” upitao sam je, a onda sam uvidio koliko je to pitanje glupo, pa sam iskušao drukčiji pristup: “*Parlez-vous français?*” “*Español*” rekla je ona. “*Español*”, povikao sam prema prizemlju. “Sjajno!” doviknuo je on. “Usput sam naučio malo *española!*” Stoga sam je u kolicima dovezao do stubišta, pa su se njih dvoje počeli dovikivati, a to je bilo malo čudno, jer im je glas putovao amo-tamo, ali se nisu vidjeli. Zajedno su se nasmijali, pa je i taj smijeh putovao gore i dolje. Onda je g. Black povikao: “Oskare!” A ja sam povikao: “To je moje ime, nemojte ga istrošiti!” A on je povikao: “Spusti se u prizemlje!”

Kad sam se vratio u predvorje, g. Black mi je objasnio da je osoba koju tražimo radila kao konobarica u restoranu Windows on the World. “*Koji sad...?*” “Žena s kojom sam upravo razgovarao. Feliz, nije ju osobno poznavala. Rekli su joj za nju kad se doselila.” “Doista?” “Ne bih to valjda izmislio.” Izišli smo na ulicu i počeli hodati. Kraj nas je prošao automobil iz kojeg se čula užasno glasna glazba od koje mi je srce zadrhtalo. Podignuo sam pogled i ugledao konopce koji su povezivali mnoge prozore, a s kojih je visjela odjeća. Upitao sam g. Blacka misle li ljudi na to kad kažu “štrik za veš”. On je rekao: “Tako je.” Ja sam rekao: “Tako sam i mislio.” Još smo malo hodali. Klinci su na ulici šutali kamenje i smijali se, onako dobro i pozitivno. G. Black je podignuo jedan kamen i spremio ga u džep. Pogledao je natpis s nazivom ulice, a potom na ručni sat. Nekolicina staraca sjedila je ispred neke prodavaonice. Pušili su cigare i promatrali svijet kao da je riječ o televizijskome ekranu.

“To je tako čudno i pomisliti”, rekao sam. “Što to?” “Daje radila u tom restoranu. Možda je poznavala mog tatu. Ili ga možda nije poznavala, ali ga je tog jutra poslužila. On je bio ondje, baš u tom restoranu. Imao je sastanak. Možda mu je ponovno napunila šalicu kavom ili tako nešto.” “Moguće.” “Možda su zajedno poginuli.” Znao sam da ne zna što bi na to rekao, jer naravno da su poginuli zajedno. Pravo je pitanje glasilo *kako* su zajedno poginuli, na primjer jesu li bili na različitim krajevima restorana, ili jedno kraj drugoga ili na nekim drugim mjestima. Možda su se zajedno uspjeli na krov. Na nekima od slika vidi se da su ljudi zajedno skočili, držeći se za ruke. Možda su i oni tako skočili. Ili su možda jednostavno razgovarali sve dok se zdanje nije urušilo. O čemu su mogli razgovarati? Očito su bili toliko različiti. Možda joj je on pričao

o meni. Baš me zanima što joj je rekao. Nisam znao odrediti što osjećam kad pomislim da je za ruku držao neku drugu ženu.

“Je li imala djece?” upitao sam. “Ne znam.” “Pitajte je.” “Koga?” “Vratimo se i pitajmo onu ženu koja sada živi ondje. Sigurno zna je li Agnes imala djecu.” Nije me upitao zašto je to važno pitanje, niti mi je rekao da nam je već rekla sve što zna. Vratili smo se te tri ulice, a ja sam se uspeo stubama i ponovno je odvezao na stubište, a njih su dvoje još neko vrijeme tako razgovarali preko stubišta. Gospodin Black je onda u jednom trenutku povikao: “Nije!” Ali ja sam se upitao je li to laž, jer iako ne znam španjolski, jasno sam čuo da je rekla mnogo više od običnog ne.

Dok smo se vraćali do podzemne željeznice, odjednom me nešto prosvijetlilo i onda me obuzeo bijes. “Samo malo”, rekao sam. “Oko čega ste se ono ranije smijali?” “Ranije?” “Kad ste prvi put razgovarali s tom ženom, smijali ste se. I vi i ona.” “Ne znam”, rekao je on. “Ne znate?” “Ne sjećam se.” “Pokušajte se sjetiti.” On se na trenutak zamislio. “Ne sjećam se.” Laž br. 77.

Kupili smo *tamale* koje je neka žena pripremala kraj postaje, vadila ih iz divovskog lonca u kolicima iz samoposluge. Obično ne jedem hranu koja nije pojedinačno umotana ili je nije pripremila Mama, no sada smo sjeli na rub pločnika i jeli tamale. Gospodin Black rekao je: “Ako ništa drugo, barem sam okrijepljen.” “Što znači ‘okrijepljen’?” “Pun nove energije, osvježen.” “I ja sam okrijepljen.”

On me zagrlio i rekao: “Odlično.” “Ovo nisu veganski tamali, zar ne?” Dok smo se uspinjali stubama do tračnica tresao sam def i zadržao sam dah kad je kompozicija ušla pod zemlju.

Albert Black doselio se iz Montane. Htio je postati glumcem, ali nije htio otići u Kaliforniju, jer mu je to bilo preblizu domu, a bit glumačkog poriva upravo je u tome da čovjek postane netko drugi.

Alice Black bila je nevjerojatno nervozna, jer je živjela u zgradi koja je trebala služiti u industrijske svrhe, pa u njoj uopće nije trebalo biti stanara. Prije nego što je otvorila vrata, tražila je da potvrdimo da nismo iz gradske Stambene uprave. Ja sam rekao: “Predlažem da nas pogledate kroz špijunku.” Pogledala je, a zatim je rekla: “Ah, ti”, što se meni učinilo čudnim, a onda nas je pustila unutra. Ruke su joj bile prekrivene ugljenom, a posvuda su se vidjeli crteži, odreda prikazi istog muškarca. “Napunili ste četrdeset?” “Dvadeset jednu.” “Meni je devet godina.” “Meni su stotinu tri.” Upitao sam je li ona sve to nacrtala. “Jesam.” “Baš sve?” “Da.” Nisam upitao tko je muškarac na crtežima, jer sam se pribojavao da bi mi od odgovora mogle otežati čizme. Nitko ne bi nekoga toliko crtao ako ga ne voli i ako mu taj netko ne nedostaje. Ja sam joj rekao: “Užasno ste lijepi.” “Hvala.” Možemo li se poljubiti?” G. Black me gurnuo laktom i upitao je: “Znate li išta o ovom ključu?”

Dragi Oskare Schell, dgovaram u ime dr. Kaley, koja je trenutačno u Kongu, u istraživačkoj ekspediciji. Zamolila me da prenesem koliko cijeni vašu gorljivost u vezi s radom sa slonovima. S obzirom na to da sam ja već njezin

pomoćnik -is obzirom na to kakva su nam financijska ograničenja, što ste, uvjeren sam, već iskusili - trenutačno ne može uzeti još nekoga. Ali moli me da vam kažem da bi se, budete li i dalje zainteresirani i dostupni, sljedeće jeseni mogao otvoriti projekt u Sudanu za koji će joj trebati pomoć. (Molbe za financiranje tek su u fazi odobravanja.)

Molimo da nam pošaljete svoj životopis, s podacima o dosadašnjem istraživačkom iskustvu, preslike diploma s postdiplomskog i postdoktorskog studija, kao i dvije preporuke.

Uz najbolje želje,

Gary Franklin

Alien Black živio je u Lower East Sideu i radio kao vratar u jednoj zgradi u Central Park Southu, gdje smo ga i zatekli. Rekao je kako mrzi posao vratara, jer je nekada u Rusiji radio kao inženjer, a mozak mu ovdje sada odumire. Pokazao nam je mali prijenosni televizor koji je držao u džepu. "Na njemu mogu gledati DVD-e", rekao je, "a kad bih imao otvoren korisnički račun, mogao bih provjeravati i elektroničku poštu." Rekao sam da mu, ako želi, mogu otvoriti korisnički račun. On je rekao: "Zbilja?" Ja sam uzeo uređaj, koji mi je bio nepoznat, ali sam ga dosta brzo prokužio, te sam mu namjestio sve postavke. "Kako želite da vam glasi korisničko ime?" Predložio sam "Alien" ili "AllenBlack" ili neki nadimak. "Ili 'Inženjer'. To bi bilo guba." Položio je vršak prsta na brkove i zamislio se. Upitao sam ga ima li djece. On je rekao: "Imam sina. Uskoro će biti viši od mene. Viši i pametniji. Bit će izvrstan liječnik. Neurokirurg. Ili odvjetnik pri Vrhovnome sudu." "Pa, možete staviti i njegovo ime, iako pretpostavljam da bi to moglo zbunjivati." On je rekao: "Vratar". "Molim?" "Neka bude 'Vratar'." "Možete staviti što god želite." "Vratar." "Registrirao sam ga pod korisničkim imenom 'Vratar215', jer je sustav već imao 214 vratara. Kad smo odlazili, rekao je: "Sretno, Oskare." Ja sam rekao: "Kako ste znali da se zovem Oskar?" G. Black je rekao: "Rekao si mu." Kad sam se tog poslijepodneva vratio kući poslao sam mu e-mail: "Šteta je što ne znate ništa o onom ključu, ali mi je ipak drago što sam vas upoznao."

I Dragi Oskare, Iako nema sumnje u to da se izražavaš poput inteligentnog ' mladića, budući da te nisam ni upoznala i da ne znam baš ništa I o tvojem iskustvu na području znanstvenih istraživanja, bilo bi mi teško napisati preporuku.

' Hvala ti na ljubaznim riječima u vezi s mojim radom i sretno

'< s tvojim istraživanjima, kako na znanstvenome, tako i na drugim područjima. Srdačno, Jane Goodall

Arnold Black odmah je prešao na stvar: "Jednostavno ne mogu pomoći. Žao mi je." Ja sam rekao: "Ali još vam nismo ni rekli oko čega nam je potrebna pomoć." Njemu su se u očima već pojavileuze i samo je rekao: "Žao mi je" i zatvorio vrata. G. Black je rekao: "Idemo dalje." Ja sam kimnuo, ali sam pomislio: Čudno.

Hvala na pismu. Zbog velikog broja pisama koja primam, ne mogu osobno odgovoriti. Ipak, znaj da čitam i čuvam sva pisma, u nadi da ću jednog dana biti u mogućnosti na svako odgovoriti primjereno, onako kako i zaslužuje. Do tada, iskrenim poštovanjem,

Stephen Hawking

Tjedan je bio nevjerojatno dosadan, osim kad sam se sjetio ključa. Iako sam znao da u New Yorku postoji 16.999.999 brava koje ne otvara, i dalje sam imao dojam da otvara sve. Ponekad ga volim dodirnuti, tek tako da se uvjerim da je još ondje, poput spreja za samoobranu koji držim u džepu. Ili suprotno od toga. Prilagodio sam uzicu tako da mi ključevi - ključ od stana i ključ od ne znam čega - leže na srcu, što je zgodno, osim što su ponekad neugodno hladni, pa sam taj dio prsa pokrio flasterom na kojem sad počivaju ključevi.

Ponedjeljak je bio dosadan.

U utorak poslije podne morao sam otići dr. Feinu. Nije mi bilo jasno zašto mi treba pomoć, jer mi se činilo da čizme čovjeku *moraju* otežati kad mu umre tata, a ako ti čizme *nisu* teške, e *tada* ti treba pomoć. Ali ipak sam otišao onamo, jer mi je o tome ovisila povišica džeparca.

“Bok, stari moj.” “Zapravo nisam vaš stari.” “Točno. Da... Vrijeme je danas divno, zar ne? Ako želiš, možemo ići van, pa ćemo se dodavati loptom.” “Da razmišljanju o tome da je vrijeme lijepo. Ne bacanju lopte.” “Siguran si?” “Sport nije fascinantan.” “Što je tebi fascinantno?” “Kakav odgovor očekujete?” “Zašto misliš da nešto očekujem?” “A zašto vi mislite da sam ja totalni kreten?” “Uopće ne mislim da si totalni kreten. Uopće ne mislim da si kreten.” “Hvala.” “Što misliš, zašto si ovdje, Oskare?” “Ovdje sam, doktore Fein, jer moju mamu jako uzrujava to što mi je u životu nemoguće.” “Treba li je to uzrujavati?” “Zapravo i ne. Život je nemoguć.” “Kad kažeš da ti je u životu nemoguće, na što točno misliš?” “Bez prestanka sam emotivan.” “Jesi li i sada emotivan?” “Trenutačno sam užasno emotivan.” “Koje emocije sada osjećaš?” “Sve.” “Na primjer...” “Trenutačno osjećam tugu, sreću, bijes, ljubav, grizodušje, radost, sram i malo humora, jer se dio mog mozga prisjeća nečeg urnebesno smiješnog što je Pasta jednom učinio, a o čemu ne mogu govoriti.” “Čini mi se da osjećaš užasno mnogo toga.” “Stavio je laksativ u *pain au chocolat*^ koji smo prodavali na dobrotvornoj priredbi kluba Malih Francuza.” “To doista jest smiješno.” “Osjećam sve.” “Ta tvoja emotivan-ost... utječe li na tvoj svakodnevni život?” “Pa, da vam odgovorim na pitanje, čini mi se da riječ koju ste upotrijebili uopće ne postoji. Emotivan-ost. Ali razumijem što želite reći i odgovor je da. Često plačem, obično kad sam sam. Užasno mi je teško ići u školu. Usto nikada ne mogu prespavati kod nekoga od prijatelja, jer me obuzima panika kad sam daleko od Mame. Baš mi i ne ide komunikacija s ljudima.” “Što misliš, što se zbiva?” “Previše osjećam, eto to se zbiva.” “Misliš da čovjek može previše osjećati? Ili jednostavno osjeća na pogrešan način?” “Ono što je kod mene unutra ne odgovara onome što je izvana.” “Poklapa li se to kod ikoga?” “Ne znam. Ja sam samo ja.” “Možda to i jest bit čovjekove ličnosti: razlika između

onoga što je unutra i onoga što je vani.” “Ali kod mene je to gore.” “Možda svi misle da je kod njih gore.” “Vjerojatno. Ali kod mene je zbilja gore.”

Naslonio se i odložio kemijsku na pisaći stol. “Smijem li ti postaviti pitanje osobne prirode?” “Živimo u slobodnoj zemlji.” “Jesi li primijetio kakve tanke dlačice na mošnji?” “Mošnji?” “Mošnja je ona vrećica koju imaš ispod penisa i u kojoj ti se nalaze testisi.” “Moja jaja.” “Tako je.” “Fascinantno.” “Hajde, promisli malo o tome. Ja se mogu okrenuti na drugu stranu.” “Ne moram razmišljati. Nemam dlačice na mošnji.” Nešto je napisao na list papira. “Doktore Fein?” “Ne trebaš mi se obraćati tako službeno, samo Howard.” “Rekli ste mi da vam kažem kad se osjećam nesigurno i nelagodno.” “Da.” “Sad se tako osjećam.” “Žao mi je. Znam da je pitanje vrlo osobne naravi. Pitao sam samo zato što ponekad kad doživljavamo tjelesne promjene proživljavamo i dramatične promjene u emotivnome životu. Pitao sam se je li možda dio toga što proživljavaš posljedica tjelesnih promjena.” “Nije. Stvar je samo u tome što mije tata umro najužasnijom smrću koju čovjek uopće može osmisliti.”

Franc.pecivo (*“kruh”*) s čokoladom.

Pogledao me i ja sam pogledao njega. Samome sebi obećao sam da neću prvi odvratiti pogled. Ipak, kao i uvijek, prvi sam pogledao u stranu.

“Što kažeš na malu igricu?” “To je neka zagonetka?” “Ne, zapravo nije.” “Volim zagonetke.” “I ja. Ali ovo nije takva igra.” “Smola.” “Reći ću ti neku riječ, a ti meni reci prvo što ti nakon toga padne na pamet. Možeš reći neku riječ, nečije ime ili čak izgovoriti neki zvuk. Što god ti padne na pamet. Nema ispravnih i pogrešnih odgovora. Nema pravila. Da pokušamo?” Ja sam rekao: “Pucajte.” On je rekao: “Obitelj.” Ja sam rekao: “Obitelj.” On je rekao: “Oprosti, možda ti nisam dobro objasnio. Ja kažem neku riječ, a ti mi kažeš prvo što ti padne na pamet.” Ja sam rekao: “Rekli ste ‘obitelj’ a meni je prvo na pamet pala obitelj.” On je rekao: “Ali pokušajmo ne navoditi istu riječ. Može?” “Može. Mislim, da.” “Obitelj.” “Žestoko šlatanje.” “Žestoko šlatanje?”

“To je kad muškarac prstima trlja ženino međunožje. Nije tako?” “Da, tako je. U redu. Nema pogrešnih odgovora. Što kažeš na sigurnost?” “Što s njom?” “U redu.” “Da.” “Pupak.” “Pupak?” “Pupak.” “Ne pada mi na pamet ništa osim pupka.” “Pokušaj. Pupak.” “Pupak me ne podsjeća ni na što.” “Zagrebi duboko.” “Po pupku?” “Po mozgu, Oskare.” “Ah.” “Pupak. Pupak.” “Trbušni anus?” “Dobro.” “Loše.” “Ne, mislio sam: ‘Dobro je. Dobro si rekao.’” “Dobro sam odgovorio.” “Odgovorio.” “Upitao.” “Slaviti.” “Vuf-vuf.” “Je li to lavež?” “Bilo kako bilo.” “U redu. Super.” “Da.” “Prljavo.” “Pupak.” “Neugodno.” “Užasno.” “Žuto.” “Boja pupka pripadnika žute rase.” “Da vidimo možeš li se u odgovorima držati samo jedne riječi, može?” “Za jednu igru bez pravila, ova igra ima mnogo pravila.” “Povrijeđen.” “Realističan.” “Krastavac.” “Ultrapas.” “Ultrapas?” “Krastavac?” “Dom.” “Gdje su stvari.” “Krizna.” “Tata.” “Je li tvoj tata uzrok krizne situacije ili njezino rješenje?” “I jedno i drugo.” “Sreća.” “Sreća. Uh, oprostite.” “Sreća.” “Ne znam.” “Pokušaj. Sreća.” “Nemam pojma.”

“Sreća. Kopaj.” Slegnuo sam ramenima. “Sreća, sreća.” “Doktore Fein?” “Samo Howard.” “Howarde?” “Da?” “Nesiguran sam i nelagodno mi je.”

Preostalo vrijeme od tih četrdeset pet minuta samo smo razgovarali, iako mu nisam imao što reći. Nisam htio biti kod njega. Nisam htio biti nigdje gdje nisam mogao tražiti onu bravu. Kad je već bilo gotovo vrijeme da ude Mama, dr. Fein je rekao da želi da osmislimo određeni plan prema kojem bi sljedeći tjedan mogao biti bolji od prethodnoga. Rekao je: “Kako bi bilo da mi kažeš određene stvari za koje misliš da ih možeš odraditi, stvari o kojima ćeš voditi računa. A onda ćemo sljedeći tjedan razgovarati o tome koliko si imao uspjeha.” “Pokušat ću ići u školu.” “Dobro. Izvrsno. Što još?” “Možda ću pokušati biti strpljiviji s kretenima.” “Dobro. I što još?” “Ne znam, možda ću pokušati ne upropaštavati stvari pretjeranom emotivnošću.” “Još nešto?” “Pokušat ću biti ljubazniji prema mami.” “I?” “To nije dovoljno?” “Jest. Više nego dovoljno. Dopusti sad da te upitam: kako misliš da ćeš ostvariti spomenute stvari?” “Osjećaje ću zakopati duboko u sebe.” “Kako to misliš, zakopati osjećaje?” “Koliko god osjećao, neću dopustiti da to iziđe iz mene. Budem li morao plakati, plakat ću unutra, u sebi. Budem li morao krvariti, nanijet ću si modrice. Počne li mi srce ludjeti, to neću spomenuti nikome na svijetu. Ionako ne pomaže. Samo svima otežava život.” “Ali budeš li potiskivao osjećaje duboko u sebe, to više zapravo nećeš biti *ti*, zar ne?” “I?” “Smijem li ti postaviti još jedno, posljednje pitanje?” “Što?” “Misliš li da se iz smrti tvog oca može izroditi i nešto pozitivno?” “Mislim li da se iz smrti mog oca može izroditi i nešto *pozitivno*?” “Da. Misliš da iz toga može ispasti *išta* dobro?” Prevrnuo sam stolicu, razbacao mu papire po podu i proderao se: “Ne! Naravno da ne, jebeni gade!”

To sam htio učiniti. U stvarnosti sam samo slegnuo ramenima.

Izišao sam i rekao mami da je na redu. Upitala me kako je bilo. Ja sam rekao: “OK.” Ona je rekla: “Časopisi su ti u mojoj torbi. I sok.” Rekao sam: “Hvala.” Ona se sagnula i poljubila me.

Nakon što je ušla, iz kompleta s opremom vrlo sam tiho izvadio stetoskop, spustio se na koljena i onaj dio, kako god se točno zvao, prislonio na vrata. Pumpica? Membrana? Tata bi sigurno znao. Nisam čuo mnogo, a u pojedinim trenucima nisam točno znao šute li ili samo ne čujem što govore.*rebrzo očekivati previše*

Znami?

Što ja?i radite?

Ne radi se o meni.a je Oskaru nemogućeosjećati dobro.Dok ne steknete osjećaj

Ali dok bude imao osjećaj ipak jeroblem.

Nene znam. vi?e zna?ate i sate objašnjavanja. retan?početi pokušavati?

Početi jednostavno vi

Što je smiješno? ekada netko pitao, a ja mogu pristati, li ali danas vjerovati u kratke odgovore. odsjetitiMožda pogrešna pitanja. Moždaa postoje jednostavne stvari.

Sto je jednostavno?

Koliko prstiju pokazujem?

Želim razgovarati Nije baš toliko jednostavnoće biti jednostavno.ada razmišljali

Što? ako zvuči, koji obično smatramoak i bolnica, na način sigurno okružjenje. om je sigurno okružjenje.

Što si vi dovraga umišljate?

Žao mi je. aliti. Bijesni ste. nije stvar u tome da bijes Na koga ste bijesni? ak u društvu vršnjaka. dobro je da su djeca u blizini proživljavaju isti proces.

Oskar nije druga djeca. obro? o je divna stvar. Oskar je Oskar i nitkoebi. Brine me dahvatiti da nije Ne mogu vjerovati da o tome uopće razgovaramo. azgovarati o svemu, bilo razloga za razgovor pasnost za sebe?

Brine me. indikacije djeteta psolutno nipošto hospitalizirati mojeg sina.

Dok smo se vozili kući uglavnom smo šutjeli. Uključio sam radio i pronašao postaju koja je puštala stvar "Hey Jude". Istina je, nisam htio pogoršavati situaciju. Htio sam poboljšati tužnu pjesmu. Samo što nisam znao kako.

Nakon večere uspeo sam se u svoju sobu. Izvadio sam onu kutiju iz ormara, pa iz kutije kutiju, zatim vrećicu, pa nedovršeni šal i telefon.

Četvrta poruka: 9:46. Ovdje tata. Thomas Schell. Ovdje Thomas Schell. Halo? Čujete me? Tu ste? Javite se. Molim vas! Javite se.

Pod stolom sam. Halo? Oprostite. Na licu i ustima imam vlažni ubrus. Halo! Ne. Pokušajte onaj drugi. Halo? Žao mi je. Ljudi su već poludjeli. Oko nas kruži helikopter, i. Čini mi se da ćemo izići na krov. Kažu da će se organizirati. Nekakva evakuacija - ne znam, pokušajte s ovim - kažu da će nas odande pokušati nekako evakuirati, što bi bilo logično ako. Se helikopteri mogu dovoljno približiti. To bi imalo smisla. Molim vas, javite se. Ne znam. Da, taj. Jeste li tu? Pokušajte s tim.

Zašto nije rekao zbogom?

Nanio sam si modricu.

Zašto nije rekao "Volim te"?

Srijeda je bila dosadna.

Četvrtak je bio dosadan.

I petak je bio dosadan, osim što je bio petak, a to je značilo da je već skoro subota, a to je značilo da sam već toliko bliže onoj bravi, a to je bila sreća.

ZAŠTO NISAM ONDJE GDJE SI TI

12. 4. 78.

Mojem djetetvi: ovo ti pišem s mjesta na kojem je nekoć stajala suša oca tvoje majke, suše više nema, nema sagova koji su prekrivali pod, nema prozora na zidovima kojih nema, sve je zamijenilo nešto drugo. Ovo je sada knjižnica, tvoj bi se djed tome radovao, kao da su sve njegove zakopane knjige bile sjeme, iz svake od njih izniknu- o je po stotinu knjiga. Sjedim na završetku dugačkog stola okružen enciklopedijama, tu i tamo neku od njih uzmem s police, pa čitam tuđem životu, o životima kraljeva, glmica, ubojica, atentatora, sudaca, antropologa, teniskih prvaka, poslovnih tajkuna, političara, samo zato što nisi primio pisma od mene, nemoj misliti da ih nisam pisao. Svaki dan napišem ti jedno pismo. Ponekad mi se čini da bih je, samo kad bih ti mogao reći što mi se te noći dogodilo, mogao ostaviti daleko za sobom, možda bih ti mogao doći kući, no ta noć nema ni početak ni završetak, počela je prije mog rođenja i još uvijek traje. Pišem u Dresdenu, a tvoja majka piše u gostinskoj sobi Ničega, ili tako barem pretpostavljam, nadam se da piše, ruka me ponekad počinje peći i uvjeren sam da u istom trenutku pišemo istu riječ. Anna mi je dala pisaći stroj na kojem je tvoja majka pisala svoju životnu priču. Dala mi ga je samo nekoliko tjedana prije bombardiranja, ja sam joj zahvalio, ona je rekla: “Zašto mi zahvaljuješ? To je dar namijenjen meni.” “Tebi?” “Nikad mi ne pišeš.” “Ali s tobom sam.” “I?” “Piše se ljudima s kojima ne možeš biti.” “Nikad ne radiš skulpture s mojim likom, ali mi barem možeš pisati.” To je tragedija ljubavi, ništa ne možeš voljeti vile oW onoga stq^t^ nedostaje. Rekao sam joj: “Nikad mi ne pišeš.” Ona je rekla: “Nisi mi dao pisaći stroj.” Počeo sam osmišljavati domove u kojima ćemo živjeti, tipkao bih cijelu noć i davao joj pisma sutradan ujutro. Zamislio sam na desetke kuća, neke su od njih bile magične (toranj sa zaustavljenim satom u gradu u kojem vrijeme stoji), neke posve prozaične (buržuasko imanje u zemlji s ružičnjacima i paunovima), svaka od njih doimala se mogućom i savršenom» jiiitam se je li ih tvoja majka ikada vidjela. “Draga Anna, Živjet ćemo u domu izgrađenom na vrhu najviših ljestava na svijetu.” “Draga Anna, Živjet ćemo u špilji na nekom obronku u Turskoj.” “Draga Anna, Živjet ćemo u kući bez zidova, pa će nam dom biti gdje god se nalazili.” Nisam pokušavao osmisliti sve bolje i bolje domove, nego joj pokazati da kuće nisu važne, da možemo živjeti u bilo kojoj kući, bilo kojem gradu, bilo kojoj zemlji, bilo kojem stoljeću, i biti sretni, kao da jednostavno živimo u svijetu. One noći prije nego što sam ostao bez svega, napisao sam našu posljednju buduću kuću: “Draga Anna, živjet ćemo u nizu kuća, koje će se uspinjati alpama, i nikada nećemo dvaput spavati u istoj kući. Svakog jutra nakon doručka na sanjkama ćemo se spustiti do sljedećeg doma. A kad otvorimo ulazna vrata, prethodna će se kuća uništiti i iznova obnoviti kao naš novi dom. Kad dođemo do najniže kuće, žičarom ćemo doći do vrha i početi ispočetka.” Sutradan sam joj ga otišao

uručiti^ na putu do tvoje majčine kuće, začuo sam neki zvuk iz one suše, odakle ti sada ovo pišem, pretpostavio sam da je unutra Simon Goldberg. Znao sam da ga Annin otac skriva, čuo sam ga neki put noću kad smo se Anna i ja iskradali u polje, oni su uvijek nešto šaputali, ja sam vidio njegovu ugljenom umrljanu košulju na njihovu konopcu za rublje. Nisam htio privući pozornost, pa sam tiho izvukao jednu knjigu iz zida. Annin otac, tvoj djed, sjedio je u svojem naslonjaču lica zakri-venog dlanovima, bio je moj junak. Kad se sjetim tog trenutka, nikad ga ne vidim s rukama na licu, samome sebi ne dopuštam da ga tako vidim, vidim knjigu u svojim rukama, bilo je to ilustrirano izdanje Ovidijeve Metamorfoze. Često sam tražio to izdanje u SAD-u, kao da bih tu knjigu, u slučaju da je pronađem, mogao vratiti u zid suše, potisnuti sliku svog junaka koji zdvojno prekriva lice rukama, zaustaviti svoj život i povijest u tom trenutku, raspitao sam se u svim njujorškim knjižarama, ali nikada je nisam uspio pronaći, svjetlost je prodrila u prostoriju kroz rupu u zidu, tvoj je djed podignuo glavu.rišao polici i tako smo se pogledali kroz izvučenu Metamorfozu. Upitao sam ga je li se što dogodilo, nije rekao ništa, vidio sam tek uski pojas njegova licaj hrbat knjige njegova lica, gledali smo se sve dok se nije počelo činiti da će se sve odjednom rasprsnuti i zapaliti, bila je to tišina mog života. Annu sam zatekao u njezinoj sobi, “Zdravo.” “Zdravo.” “Upravo sam ti vidio oca.” “U suši?” “Izgleda mi uzrujano.” “Više ne želi sudjelovati u svemu tome.” Ja sam joj rekao: “Sve će ubrzo završiti.” “Kako znaš?” “Svi tako kažu.” “Svi su uvijek u krivu.” “Završit će i sve će opet biti kao prije.” Ona je rekla: “Ne budi djetinjast.” “Ne okreći se od mene.” Nije me htjela pogledati. Upitao sam: “Što se dogodilo?” Još nikada nisam vidio da plače. Rekao sam: “Ne plači.” Ona je rekla: “Ne diraj me.” Ja sam upitao: “Što ti je?” Ona je rekla: “Molim te, zašuti!” U tišini smo sjeli na njezin krevet. Tišina nas je pritiskala poput neke šake. Ja sam rekao: “Što god bilo...” Ona je rekla: “Trudna sam.” Ne mogu napisati što smo jedno drugome rekli nakon toga. Prije nego što sam otišao, rekla je: “Molim te budi pre sretan.” Rekao sam da jesam, dakako da jesam, poljubio sam je, poljubio joj trbuh, otada je više nisam vidio. Te večeri u 9:30 oglasile su se sirene koje su najavile zračni napad, svi su po^šli u skloništa, no nitko se nije žurio, bili smo navici na uzbune, pretpostavljali smo da su lažne, zašto bi itko htio bombardirati Dresden? Obitelji su u našoj ulici gasile svjetla i poslušno ulazile u sklonište, ja sam čekao na stubama, mislio sam na Annu. Sve je bilo tiho i mirno, a ja u tami nisam vidio ni vlastite ruke. Nad glavama nam je letjelo stotinu aviona, bile su to velike, teške letjelice, koje su se probijale kroz noć kao što bi se stotinu kitova probijalo kroz vodu, izbacivali su grozdove crvenih signalnih raketa da obasjaju crnilo radi onoga što će uslijediti, što god to bilo, bio sam sam na ulici, crvena svjetla padala su posvuda oko mene, na tisuće njih, znao sam da će se dogoditi nešto nezamislivo, mislio sam na Aniu^ bio sam presretan. Trčao sam dolje grabeći po četiri stube, vidjeli su izraz na mojem licu, prije nego što sam dospio išta reći - što bih uopće bio rekao? - začuli smo stravičnu buku, ubrzane eksplozije koje se približavaju, kao da prema nama trči

publika koja aplaudira, a onda su se našli iznad naS, nas je sve odbacilo u kutove, naš se podrum ispunio plamenom i dimom, slijedile su nove snažne eksplozije, zidovi se dizali s poda i odvajali tek toliko da unutra prodre svjetlost prije nego što će se uz tresak ponovno spustiti na tlo, narančaste i plavičaste eksplozije, ljubičaste i bijele, kasnije sam pročitao daje prvo bombardiranje trajalo manje od pola sata, no nama se činilo da su to bili dani i tjedni, kao da je došao smak svijeta, bombardiranje je prestalo jednako prozično kao što je bilo i započela, “Je li ti dobro?” “Je li ti dobro?” “Je li ti dobro?” Istrčali smo iz podruma, koji je u međuvremenu preplavio žučka- stosivi dim, nismo prepoznavali ništa, ja sam samo pola sata ranije stajao pred ulazom u zgradu, samo plamen sa svih strana, od naše kuće ostao je tek komadić facade koji se tvrdokorno držao za ulazna vrata, neki je konj u plamenu galopom projurio kraj nas, bilo je vozila u plamenu i zaprežnih kola s izbjeglicama u plamenu, ljudi su vrištali, rekao sam roditeljima da moram pronaći Annu, majka mi je rekla da ostanem s njima, ja sam rekao da ću se s njima ponovno vidjeti pred ulazom u našu kuću, otac me preklinjao da ostanem^ ja sam uhvatio kvaku, a ona mi je skinula kožu s ruke, ugledao sam mišiče vlastitog dlana, crvene i ustreptale, zašto sam je uhvatio drugom rukom? Otac je počeo vikati na mene, bilo je to prvi put u životu da viče na mene, ne mogu napisati što je vikao, rekao sam im da ćemo se vidjeti kod naših vrata, on me raspalio posred lica, bilo je to prvi put u životu da me udario, tada sam posljednji put vidio roditelje. Dok sam išao prema Anninoj kući, počeo je drugi zračni napad, bacio sam se u najbliži podrum, pogođeni podrum, prepun ružičastog dima i zlatnog plamena, pa sam pobjegao u susjedni podrum, zapalio se, trčao sam od podruma do podruma, a svaki prethodni podrum urušavao se u plamenu, majmuni u plamenu kreštalili su s drveća, ptice zapaljenih krila pjevale su s telefonskih žica kojima su se prenosili očajnički pozivi, pronašao sam novo sklonište, bilo je prepuno, smeđi dim natiskivao nas je sa stropa poput dlana, postajalo je sve teže disati, pluća su mi pokušavala uvući prostor kroz usta, bljesnula je srebrna eksplozija, svi smo pokušali istovremeno izići iz podruma, gazili po mrtvima i onima na samrti, prekoračio sam nekog starca, prelazio sam preko djece, svi su gubili sve, bombe su bile poput vodopada, trčao sam ulicama, od podruma do podruma, gledao stravične prizore: ruke i vratove, vidio sam ženu kojoj su gorjele plava kosa i zelena haljina, trčala je s nijemim djetetom u naručju, vidio sam ljude koji su se bili rastopili, tako da su od njih ostale tek lokve guste tekućine, na pojedinim mjestima duboke i do metra, vidio sam tijela koja su pucketala poput aviona, nasmijana, te ostatke masa ljudi koji su plamenoj oluji pokušali umaći tako što su se na glavce bacali u jezerca, dijelovi tijela koji su im bili pod vodom ostali su netaknuti, dok su oni koji su stršali iznad vode bili pougljenjeni do neprepoznatljivosti, bombe su i dalje padale, ljubičaste, narančaste i bijele, ja sam i dalje trčao, ruke su mi i dalje krvarile, kroza zvukove urušavanja zdanja čuo sam grmljavinu tišine onog djeteta. Prošao sam kraj zoološkog vrta, kavezi su bili nasilu otvoreni, sve je bilo posvuda, omamljene životinje vrištale su od

bola i pomutnje, jedan od čuvara dozivao je pomoć, bio je to snažan muškarac, zatvorenih spaljenih očiju, šćepao me za nadlakticu i upitao znam li pucati, rekao sam mu da moram doći do određene osobe, on mi je dodao svoju pušku i rekao: “Moraš pronaći mesojede”, ja sam mu rekao da nisam osobito dobar strijelac, rekao sam da ne znam razlikovati mesojede od ostalih životinja, on je rekao: “Ubij sve”, ne znam koliko sam životinja ubio, ubio sam slona, bio je odbačen dvadeset metara od svog kaveza, naslonio sam pušku na njegov zatiljak i upitao se, dok sam povlačio otkopac. Je li nužno ubiti tu životinju? Ubio sam čovjekolikog majmuna koji je sjedio na ostatku nekog srušenog stabla, čupao kosu dok je upijao razmjere razaranja, ubio sam dva lava, stajali su jedan uz drugoga okrenuti prema zapadu, jesu li bili u srodstvu, jesu li bili prijatelji, ljubavni par, mogu li lavovi voljeti? Ubio sam medvjedića koji se penjao na divovskog mrtvog medvjeda, je li se penjao na roditelja? Ubio sam devu, upotrijebivši dvanaest metaka, pretpostavljao sam da nije mesojed, ali ubijao sam sve, sve je trebalo ubiti, jedan je nosorog glavom udario o neki kamen, bez prestanka, kao da si želi skratiti muke, ili kako da želi patiti, zapucao sam, a on je i dalje udario glavom, ponovno sam zapucao, počeo je još snažnije udarati, prišao sam mu i prislonio mu cijev među oči, ubio sam ga, ubio sam jednu zebriu, ubio sam žirafu, zbog mene je voda u bazenu morskoga lava postala crvena, prišao mi je jedan majmun, bio je to onaj majmun kojeg sam nešto ranije ubio, mislio sam da sam ga ubio, prišao mi je polagano, rukama pokrivaio uši, što je htio od mene, povikao sam: “Što želiš od mene?” Ponovno sam ga ustrijelio, u mjesto gdje mu se, kako sam mislio, nalazilo srce, pogledao me, bio sam siguran da sam mu u očima ugledao određeni oblik shvaćanja, ali nisam vidio i oprost, pokušao sam ubiti lešinare, ali nisam tako dobro ciljao, kasnije sam ih vidio kako se goste ljudskim ostacima i za sve sam okrivio sebe. Drugo je bombardiranje prestalo jednako iznenada i potpuno kao što je i počelo, nagorjele kose, crnih ruku i crnih prstiju, hodao sam, omamljen, došao do podnožja mosta Loschvitz, uronio sam crne ruke u crnu vodu i ugledao vlastiti odraz, užasnua sam se vlastitog lica, kose umrljane sasušenom krvlju, izranjavanih usana koje krvare, crvenih dlanova koji pulsiraju, a koji, čak i dok ovo pišem, trideset pet godina kasnije, ne izgledaju kao da bi se trebali nalaziti na završetku mojih ruku. I dalje gubim ravnotežu, sjećam se te jedne jedine misli koja mi je bila u glavi: *Nastavi razmišljati*. Dok mislim, još sam živ, ali u jednom sam trenutku prestao razmišljati, nakon toga sjećam se da mi je bilo užasno hladno, uvidio sam da ležim na tlu, bol je bio potpun, davao mi do znanja da nisam umro, počeo sam micati noge i ruke, te moje pokrete zacijelo je primijetio jedan od vojnika koje su bili angažirali širom grada, a koji su tražili preživjele, kasnije sam doznao da je ispod mosta pronađeno više od 220 tijela i da su 4 oživjela, među njima sam bio i ja. Prebacili su nas na kamione i odvezli iz Dresde- na, virio sam ispod cerade koja je prekrivala tovarni prostor, zgrade su gorjele, drveće je gorjelo, asfalt, vidio sam i čuo ljude koji ne mogu izići, osjećao im miris, stajali su na rastopljenim, plamenom zahvaćenim ulicama

poput živućih baklji, vrištali i tražili pomoć koju nije bilo moguće pružiti, sami je zrak gorio, kamion je više puta morao skrenuti s uobičajenog puta da izbjegne kaos, avioni su se ponovno obrušili na nas, ponovno paljba strojnica, nove bombe, žute, crvene, zelene, plave, smeđe, ponovno sam izgubio svijest, kad sam se probudio nalazio sam se u bijeloj bolničkoj postelji, nisam mogao pomaknuti ni ruke ni noge, pitao sam se jesam li ostao bez udova, ali nisam uspijevaao smoći dovoljno energije da sam pogledam, prošli su sati, ili dani, kad sam napokon spustio pogled, vidio sam da sam vezan za krevet, jedna je bolničarka stajala kraj mene, ja sam upitao: “Zašto ste mi to učinili?” Rekla mi je da sam si pokušao nauditi, zamolio sam da me oslobodi, rekla je da ne može, rekla je da bih si naudivo, preklinjao sam je da me oslobodi, govorio da si neću nauditi, zaklinjao se, ona se ispričavala i dodirivala me, liječnici su me operirali, davali mi injekcije i omatali mi tijelo zavojima, ali život mi je spasio njezin dodir. Tijekom dana i tjedana nakon što su me otpustili, tražio sam roditelje i Annu i tebe. Svi su tražili sve u ostacima svih zgrada, ali sve su potrage bile uzaludne, pronašao sam našu staru kuću, vrata su i dalje ustrajno stajala, očuvalo se nešto od naših stvari, očuvao se pisaći stroj, nosio sam ga u naručju kao da je riječ o malome djetetu, prije nego što su me evakuirali na vratima sam napisao da sam živ, kao i adresu prognaničkog logora u Oschat- zu, čekao sam pismo, ali pismo nije došlo. Budući da je posvud bilo toliko tijela i budući da su tolika tijela bila posve uništena nikada nije objavljen popis poginulih, tisuće ljudi prepuštene su patnji nade. Kad sam mislio da umirem, u podnožju mosta Loschwitz, u glavi sam imao tek jednu misao; *Nastavi razmišljati*. Misli će me držati na životu. Ali sada sam živ, i misli me ubijaju. Samo razmišljam i razmišljam i razmišljam. Nikako da prestanem razmišljati o toj noći, o grozdovima crvenih raketa, nebu koje je bilo nalik na crnu vodu, i kako sam samo nekoliko sati prije nego što sam sve izgubio, imao sve. Tvoja mi je teta rekla da je trudna, ja sam bio presretan, trebao sam znati da tom osjećaju ne smijem vjerovati, stotinu godina radosti može se izbrisati u samo jednoj sekundi, ljubio sam joj trbuh, iako još nije bilo ničega što bi trebalo ljubiti, rekao sam joj: “Volim naše dijete.” Na te se riječi nasmijala, nisam čuo da se tako smije još od onog dana kad smo se slučajno sreli na pola puta između svojih kuća, rekla je: “Zaljubljen si u predodžbu.” Ja sam joj rekao: “Zaljubljen sam u predodžbu o nama.” To je bila bit svega, imali smo zajedničku zamisao. Upitala je: “Bojiš li se?” “Čega?” Rekla je: “Život je strašniji od smrti.” Iz džepa sam izvadio naš budući dom i dao joj ga, poljubio je, poljubio joj trbuh, tada sam je vidio posljednji put. Bio sam na završetku puta kad sam začuo njezina oca. Izišao je iz one suše. “Zamalo sam zaboravio!” doviknuo mi je. “Ovdje te čeka pismo. Došlo je jučer. Zamalo sam zaboravio.” Otrčao je u kuću i vratio se s omotnicom. “Zamalo sam zaboravio”, rekao je, oči su mu bile krvave, zglobovi šake bijeli, kasnije sam doznao da je preživio bombardiranje i onda se ubio. Je li ti majka to rekla? Zna li ona uopće za to? Dao mi je pismo. Poslao gaje Simon Goldberg. Poslao ga je iz tranzitnog logora Westerbork u Nizozemskoj, onamo su slali

Židove s našeg područja, odande su išli ili na rad ili u smrt. “Dragi Thomase Schell, bilo je pravo zadovoljstvo upoznati te, koliko god susret bio kratak. Zbog razloga koje ne treba objašnjavati, na mene si ostavio snažan dojam. Svim se srcem nadam da će se naši putovi, koliko god bili dugi i zavojiti, ponovno sastati. Do tada, želim ti sve najbolje u ovim teškim vremenima. S velikim poštovanjem,

Simon Goldberg.” Vratio sam pismo u omotnicu a omotnicu sam stavio u džep, gdje je ranije bila ona buduća kuća, duo sam ^as tvog djeda dok sam se udaljavao, i dalje je bio na vratima^ “Zamalo sam zaboravio”. Kad me tvoja majka zatekla u onoj pekarnici na Broadwayu, htio sam joj ispričati sve, možda smo da sam uspio, mogli živjeti drukčije, možda bih sada bio s tobom, a ne ovdje. Da sam rekao: “Izgubio sam dijete”, da sam rekao: “Toliko se bojim izgubiti nešto što volim da o(foijam voljeti bilo što”, možda bi zahvaljujući tome nemoguće postalo mogućim. Možda, ali to nisam mogao previše toga bilo je zakopano preduboko u meni. I sad sam ovde, umjesto ondje. Sjedim u ovoj knjižnici, na tisuće kilometara od svog života, pišem još jedno pismo za koje znam da ša neću moći poslati koliko se god trudio i koliko god to želio. Kako je onaj dječak koji je vodio ljubav iza te suše postao ovim muškarcem koji piše ovo pismo za ovim stolom?

Volie te, tvoj otac

ŠESTA GRADSKA OPĆINA

“Jednom davno grad New York imao je i Šestu gradsku općinu.” “Što je gradska općina?” “To ja nazivam prekidanjem.” “Znam, ali priča mi neće imati smisla ne budem li znao što je gradska općina.” “To je nešto kao kvart. Ili više kvartova zajedno.” “Ako je nekada postojala Šesta općina, koje su onda ostale općine?” “Manhattan, očito, Brooklyn, Queens, Staten Island i Bronx.” “Jesam li kada bio u nekoj od tih drugih općina?” “Evo njega opet.” “Samo me zanima..” “Jednom smo bili u zoološkom vrtu u Bronxu, prije nekoliko godina. Sjećaš se?” “Ne.” “I bili smo u Brooklynu, razgledali smo ruže u botaničkome vrtu.” “Jesam li bio u Queensu?” “Čini mi se da nisi.” “Jesam li bio na Staten Islandu?” “Nisi.” “Je li doista postojala Šesta gradska općina?” “To ti pokušavam ispričati.” “Više te neću prekidati. Obećavam.”

“Pa, o njoj nećeš pročitati ništa u knjigama iz povijesti, jer ništa - osim određenih indicija u Central Parku - ne dokazuje da je postojala. Zbog toga je njezino postojanje vrlo lako odbaciti. Ali iako će većina ljudi reći da nema vremena ili razloga vjerovati u Šestu gradsku općinu, te da *ne* vjeruje u Šestu gradsku općinu, i dalje će se služiti riječju ‘vjerovati’.

Šesta općina bila je također otok, odvojen od Manhattana uskom vodenom površinom čiji je najuži prijelaz igrom slučaja odgovarao duljini svjetskog rekorda u skoku udalj, tako da je točno jedna osoba na svijetu mogla prijeći s Manhattana u Šestu općinu, a da se ne smoči. U vrijeme tradicionalnog godišnjeg skoka priređivala se velika proslava. Peciva su se između dvaju otoka nizala na posebnim špagetima, indijskim *samosama* gađali su se francuski kruhovi, a grčka salata bacala se kao da se radi o konfetima. Njujorška djeca hvatala su krijesnice u staklenke, koje su zatim puštali u vodu između gradskih općina. Kod krijesnica je malo-pomalo dolazilo do asfiksije...” “Asfiksije?” “Gušenja.” “Zašto im nisu jednostavno probušili rupice na poklopcu?” “Krijesnice su tijekom posljednjih nekoliko minuta života treperile sve brže. Kad bi dobro pogodili trenutak, rijeka je u trenutku skakačeva prelaska svjetlucala.” “*Guba.*”

“Kad bi napokon došao taj trenutak, skakač bi se počeo približavati iz smjera East Rivera. Pretrčao bi cijelu širinu Manhattana, dok su ga Njujorčani bodrili s objiju strana ulice, s prozora stanova i ureda, kao i s grana stabala. Druga avenija, Treća avenija, Lexington, Park, Madison, Peta avenija, Columbus, Amsterdam, Broadway, Sedma, Osma, Deveta, Deseta... A kad bi skočio, Njujorčani bi mu klicali i s obale Manhattana i s obale Šeste općine, kličući skakaču, ali i jedni drugima. Tih nekoliko trenutaka dok je skakač bio u zraku, svi Njujorčani imali su osjećaj da mogu letjeti.

Ili je možda bolje reći ‘lebdjeti’. Jer skok zapravo nije toliko nadahnjivao time što je skakač iz jedne gradske općine preskočio u drugu, nego time kako je toliko dugo ostajao između dviju općina.” “To je istina.”

“Jedne godine - bilo je to davno, davno - vršak skakačeva nožnog palca ovlaš je dodirnuo površinu rijeke i izazvao maleno nabiranje valova. Ljudi su bez daha gledali kako se to nabiranje od Šeste općine širi prema Manhattanu, tako da su se staklenke s krijesnicama stale sudarati i zveckati poput zvončića na vjetru.

‘Bit će da se nisi dobro odrazio!’ doviknuo mu je jedan man- hattanski vijećnik preko površine vode.

Skakač je odmahnuo glavom. Bio je više smeten nego postiđen.

‘Imao si vjetar u prsa’, rekao je jedan vijećnik Šeste općine, pa mu dodao ručnik da obriše stopalo.

Skakač je samo odmahnuo glavom.

‘Možda je preobilno ručao’, rekao je jedan gledatelj drugome.

‘Ili možda više nije u naponu snage’, rekao je drugi, koji je bio doveo djecu da gledaju skok.

‘Uvjeren sam da nije skakao svim srcem’, rekao je neki drugi gledatelj. ‘Jednostavno ne možete očekivati da skoči tako daleko bez pravih emocija.’

‘Ne’, rekao je skakač na sva ta nagađanja. ‘Ništa od toga nije točno. Skočio sam posve dobro.’

‘Spoznaja...’ ‘Spoznaja?’ ‘Otkriće.’ ‘Oh, da.’ Spoznaja se širila među gledateljima poput onih valova koje je pokrenuo skakačev palac, a kad ju je gradonačelnik New Yorka i izgovorio, svi su uzdahnuli, slažući se: ‘Šesta se općina pomiče.’ “*Pomiče!*”

“Milimetar po milimetar. Šesta općina udaljavala se od New Yorka. Jedne se godine skakaču smočilo cijelo stopalo, a nakon više godina i noga iznad gležnja, a nakon mnogo, mnogo godina - toliko godina da se nitko više nije sjećao kako događaj slaviti bez tjeskobe - skakač je morao ispružiti ruke i uhvatiti se za Šestu općinu posve ispružen, a nakon toga više je nikako nije mogao uhvatiti. Osam mostova između Manhattana i Šeste gradske općine cijelo se vrijeme rastezalo i napinjalo, da bi se na koncu urušili i jedan po jedan pali u vodu. Tuneli su bili razvučeni toliko da su bili preuski za bilo što.

Telefonski i električni vodovi tako su popucali, pa su se stanovnici Šeste općine morali vratiti zastarjelim tehnologijama, od kojih je većina nalikovala dječjim igračkama: povećalima su podgrijavali gotova jela, od važnih dokumenata radili su papirnate avione i bacali ih iz jedne poslovne zgrade u drugu. One krijesnice u staklenkama, koje su nekoć služile tek kao ukras tijekom proslava skoka, sada su se nalazile u svim sobama svih domova, zamjenjujući umjetnu rasvjetu.

Isti oni inženjeri koji su se bavili kosim tornjem u Pisi... koja je gdje?” “*U Italiji!*” “Tako je. Dovedi su ih ovamo da procijene situaciju.

‘Želi otići’, rekli su.

‘I što kažete na to?’ upitao je njujorški gradonačelnik.

Na što su oni odgovorili: ‘Tu se nema što reći.’

Dakako da su pokušali spasiti stvar. Iako 'spasiti' možda i nije prava riječ, budući da se činilo da želi ići. Možda bi trebalo reći 'zadržati'. Za obale otoka učvršćeni su lanci, no karike su ubrzo puknule. Oko granica Šeste gradske općine postavljeni su betonski stupovi, no ni oni nisu uspjeli zadržati otok. Kao ni orma s remenjem, magneti, čak ni molitve.

Mladi prijatelji, čiji su se primitivni telefoni, načinjeni od konopca i limenki protezali s otoka na otok, morali su razvlačiti sve više niti, kao da puštaju zmajeve da lete sve više i više.

'Više te gotovo uopće ne čujemo', rekla je neka djevojka u svojoj sobi na Manhattanu dok je, žmirkajući, gledala kroz tatin dalekozor i pokušavala pronaći prijateljev prozor.

'Vikat ću budem li morao', rekao je njezin prijatelj iz svoje sobe u Šestoj gradskoj općini, dok je teleskop dobiven povodom prošlog rodendana usmjeravao prema njezinu stanu.

Nit među njima bila je već neopisivo dugačka, čak toliko da su je morali produljiti brojnim drugim, povezanim nitima: niti njegova jo-joa, uzicom njezine lutke koja govori, vrpcom koja je vezivala dnevnik njegova oca, navoštenom niti koja je držala biserje oko vrata njezine bake i onemogućavalo mu da se nade na podu, te niti koja je pokrivač iz djetinjstva njegova praujaka odvajala od hrpe starih krpa. U svemu što su razmjenjivali nalazili su se i jo-jo, lutka, dnevnik, ogrlica i pokrivač. Jedno drugome željeli su reći sve više, ali je niti bilo sve manje.

Mladić je zamolio djevojku da u svoju limenku kaže: 'Volim te', ne nudeći joj dodatna objašnjenja.

A ona nije tražila objašnjenja, niti je rekla 'To je glupo' ni 'Premladi smo za ljubav', a nije rekla čak ni da 'Volim te' govori zbog toga što je on to tražio. Umjesto svega toga, rekla je: 'Volim te'. Te su riječi putovale preko jo-joa, lutke, dnevnika, ogrlice, pokrivača, konopca za rublje, rođendanskog poklona, harfe, vrećice za čaj, teniskog reketa, poruba suknje koju joj je on jednog dana trebao svući s tijela." *'Fuj!'* "Dječak je pokrio limenku poklopcem, odvojio je od niti, pa je njezinu ljubav spremio na jednu policu u svome ormaru. Dakako da je nikada neće moći otvoriti, jer bi inače ostao bez njezina sadržaja. Bilo mu je dovoljno jednostavno znati da je ondje.

Neki, poput obitelji tog mladića, nisu željeli napustiti Šestu gradsku općinu. Neki su govorili: 'Zašto bismo trebali ići? Kreće se sav ostali svijet, a ne mi. Naša je općina čvrsto na mjestu. Neka oni napuste Manhattan.' Kako nekome tko tako govori možete dokazati da je u krivu? I tko bi to uopće htio?" "Ja ne bih." "Ni ja. No, za većinu stanovnika Šeste općine uopće nije dolazilo u obzir da odbiju prihvatiti očito, jednako kao što u tome nije bilo ni temeljne prikrivene tvrdoglavosti, načela ili odvažnosti. Jednostavno nisu željeli otići. Svima se sviđalo kako žive i nisu željeli ništa mijenjati. Stoga su nastavili plutati dalje, milimetar po milimetar.

I tako dolazimo do Central Parka. Central Park nekada nije bio gdje je danas.” “Misliš u priči, zar ne?”

Nekada je bio točno usred Šeste gradske općine. Bila je to najveća atrakcija te općine, njezino srce i duša. No čim je postalo jasno da se Šesta općina nepovratno udaljava, da je nije moguće ni spasiti ni zadržati, referendumom u gradu New Yorku odlučeno je da će se spasiti park.” “Referendumom?” “Glasanjem.” “I?” “Odluka je bila jednoglasna. Čak su i najtvrdokorniji Šestooćinci znali što se mora učiniti.

Kroz najistočniji dio parka provučene su divovske kuke i stanovnici New Yorka odvucli su park, kao da se radilo o sagu na podu, iz Šeste općine na Manhattan.

Djeci su dopustili da leže u parku dok ga premještaju. To se smatralo ustupkom, iako nikome nije jasno zašto je uopće nekakav ustupak nužan, kao ni zašto je takav ustupak nužno pružiti djeci. Te je večeri nebo nad New Yorkom obasjao najveći vatromet u povijesti, a Filharmonijski orkestar svojski se nasvirao.

Djeca New Yorka ležala su na leđima, jedna do drugih, ispunivši tako i posljednji kvadratni centimetar parka, kao daje i bio zamišljen ređen radi njih i tog trenutka. Vatromet se rasprskavao, svjetla se raspadala u mraku neposredno prije nego što će se spustiti do tla, a djecu su vukli, milimetar po milimetar i sekundu po sekundu, na Manhattan i u zrelost odrasle dobi. U trenutku kad se park našao na sadašnjem mjestu, baš su sva djeca već bila zaspala, a park je bio mozaik njihovih snova. Neka su vikala, neka se smiješila bez svijesti, neka bila posve nepomična.”

“Tata?” “Da?” “Znam da zapravo nije postojala Šesta općina. Mislim, onako, objektivno.” “Jesi li optimist ih pesimist?” “Ne sjećam se više. Što sam?” “Znaš što znače te riječi?” “Zapravo ne.” “Optimist je pozitivan i pun nade. Pesimist je negativan i ciničan.” “Onda sam optimist.” “No, da, to je dobro, jer nema neoborivih dokaza. Nema ničega što bi moglo uvjeriti nekoga tko ne želi da ga uvjere.

Ali postoji mnoštvo tragova i indicija koje onome tko želi vjerovati nude određeno uporište.” “Na primjer?” “Na primjer onaj neobični fosil u Central Parku. Na primjer nepoklapanje pH velikog jezera u parku. Na primjer položaj određenih bazena u zoološkome vrtu, čije lokacije odgovaraju razmještaju rupa ostalih nakon divovskih kuka kojima se park vukao iz općine u općinu.” “Teorije.”

“Postoji i jedno stablo - samo dvadeset četiri koraka točno istočno od ulaza na vrtuljak - u čije su deblo urezana dva imena. Ta se imena ne pojavljuju ni u telefonskim imenicima, ni na popisima stanovništva. Nema ih ni u bolničkoj, poreznoj, ni glasačkoj dokumentaciji. Nema apsolutno nikakvih dokaza o njihovu postojanju, osim toga što piše na stablu. Evo i činjenice koja će te možda fascinirati: čak je pet posto imena urezanih u stabla u Central Parku nepoznatog porijekla.” “To je doista fascinantno.”

“Budući da je kompletna dokumentacija Šeste općine otplutala sa Šestom općinom, nikada nećemo moći dokazati da su ta imena pripadala građanima Šeste općine, te da su urezana kad je Central Park još bio ondje, a ne na Manhattanu. Neki smatraju da je riječ o izmišljenim imenima i, da još prodube sumnju, da su i izrazi Ijubavi bili izmišljeni. Drugi imaju drukčije stavove.” “Što ti misliš?”

“Pa, svakome, čak i najpesimističnijim pesimistima, teško je provesti više od nekoliko minuta u Central Parku, a da pritom ne stekne dojam da proživljava još neko vrijeme osim sadašnjega, nije ako?” “Pa, valjda...” “Možda nam samo nedostaju stvari koje smo izgubili ili se nadamo onome što želimo da se dogodi. Ili je to možda ostatak snova iz one noći kad je park premješten. Možda nam nedostaje ono što su izgubila ona djeca i možda se nadamo onome čemu su se oni nadali.”

“A što je sa Šestom općinom?” “Kako to misliš?” “Što je s njom na koncu bilo?” “Pa, usred nje nalazi se divovska rupa, na mjestu na kojem se nekada nalazio Central Park. Dok se kreće planetom, taj je otok poput svojevrsnog okvira i prikazuje ono što je pod njim.” “Gdje je sada?” “Na Antarktici.” “Doista?”

“Pločnike prekriva led, obojeno staklo gradske knjižnice već gotovo pucketa pod teretom snijega. U zamrznutim parkovima raznih četvrti nalaze se zamrznute fontane, a zamrznuta djeca zamrznuta su u najvišem položaju na ljuljačkama - zamrznuti konopci drže ih tako u letu. Livrirani konji...” “Što je to?” “Dresirani i uređeni konji koji vuku kočije u parku.” “To je nečovječno postupanje prema životinjama.” “Zamrznuti su u kasu. Prodavači na buvljaku zamrznuti su usred cjenkanja. Sredovječne žene zamrznute usred života. Batići zamrznutih sudaca zamrznuti između krivnje i nedužnosti. Na tlu su kristali zamrznutog prvog daha novorođenčadi, kao i posljednjeg daha umrlih. Na jednoj zamrznutoj polici, u ormaru koji se ne može otvoriti koliko se zamrznuo, nalazi se limenka u kojoj je glas.” “Tata?” “Da?” “Sad te ne prekidam, ali jesi li završio?” “Svršetak.” “To je bila zbilja čudesna priča.” “Drago mi je da tako misliš.” “*Fantastična!*”

“Tata?” “Da?” “Upravo mi je nešto palo na pamet. Misliš li da su neke od onih stvari koje sam iskopao u Central Parku zapravo potekle iz Šeste općine?” Slegnuo je ramenima, a to me oduševilo.

“Tat...!?” “Reci, stari moj.” “Ništa.”

MOJI OSJEĆAJI

Kad se to dogodilo bila sam u gostinskoj sobi. Gledala sam televiziju i tebi plela bijeli šal. Na programu su bile vijesti. Vrijeme je prolazilo poput ruke koja maše iz vlaka u kojem sam željela biti. Tek si bio otišao u školu, a ja sam te već iščekivala. Nadam se da nikada ni na što nećeš misliti toliko koliko ja mislim na tebe.

Sjećam se da su razgovarali s ocem neke nestale djevojke.

Sjećam se njegovih obrva. Sjećam se njegova tužno i pomno izbrijana lica. Vjerujete li još uvijek da će je pronaći živu?

Da.

U pojedinim trenucima gledala sam televiziju.

U pojedinim trenucima gledala sam ruke kojima sam ti plela šal. U pojedinim trenucima gledala sam kroz prozor prema tvom prozoru. Ima li novih tragova u slučaju?

Koliko znam, nema.

Ali i dalje vjerujete.

Da.

Što bi se trebalo dogoditi da odustanete?

Zašto ga je trebalo tako mučiti?

Dodirnuo je čelo i rekao: trebalo bi se pojaviti tijelo.

Žena koja je razgovarala s tim muškarcem dodirnula je uho.

Rekla je: Oprostite. Samo trenutak.

Rekla je: Nešto se dogodilo u New Yorku.

Otac nestale djevojke dodirnuo se po prsima i pogledao nekamo kraj kamere. Suprugu? Nekoga koga nije poznavao? Nešto što je htio vidjeti?

Možda zvuči neobično, ali nisam osjetila ništa kad su prikazali zgradu u plamenu. Nisam se čak ni iznenadila. I dalje sam ti plela šal i razmišljala o ocu nestale djevojke. On je i dalje vjerovao.

Iz rupe u zgradi i dalje je kuljao dim.

Crni dim.

Sjećam se najgore oluje u djetinjstvu. S prozora sam gledala kako odnosi knjige s očevih polica. Letjele su. Stablo starije od ikoga živućeg nagnulo se od naše kuće. Ali moglo je biti i drukčije.

Kad je drugi avion udario u zgradu, žena koja je vodila vijesti počela je vrištati.

Plamena kugla izletjela je iz zgrade i poletjela uvis.

Nebo je ispunilo milijun papira. Papiri su ostali na mjestu, poput kakva prstena koji obavija zgradu. Poput Saturnovih prsteno- va. Prstenovi kave koji su umrljali pisači stol mog oca. Prsten za koji mi je Thomas rekao da mu ne treba. Rekla sam mu da nije jedini koji treba.

Sutradan nas je moj otac naveo na to da urežemo imena u panj stabla koje se srušilo u oluji. Izražavali smo zahvalnost.

Nazvala je tvoja mama.
Gledaš vijesti?
Da.
Je li se javio Thomas?
Nije.
Ni meni. Zabrinuta sam.
Zašto si zabrinuta?
Rekla sam ti. Nije mi se javio.
Ali u prodavaonici je.
Imao je sastanak u toj zgradi i nije mi se javio.
Okrenula sam glavu u stranu i učinilo mi se da ću povraćati. Ispustila sam slušalicu, otrčala do nužnika i povraćala.
Nisam željela uništiti sag. Eto, takva sam.
Nazvala sam tvoju majku.
Rekla mi je da si kod kuće. Upravo ste bili razgovarali.
Rekla sam da ću otići do tebe i čuvati te.
Samo neka ne vidi vijesti.
U redu.
Ako nešto pita, samo mu reci da će sve biti u redu.
Rekla sam joj: Sve će biti u redu.
Ona je rekla: U podzemnoj je kaos. Doći ću pješice. Trebala bih doći za sat vremena.
Rekla je: Volim te.
U braku s tvojim ocem bila je dvanaest godina. Ja sam je poznavala petnaest. Tada mi je prvi put rekla da me voli. I tada sam shvatila da zna.
Otrčala sam na suprotnu stranu ulice.
Vratar je rekao da si otišao na kat prije deset minuta.
Upitao me je li mi dobro.
Kimnula sam.
Što vam se dogodilo s rukom?
Pogledala sam ruku. Krvarila mi je kroz košulju. Jesam li pala, a da nisam ni primijetila? Jesam li je češala? I tada sam shvatila da znam.
Nitko nije otvorio vrata nakon što sam pozvonila, pa sam se poslužila svojim ključem.
Zazvala sam te.
Oskare!
Nisi se javio, no znala sam da si ondje. Osjećala sam te.
Oskare!
Pogledala sam u zidni ormar za kapute. Pogledala sam iza sofe. Na stoliću u dnevnoj sobi nalazila se ploča za *scrab-ble*. Riječi su se sudarale. Otišla sam u tvoju sobu. Nije bilo nikoga. Pogledala sam u tvoj ormar. Nije te bilo. Otišla sam u sobu tvojih roditelja. Znala sam da si negdje. Pogledala sam u ormar tvog oca. Dodirnula sam smoking prebačen preko njegove stolice. Uvukla sam ruke u

džepove. Imao je očeve ruke. Ruke tvog djeda. Hoćeš li i ti imati takve ruke?
Džepovi su me podsjetili.

Vratila sam se u sobu i ispružila na tvome krevetu.

Nisam vidjela zvijezde na tvome stropu jer su svjetla bila upaljena.

Razmišljala sam o zidovima kuće u kojoj sam odrasla. O otiscima svojih
prstiju.

Kad su se urušili zidovi, urušili su se i moji otisci.

Čula sam kako dišeš ispod mene.

Oskare?

Spustila sam se na pod. Na sve četiri.

Ima li dolje mjesta za dvoje?

Nema.

Siguran si?

Sto posto.

Smijem li pokušati?

Valjda...

Jedva sam se ugurala pod krevet.

Ležali smo na leđima. Nije bilo dovoljno mjesta za to da se okrenemo
jedno prema drugome. Do nas nije dopiralo nimalo svjetlosti.

Kako je bilo u školi.

OK.

Došao si na vrijeme?

Došao sam prerano.

Onda si čekao ispred?

Da.

Što si radio?

Čitao.

Što?

Što što?

Što si čitao?

Kratku povijest vremena.

Je li čemu?

To se baš i ne može pitati u vezi s tom knjigom.

A povratak kući?

OK.

Vrijeme je predivno.

Da.

Ne sjećam se ljepšeg vremena.

To je točno.

Šteta je biti u zatvorenome.

Vjerojatno...

Ali mi smo ovdje.

Željela sam se okrenuti prema njemu, ali nisam mogla. Premjestila sam svoju ruku da dodirnem njegovu.

Pustili su vas iz škole?

Praktički odmah.

Znaš što se dogodilo?

Da.

Jesu li ti se javili Mama ili Tata?

Mama.

Što je rekla?

Rekla je da je sve u redu i da će uskoro doći kući. ata će uskoro doći. Čim zatvori prodavaonicu.

Da.

Dlanovima si pritiskao krevet kao da si ga htio podignuti s nas.

Htjela sam ti nešto reći, ali nisam znala što. Samo sam znala da ti nešto trebam reći.

Želiš mi pokazati markice?

Ne hvala.

Ili bismo se mogli boriti palčevima.

Možda kasnije.

Jesi li gladan?

Nisam.

Želiš jednostavno ovdje čekati da se vrate Mama i Tata?

Da, valjda.

Da čekam ovdje s tobom?

U redu je.

Siguran si?

Sto posto.

Smijem li, molim te, Oskare?

OK.

U pojedinim trenucima činilo mi se da se prostor urušava na nas. Netko je bio na krevetu. Mary je skakala. Tvoj je otac spavao. Anna me ljubila. Osjećala sam se zakopanom. Anna me držala za lice. Otac me štipao za obraze. Sve je bilo na meni.

Kad ti se majka vratila kući, zagrlila te iz sve snage. Htjela sam te zaštititi od nje.

Upitala je je li nazvao tvoj otac.

Nije.

Ima li kakvih poruka na sekretarici?

Nema.

Upitao si je li ti otac u toj zgradi na sastanku.

Rekla je da nije.

Pokušao si uhvatiti njezin pogled i ja sam tada shvatila da znaš.

Ona je nazvala policiju. Broj je bio zauzet. Nazvala je još jednom. Zauzeto. Nastavila je zvati taj broj. Kad više nije bilo zauzeto, zatražila je nekoga s kim bi mogla razgovarati. Nije bilo nikoga.

Ti si otišao u kupaonicu. Ja sam joj rekla da se mora kontrolirati. Barem pred tobom.

Nazvala je novine. Ondje nisu imali pojma.

Nazvala je vatrogasce.

Nitko nije ništa znao.

Cijelo poslijepodne plela sam ti šal. Postajao je sve duži i duži. Tvoja je majka zatvorila prozore, ali smo i dalje osjećali miris dima. Upitala me mislim li da bi trebala izraditi plakate.

Ja sam rekla da bi to možda bilo pametno.

Ona se od toga rasplakala, jer se toliko oslanjala na mene.

Šal je postajao sve duži.

Upotrijebila je snimku s jednog vašeg odmora. Staru tek dva tjedna. Na njoj ste bili ti i tvoj otac. Kad sam je vidjela, rekla sam joj da ne bi trebala upotrijebiti fotografiju na kojoj je i tvoje lice. Rekla je da neće upotrijebiti cijelu snimku. Samo lice tvog oca.

Ja sam rekla: Ipak, to nije pametno.

Ona je rekla: Imamo i većih problema.

Jednostavno upotrijebi neku drugu sliku.

Odustani od toga. Mama.

Nikada ranije nije me tako oslovila.

Toliko je drugih fotografija.

Ne guraj nos u tuđe stvari.

Ovo su i moje stvari.

Nismo se ljutile jedna na drugu.

Ne znam koliko si shvatio, ali vjerojatno ti je sve bilo jasno.

Tog poslijepodneva odnijela je plakate u središte grada. Njima je ispunila cijeli kovčeg na kotačićima. Ja sam se prisjetila tvog djeda. Upitala sam se gdje je u tom trenutku. Nisam znala želim li da pati ili ne.

Uzela je klamericu. I kutiju sa spajalicama. I ljepljivu traku. Sada razmišljam o tim stvarima. Papir, klamerica, spjalice, traka. Od toga me obuzima mučnina. Fizičke stvari. Četrdeset godina ljubavi prema nekome pretvara se u spjalice i traku.

Bili smo tu samo nas dvoje. Ti i ja.

Igrali smo igrice u dnevnoj sobi. Ti si radio nakit. Šal je postajao sve duži. Otišli smo u šetnju u park. Nismo razgovarali tome što nas sve tišti. Što nas pritišće poput stropa. Kad si zaspao s glavom u mojem krilu, uključila sam televizor.

Stišavala sam ton sve dok se nije posve isključio.

Iste snimke u beskonačnost.

Avioni se zabijaju u zgrade.

Tijela padaju.
Ljudi s prozora u visini mašu košuljama.
Avioni se zabijaju u zgrade.
Ljudi pokriveni sivom prašinom.
Tijela padaju.
Zgrade se ruše.
Avioni se zabijaju u zgrade.
Avioni se zabijaju u zgrade.
Zgrade se ruše.
Ljudi s prozora u visini mašu košuljama.
Tijela padaju.
Avioni se zabijaju u zgrade.
U pojedinim trenucima osjećala sam kako ti se kapci trzaju. Jesi li bio budan? Ili si sanjao?
Majka ti se vratila kući kasno navečer. Kovčeg je bio prazan.
Grlila te sve dok nisi rekao: Boli me.
Nazvala je sve ljude koji su poznavali tvog oca i sve koji su mogli nešto znati. Govorila je: Oprostite što vas budim. Htjela sam joj povikati u uho: Nemoj se ispričavati!
Neprestano je dodirivala oči, iako u njima nije bilo suza.
Očekivali su tisuće ozlijeđenih. Ljudi bez svijesti. Ljudi bez pamćenja. Očekivali su tisuće mrtvih. Namjeravali su ih skupiti na klizalištu.
Sjećaš se kad smo prije nekoliko mjeseci išli na klizanje, a ja sam se okrenula, jer sam ti rekla da me počne boljeti glava kad gledam ljude kako se kližu? Vidjela sam nizove tijela pod ledom.
Tvoja mi je majka rekla da mogu ići kući.
Rekla sam joj da to ne želim.
Ona je rekla: Pojedi nešto. Pokušaj spavati.
Neću moći ni jesti ni spavati.
Ona je rekla: Ja moram odspavati.
Ja sam joj rekla da je volim.
Od toga se rasplakala, jer se toliko oslanjala na mene.
Vratila sam se na suprotnu stranu ulice.
Avioni se zabijaju u zgrade.
Zgrade se urušavaju.
Avioni se zabijaju u zgrade.
Avioni se zabijaju u zgrade.
Avioni se zabijaju u zgrade.
Kad više nisam morala biti jaka pred tobom, postala sam vrlo slaba. Spustila sam se na tlo, kamo sam i pripadala. Šakama sam udarala pod. Željela sam slomiti šake, ali sam prestala kad je bol postao prejak. Bila sam odviše sebična da slomim šake radi svog jedinca.
Tijela padaju.

Spajalice i ljepljiva traka.

Nisam se osjećala praznom. Žalila sam zbog toga što se ranije nisam osjećala praznom.

Ljudi s prozora u visini mašu košuljama.

Željela sam biti prazna poput prevrnutog vrča. Ali bila sam puna poput kamena.

Avioni se zabijaju u zgrade.

Morala sam otići u kupaonicu. Nisam željela ustati. Željela sam ležati u vlastitom izmetu, što sam i zaslužila. Željela sam biti svinja u vlastitoj prljavštini. Ali ustala sam i otišla u kupaonicu. Eto, takva sam.

Tijela padaju u zgrade se urušavaju.

Godovi stabla koje se srušilo kraj naše kuće.

Tako sam silno željela da sam ja pod tim ruševinama. Barem na minutu. Sekundu. Jednostavno, kao da želim zauzeti njegovo mjesto. A bilo je kompliciranije od toga.

Televizor je bio jedini izvor svjetlosti.

Avioni se zabijaju u zgrade.

Avioni se zabijaju u zgrade.

Mislila sam da će osjećaj biti drukčiji. Ali čak i tada bila sam to prava ja.

Oskare, sjećam te se na pozornici, pred svim onim neznancima. Željela sam im reći: On je moj. Željela sam ustati i povikati: Ta je predivna osoba moja! Moja!

Dok sam te gledala, bila sam toliko ponosna i toliko tužna.

Ah. Njegove usne. Tvoje pjesme.

Kad sam te gledala, život mi je imao smisla. Čak su i ružne stvari imale smisla. Bile su nužne da bi ti bio moguć.

Ah. Tvoje pjesme.

Životi mojih roditelja imali su smisla.

Životi mojih djedova i baka.

Čak i Annin život.

Ali znala sam istinu i zato sam bila toliko tužna.

Svaki trenutak prije ovoga ovisi o ovom trenutku.

Sve u povijesti svijeta može se osporiti u jednom trenutku.

Tvoja je majka željela organizirati pogreb, iako nije bilo tijela.

Što je itko mogao reći na to?

Svi smo se zajedno vozili u limuzini. Nisam te mogla prestati dodirivati. Nisam te mogla dovoljno dodirivati. Trebalo mi je još ruku. Ti si se šalio s vozačem, no ja sam jasno vidjela da u sebi patiš. Patio si tako što si ga nasmijavao. Kad smo došli do groba i kad su spustili prazni lijes, ispustio si zvuk poput kakve životinje. Nikada u životu nisam čula ništa slično. Bio si ranjena životinja. Taj mi je zvuk još u ušima. To sam tražila četrdeset godina i željela sam da moj život i moja životna priča budu upravo to. Majka te dovela

do ruba groba i stisnula te. Počeli su zatrpavati grob tvog oca. Prazni lijes mog sina. U njemu nije bilo ničega.

Svi moji zvukovi bili su zatočeni u meni.

Limuzina nas je odvezla kući.

Svi su šutjeli.

Kad smo došli do moje zgrade, otpratio si me do ulaza.

Vratar je rekao da sam dobila pismo.

Rekla sam mu da ću ga pogledati sutra ili prekosutra.

Vratar je rekao da ga je netko maločas donio.

Ja sam rekla: Sutra.

Vratar je rekao: Doimao se očajnim.

Zamolila sam te da mi ga pročitaš. Rekla sam: Oči su mi ušljive. Otvorio si pismo.

Žao mi je, rekao si.

Zašto ti je žao?

Ne, to piše.

Uzela sam pismo iz tvojih ruku i pogledala ga.

Kad me tvoj djed prije četrdeset godina napustio, izbrisala sam sve što je napisao. Oprala sam riječi s ogledala i podova. Ponovno obojila zidove. Očistila zastore oko tuš-kade. Čak sam i prelakirala podove. Trebalo mi je još onoliko vremena koliko sam ga poznavala da se riješim svih njegovih riječi. Kao da sam preokrenula pješčani sat.

Mislila sam da mora potražiti to što već traži i shvatiti da više ne postoji ili da nije ni postojalo. Mislila sam da će pisati. Ili poslati novac. Ili tražiti fotografije djeteta, ako već ne mene.

Četrdeset godina ni riječi.

Tek prazne omotnice.

A onda, na dan pokopa moga sina, tri riječi.

Žao mi je.

Vratio se.

ŽIV I SAM

«Zajedno smo tragali već šest i pol mjeseci kad mi je g. Black rekao da je on završio i tako sam ponovno ostao posve sam, a da nisam postigao baš ništa, dok su mi čizme bile teške kao nikada u životu.

Posve očito, nisam mogao razgovarati s Mamom, i premda su mi Pasta f Mali bili najbolji prijatelji, nisam mogao razgovarati ni s njima. Djed je mogao razgovarati sa životinjama, no ja to nisam mogao, pa mi ni Buckminster neće biti od pomoći. Nisam osjećao poštovanje prema dr. Feinu, a trajalo bi predugo da Stanu pokušam objasniti sve što treba objasniti samo da dođem do početka priče, a nisam vjerovao u komuniciranje s mrtvima.

Farley nije znao je li Baka kod kuće jer mu je tek bila počela smjena.

Upitao me je li mi se nešto dogodilo. Ja sam mu rekao: “Trebam je.”

“Želiš da joj pozvonim?” “Sve je u redu.” Dok sam trčao uz sedamdeset dvije stube, razmišljao sam: *Osim toga, bio je nevjerojatno star i usporavao me i nije znao ništa korisno.* Pozvonio sam joj na ulaznim vratima stana već sav zadihan. *Drago mi je što je rekao da je završio.*

Ne znam zašto sam ga uopće pozvao da sa mnom krene u potragu. Nije otvorila, pa sam pozvonio još jednom. Zašto me ne čeka kraj vrata?

Ja sam joj jedina važna stvar u životu.

Ušao sam.

“Bako? Zdravo! Bako?”

Pomislio sam da je možda otišla nešto kupiti ili tako nešto, pa sam sjeo na sofu i počeo čekati. Možda je otišla u šetnju u park, radi bolje probave, jer sam znao da to ponekad radi, iako je to u meni budilo čudan osjećaj. Ili je možda otišla po onaj svemirski sladoled za mene ili je nešto odnijela na poštu. Ali kome bi slala pismo?

I protiv vlastite volje, počeo sam zamišljati stvari.

Udario ju je taksi dok je prelazila Broadway, a taksi je odjurio i svi su je samo gledali s pločnika, ali joj nitko nije pomogao, jer su se svi bojali da bi u pokušaju reanimiranja mogli pogriješiti.

Pala je s Ijestava u knjižnici i razbila lubanju. Ondje će iskrvariti jer je među policama među koje nitko nikada ne zalazi.

Bez svijesti leži na dnu bazena u YMCA-u. Klinci plivaju četiri metra iznad nje.

Pokušavao sam razmišljati o drugim stvarima. Pokušavao izmišljati optimistične scenarije. Ali pesimistični su bili užasno glasni.

Pretrpjela je srčani udar.

Netko ju je gurnuo na tračnice.

Silovali su je i ubili.

Počeo sam je tražiti po stanu.

“Bako?”

Trebalo mi je da čujem “Sve je u redu”, ali nisam čuo ništa.

Potražio sam je u blagovaonici i u kuhinji. Otvorio sam vrata smočnice, za svaki slučaj, no ugledao sam jedino hranu. Pogledao sam u veliki zidni ormar u predsoblju i u kupaonicu. Otvorio sam vrata druge sobe, gdje je Tata spavao i sanjao kad je bio mojih godina.

Bilo mi je to prvi put da sam u Bakinu stanu bez nje, i to je bio nevjerojatno čudan osjećaj, kao da gledam njezinu odjeću bez nje u njoj, što sam i učinio kad sam otišao u njezinu sobu i zavirio u njezin ormar. Otvorio sam prvu ladicu u komodi, iako sam, očito, znao da ne može biti u njoj. Zašto sam to onda učinio?

Bila je prepuna omotnica. Na stotine omotnica. Bile su povezane u hrpe, gumenim vrpčama. Otvorio sam sljedeću ladicu. I ona je bila puna omotnica. Kao i ladicu ispod nje. Sve ladice bile su prepune omotnica.

Po žigovima sam vidio da su složene kronološkim redom, a to znači po datumu, te da su poslane iz Dresdena, u Njemačkoj, a odande je potekla i ona. Za svaki dan postojala je po jedna omotnica, od 31. svibnja 1963. godine, do najgoreg dana. Neke su bile naslovljene “Mojem nerođenom djetetu”. Neke “Mojem djetetu”.

Koji sad... ?

Znao sam da to vjerojatno nisam trebao učiniti, jer nisu bile moje, no ipak sam otvorio jednu omotnicu.

Bila je poslana 6. veljače 1972. godine. “Mojem djetetu.” Omotnica je bila prazna.

Otvorio sam jednu drugu omotnicu, iz druge hrpe. 22. studenoga 1986. “Mojem djetetu.” Također prazna.

14. lipnja 1963. “Mojem nerođenom djetetu.” Prazna. ravnja 1979. Prazna. Pronašao sam datum svog rođenja. Prazna.

Morao sam doznati kamo je stavila sva ta pisma.

Iz neke druge prostorije začuo se neki zvuk. Brzo sam zatvorio ladice, da Baka ne dozna da sam njuškao po stanu, pa sam se na vršcima prstiju iskrao do ulaznih vrata, jer sam se pribojavao da sam možda čuo provalnika. Ponovno sam začuo isti zvuk, a ovaj put jasno sam shvatio da dolazi iz gostinske sobe.

Pomislio sam: *Podstanar!*

Pomislio sam: *Zbilja postoji!*

Baku nikad nisam volio više nego u tom trenutku.

Okrenuo sam se, na vršcima prstiju došao do vrata gostinske sobe, te na njih prislonio uho. Nisam čuo ništa. Ali kad sam se spustio na koljena uvidio sam da je u sobi upaljeno svjetlo. Ustao sam.

“Bako?” prošaptao sam. “Jesi li unutra?”

Ništa.

“Bako?”

Čuo sam neki užasno tih zvuk. Ponovno sam se spustio na koljena i sada vidio da je svjetlo ugašeno.

“Je li netko unutra? Osam mi je godina i tražim baku jer je očajnički trebam.”

Vratima su se približavali koraci, no jedva sam ih čuo, jer su bili vrlo tihi i zbog saga. Koraci su se zaustavili. Čuo sam disanje, no znao sam da to nije baka, jer je disanje bilo dublje i sporije. Nešto je dođirnulo vrata. Ruka? Dvije ruke?

“Zdravo!”

Ručica se okrenula.

“Ako ste provalnik, molim vas, nemojte me ubiti.”

Vrata su se otvorila.

Na njima je stajao neki muškarac koji nije ništa rekao i bilo je očito da nije provalnik. Bio je nevjerojatno star i imao lice koje je izgledalo kao suprotnost maminu licu, jer se činilo da se mršti čak i kad se nije mrštilo. Bio je u bijeloj majici kratkih rukava, tako da su mu se vidjeli dlakavi laktovi, a među prednjim je zubima imao razmak, kao Tata.

“Vi ste podstanar?”

Nekoliko se trenutaka koncentrirao, a onda je zatvorio vrata.

“Halo?”

Čuo sam kako nešto pomiče u sobi, a onda se vratio i ponovno otvorio vrata. U ruci je držao nekakvu knjižicu. Otvorio je prvu stranicu. Bila je prazna. “Ne govorim,” napisao je, “žao mi je.”

“Tko ste vi?” Okrenuo je sljedeću stranicu i napisao: “Zovem se Thomas.” “Tako se zvao i moj tata. To je dosta često ime. On je umro.” Na sljedećoj je stranici napisao: “Žao mi je”. Ja sam mu rekao: “Niste ga vi ubili.” Na sljedećoj se stranici nalazila fotografija neke ručice na vratima, zbog nekog nepoznatog razloga, pa je okrenuo sljedeću stranicu i napisao: “Ipak mi je žao”. Rekao sam: “Hvala”. On je okrenuo nekoliko stranica unatrag i pokazao riječi: “Žao mi je”.

Tako smo stajali. On je bio u sobi. Ja u predsoblju. Vrata su bila otvorena, ali imao sam dojam da su među nama nevidljiva vrata, jer nisam znao što da mu kažem, a on nije znao što da mi napiše. Rekao sam: “Ja sam Oskar”, i dao mu posjetnicu. “Znate li gdje mije baka?” On je napisao: “Izišla je”. “Kamo?” Slegnuo je ramenima, upravo onako kako je to često radio Tata. “Znate li kad će se vratiti?” On je slegnuo ramenima. “Trebam je.”

On je bio na jednoj vrsti saga, ja na drugoj. Crta u kojoj su se spajali podsjećala me na mjesto koje nije ni u jednoj gradskoj općini.

“Ako želiš ući”, napisao je, “možemo je zajedno čekati.” Upitao sam gaje li neznanac. On je upitao što točno želim reći. Ja sam rekao: “Ne bih ušao u sobu s neznancom.” Nije ništa napisao, kao da ne zna je li neznanac ili nije. “Je li vam više od sedamdeset godina?” Pokazao mi je lijevi dlan, na kojem je bila istetovirana riječ DA. “Imate li sudski dosje o kažnjavanju?” Pokazao mije desnu ruku, na kojoj je na dlanu pisalo NE. “Koje još jezike govorite?” Napisao je: “Njemački. Grčki.”

Latinski.” “*Parlez-vous français?*” Otvorio je i zatvorio lijevu šaku, mislim da je to značilo *un peul*

Ušli smo.

Na zidovima su se vidjeli zapisi, slova su bila posvuda, na primjer: “Toliko sam htio imati život” i “Čak i samo jednom, čak samo na tren.” Nadam se, zbog njega, da Baka to nikad nije vidjela. Odložio je knjižicu i uzeo jednu drugu, ne znam zbog čega.

“Koliko dugo živite ovdje?” upitao sam. On je napisao: “Koliko ti je baka rekla da živim ovdje?” “Pa,” rekao sam ja, “otkako je umro tata, čini mi se, znači oko dvije godine.” Ispružio je lijevi dlan. “Gdje ste bili prije toga?” “Što ti je baka rekla, gdje sam bio prije toga?” “Nije ništa rekla.” “Nisam bio ovdje.” Učinilo mi se da je to čudan odgovor, ali već sam se navikavao na čudne odgovore.

On je napisao: “Želiš li nešto pojesti?” Rekao sam da ne želim. Nije mi se sviđalo to koliko me gleda, jer sam zbog toga osjećao neizmjernu nelagodu, ali nisam mogao ništa reći. “Želiš li nešto popiti?”

“Koja je vaša priča?” upitao sam. “Koja je moja priča?” “Da, koja je vaša priča?” Napisao je: “Ne znam koja je moja priča.” “Kako možete ne znati koja je vaša priča?” Slegnuo je ramenima, upravo onako kao tata. “Gdje ste se rodili?” Slegnuo je ramenima. “Kako možete ne znati gdje ste se rodili?” Slegnuo je ramenima. “Gdje ste odrasli?” Slegnuo je ramenima. “U redu. Imate nekoga od braće ili sestara?” Slegnuo je ramenima. “Što radite? A ako ste u mirovini, što ste *radili*?” Slegnuo je ramenima. Pokušao sam smisliti nešto što bih ga mogao pitati, a da na to ne može ne znati odgovor. “Jeste li ljudsko biće?” Okrenuo je nekoliko stranica unatrag i pokazao: “Žao mi je”.

Baka mi je u tom trenutku trebala više nego ikada.

Podstanara sam upitao: “Smijem li vam ispričati svoju priču?”

Rastvorio je lijevu šaku.

Stoga sam u nju položio svoju priču.

Pretvarao sam se da sam Baka i počeo sam od samog početka.

Ispričao sam mu o onom smokingu na stolici, o tome kako sam razbio vazu i pronašao ključ, o onom bravaru, o motnici i prodavaonici slikarskog pribora.

Pričao sam mu o glasu Aarona Blacka, o tome

Franc, *malo*. ako sam bio nevjerovatno blizu toga da poljubim Abby Black. Nije rekla da to ne želi, samo je rekla da to baš nije osobito dobra zamisao.

Pričao sam mu o Abeu Blacku na Coney Islandu i Adi Black s dvjema

Picassovim slikama, kao i o pticama koje su proletjele kraj prozora g. Blacka.

Njihova su krila bila prva stvar koju je čuo nakon više od dvadeset godina. Tu je još bio i Bernie Black, koji je imao pogled na park Gramercy, ali ne i ključ

parka, a rekao je da je to gore nego imati pogled na zid od opeka. Chelsea Black imala je trag prstena na prstenjaku, budući da se razvela odmah nakon povratka

s medenog mjeseca, a Don Black bio je također aktivist koji se zalagao za prava životinja, dok je Eugene Black također imao zbirku novčića. Fo Black živio je u

ulici Canal, koja je nekoć davno bila pravi kanal. Nije baš dobro govorio engleski, jer uopće nije izišao iz Kineske četvrti otkako je onamo došao s Tajvana, jer za to nije imao razloga. Za cijelog našeg razgovora zamišljao sam vodu na suprotnoj strani prozora, kao da smo u akvariju. Ponudio mi je čaj, ali meni se čaj nije pio, no ipak sam ga popio, da budem pristojan. Upitao sam ga voli li doista New York ili samo nosi takvu majicu. Nasmiješio se kao da je zbog toga nekako nervozan. Bilo mi je jasno da me nije razumio, pa sam, zbog nekog razloga, osjetio grižnju savjesti jer govorim engleski. Pokazao sam njegovu majicu. “Doista? Volite? New York?” On je rekao: “New York?” Ja sam rekao: “Vaša. Majica.” Pogledao je majicu. Ja sam pokazao N i rekao “New”, a potom Y i rekao “York”. Činilo se da je zbunjen, ili mu je bilo neugodno, ili je bio iznenađen, možda čak i bijesan. Nisam znao odrediti kako se osjeća, jer nisam vladao jezikom njegovih osjećaja. “Ja ne znati da New York. Na kineski *New York* značila ‘ti’. Mislila ‘Volim te’.” Tek tada uočio sam plakat sa znakom “NYNY” na zidu, kao i zastavicu s natpisom “NYNY” iznad vrata, kuhinjske krpe s “IVNY” i kutiju za užinu s natpisom “IVNY” na kuhinjskome stolu. Upitao sam ga: “No, da, zašto onda toliko volite sve?”

Georgia Black, na Staten Islandu, bila je pretvorila dnevnu sobu u muzej života svog supruga. Imala je njegove fotografije još od djetinjstva, kao i njegove prve cipele, stare školske svjedodžbe, u kojima ocjene nisu bile dobre kao moje, ali ipak, nema veze. “Vi ste ovdje prvi posjetitelji u više od godinu dana”, rekla je i pokazala nam zgodnu zlatnu medalju u baršunastoj kutijici. “Bio je mornarički časnik, a ja sam bila oduševljena činjenicom da sam supruga jednog pripadnika Ratne mornarice. Svakih nekoliko godina morali smo otputovati na neko egzotično mjesto. Nikada nisam uspjela previše pustiti korijenje, ali bilo je to uzbudljivo. Dvije godine bili smo na Filipinima.” “*Guba*”, rekao sam ja, a g. Black je počeo pjevati na nekom čudnom jeziku, za koji sam zaključio da je filipinski. Ona nam je počela pokazivati album s vjenčanja, sliku po sliku, pa je upitala: “Nisam li bila vitka i prelijepa?” Ja sam rekao: “Jeste.” Gospodin Black rekao je: “I još ste takvi.” Ona je rekla: “Niste li vas dvojica baš zlatni?” Ja sam rekao: “Da.”

“Ovo je palica broj tri kojom je pogodio rupu u prvom pokušaju. Time se strašno ponosio. Još sam tjednima slušala samo o tome. Ovo je zrakoplovna karta s našeg putovanja na Maui, na Havajima. Nisam odviše tašta da vam kažem da nam je to bila trideseta godišnjica. Trideset godina. Išli smo onamo da obnovimo zavjete. Baš kao u ljubavnom romanu. Njegova je putna torba bila prepuna cvijeća. Bog ga blagoslovio. Htio me iznenaditi u avionu, ali ja sam gledala ekran dok su mu pregledavali torbu na aerodromu i, zamislite, u njoj je bio tamnocrni buket. Bilo je to nalik na sjene cvijeća. Kakva sam samo sretnica.” Krpom je obrisala otiske naših prstiju.

Do njezine kuće putovali smo četiri sata. Dva sata otišla su na to što me g. Black morao uvjeravati da se trebamo ukrcati na trajekt za Staten Island. Osim činjenice da je to bila očita potencijalna meta, u skorije vrijeme bila se dogodila

i nesreća s trajektom, a u *Stvarima koje su mi se dogodile* imao sam snimke ljudi koji su pritom ostali bez ruku i nogu. Nadalje, ne volim vodene površine. Osobito ne volim plovila. Gospodin Black upitao me kako bih se te večeri osjećao u krevetu ne ukrcam li se na trajekt. Rekao sam: “Čizme bi mi vjerojatno bile teške.” “A kako ćeš se osjećati ako se ukrcaš?” “Za pet.” “Onda?” “A za vrijeme dok ću biti *na* trajektu? Što ako potone? Što ako me netko s njega gurne? Što ako ga pogodi neki raketni projektil? Onda neće biti večeri.” On je rekao: “U tom slučaju ionako nećeš ništa osjetiti.” Razmislio sam o tim riječima.

“Ovo je ocjena koju je napisao njegov zapovjednik”, rekla je Georgia, kuckajući po staklu. “Primjeren časnik. Ovo je kravata koju je nosio na pogrebu svoje majke, pokoj joj duši. Bila je tako dobra žena. Među najboljima. A ovo je snimka kuće u kojoj je odrastao. Bilo je, dakako, prije nego što sam ga upoznala.” Kucnula je po svakom okviru i staklu, a zatim brisala vlastite otiske, pomalo kao da je riječ svojevrsnoj Mobiusovoj traci. “Ovo su mu školska priznanja. Ovo je njegova tabakera iz doba kad je pušio. Ovo je najviše vojno odličje koje je dobio nakon ranjavanja.”

Čizme su mi postajale sve težima, iz posve očitih razloga, kao na primjer gdje su sve *njezine* stvari? Gdje su *njezine* cipele i *njezina* diploma? Gdje su sjene *njezina* cvijeća? Odlučio sam da neću ništa pitati o ključu, jer sam htio da vjeruje da smo došli razgledati njezin muzej, a čini mi se daje g. Black bio došao na istu zamisao. U sebi sam odlučio da možda, ako prijedemo cijeli popis, a i dalje ne pronađemo ništa, nećemo imati izbora i da ćemo se vratiti ovamo i postaviti joj nekoliko pitanja. “Ovo su mu cipelice iz doba kad je bio novorođenče.” No onda sam se počeo nešto pitati: rekla je da smo prvi posjetitelji u malo više od godinu dana. Tata je poginuo prije malo više od godine. Je li *on* bio ovdje prije nas?

“Pozdrav svima”, rekao je neki muškarac s vrata. Držao je dvije šalice, iz kojih se dizala para, a kosa mu je bila mokra. “Oh, budan si!” rekla je Georgia, pa je uzela šalicu na kojoj je pisalo “Georgia”. Energično ga je poljubila, a ja sam si mislio: *Koji je ovo sad koji sad... ?* “Evo ga”, rekla je. “Koga?” upitao je g. Black. “Mog supruga”, rekla je ona, gotovo kao da je riječ o još jednom izlošku iz njegova života. Nas četvero tako smo stajali i smiješili se jedni drugima, a on je onda rekao: “Pa, pretpostavljam da biste sada voljeli malo razgledati moj muzej.” Ja sam mu rekao: “Upravo smo ga pogledali. Zbilja je super.” On je rekao: “Ne, Oskare, to je *njezin* muzej. Moj je u drugoj sobi.”

Hvala na pismu. Zbog velikog broja pisama koja primam, ne mogu osobno odgovoriti. Ipak, znaj da čitam i čuvam sva pisma, u nadi da ću jednog dana biti u mogućnosti na svako odgovoriti primjereno, onako kako i zaslužuje. Do tada, iskrenim poštovanjem,

Stephen Hawking

Tjedan je prošao brzo. Iris Black. Jeremy Black. Kyle Black. Lori Black... Mark Black je zaplakao kad je otvorio vrata i ugledao nas, jer je čekao nekoga

tko mu se trebao vratiti, pa si nije mogao pomoći: kad god je netko pokucao na vrata nadao se da bi to mogla biti ta osoba, iako je znao da se ne bi trebao nadati.

Cimerica Nancy Black rekla nam je da je Nancy na poslu u prodavaonici kave s kafićem u Devetnaestoj ulici, pa smo otišli onamo, a ja sam joj objasnio da kava zapravo ima više kofeina od espressa, iako mnogi tako ne misle, jer je voda u dodiru sa zrnima kod kave mnogo dulje. Ona mi je rekla da to nije znala. “Ako on nešto kaže, to je onda tako”, rekao je g. Black, pa me potapšao po glavi. Ja sam joj rekao: “A jeste li znali i da ćete, budete li vikali devet godina, stvoriti dovoljno zvučne energije da zagrijete jednu šalicu kave?” Ona je rekla: “Nisam.” Ja sam rekao: “Zbog toga bi *kafić* trebali urediti pokraj *Ciklona* na *Coney Islandu!* Kužite?” Ja sam se zbog toga nasmijao, ali u tome sam bio osamljen. Ona je upitala hoćemo li što naručiti. Ja sam rekao: “Ledenu kavu, molim.” Ona je upitala: “Koju šalicu?” Ja sam rekao: “*Venteé* Možete li, molim vas, upotrijebiti i kockice leda s kavom, pa da se sve onako ne razvodni kad se otope?” Rekla mi je da nemaju takve kockice. Ja sam rekao:

’;’;Upravo tako!’ Gospodin Black rekao je: “Ja ću odmah prijeći na stvar”, pa je to i učinio. Ja sam otišao u WC, pa sam si nanio modricu.

Ray Black bio je u zatvoru, pa s njim nismo mogli razgovarati. Malo sam istražio stvar na internetu i tako utvrdio daje iza rešetaka jer je ubio dvoje djece i silovao ih. Naišao sam i na slike ubijene djece i premda sam znao da će me to samo boljeti ako ih pogledam, nisam odolio. Isprintao sam ih i stavio u *Stvari koje su mi se dogodile*, odmah nakon slike Jeana-Pierrea Haigneréa, francuskog astronauta kojeg su morali iznijeti iz svemirskog broda nakon povratka sa svemirske postaje Mir, jer se ne radi o tome da zbog gravitacije samo padamo, nego nam ona i jača mišiće. Napisao sam pismo Rayu Blacku u zatvor, ali nisam dobio odgovor. Duboko u sebi, nadao sam se da nema nikakve veze s ključem, iako nisam mogao prestati zamišljati da je to ključ od njegove ćelije.

Ruth Black živjela je na osamdeset petome katu Empire State Buildinga, što se meni činilo nevjerojatno čudnim, kao i g. Blacku, jer dotada nismo znali da ljudi ondje i stanuju. Rekao sam g. Blacku da me hvata panika, a on je rekao da je to u redu. Rekao sam da imam osjećaj da to neću moći, a on je rekao da je i taj osjećaj posve

Velika šalica, obično čak 5-6 dl. redu. Rekao sam mu da se toga bojim najviše od svega. On je rekao da mu je to razumljivo. Htio sam da se ne složi sa mnom, ali on se samo slagao, pa se nisam mogao usprotiviti. Rekao sam da ću ga pričekati u predvorju, a on je rekao: “U redu.” “Dobro, dobro,” rekao sam, “idem.”

Dok se uspinjete dizalom, slušate informacije o zgradi, što je podosta fascinantno, a ja bih inače bio pisao bilješke, no trebala mi je sva moć koncentracije da budem što hrabriji. Čvrsto sam stiskao ruku g. Blacka i nisam mogao prestati zamišljati: čelična užad koja drži dizalo puca, dizalo propada, trampolin u podnožju, opet jurimo prema gore, krov se otvara poput poklopca

kutije sa žitnim pahuljicama, mi letimo prema dijelovima svemira u vezi s kojima nije siguran čak ni Stephen Hawking...

Kad su se otvorila vrata dizala, izišli smo na promatračnicu. Nismo znali što trebamo tražiti, pa smo još neko vrijeme samo tako gledali uokolo. Iako sam znao da je pogled neopisivo lijep, mozak mi je počeo otkazivati poslušnost, pa sam cijelo vrijeme zamišljao avion koji se približava zgradi, neposredno ispod nas. To nisam htio zamišljati, ali si nisam mogao pomoći. Zamišljao sam posljednju sekundu, kad ću vidjeti lice pilota, pilota koji će biti terorist. Zamišljao sam kako se gledamo u oči u trenutku kad se nos aviona nalazi na milimetar od zgrade.

Mrzim te, govornice bi mu moje oči.

Mrzim te, govornice bi mi njegove oči.

Tada bi došlo do stravične eksplozije, a zgrada bi se zaljuljala, gotovo kao da će se prevaliti, jer iz opisa koje sam pročitao na Internetu, iako bih više volio da ih nisam vidio, znam daje to bio takav osjećaj. Prema meni bi potom nahrupio dim, a ljudi bi posvuda uokolo vrištali. Pročitao sam i jedan prikaz u kojem se netko spustio niz osamdeset pet krakova stuba, a to je zasigurno bilo barem dvije tisuće stuba, te je rekao da su ljudi vikali “Upomoć!” i “Ne želim umrijeti!”, a jedan muškarac koji je bio i vlasnik neke tvrtke vrištao je “Mamice!”

Postajalo bi toliko vruće da bi mi se na koži počeli pojavljivati plikovi. Bilo bi tako ugodno udaljiti se od te vrućine, no s druge strane, kad bih udario o pločnik svakako bih, očito, poginuo. Što bih odabrao? Bih li skočio ili bih izgorio? Vjerojatno bih skočio, jer u tom slučaju ne bih trebao osjećati bol. S druge strane, možda bih i izgorio, jer bih u tom slučaju barem imao određene izgleda za to da nekako pobjegnem, a čak i ako to ne bih mogao, i osjećati bol bolje je nego ne osjećati, nije li tako?

Sjetio sam se mobitela.

Još sam imao pokoju sekundu.

Koga bih trebao nazvati?

Sto bih trebao reći?

Razmišljao sam o svim onim stvarima koje si ljudi inače govore, o tome kako će svi umrijeti, bilo za jednu milisekundu, bilo za nekoliko dana, mjeseci ili za 76,5 godina ako ste se tek rodili. Sve što se rodi mora i umrijeti, a to znači da su naši životi poput nebodera. Dim se diže različitim brzinama, ali svi gore i svi smo u stupici.

S promatračnice na Empire State Buildingu vide se najljepše moguće stvari. Negdje sam pročitao da bi ljudi na ulici odande trebali izgledati poput mrava, no to nije točno. Izgledaju kao mali ljudi. A automobili izgledaju kao mali automobili. Čak su i zgrade malene. Kao da je New York minijturna replika, maketa New Yorka, a to je zgodno, jer možeš vidjeti kako doista izgleda, umjesto da osjećaš kako je to kad si usred svega. Ondje gore osjećaš se užasno samotno i daleko od svega. Usto je i strašno, jer postoji toliko načina na

koje ondje možeš poginuti. Ali osjećaš se i sigurno, jer je oko tebe toliko ljudi. Dok sam oprezno obilazio promatračnicu sa svih strana, jednom rukom neprestano sam dodirivao zid. Vidio sam sve brave koje sam pokušao otvoriti i 16L999.831 koju još nisam iskušao.

Spustio sam se na koljena i prišao jednom od onih velikih dalekozora. Grčevito sam se uhvatio i tako se pridignuo, a zatim sam iz držača za kovanice koji sam imao na remenu izvukao novčić od dvadeset pet centa. Kad se metalni poklopac otvorio, stvari koje su bile daleko vidio sam nevjerovatno blizu, na primjer zgradu Woolworth, Union Square, te divovsku rupu, mjesto na kojem su se nekada dizali blizanci World Trade Centera. Pogledao sam kroz prozor jedne poslovne zgrade za koju sam pretpostavio da je udaljena desetak ulica. Trebalo mi je nekoliko sekunda da otkrijem kako se izoštrava slika, no onda sam ugledao nekog muškarca kako sjedi za radnim stolom i nešto piše. Sto piše? Nije bio ni sličan Tati, ali me podsjećao na Tatu. Pritisnuo sam uređaj licem i nos mi se tako prignječio uz hladni metal. Bio je ljevak kao Tata. Ima li i razmak među jedinicama kao Tata? Zanimalo me o čemu razmišlja. Tko mu nedostaje? Za čim žali? Usnama sam dodirnuo metal, kao da ga ljubim.

Pronašao sam g. Blacka, koji je promatrao Central Park. Rekao sam mu da sam spreman za spuštanje. “A što ćemo s Ruth?” “Možemo ponovno doći neki drugi dan.” Ali sad smo već ovdje.” “Ne ide mi se k njoj.” “Neće potrajati dugo...” “Želim ići kući.” Vjerojatno mu je bilo jasno da bih svakog trenutka mogao zaplakati. “U redu,” rekao je, “idemo kući.”

Stali smo na kraj reda za dizalo.

Gledao sam sve ljude redom i pitao se odakle su i tko im nedostaje i za čime žale.

Bila je tu neka debela žena s debelim djetetom, neki Japanac s dva fotoaparata, te djevojka na štakama na čiji se gips bilo potpisalo mnogo ljudi. Imao sam čudan osjećaj da bih, samo da proučim te zapise, pronašao Tatin rukopis. Možda bi on bio napisao “Brzo se oporavi”. Ili se samo potpisao. Neka starica stajala je nekoliko koraka dalje, piljila u mene, zbog čega mi je postalo nelagodno. U ruci je držala podložak za pisanje, iako nisam mogao vidjeti što je na njemu, a odjeća joj je bila staromodna. Zakleo sam se da neću prvi odvratiti pogled, ali sam to ipak učinio. Povukao sam g. Blacka za rukav i rekao mu da je pogleda. “Znaš što”, prošaptao je on. “Što?” “Dao bih se okladiti da je to ona.” Zbog nekog nejasnog razloga znao sam da je u pravu. Iako se nijedan dio mene nije pitao tražimo li možda različite stvari.

“Bismo li joj se trebali obratiti?” “Vjerojatno da.” “Kako?” “Nemam pojma.” “Idi je pozdraviti.” “Ne mogu je samo tako pozdraviti.” Reci joj koliko je sati.” “Ali nije pitala.” “Pitaj je koliko je sati.” “Vi je pitajte.” “r/ je pitaj.” Natezanje oko toga kako joj prići toliko nas je zaokupilo da nismo ni primijetili da je ona u međuvremenu prišla nama. “Vidim da razmišljate o odlasku,” rekla je, “ali bi li vas zanimalo poseban obilazak ove vrlo posebne građevine?” “Kako

se zovete?” upitao sam ja. Ona je rekla: “Ruth.” Gospodin Black rekao je: “Bili bismo vam zahvalni na obilasku.”

Nasmiješila se, duboko udahnula, a zatim je počela hodati, usput pričajući. “Gradnja Empire State Buildinga započela je u ožujku 1930. godine, na mjestu starog hotela Waldorf Astoria, na kućnome broju 350 u Petoj aveniji, na uglu Trideset četvrte ulice. Zdanje je dovršeno za godinu i četrdeset pet dana - u to je uloženo sedam milijuna radnih sati, a radilo se i nedjeljama i praznicima. Sve u vezi s ovom zgradom bilo je zamišljeno tako da ubrza gradnju - maksimalno su se koristili unaprijed dovršeni elementi - a, zahvaljujući tome, radovi su napredovali brzinom od oko četiri i pol kata u tjednu. Za dovršenje cjelokupnog okvira konstrukcije trebalo je manje od pola godine.” To je bilo manje od trajanja moje potrage za bravom.

Žena je udahnula.

“Zdanje je konstruirao arhitektonski studio Shreve, Lamb i Harmon, a prema izvornome planu trebalo je imati osamdeset šest etaža, no dodan je i 45-metarski jarbol za vezivanje cepelina. Danas služi kao antena za televizijske i radijske postaje. Cijena zdanja, u koju je uračunata i cijena zemljišta na kojem se nalazi, iznosila je 40.948.900 dolara. Troškovi same zgrade iznosili su 24.718.000 dolara, manje od pola od očekivanih 50 milijuna dolara, zahvaljujući sniženim troškovima rada i materijala u vrijeme Velike depresije.” Ja sam upitao: “Što je bila Velika depresija?” G. Black rekao je: “Objasnit ću ti kasnije.”

“S visinom od 381 metra. Empire State Building bio je najviša građevina na svijetu do dovršenja prve zgrade Svjetskog trgovinskog centra, WTC-a, 1972. godine. Nakon otvorenja bilo je toliko teško pronaći one koji su bili voljni unajmiti prostor u zgradi da su je Nju- jorčani počeli nazivati Empty State Building’.” Ja sam se nasmijao. “Zgradu je od bankrota spasila upravo ova promatračnica.” Gospodin Black potapšao je zid, kao da se ponosi promatračnicom.

“Empire State Building podupire 60.000 tona čelika. Ima približno 6500 prozora i 10.000.000 opeka, koje teže negdje oko 365.000 tona.” “To je teško oko”, rekao sam ja. “Više od 46.500 kvadratnih metara mramora i vapnenca iz Indiane upotrijebljeno je za oblaganje ovog nebodera. Unutra se nalazi mramor iz Francuske, Italije, Njemačke i Belgije. Najpoznatija njujorška građevina zapravo je izgrađena od materijala praktički iz svih krajeva, osim iz New Yorka, uglavnom onako kako je i sami grad postao tako veličanstvenim zahvaljujući useljenicima.” “To je velika istina”, rekao je g. Black, ozbiljno kimajući.

“Empire State Building poslužio je kao lokacija za snimanje desetaka filmova, mjesto primanja stranih uglednika, a čak se i jedan bombarder iz Drugog svjetskog rata 1945. ovdje zabio u sedamdeset osmi

Empty - engl, *prazno*.at.” Koncentrirao sam se na vedre i sigurne stvari, poput patentnog zatvarača na maminoj haljini, na to kako je tati trebala čaša vode kad god bi predugo zviždao. “Jedno se dizalo stropoštalo. Laknut će vam

kad čujete da su putnika spasile kočnice za nepredviđene situacije.” Gospodin Black stisnuo me za ruku. “A kad smo već kod dizala, u zgradi ih je sedamdeset, a među njima je i šest tovarnih dizala. Putuju brzinom od 180 do 420 metara u minuti. S druge strane, ako želite, možete se uspeti i stubama, od ulice do vrha morate ih prijeći 1860.” Upitao sam može li se čovjek stubama i spustiti.

“Za ovako vedrih dana pogled puca u daljinu do gotovo stotinu trideset kilometara - vidi se dakle i duboko u Connecticut. Otkako je promatračnica 1931. otvorena za javnost, gotovo 110 milijuna ljudi uživalo je u fantastičnome pogledu na grad. Svake godine više od 3,5 milijuna ljudi dolazi na osamdeset peti kat, gdje je Cary Grant uzaludno čekao Deborah Kerr u filmu *Ljubav za pamćenje*, gdje su Tom Hanks i Meg Ryan imali sudbonosni susret u filmu *Romansa u Seattlu*. Promatračnica je prilagođena i za posjete hendikepiranih osoba.”

Zaustavila se i položila dlan na srce.

“Sve u svemu, Empire State Building utjelovljuje senzibilitet i duh grada New Yorka. Od ljudi koji su se ovdje zaljubili, do onih koji su se ovamo vratili s djecom i unucima, svi priznaju da je ovo zdanje ne samo atrakcija koja budi strahopoštovanje i nudi najspektakularniji pogled na svijetu, nego i simbol američke domišljatosti bez premca.”

Naklonila se. Mi smo zapljeskali.

“Imate li vi, mladići, još koji trenutak slobodnog vremena?” “Imamo mi mnogo trenutaka”, rekao je g. Black. “Jer to je bio završetak našeg službenog obilaska, ali postoji još nekoliko stvari u vezi s ovom zgradom koje me oduševljavaju, a mogu ih podijeliti jedino s ljudima za koje pretpostavim da će im do toga biti stalo.” Ja sam joj rekao: “Nama će biti nevjerojatno stalo.”

“Jربول za vezanje đirižabla, koji danas služi kao podnožje televizijskog odašiljača, bio je dio izvorne konstrukcije zdanja. Jedan je pokušaj vezivanja privatnog balona bio uspješan. No tijekom jednog drugog pokušaja, u rujnu 1931. godine, jedan se balon Ratne mornarice zamalo prevrnuo i pritom zamalo pokupio slavne uzvanike koji su nazočili tom povijesnom događaju, dok je vođeni balast natopio pješakeudaljene i nekoliko ulica. Od zamisli o vezivanju cepelina na koncu se odustalo, iako je ideja svakako bila vrlo romantična.” Ponovno je počela hodati, a mi smo pošli za njom, no ja sam se pitao bi li nastavila pričati čak i da to nismo učinili. Nisam bio u stanju odrediti čini li to što već čini radi nas ili radi sebe, ili iz nekog posve desetog razloga.

I“U vrijeme proljetne i jesenske selidbe ptica svjetla koja osvjetljavaju toranj gase se za maglovitih noći, da ne zbune ptice, koje bi se inače zalijetale u zgradu.” Ja sam joj rekao: “Svake godine deset tisuća ptica uquine zbog sudaranja s prozorima”, jer sam tu činjenicu igrom slučaja pronašao kad sam istraživao nešto o prozorima na blizancima WTC-a. “To je mnogo ptica”, rekao je g. Black. “I mnogo prozora”, rekla je Ruth. Ja sam im rekao; “Da, stoga sam izumio uređaj koji će otkriti kad se ptica nađe nevjerojatno blizu nekoj zgradi, te će aktivirati užasno bučan ptičji zov s drugog nebodera, što će pticu privući

onamo. Tako će se odbijati od zgrade do zgrade.” “Kao u fliperu”, rekao je g. Black. “Što je fliper?” upitao sam. “Ali ptice tako nikada neće napustiti Manhattan”, rekla je Ruth. “A to bi bilo divno”, rekao sam joj ja, “jer bi onda majica s ptičjim sjemenjem bila pouzdana.” “Bih li smjela u budućim obilascima posjetiteljima spomenuti podatak o deset tisuća ptica?” Rekao sam joj da ne pripada meni.

“Kao prirodni gromobran, Empire State Building godišnje bilježi i do pet stotina udara groma. Vanjska je promatračnica tijekom grmljavinskih oluja zatvorena, no unutarnje promatračnice ostaju otvorene. Gomilanje statičkog elektriciteta na vrhu je toliko silno veliko da će vam, uz odgovarajuće uvjete, ispružite li ruku kroz ogradu promatračnice, iz prstiju sijevnuli plamen sv. Ilije.” “O, to je *taako* super!” “Parovi koji se ovdje ljube ponekad će osjetiti pucketanje među usnama, također od električnog iskrenja.” Gospodin Black rekao je: “To mi je najdraži dio.” Ona je rekla: “I meni.” Ja sam rekao: “Meni je plamen sv. Ilije.” “Empire State Building nalazi se na 40 stupnjeva, 44 minute i 53,977 sekunda sjeverne geografske širine i 73 stupnja 59 minuta, 10,812 sekunda zapadne dužine. Hvala.”

“Pa to je bilo divno”, rekao je g. Black. “Hvala”, rekla je ona. Ja sam je upitao odakle zna sve te stvari. Ona je rekla: “Sve to o ovoj zgradi znam jer je toliko volim.” Od toga su mi čizme otežale, jer me podsjetilo na onu bravu koju još uvijek nisam pronašao i na to kako, dok je ne pronađem, dovoljno ne volim Tatu. “Što je to točno u ovoj zgradi?” upitao je g. Black. Ona je rekla: “Kad bih imala odgovor na to pitanje, to onda zapravo više ne bi bila ljubav, nije li tako?” “Baš ste jedna divna žena”, rekao je on, te je upitao odakle joj potječe obitelj. “Rodila sam se u Irskoj. Obitelj mi se ovamo preselila dok sam još bila djevojčica.” “A vaši roditelji?” “Bili su Irci.” “A bake i djedovi?” “Također Irci.” “Pa to je divna novost”, rekao je g. Black. “Zašto?” upitala je ona, a to sam se pitao i ja. “Jer moja obitelj nema baš nikakve veze s Irskom. Mi smo ovamo doplovili na Mayfloweru.” Ja sam rekao: “*Guba.*” Ruth je rekla: “Nisam baš sigurna da razumijem. ..” Gospodin Black rekao je: “Nismo u srodstvu.” “A zašto bismo trebali biti u srodstvu?” “Jer imamo isto prezime.” Ja sam si mislio: *Ali ona službeno nikada nije rekla da se preziva Black. A čak i da joj je prezime doista Black, zašto ga ne upita odakle to zna?* Gospodin Black skinuo je beretku i spustio se na jedno koljeno, što je trajalo dosta dugo. “Iako se izlažem opasnosti od toga da zaključite da sam drzak, nekako se nadam da biste mi mogh pružiti to zadovoljstvo da jedno poslijepodne provedemo zajedno. Odbijete li, bit ću razočaran, ah nipošto i uvrijeđen.” Ona se okrenula u stranu. “Žao mi je”, rekao je on, “nisam smio...” Ona je rekla: “Ja sam stalno ovdje gore.”

Gospodin Black rekao je: “*Koji sad... ?*” “Boravim ovdje gore.” “Uvijek?” “Da.” “Koliko dugo?” “Oh. Dugo. Godinama.” Gospodin Black rekao je: “Teorije!” Ja sam je upitao kako. “Kako to misliš kako?” “Gdje spavate?” “Za ugodnih noći spavam ovdje. Ali kad zahladi, a to vrijedi za većinu noći na ovoj

visini, imam krevet u jednom od spremišta.” “Što jedete?” “Ovdje gore rade dva mini-restorana. A ponekad mi i netko od mladića donese nešto za jelo, ako mi se jede nešto drukčije. Kao što znate. New York nudi mnogo različitih gastronomskih iskustava.”

Upitao sam je znaju li oni daje ona gore. “Tko su *oni*?” “Ne znam, vlasnici zgrade ili tako nešto.” “Otkako sam se doselila ovamo vlasnici su se često mijenjali.” “A zaposlenici?” “Oni dolaze i odlaze. Novi me vide ovdje, pa zaključuju da ovamo i pripadam.” “Nitko vam nije naredio da napustite zgradu?” “Nikada.”

“Zašto se ne spustite?” upitao je g. Black. Ona je rekla: “Ovdje mi je ugodnije.” “Kako vam ovdje može biti ugodnije?” “Teško je to objasniti.” “Kako je sve počelo?” “Moj je suprug bio akviziter.” “I?” “Bilo je to u davno vrijeme. Uvijek je nešto prodavao, čas ovo, čas ono. Obožavao je nove stvari koje će mu promijeniti život. I uvijek je smišljao te čudesne, sulude ideje. Pomalo kao ti”, rekla je meni, od čega su mi otežale čizme, jer zašto ne mogu ljude podsjećati na sebe? “Jednog dana u jednoj je prodavaonici vojne opreme pronašao neki reflektor. Bilo je to odmah nakon rata, kada se u takvim prodavaonicama moglo pronaći praktički sve. Spojio gaje na automobilski akumulator, a sve to učvrstio za kutiju koju je na kotačićima vozio uokolo. Rekao mi je da se uspnem na promatračnicu Empire State Buildinga, a on će šetati gradom i povremeno uključiti reflektor, usmjeren uvis, tako da vidim gdje se nalazi.”

“I to je funkcioniralo?” “Po danu nije. Moralo se jako smračiti da uočim svjetlosni snop, ali kad sam ga vidjela, bilo je fantastično. Kao da su sva njujorška svjetla osim njegova ugašena. Tako se jasno vidjelo.” Upitao sam je pretjeruje li s pričom. Ona je rekla: “Ne, nego je ublažavam.” Gospodin Black rekao je: “Možda pričate točno onako kako je bilo.”

“Sjećam se prve večeri. Uspela sam se ovamo i svi su gledali na sve strane, pokazivali stvari koje treba vidjeti. Uvijek ima toliko spektakularnih stvari. Ali jedino sam ja imala nešto stoje pokazivalo prema meni.” “*Nekoga*”, rekao sam ja. “Da, nešto što je bilo netko. Osjećala sam se poput prave kraljice. Kad se svjetlo ugasilo, znala sam da mu je završio dan, pa bih se spustila i našli bismo se kod kuće. Nakon što je umro, ponovno sam došla ovamo. Glupo.” “Ne”, rekao sam. “Nije.” “Nisam ga tražila. Nisam neka mlada djevojka. Ali to mi je davalo isti osjećaj kao kad je bio dan, a ja sam tražila njegovo svjetlo. Znala sam daje negdje, samo ga nisam mogla vidjeti.” Gospodin Black zakoračio je prema njoj.

“Nisam mogla podnijeti pomisao na to da se vratim kući”, rekla je. Upitao sam je zašto, iako sam se bojao da ću doznati nešto što ne želim znati. Rekla je: “Jer sam znala da ga ondje neće biti.” Gospodin Black rekao joj je hvala, ali ona nije bila završila. “Te sam se večeri sklupčala u jednom kutu, onom ondje, i zaspala. Možda sam željela da me čuvari primijete. Ne znam. Kad sam se usred noći probudila, bila sam posve sama. Bilo je hladno. Bojala sam se. Prišla sam

ogradi. Točno ondje. U životu se nisam osjećala osamljenijom. Kao da je zgrada postala neusporedivo višom. Ili grad neusporedivo mračnijim.

Ali nikad se nisam osjećala ni više živom. Nikad nisam bila toliko živa i toliko sama.”

“Ne bih vas tjerao na to da se spustite”, rekao je g. Black. “Mogli bismo ovdje provesti poslijepodne.” “Ne snalazim se u takvim situacijama”, rekla je ona. “Ni ja”, rekao je g. Black. “Nisam baš zabavna u društvu. Upravo sam vam ispričala sve što znam.” “Ja sam užasan u društvu”, rekao je g. Black, iako to nije bilo točno. “Pitajte njega”, rekao je, pokazujući mene. “Istina je,” rekao sam, “grozan je.” “Možete mi cijelo popodne pričati o ovoj zgradi. To bi bilo predivno. Tako želim provesti to vrijeme.” “Nemam čak ni ruž.” “Ni ja.” Nasmijala se, a onda je dlanom prekrila usta, kao da se ljuti na samu sebe zbog toga što je zaboravila tugu.

Već je bilo 14:32 kad sam se niz 1860 stuba spustio u predvorje. Bio sam iscrpljen, a i g. Black se doimao iscrpljenim, pa smo pošli ravno kući. Kad smo došli do vrata g. Blacka - bilo je to prije samo nekoliko minuta - ja sam već planirao sljedeći vikend, jer su nas očekivali Far Rockaway, Boerum Hill i Long Island City, a bude li bilo vremena i Dumbo, no on me prekinuo i rekao: “Čuj me... Oskare?” “To je moje ime, nemojte ga istrošiti.” “Čini mi se da sam gotov.” “Kako gotov?” “Nadam se da ćeš me razumjeti.” Ispružio je ruku. “S čime ste gotovi?” “Bilo mi je super s tobom. Svaki trenutak bio mi je divan. Vratio si me u svijet. A to je nešto najviše i najčudesnije što je itko mogao učiniti za mene. Ali sada mi se čini da sam ja završio. Nadam se da ćeš me razumjeti.” Ruka mu je i dalje bila ispružena, čekala je moj stisak. Ja sam mu rekao: “Ne razumijem.”

Nogom sam udario njegova vrata i rekao: “Gazite obećanje.” Gurnuo sam ga i povikao: “To nije fer!”

Pridignuo sam se na vrške prstiju, ustima došao do njegova uha i povikao: “Jebi se!”

Ne. Samo sam mu stisnuo ruku...

“A nakon toga došao sam ravno ovamo i sad ne znam što da radim.” Dok sam mu pričao tu priču, podstanar je i dalje samo kimao, zagledan u moje lice. U mene je piljio toliko intenzivno da sam se pitao sluša li me uopće ili samo pokušava čuti nešto nevjerovatno tiho pozadini onoga što govorim, poput kakva detektora metala, samo što umjesto metala traži istinu.

Rekao sam: “Tražim već više od šest mjeseci i ne znam baš ništa više od onoga što sam znao prije tih šest mjeseci. Znanje mi zapravo ima čak i negativni predznak, jer sam preskočio sve one satove francuskoga s Marcelom. Usto sam morao izgovoriti i googolpleks laži, zbog čega se baš ne osjećam najbolje i još sam k tome gnjavio hrpu ljudi s kojima se zbog toga vjerojatno nikada neću istinski sprijateljiti i još mi tata nedostaje više nego kad sam krenuo u potragu, iako je cijela *svrha* potrage trebala biti to da mi *prestane* nedostajati.”

Rekao sam: “Počinje previše boljeti.”

On je napisao: “Što to?”

A onda sam učinio nešto što je iznenadilo čak i mene. Rekao sam: “Samo malo”, pa se stušio niz one 72 stube, prešao ulicu, projurio kraj Stana, iako nije dobio: “Dobio si poštu!”, pa potrčao uz onih 105 stuba. Stan je bio prazan. Htio sam čuti prelijepu glazbu. Želio sam Tatino zviždanje, i zvuk njegove crvene kemijske i klatno koje se njiše u njegovu ormaru i njega kako veže cipele. Ušao sam u svoju sobu i izvadio telefon. Spustio sam se niz 105 stuba, prošao kraj Stana, koji je i dalje govorio: “Dobio si poštu!”, ponovno se uspeo uz 72 stube i ušao u Bakin stan. Otišao sam u gostinsku sobu. Podstanar je stajao točno na istome mjestu, kao da se nisam ni maknuo, ili kao da uopće nisam bio ondje. Izvadio sam telefon iz šala koji Baka nije uspjela dovršiti, uključio ga i pustio mu onih prvih pet poruka. Na licu mu se nije vidjelo baš ništa. Samo je nepomično promatrao mene. Ne čak ni mene, nego je zapravo gledao u mene, kao da je onaj njegov detektor duboko u meni osjetio nekakvu silno veliku istinu.

“To nitko nikada nije čuo”, rekao sam.

“A tvoja majka?” napisao je on.

“Osobito ne ona.”

Prekrižio je ruke, držeći dlanove pod pazusima, što je za njega bilo kao da je rukama prekrio usta. Ja sam rekao: “Čak ni Baka”, a njemu su se ruke počele tresti, poput ptica zatočenih pod stoinjakom. Na koncu ih je pustio. Napisao je: “Možda je vidio što se dogodilo, pa je utrčao unutra da nekoga spasi.” “On bi to učinio. Bio je takav čovjek.” “Bio je dobar čovjek?” “Najbolji. Ali u zgradi je bio zbog nekog sastanka. A osim toga rekao je da ide na krov, a to znači da je morao biti iznad mjesta koje je pogodio avion, što znači da nije utrčao u zgradu da nekoga spasi.” “Možda je samo tako rekao da ide na krov.” “Zašto bi to rekao samo tako?”

“Kakav je to bio sastanak?” “Vodi obiteljsku radionicu i prodavaonicu nakita. Neprestano je na nekakvim sastancima.” “Obiteljski posao?” “Pokrenuo ga je moj djed.” “Tko ti je djed?” “Ne znam. Napustio je baku prije nego što sam se rodio. Ona kaže da je mogao razgovarati sa životinjama i raditi skulpture stvarnije od stvarnosti.” “Što ti misliš?” “Mislim da nitko ne može razgovarati sa životinjama. Osim možda s dupinima. Ili znakovnim jezikom s čimpanzama.” “A što misliš o djedu?” “Ne razmišljam o njemu.”

Pritisnuo je tipku i ponovno preslušao poruke, a ja sam ponovno pritisnuo stop nakon završetka pete poruke.

On je napisao: “U posljednjoj poruci zvuči smireno.” Ja sam rekao: “Jednom sam u *National Geographicu* čitao o tome kako se životinje, kad misle da će uginuti, uspaniče i počnu ponašati zaludeno. Ali kad *znaju* da će uginuti, onda su vrlo, vrlo smirene.” “Možda nije htio da se brineš.” Možda. Možda nije rekao da me voli upravo *zbog toga* što me voli. No to nije dovoljno objašnjenje. Rekao sam: “Moram doznati kako je umro.”

Vratio je nekoliko stranica unatrag i pokazao: “Zašto?”

“Da mogu prestati zamišljati kako je umro. Neprestano nešto izmišljam.”

Vratio je još nekoliko stranica i pokazao: “Žao mi je.”

“Na internetu sam pronašao hrpu videosnimaka tijela koja padaju. Bile su najednom portugalskom sajtu, gdje su se nalazile i hrpe drugih stvari koje ovdje nisu prikazali, iako se sve dogodilo ovdje. Kad god želim pokušati doznati nešto o tome kako je Tata umro, moram uključiti program za prevodenje i otkriti kako napisati određene stvari na različitim jezicima, kao na primjer ‘rujan’, a to je ‘Wrzesieh’, ili ‘ljudi iskaču iz zgrada’, što je ‘Menschen, die aus brennenden Gebäuden springen’. Onda uguglam te riječi. Nevjerojatno me ljuti to što ljudi širom svijeta mogu znati stvari koje ja ne mogu znati, jer to se dogodilo *ovdje*, i *meni*, ne bi li to onda trebalo biti *moje*?

Isprintao sam kadrove iz tih portugalskih snimaka i proučio ih užasno detaljno. Jedno tijelo izgleda kao da bi moglo biti njegovo. Odjeća odgovara, a kad povećam snimku toliko da se pikseli toliko povećaju da to više i ne izgleda kao čovjek, vidim naočale. Ili mi se barem čini. Ali znam da ih vjerojatno ne vidim. Samo želim da je to on.”

“Želiš da je on bio među onima koji su skočili?”

“Želim prestati zamišljati. Kad bih doznao kako je poginuo, kako je točno umro, ne bih morao zamišljati kako umire u dizalu koje se zaglavilo između katova, što se nekima dogodilo, a ne bih morao zamišljati ni kako pokušava puzati prema dolje vanjskom stranom zgrade, jer sam na nekom poljskom sajtu vidio kako to netko radi, niti da se pokušava poslužiti stoinjakom umjesto padobrana, kao što su zapravo učinili neki ljudi iz restorana Windows on the World. Bilo je toliko načina na koje je čovjek mogao umrijeti, a ja samo moram doznati kako je on umro.”

Ispružio je ruke kao da želi da ih uhvatim. “To je istetovirano?” Sklopio je desni dlan. Ja sam okrenuo nekoliko stranica unatrag i pokazao: “Zašto?” On je povukao ruke i napisao: “Tako je bilo lakše. Umjesto da cijelo vrijeme pišem da i ne, mogu pokazati ruke.” “Ali zašto samo DA i NE?” “Imam samo dvije ruke.” “A ‘razmislit ću’ i ‘vjerojatno’ i ‘moguće’?” Sklopio je oči i nekoliko trenutaka koncentrirano razmišljao. A onda je slegnuo ramenima, onako kako je to često činio tata.

“Oduvijek tako šutite?” Otvorio je desni dlan. “Zašto onda ne govorite?” On je napisao: “Ne mogu.” “Zašto?” On je pokazao: “Ne mogu.” “Nešto vam nije u redu s glasnicama ili tako nešto?” “Nešto nije u redu.” “Kad ste posljednji put govorili?” “Davno, davno.” “Koja vam je bila posljednja izgovorena riječ?” Okrenuo je nekoliko stranica unatrag i pokazao “Ja”. “To vam je bila posljednja riječ?” Otvorio je lijevi dlan. “Računa li se to uopće kao riječ?” Slegnuo je ramenima. “Pokušavate li govoriti?” “Znam što će se dogoditi.” “Što?” Okrenuo je stranice i pokazao: “Ne mogu”.

“Pokušajte.” “Sada?” “Pokušajte nešto reći.” Slegnuo je ramenima. Ja sam rekao: “Molim vas.”

Otvorio je usta i u grlo ugurao prste. Zadrhtali su, poput prstiju g. Blacka dok je tražio životopis zabilježen jednom riječju, no nije se pojavio zvuk, čak ni nekakav ružan zvuk, čak ni dah.

Ja sam ga upitao: “Što ste željeli reći?” Okrenuo je stranice unatrag i pokazao: “Žao mi je.” Ja sam rekao: “U redu je.” Ja sam rekao: “Možda vam doista nešto nije u redu s glasnicama. Trebali biste otići na pregled kod nekog specijalista.” Upitao sam ga: “Što ste željeli reći?” Pokazao je: “Žao mi je.”

Upitao sam: “Smijem vam snimiti dlanove?”

On je položio dlanove u krilo, okrenute prema gore, poput stranica kakve knjige.

DA I NE.

Namjestio sam Djedov fotoaparat.

Držao je ruke užasno mirno.

Snimio sam ih.

Rekao sam mu: “Sada idem kući.” On je uzeo onu svoju knjižicu i napisao: “A baka?” “Recite joj da ću s njom razgovarati sutra.”

Kad sam se našao na pola ulice, iza sebe sam začuo pljeskanje, gotovo poput klepeta ptičjih krila pred prozorom g. Blacka. Okrenuo sam se i na vratima zgrade ugledao podstanara. Položio je ruku na dlan i otvorio usta, kao da ponovno pokušava govoriti.

Doviknuo sam mu: “Što pokušavate reći?”

Zapisao je nešto u knjižicu i pridignuo je, ali nisam ništa vidio, pa sam otrčao natrag. Pisalo je: “Molim te, nemoj reći baki da smo se vidjeli.” Ja sam rekao: “Ja neću ako ni vi nećete”, a nisam si čak ni postavio najočitije pitanje, a to je bilo zašto *on* želi da to ostane tajnom? On je napisao: “Ako me ikad radi nečeg zatrebaš, samo baci pokoji kamenčić u prozor gostinske sobe. Spustit ću se, pa ćemo se naći pod uličnom svjetiljkom.” Ja sam rekao: “Hvala.” Iako sam u sebi mislio: *Zašto bih te uopće mogao zatrebati?*

Te sam večeri samo htio zaspati, ali sam ipak uspijevao samo zamišljati.

Kako bi bilo da imamo zamrznute avione koji bi tako bili sigurni pred toplinski navođenim projektilima?

A kad bi oni automati za karte na ulazu u podzemnu imali i detektore radijacije?

A kad bismo imali nevjerojatno dugačka vozila hitne pomoći koja bi sve zgrade povezivala s bolnicom?

A padobrani u torbici oko struka?

A pištolji koji bi u dršku imali senzore, pa bi otkrivali jeste li bijesni, i ako jeste, ne bi pucali, čak i ako ste policajac?

A tregerice od neprobojnog materijala?

A neboderi s pokretnim dijelovima, tako da bi se mogli presložiti kad bi to bilo potrebno, pa čak i otvoriti prostor usred zgrade, kako bi kroz tu rupu proletio avion?

A...

A...

A...

A onda mi je u glavi sinulo nešto što nije bilo nimalo nalik drugim mislima. Ta mi je misao bila bliža i bila je glasnija. Nisam znao odakle se pojavila, ni što znači, kao ni sviđa li mi se ili ne. Samo se rastvorila, poput šake ili cvijeta.

A kako bi bilo da iskopam Tatin prazni lijes?

ZAŠTO NISAM ONDJE GDJE SI TI

11. 9. 03.

Ne govorim, žao mi je.

Zovem se Thomas.

Ipak mi je žao.

Mojem djetetu: Posljednje pismo napisao sam na dan tvoje smrti, i tada sam pretpostavio da ti više nikada neću ništa napisati, pogriješio sam u toliko toga što sam pretpostavio, zašto me onda čudi što večeras držim olovku u ruci? Pišem dok čekam da se nađem s Oskarom, za malo manje od sat vremena, zatvorit ću ovu knjižicu i s njim se naći pod uličnom svjetiljkom, uputit ćemo se na groblje, do tebe, tvoj otac i tvoj sin, evo kako je došlo do toga. Prije gotovo dvije godine predao sam poruku vrataru u zgradi tvoje majke. Sa suprotne strane ulice gledao sam kako se limuzina zaustavila, ona e izišla, dodirнула je vrata, toliko se promijenila ali i dalje sam e znao, ruke su joj se bile promijenile, ali i dalje je dodirivala na ednak način, ušla je u zgradu s nekim dječakom, nisam vidio je li oj vratar dao moju poruku, nisam vidio reakciju, dječak je izišao i ušao u zgradu na suprotnoj strani ulice. Gledao sam je te večeri kako stoji dlanovima oslonjena na prozor, ostavio sam novu poruku vrataru. “Želiš se ponovno vidjeti sa mnom ili idem?” Sutradan je na prozoru bila napisana poruka: “Nemoj otići”, što je značilo nešto, ali nije značilo: “Želim se ponovno vidjeti s tobom”. Uzeo sam šaku kamenčića i bacio ih u njezin prozor, nije se dogodilo ništa, bacio sam još, ali nije se pojavila na prozoru, napisao sam bilješku u svoju knjižicu - “Želiš li se ponovno vidjeti sa mnom?” - Istrgnuo sam je i dao je vrataru, sutradan sam se vratio, nisam joj htio još više otežati život, ali nisam htio ni odustati, na prozoru se vidjela poruka: “Ne želim željeti ponovno te vidjeti”, što je već značilo nešto, ali nije značilo da. Uzeo sam kamenčiće s ulice i bacio ih u njezin prozor, u nadi da će me čuti i znati što želim reći, čekao sam, nije se pojavila na prozoru, napisao sam poruku - “Što da radim?” - i dao je vrataru, on je rekao: “Pobrinut ću se za to da je svakako dobije”, nisam mogao reći: “Hvala”. Sutradan sam ponovno došao onamo, na prozoru je bila poruka, ona prva poruka “Nemoj otići”, skupio sam kamenčiće, bacio ih, oni su kucnuli po staklu poput prstiju, napisao sam poruku: “Da ili ne?” koliko to još može tako trajati? Sutradan sam na Broadwayu pronašao jednu prodavaonicu i kupio jabuku, ne želi li me, otići ću, nisam znao kamo, ali okrenut ću se i otići, na prozoru nije bilo poruke, pa sam bacio jabuku, očekujući da će me zasuti komadići stakla, nisam se bojao krhotina, jabuka je proletjela kroz prozor i ušla u stan, vratar je stajao pred zgradom, rekao je: “Imaš sreće što je bio otvoren, stari moj”, ali ja sam znao da to nije bila sreća, dao mi je ključ. Uspeo sam se dizalom, vrata su bila otvorena, miris je u meni pobudio ono što sam četrdeset godina s mukom nastojao potisnuti, ali nisam mogao zaboraviti. Stavio sam ključ u džep, “Samo gostinska soba!” doviknula je iz naše spavaće sobe, sobe u

kojoj smo nekoć spavali, sanjali i vodili ljubav. Tako smo započeli drugi zajednički život... Kad sam izašao iz aviona, nakon jedanaest sati putovanja i četrdeset godina provedenih drugdje, onaj mi je čovjek uzeo putovnicu i upitao koja je svrha mog dolaska, ja sam napisao u knjižicu: “Da oplakujem”, a onda: “Da oplakujem pokušam živjeti”, on me pogledao ispod oka i upitao bih li to smatrao poslom ili odmorom, ja sam napisao: “Ni jedno ni drugo.” “Koliko dugo namjeravate oplakivati i pokušavati živjeti?” Ja sam napisao: “Do konca života”. “Znači, ostajete?” “Koliko god budem mogao.” “Mislite li pritom na vikend ili godinu dana?” Nisam ništa napisao. Službenik je rekao: “Sljedeći.” Gledao sam torbe kako putuju pokretnom trakom, u svakoj od njih bile su nečije stvari, vidio sam djecu kako idu ukруг, moguće živote, slijedio strelice namijenjene onima koji nemaju što prijaviti i to me tjeralo na smijeh, ali sam ostao nijem. Jedan me čuvar zamolio da mu pridem, “To je mnogo kovčega za nekoga tko nema što prijaviti”, rekao je, ja sam kimnuo, znajući da ljudi koji nemaju što prijaviti nose najviše, otvorio sam mu kovčege, “To je mnogo papira”, rekao je, ja sam mu pokazao lijevi dlan, “Mislim, to je zbilja mnogo papira”. Napisao sam: “To su pisma mome sinu. Nisam mu ih mogao poslati dok je bio živ. Sada je mrtav. Ja ne govorim. Zao mi je.” Čuvar je pogledao drugog čuvara i njih su se dvojica nasmiješili. Ne smeta mi ako se netko smiješi na moj račun, ja sam beznačajan u smislu cijene, pustili su me, ne jer su mi vjerovali, nego jer me nisu željeli pokušati shvatiti, ja sam pronašao telefonsku govornicu i nazvao sam tvoju majku, to je bio krajnji domet moga plana, toliko toga temeljilo se na pretpostavkama, da je još živa, daje u istome stanu koji sam napustio četrdeset godina ranije, pretpostavio sam da će doći po mene i da će sve početi imati smisla, da ćemo tugovati i pokušati živjeti, telefon je zvonio i zvonio, oprostite ćemo jedno drugome, zvonio je, neka se žena javila: “Molim?” Znao sam da je ona, glas se u međuvremenu promijenio, ali je dah bio isti, razmaci među riječima isti, pritisnuo sam “4, 3, 5, 5, 6”^“, ona je rekla: “Molim?” “Ja sam upitao “4, 7, 4, 8, 7, 3, 2, 5, 5, 9, 9, 6, 8?”“ Ona je rekla: “Telefon vam nije za pet. Molim?” Htio sam uvući ruku u mikrofon, niz liniju i njome ući u njezinu sobu, htio sam pokazati DA, upitao sam: “4, 7, 4, 8, 7, 3, 2, 5, 5, 9, 9, 6, 8?” Ona je rekla: “Molim?” Ja sam rekao “4, 3, 5, 7!”i2 “Čujte,” rekla je ona, “ne znam što vam je s telefonom, ali čujem samo nekakve čudne zvukove. Kako bi bilo da prekinete vezu i pokušate još jednom?” Da pokušam još jednom? Pokušavao sam pokušati još jednom, upravo sam to radio! Znao sam da to neće pomoći, znao sam da se iz toga neće izroditi ništa dobro, ali sam stajao usred aerodroma, na početku stoljeća, na završetku života, i rekao joj sve: zašto sam otišao, kamo sam otišao, kako sam doznao za tvoju smrt, zašto sam se vratio i što trebam učiniti s preostalim vremenom. Rekao sam joj jer sam htio da mi vjeruje i da shvati i jer sam mislio da joj to dugujem, kao i sebi i tebi, ili je to ipak više bilo iz sebičnosti? Raščlanio sam život na slova, za ljubav sam pritiskao “5, 6,8,3”, za smrt “3,3,2,8,4”, kad se od radosti oduzme patnja, što

ostaje? Koliki je, pitao sam se, zbroj mojeg života? “6, 9, 6, 2, 6, 3, 4, 7, 3,5, 4, 3, 2, 5, 8, 6, 2, 6, 3, 4, 5, 8, 7, 8, 2, 7, 7, 4, 8, 3, 2, 8, 8, 4, 3, 2, 4, 7, 7, 6, 7, 3, 4, 5, 3, 5, 7! 6, 4, 3, 2, 2, 6,7,4, 2, 5, 6, 3, 8,7,2, 6, 3, 4, 3? 5,7,6, 3, 5, 8, 6, 2, 6, 3, 4, 5, 8, 7, 8, 2, 7, 7, 4, 8, 3, 9, 2, 8, 8, 4, 3, 2, 4, 7, 7, 6, 7, 8, 6, 3, 3, 3, 8! 4, 3, 2, 4, 7, 7, 6, 7, 8, 4! 6, 3, 3, 3, 8, 6, 3, 9, 6, 3, 6, 6, 3, 6, 5, 3, 5, 7! 6, 4, 3, 2, 2, 6, 7, 4, 2, 5, 6, 3, 8, 7, 2, 6, 3, 4, 3? 5, 7, 6, 3, 8, 6, 2, 6, 3, 4, 5, 8, 7, 8, 2, 7, 7, 4, 8, 3, 3, 2, 8! 7, 7, 4, 8, 3, 3, 2, 8, 3, 3, 2, 4, 7, 6, 6, 7, 8, 4, 6, 8, 3, 8, 8, 6, 3, 4, 6, 3, 6, 7, 3, 4, 6, 7, 7, 4, 8, 3, 9, 8, 8, 4, 3, 2, 4, 5, 7, 6, 7, 8, 4, 6, 3, 5, 5, 2, 6, 9, 4, 6, 5, 6, 7, 5, 4, 6! 5, 2, 6, 2, 6, 5, 9, 5, 2? 6, 9, 6, 2, 6, 5, 4, 7, 5, 5, 4, 5, 2,5, 2, 6, 4, 6, 2, 5, 2, 7, 2, 2, 7, 7, 4, 2, 5, 5, 2, 9, 2, 4, 5, 2, 6! 4, 2, 2, 6, 5, 4, 2, 5, 7, 4, 2, 5, 2, 6, 2, 6, 5, 4, 5, 2,7,2, 2, 7, 7, 4, 2,5, 5, 2, 2, 2, 4, 5, 2! 7, 2, 2, 7,7,4, 2, 5, 5, 2, 2, 2, 4, 5, 2, 4,7,2, 2,7,2, 4, 6, 5, 5, 5, 2, 6, 5, 4, 6, 5,

Brojke na telefonu odgovaraju slovima H, E, L, L, O - engl. “zdravo”, “bok”, “halo”, “molim”...

IS IT REALLY YOU - “jesi li to doista ti?”

HELP! - “(u) pomoć”.

6, 7, 5, 4! 4, 3, 2, 4, 3, 3, 6, 3, 8, 4! 6, 3, 3, 3, 8, 6, 3, 9, 6, 3, 6, 6, 3, 4, 6, 3, 5, 3! 2, 2, 3, 3, 2, 6,3, 4, 2,5, 6, 3, 8, 3, 2, 6, 3,4, 3? 5, 6, 8, 3? 5, 3, 3, 5, 8, 6, 2, 6, 3, 4, 5, 8, 3, 8, 2, 3, 4, 8, 3, 3, 2, 8! 3, 3, 4, 8, 3, 3, 2, 8, 4, 3, 2, 4, I, 6, 6, 7, 8, 4, 6, 8, 3, 8, 8, 6, 3, 4, 6, 3! 2, 2, 7, 7, 4, 2, 5, 5, 2, 9, 2, 4, 5, 2, 6! 4, 2, 2, 6, 5, 4, 2, 5, I, 4, 5, 2, 5, 2, 6, 2, 6, 5, 4, 5, 2, 7, 2, 2, 7, 7, 4, 2, 5, 5, 2, 2, 2, 4, 5, 2! 7, 2, 2, 7, 7, 4, 2, 5, 5, 2, 2, 2, 4, 5, 2, 7, 2, 2, 7, 2, 4, 6, 5, 5, 5, 2, 6, 5, 4, 6, 5, 6, 7, 5, 4! 6, 5, 5, 5, 7! 6, 4, 5, 2, 2, 6, 7, 4, 2, 5, 6, 5, 2, 6! 2, 6, 5, 4, 5? 5, 7, 6, 5, 5, 2, 6, 2, 6, 5, 4,5, 2, 2, 2, 7, 7, 4, 2, 5, 9, 2, 2, 2, 4, 5, 2, 4, 5, 5, 6, 5, 2, 4, 6, 5, 5, 5, 2! 4, 5, 2, 4, 5,5, 6,5! 5, 6, 8, 3? 5, 5, 6, 5, 5, 2, 6, 2, 6, 3, 4, 5, 8, 3, 8, 2, 3, 3, 4, 3, 9, 2, 8, 8, 4, 3, 2, 4, 3, 3, 6, 3, 8, 4, 6, 3, 3, 3, 8! 4, 3, 2, 4, 3, 3, 6, 3, 8, 4, 6, 3! 5, 6, 8, 3? 5, 6, 8, 3? 5, 6, 8, 3! 4, 2, 2, 6, 5, 4, 2, 5, 7, 4, 5, 2, 2, 6, 2, 6, 5, 4, 5, 2, 7, 2, 2, 7, 4, 5, 2, 4, 6, 3, 5, 8, 6, 2, 6, 3, 4, 5, 8, 7, 8, 2, 7, 7, 4, 8, 3, 3, 2, 8! 6, 5, 5, 5, 7! 6, 4, 5, 2, 2, 6, 7, 4, 2,5, 6, 5, 2, 6! 2, 6, 5, 4, 5? 5,7,6, 5, 5, 2, 6, 2, 6, 5, 4, 5, 2,7,2, 2, 7, 7, 4, 2, 5,9,2, 2, 2, 4, 5, 2, 4! 5, 6, 8, 3? 5, 5, 6, 5, 2, 4, 6, 3, 6, 7, 3, 4, 6, 7, 7, 4, 8, 3, 3, 9, 8, 8, 4, 3, 2, 4, 5, 7, 6, 7, 8, 4, 6, 3, 5, 5, 2, 6, 9, 4, 6, 5, 6, 7, 5, 4, 6! 5, 2, 2, 6, 5, 9, 5, 2? 6, 9, 6, 2, 6, 5, 4, 7, 5, 5, 4, 5, 2, 5, 2, 6, 4, 6, 2, 4, 5, 2, 2, 7, 7, 4, 2, 5, 5, 2, 9, 2, 4, 5, 2, 6! 4, 2, 2, 6, 5, 4, 2, 5, 7, 4, 5, 2, 5, 2, 6, 2, 6, 5, 4, 5, 2,7,2, 2, 7, 7, 4, 2, 5, 5, 2, 2, 2, 4, 5, 2! 7, 2, 2, 7, 7, 4, 5, 5, 2, 2, 2, 4, 5, 2, 4, 7, 2, 2, 7, 2, 4, 6, 5, 5, 5, 2, 6, 5, 4, 6, 5, 6, 7, 5, 4! 6, 5, 5, 5, 7! 6, 4, 5, 2, 2, 6, 7, 4, 2, 5, 6, 5, 2, 6! 2, 6, 5, 4,5? 5, 7, 6, 5, 2, 6, 2, 6, 5, 4, 5, 2,7,2, 2, 7, 7, 4, 2, 5, 9, 2, 2, 2, 4, 5, 2, 4! 5, 6, 8, 3? 5, 6, 5, 2, 4, 6, 5, 5, 5, 2! 4, 5, 2, 4, 5, 5, 6, 5! 2, 5, 5, 2, 9, 2, 4, 5, 2, 6! 2, 2, 6, 5, 4, 21 5, 5, 6,5, 5, 2, 6, 2, 6, 3, 4, 5, 8, 3, 8, 2, 3, 3, 4, 8, 3, 9,

8, 8, 4, 3, 2, 4, 3, 3, 6, 3, 8, 4, 6, 3, 3, 3, 8! 4, 3, 2, 4, 3, 3, 6, 3, 8, 4! 6,
 3, 3, 8, 6, 3, 9, 6, 3, 6, 6, 3, 4, 6, 5, 3, 5, 3! 2, 2, 3, 3, 2, 6, 3, 4, 2, 5, 6,
 8, 3, 2, 6, 3, 4, 3? 5, 6, 8, 3? 5, 3, 6, 3, 5, 8, 6, 2, 6, 3, 4, 5, 8, 3, 8, 2, 3,
 4, 8, 3, 3, 2, 8! 2, 7, 2, 4, 6, 5, 5, 5, 2, 6, 5, 4, 6, 5, 6, 7, 5, 4! 6, 5, 5, 5, 7! 6,
 4, 5, 2, 2, 6, 7, 4, 2, 5, 6, 5, 2, 6! 2, 6, 5, 4, 5? 5, 7, 6, 5, 5, 2, 6, 2, 6,
 4, 5, 2, 7, 2, 2, 7, 7, 4, 2, 5, 9, 2, 2, 2, 4, 5, 2, 4, 5, 5, 6, 5, 2, 4, 6, 5, 5,
 2! 4, 5, 2, 4, 5, 5, 6, 5! 5, 6, 8, 3? 5, 5, 6, 5, 5, 2, 6, 2, 6, 3, 4, 5, 8, 3, 8,
 3, 3, 4, 8, 3, 9, 2, 8, 8, 4, 3, 2, 4, 3, 4, 6, 5, 5, 5, 2! 4, 5, 2, 4, 5, 5, 6, 5! 6, 5,
 4, 5? 4, 5? 5, 5, 6, 5, 5, 2, 6, 2, 6, 3, 4, 5, 8, 3, 8, 2, 3, 3, 4, 8, 3, 9, 2,
 8, 4, 3, 2, 4, 3, 3, 6, 3, 8, 4, 6, 3, 3, 3, 8! 4, 3, 2, 4, 3, 3, 6, 3, 8, 4! 6, 3,
 3, 6, 7, 4, 2, 5, 6, 3, 8, 7, 2, 6, 3, 4, 3? 5, 7, 6, 3, 5, 8, 6, 2, 6, 3, 4, 5, 8,
 8, 2, 7, 7, 4, 8, 3, 3, 2, 8! 7, 7, 4, 8, 3, 3, 2, 8, 3, 4, 3, 2, 4, 7, 6, 6, 7, 8,
 6, 8, 3, 8, 8, 6, 3, 4, 6, 3, 6, 7, 3, 4, 6, 7, 7, 4, 8, 3, 3, 9, 8, 8, 4, 3, 2, 4, 5, 7,
 6, 7, 8, 4, 6, 3, 5, 5, 2, 6, 9, 4, 6, 5, 6, 7, 5, 4, 6! 5, 2, 6, 2, 6, 5, 9, 5 2? 6, 9, 6, 2,
 6, 5, 4, 7, 5, 5, 4, 5, 2, 5, 2, 6, 4, 6, 2, 4, 5, 2, 7, 2, 2, 7, 7, 4 2, 5, 5, 2, 9, 2, 4, 5,
 2, 6! 4, 2, 2, 6, 5, 4, 2, 5, 7, 4, 5, 2, 5, 2, 6, 2, 6, 5, 4
 2, 7, 2, 2, 7, 7, 4, 2, 5, 5, 2, 2, 2, 4, 5, 2! 7, 2, 2, 7, 7, 4, 2, 5, 5, 2, 2, 2 4, 5,
 2, 4, 7, 2, 2, 7, 2, 4, 6, 5, 5, 5, 2, 6, 5, 4, 6, 5, 6, 7, 5, 4! 6, 5, 5, 5, 7
 4, 5, 2, 2, 6, 7, 4, 2, 5, 6, 5, 2, 6! 2, 6, 5, 4, 5? 5, 7, 6, 5, 5, 2, 6, 2, 6, 5
 5, 2, 7, 2, 2, 7, 7, 4, 2, 5, 9, 2, 2, 2, 4, 5, 2, 4! 5, 6, 8, 3? 5, 5, 6, 5, 2, 4
 5, 5, 5, 2! 4, 5, 2, 4, 5, 5, 6, 5! 8, 6, 3, 9, 6, 3, 6, 6, 3, 4, 6, 5, 3, 5, 3, 2 2, 3,
 3, 2, 6, 3, 4, 2, 5, 6, 3, 8, 3, 2, 6, 3, 4, 3? 5, 6, 8, 3? 5, 3, 6, 3, 5, 8, 6 2, 6, 3, 4, 5, 8,
 3, 8, 2, 3, 3, 4, 8, 3? 3, 2, 8! 3, 3, 4, 8, 3, 3, 2, 8, 3, 4, 3, 2
 7, 6, 6, 7, 8, 4, 6, 8, 3, 8, 8, 6, 3, 4, 6, 3! 2, 2, 7, 7, 4, 6, 7, 4, 2, 5, 6, 3
 7, 2, 6, 3, 4, 3? 5, 7, 6, 3, 5, 8, 6, 2, 6, 3, 4, 5, 8, 7, 8, 2, 7, 7, 4, 8, 3, 3 2, 8!
 7, 7, 4, 8, 3, 3, 2, 8, 3, 4, 3, 2, 4, 7, 6, 6, 7, 8, 4, 6, 8, 3, 8, 8, 6, 3, 4
 3, 6, 7, 3, 4, 6, 7, 7, 4, 8, 3, 3, 9, 8, 8, 4, 3, 2, 4, 5, 7, 6, 7, 8, 4, 6, 3, 5
 2, 6, 9, 4, 6, 5, 6, 7, 5, 4, 6! 5, 2, 6, 2, 6, 5, 9, 5, 2? 6, 9, 6, 2, 6, 5, 4, 7 5, 5,
 4, 5, 2, 5, 2, 6, 4, 6, 2, 4, 5, 2, 7, 2, 2, 7, 7, 4, 2, 5, 5, 2, 9, 2, 4, 5, 2 6! 4, 2, 2, 6,
 5, 4, 2, 5, 7, 4, 5, 2, 5, 2, 6, 2, 6, 5, 4, 5, 2, 7, 2, 2, 7, 1, 4, 2
 5, 2, 2, 2, 4, 5, 2! 7, 2, 2, 7, 7, 4, 2, 5, 5, 2, 2, 2, 4, 5, 2, 4, 7, 2, 2, 7, 2
 6, 5, 5, 5, 2, 6, 5, 4, 6, 5, 6, 7, 5, 4! 6, 5, 5, 5, 7! 6, 4, 5, 2, 2, 6, 7, 4, 2
 6, 5, 2, 6! 2, 6, 5, 4, 5? 5, 7, 6, 5, 5, 2, 6, 2, 6, 5, 4, 5, 2, 7, 2, 2, 7, 7, 4
 5, 9, 2, 2, 2, 4, 5, 2, 4! 5, 6, 8, 3? 5, 5, 6, 5, 2, 4, 6, 5, 5, 5, 2! 4, 5, 2, 4
 5, 6, 5! 2, 5, 5, 2, 9, 2, 4, 5, 2, 6! 4, 2, 2, 6, 5, 4, 2! 5, 5, 6, 5, 5, 2, 6, 2
 3, 4, 5, 8, 3, 8, 2, 3, 3, 4, 8, 3, 9, 2, 8, 8, 4, 3, 2, 4, 3, 3, 6, 3, 8, 4, 6, 3
 3, 8! 4, 3, 2, 4, 3, 3, 6, 3, 8, 4! 6, 3, 3, 3, 8, 6, 3, 9, 6, 3, 6, 6, 3, 4, 6, 5
 5, 3! 2, 2, 3, 3, 2, 6, 3, 4, 2, 5, 6, 3, 8, 3, 2, 6, 3, 4, 3? 5, 6, 8, 3? 5, 3
 3, 5, 8, 6, 2, 6, 3, 4, 5, 8, 3, 8, 2, 3, 3, 4, 8, 3, 3, 2, 8! 2, 7, 2, 4, 6, 5, 5
 2, 6, 5, 4, 6, 5, 6, 7, 5, 4! 6, 5, 5, 5, 7! 6, 4, 5, 2, 2, 6, 7, 4, 2, 5, 6, 5, 2 6! 2,
 6, 5, 4, 5? 5, 7, 6, 5, 5, 2, 6, 2, 6, 5, 4, 5, 2, 7, 2, 2, 7, 7, 4, 2, 5, 9, 2
 2, 4, 5, 2, 4, 5, 5, 6, 5, 2, 4, 6, 5, 5, 5, 2! 4, 5, 2, 4, 5, 5, 6, 5! 5, 6, 8, 3?
 5, 6, 5, 5, 2, 6, 2, 6, 3, 4, 5, 8, 3, 8, 2, 3, 3, 4, 8, 3, 9, 2, 8, 8, 4, 3, 2, 4

3, 6,3, 8, 4, 6, 3, 3, 3, 8! 4, 3, 2, 4, 3, 3, 6, 3, 8, 4, 6, 3! 5, 6, 8, 3? 5, 6
 3? 5, 6, 8, 3! 4, 2, 2, 6, 5, 4, 2, 5, 7, 4, 5, 2, 5, 2, 6, 2, 6,5, 4,5, 2, 7, 2 2, 7, 4,
 5, 2, 4, 6, 3, 5, 8, 6, 2, 6, 3, 4, 5, 8, 7, 8, 2, 7, 7, 4, 8, 3, 3, 2, 8! 7
 4, 8, 3, 3, 2, 8, 3, 4, 3, 2, 4, 7, 6, 6, 7, 8, 4, 6, 8, 3, 8, 8, 6, 3, 4, 6, 3, 6
 3, 4, 6, 7, 7, 4, 8, 3, 3, 9, 8, 8, 4, 3, 2, 4, 5, 7, 6, 7, 8, 4, 6, 3, 5, 5, 2, 6
 4, 6, 5, 6, 7, 5, 4,6! 5, 2, 6, 2, 6, 5, 9, 5, 2? 6, 9, 6, 2, 6, 5, 4, 5, 6, 5, 2
 6,5, 5, 5, 2, 7, 4, 2, 5, 5, 2, 2, 2, 4, 5, 2! 7, 2, 2, 7, 7, 4, 2, 5, 5, 2, 2, 2
 5, 2, 4, 7, 2, 2, 7, 2, 4, 6, 5, 5,5, 2, 6, 5,4, 6,5, 6, 7,5, 4! 6, 5,5,5, IV

Trajalo je dugo, ne znam koliko dugo, više minuta, sati, srce mi se umorilo, prst također, pokušavao sam prstom uništiti zid između sebe i svog života, tipku po tipku, isteklo mi je vrijeme određeno za novčić od četvrt dolara, ili je ona spustila slušalicu, nazvao sam ponovno, “4, 7, 4, 8, 7, 3, 2, 5, 5, 9, 9, 6, 8?” Ona je rekla: “Je li to neka šala?” Šala, nije bila šala, što je šala, je li to šala? Spustila je slušalicu, nazvao sam ponovno, “8,4,4,7,4,7, 6, 6, 8,2,5, 6,5,3!”^^ Upitala je: “Oskare?” Tada sam mu prvi put čuo ime... Bio sam na dresdenskom željezničkom kolodvoru kad sam drugi put izgubio sve, pisao sam ti pismo za koje sam znao da ga nikada neću poslati, ponekad sam pisao odande, ponekad odavde, ponekad iz zoološkog vrta, nije mi bilo stalo ni do čega, osim do pisma koje sam ti pisao, ništa drugo nije postojalo, bilo je to kao kad sam pognute glave išao do Anne, skrivao se od svijeta, zbog čega sam se i zabio u nju i zbog čega nisam primjećivao da se ljudi okupljaju oko televizora. Tek kada je udario i drugi avion i kad je netko tko to nije namjeravao učiniti kriknuo, podignuo sam pogled, oko televizora su se tada već bile okupile stotine ljudi, odakle su samo došli? Ustao sam i pogledao, nisam razumio što vidim na ekranu, je li to nekakva reklama, novi film? Napisao sam: “Što se dogodilo?” i pokazao nekom mladom poslovnom čovjeku koji je gledao televiziju, on je otpio gutljaj kave i rekao: “Nitko još ne zna”, ta me njegova kava progoni, njegov “još” me progoni. Samo sam tako stajao, pojedinac u gomili, jesam li gledao snimke ili se događalo nešto kompleksnije? Pokušao sam izbrojiti katove iznad mjesta koje su pogodili avioni, požar se zasigurno dizao kroz zgrade, znao sam da te ljude nije moguće spasiti, i koliko ih je u avionima, i koliko ih je na ulicama, mislio sam i mislio. Dok sam se pješice vraćao kući zastao sam ispred jedne prodavaonice elektroničkih proizvoda, u izlogu se nalazilo mnoštvo poredanih televizora, na svima osim na jednome prikazivale su se te zgrade, iste snimke iznova i unedogled, kao da se i sami svijet ponavlja, mnoštvo ljudi bilo se okupilo na pločniku, jedan televizor, negdje po strani, prikazivao je neki dokumentarac o prirodi, lav je jeo plamenca, masa je postala bučna, netko je i protiv volje kriknuo, ružičasto perje, pogledao sam jedan drugi televizor i vidio samo jednu zgradu, stotinu stropova pretvorilo se u stotinu podova, a oni

THIS IS NOT A JOKE! - “ovo nije šala!” se pretvorili ni u što, ja sam jedini bio u stanju vjerovati, nebo je bilo prepuno papira, ružičastog perja. Kavane i kafići tog su poslijepodneva bili prepuni, ljudi su se smijali, pred kinima su se vidjeli redovi za ulaznice, išli su gledati komedije, svijet je tako

velik i malen, u istome smo trenutku i blizu i daleko. Narednih sam dana i tjedana u novinama čitao popise poginulih: majka troje djece, student druge godine, navijač Yankeesa, odvjjetnik, brat, trgovac obveznicama, madioničar - - amater, ljubitelj neslanih šala, sestra, filantrop, srednji sin, ljubitelj pasa, domar, jedinac, poduzetnik, konobarica, djed četrnaestero unučadi, viša medicinska sestra, knjigovođa, stažist, džez-saksofonist, brižni ujak, rezervist, kasnonoćni pjesnik, sestra, perač prozora, igrač *scrabblea*, dobrovoljni vatrogasac, otac, otac, serviser dizala, poklonik vina, šef ureda, tajnica, kuhar, financijaš, izvršni potpredsjednik, ljubiteljica ptica, otac, perač posuđa, vijetnamski veteran, roditelj, pasionirani čitač, jedinica, profesionalni šahist, nogometni trener, brat, analitičar, šef sale, vlasnik crnog pojasa, generalni direktor, partner u bridžu, arhitekt, vodoinstalater, menadžer za odnose s javnošću, otac, korisnik umjetničke stipendije, urbanist, tek vjenčana žena, investicijski bankar, kuhar, elektrotehničar, otac malog djeteta kojeg je tog jutra mučila prehlada, pa je razmišljao o tome da ne dođe na posao... a onda sam jednog dana ugledao i to ime, Thomas Schell, i prvo sam pomislio da sam umro. “Iza njega ostaju supruga i sin”, pomislio sam, moj sin, pomislio sam, moj unuk, mislio sam mislio i mislio, a onda sam prestao razmišljati... Kad se avion počeo spuštati ugledao sam Manhattan prvi put nakon četrdeset godina, nisam znao idem li gore ili dolje, svjetla su bila zvijezde, nisam prepoznao nijednu zgradu, rekao sam onom čovjeku “Da ~~o~~plakujem pokušam živjeti”, nisam ništa prijavio, nazvao sam tvoju majku ali joj nisam uspio ništa objasniti, nazvao sam ponovno, mislila je da se netko šali, nazvao sam još jednom, ona je rekla: “Oskare?” Otišao sam na kiosk i nabavio još kovanica od četvrt dolara, pokušao ponovno, telefon je zvonio i zvonio, pokušao sam još, zvonio je, pričekao sam i ponovno pokušao, sjeo na tlo, ne znajući što će se dalje događati, ne znajući ni što želim da se dalje događa, pokušao sam jednom: “Zdravo, dobili ste stan Schell. Govorim poput telefonske sekretarice, iako sam se zapravo javio na telefon. Želite li razgovarati sa mnom ili s Bakom, molim da počnete govoriti nakon zvučnog signala koji će se sada čuti. Biiip. Halo?” Bio je to glas nekog djeteta, dječaka. “Doista sam ja.

Ovdje sam. Bonjour?” Prekinuo sam vezu. Baka? Trebalo mi je vremena da promislím, taksi bi bio prebrz, kao i autobus, čega se bojím? Stavio sam kovčege na neka kolica i počeo hodati. Nisam mogao vjerovati da me nitko nije ni pokušao zaustaviti, čak ni kad sam s kolicima izišao na ulicu, čak ni kad sam ih dogurao na zaustavni trak autoceste, sa svakim je korakom postajalo svjetlije i toplije, a nakon samo nekoliko minuta bilo je jasno da neću uspjeti, otvorio sam jedan od kovčega i izvadio hrpu pisama, “Mojem djetetu”, iz 1977. godine, “Mojem djetetu”, “Mojem djetetu”, razmišljao sam o tome da ih položim na cestu kraj sebe, da stvorim trag stvari koje ti nisam mogao reći, moj bi teret tako možda postao mogućim, ali nisam mogao, morao sam ih dopremiti tebi, svome djetetu. Zaustavio sam taksi, kad smo došli do stana tvoje majke već je bilo podosta kasno, morao sam potražiti hotel, trebali su mi hrana i tuš i vrijeme za

razmišljanje, istrgnuo sam stranicu iz knjižice i napisao: “Žao mi je”, uručio sam je vrataru, on je rekao: “Za koga je?”, napisao sam: “Gđa Schell”, on je rekao: “Ovdje nema gospođe Schell”, ja sam napisao: “Ima”, on je rekao: “Vjerujte mi, znao bih da u zgradi živi gospoda Schell”, ali ja sam joj čuo glas na telefonu, je li se mogla preseliti i zadržati broj, kako ću je pronaći, trebao mi je telefonski imenik. Napisao sam “3D” i to pokazao vrataru. On je rekao “Gđa Schmidt”, ja sam od njega uzeo svoju knjižicu i napisao: “To joj je bilo djevojačko prezime.” ... Živio sam u gostinskoj sobi, ona mi je obroke ostavljala kraj vrata, čuo sam joj korake i ponekad mi se činilo da čujem rub čaše na vratima, je li to bila čaša iz koje sam nekoć pio vodu, je li ikada dodirnula tvoje usne? Pronašao sam svoje knjižice iz doba prije nego što sam otišao, nalazile su se u kućištu velikoga sata, nekako sam mislio da ih je sve bacila, ali ipak ih je zadržala, mnoge su od njih bile prazne, mnoge ispunjene, besciljno sam ih prelistavao, pronašao sam knjižicu ispunjenu onog poslijepodneva kad smo se susreli i knjižicu od dana kad smo se vjenčali, pronašao sam naše prvo mjesto Ničega, i kad smo se posljednji put šetali oko velikog jezera, pronašao sam snimke balustrada, umivaonika i kamina, na vrhu jedne od hrpa nalazila se knjižica iz doba kad sam prvi put pokušao otići, “Nisam oduvijek bio nijem, nekoć sam govorio i govorio i govorio i govorio”. Ne znam je li me počela žaliti, ili je počela žaliti sebe, ali počela me kratko posjećivati, isprva nije htjela ništa reći, samo bi malo uredila sobu, skinula paučinu iz kutova, usisala sag, izravnala položaj okvira sa slikama, a onda jednog dana, dok je brisala prašinu s noćnog ormarića, rekla je: “Mogu ti oprostiti to što si otišao, ali ne i to što si se vratio”, izišla je i za sobom zatvorila vrata, nisam je vidio iduća tri dana, a onda je sve bilo kao da ništa nije izrečeno, zamijenila je žarulju koja je dotada radila posve dobro, podizala stvari i ponovno ih odlagala, rekla je: “Ovu bol neću dijeliti s tobom”, zatvorila je vrata za sobom, jesam li ja tu uznik ili zatvorski čuvar? Njezini su se posjeti produljivali, nikada nismo razgovarali i nije me voljela gledati, no nešto se događalo, zbližavali smo se, ili se udaljavali, ja sam odlučio riskirati, upitao sam je bi li mi pozirala, kao kad smo se tek bili sreli, otvorila je usta i iz njih nije izišlo ništa, dodirnula mi je lijevu ruku, koja je, da toga nisam bio svjestan, bila stisnuta u šaku, je li mi na taj način rekla da, ili me tako dodirnula? Otišao sam u prodavaonicu slikarskog pribora da kupim nešto gline. Nisam uspijevao obuzdati ruke, te silne paste u dugačkim kutijama, slikarski nožići, ručno izrađeni papiri obješeni na rolama, iskušao sam sve uzorke, potpisao se plavom kemijskom i zelenom uljanom pastelom, narančastom drvenom bojom i ugljenom, imao sam osjećaj da potpisujem ugovor o svome životu. Zadržao sam se više od sata, iako sam kupio tek običan komad gline, kad sam se vratio kući čekala me u gostinskoj sobi, bila je u kućnome ogrtaču, stajala kraj kreveta, “Jesi li izradio koju skulpturu dok te nije bilo?” Napisao sam da sam pokušao ali nisam uspio, “Baš nijednu?” Pokazao sam joj desni dlan, “Jesi li razmišljao o skulpturama? Jesi li ih stvarao u glavi?” Pokazao sam joj lijevi dlan, ona je svukla ogrtač i otišla na sofu, nisam je mogao pogledati, uzeo sam glinu iz

vrećice i položio je na sklopivi stolić, “Jesi li kada u glavi izradio mene?” Napisao sam: “Kako želiš pozirati?” Rekla je daje stvar upravo u tome da ja biram, ja sam upitao je li sag nov, ona je rekla: “Pogledaj me”, pokušao sam ali nisam uspio, ona je rekla: “Pogledaj me ili me ostavi. Ali nemoj ostati i gledati druge stvari.” Zamolio sam je da se ispruži na leđima, no to nije bilo kako treba, zamolio sam je da sjedne, ni to nije bilo dobro, prekriži ruke, okreni glavu od mene, ništa nije bilo kako treba, ona je rekla: “Pokaži mi”, prišao sam joj, raspustio kosu, pritisnuo joj ramena, želio sam je dodirivati po svim tim razmacima, ona je rekla: “Nitko me nije dodirnuo otkako si otišao. Na taj način.” Povukao sam ruku, ona ju je uhvatila i njome sama pritisnula rame, nisam znao što da kažem, ona je upitala: “Tebe?” Koja je svrha laži koja ništa ne štiti? Pokazao sam joj lijevi dlan. “Tko te dodirivao?” Knjižica mi je bila ispunjena, pa sam na zid napisao: “Toliko sam htio imati život”. “Tko?”

Nisam mogao vjerovati kolika mi se iskrenost spušta niz ruku i ostaje zapisana na stranici, “Plaćao sam.” Nije narušila pozu, “Jesu li bile zgodne?” “Stvar nije bila u tome.” “Ali jesu li bile zgodne?” “Neke među njima.” “Samo si im tako davao novac i to je sve?” “S njima sam volio razgovarati. Govorio sam o tebi.” “I zbog toga bih nekako trebala biti zadovoljna?” Pogledao sam glinu. “Jesi li im rekao da sam bila trudna kad si otišao?” Pokazao sam lijevi dlan. “Jesi li im pričao o Anni?” Pokazao sam lijevi dlan. “Je li ti bilo stalo do koje od njih?” Pogledao sam glinu, ona je rekla: “Oduševljava me to što mi govoriš istinu”, pa mi je uzela ruku s ramena i njome pritisnula svoje međunožje, nije okrenula glavu u stranu, nije zatvorila oči, piljila je u naše ruke među svojim nogama, imao sam dojam da nešto ubijam, ona mi je otkopčala remen i hlače, uvukla ruku u moje gaće, “Nervozan sam”, rekao sam osmijehom, “Sve je u redu”, rekla je ona, “Žao mi je”, rekao sam smiješeći se, “Sve je u redu”, rekla je ona, zatvorila je vrata za sobom, a onda ih otvorila i upitala: “Jesi li kada u glavi izradio moju skulpturu?” ... U ovoj knjižici neće biti dovoljno stranica da ti kažem sve što ti trebam reći, mogao bih pisati sitnijim slovima, mogao bih razrezati stranice po rubovima i tako od jednog lista dobiti dva, mogao bih pisati preko vlastitih riječi, ali što bi se tada dogodilo? Svakog poslijepodneva netko je dolazio u stan, čuo sam kako se otvaraju vrata, i korake, sitne korake, čuo sam razgovor, dječji glas, gotovo poput pjesme, bio je to glas koji sam čuo kad sam nazvao s aerodroma, njih dvoje razgovarali bi satima, jedne večeri, kad mi je došla pozirati, upitao sam je tko je toliko posjećuje, a ona je rekla: “Moj unuk.” “Ja imam unuka.” “Ne,” rekla je ona, “ja imam unuka.” “Kako se zove?” Pokušali smo ponovno, jedno drugome svukli smo odjeću usporeno poput ljudi koji znaju kako im lako mogu dokazati da su u krivu, ona je ležala licem prema dolje na krevetu, struk joj je bio crven od hlača koje su joj bile premale godinama, bedra su joj bila puna ožiljaka, gnječio sam ih koristeći DA i NE, ona je rekla: “Ne gledaj ništa drugo”, raširio sam joj noge, ona je udahnula, mogao sam piljiti u njezin najintimniji dio a ona nije mogla vidjeti kako gledam, uvukao sam ruku pod nju, ona je savila koljena, ja sam sklopio

oči, ona je rekla: “Lezi na mene”, nisam imao gdje napisati da sam nervozan, ona je rekla: “Lezi na mene”. Bojao sam se daje ne zgnječim, ona je rekla: “Cijelim tijelom na mene cijelu”, pustio sam da utonem u nju, ona je rekla: “To želim”, zašto i ja to nisam mogao osjećati, zašto sam morao napisati nešto drugo, trebao sam slomiti prste, uzeo sam kemijsku s noćnog ormarića a podlakticu napisao; “Smijem li ga vidjeti?” Okrenula se i tako me zbacila, dovela kraj sebe, “Ne.” Preklinjao sam je dlanovima. “Ne.” “Molim te.” “Molim te.” “Neću mu reći tko sam. Samo ga želim vidjeti.” “Ne.” “Zašto?” “Zato.” “Zašto zato?” “Jer sam mu ja mijenjala pelene. I dvije godine nisam mogla spavati na truhu. I ja sam ga naučila govoriti. I ja sam plakala kad je on plakao. A kad je bio nerazuman, vikao je na mene.” “Sakrit ću se u zidni ormar u hodniku i gledati kroz ključanicu.” Mislio sam da će reći ne, ona je rekla: “Ako te ikada vidi, to će značiti da si me izdao.” Je li se sažalila nada mnom, je li željela da patim? Sutradan ujutro odvela me do zidnog ormara u hodniku, onog koji je okrenut prema dnevnoj sobi, ušla je sa mnom, unutra smo proveli cijeli dan, iako je znala da neće doći do popodneva, bio je premalen, trebalo nam je više razmaka, trebala su nam mjesta Ničega, ona je rekla: “To je bio ovakav osjećaj, osim što tebe nije bilo.” Satima smo se gledali u tišini. Kad se oglasilo zvono na vratima otišla ga je pustiti, ja sam bio na sve četiri, tako da mi se oko nađe na odgovarajućoj visini, kroz ključanicu sam vidio kako se vrata otvaraju, one bijele tenisice, “Oskare!” rekla je i pridignula ga s tla, “Sve je u redu”, rekao je on, ta pjevnost, u njegovu glasu čuo sam svoj glas, i glas svog oca i djeda i bilo je to prvi put da sam čuo tvoj glas, “Oskare!” ponovila je ona i ponovno ga podignula, vidio sam mu lice, Annine oči, “Sve je u redu”, ponovio je on, upitao je gdje je bila, “Razgovarala sam s podstanarom”, rekla je. Podstanarom? “Još je ovdje?” upitao je on, “Nije”, rekla je ona, “morao je nešto obaviti.” “Ali kako je izišao iz stana?” “Otišao je nekoliko trenutaka prije nego što si došao.” “Ali rekla si da si upravo razgovarala s njim.” Znao je za mene, nije znao tko sam, ah znao je da je netko ovdje, i znao je da mu ona ne govori istinu, to sam mu jasno čuo u glasu, u svome glasu, u tvome glasu, morao sam razgovarati s njim, ali što sam mu to trebao reći? Ja sam ti djed, volim te, žao mi je? Možda sam mu trebao reći stvari koje nisam mogao reći tebi, dati mu sva ona pisma namijenjena tvojim očima. Ali ona mi to nikad ne bi dopustila, a ja je nisam želio iznevjeriti, pa sam počeo razmišljati o drugim načinima... Što ću poduzeti, treba mi više prostora, postoje stvari koje trebam reći, moje riječi guraju zidove ruba papira, sutradan je tvoja majka došla u gostinsku sobu i pozirala mi, oblikovao sam glinu koristeći DA i NE, smekšao sam je, utiskivao palčeve u njezine obraze, izvlačio joj nos, ostavljao otiske palaca, izdubio sam zjenice, pojačao čelo, udubio prostor između donje usne i brade, uzeo sam knjižicu rišao joj. Počeo sam joj pisati o tome gdje sam bio i što sam radio otkako sam otišao, od čega sam živio, s kim sam provodio vrijeme, o čemu sam razmišljao, što sam slušao i jeo, ali ona je istrgnula tu stranicu, “Ne zanima me”, rekla je, ne znam je li doista bilo tako da joj nije bilo stalo ili je stvar bila u nečem drugom, na

sljedećoj praznoj stranici napisao sam: “Ako postoji nešto što te zanima, ispričaj ću ti”, rekla je; “Znam da će ti biti lakše ako mi ispričaš, ali ne želim ništa doznati.” Kako je to moguće? Tražio sam je da mi priča o tebi, ona je rekla: “Ne našem sinu, mojem sinu”, zamolio sam je da mi priča o svome sinu, ona je rekla: “Za svaki Dan zahvalnosti pekla sam puricu i pitu od bundeve. Odlazila sam u školsko dvorište i pitala djecu kakve igračke vole. To sam mu onda kupovala. Nikome nisam dopuštala da u stanu priča nekim stranim jezikom. No on se ipak pretvorio u tebe.” “Pretvorio se u mene?” “Sve je bilo samo da i ne.” “Je li studirao?” “Preklinjala sam ga da ostane u blizini, ali otišao je u Kaliforniju. I po tome je bio nalik na tebe.” “Što je studirao?” “Trebao je postati odvjetnikom, ali je preuzeo posao. Mrzio je nakit.” “Zašto to nisi prodala?” “Preklinjala sam ga. Preklinjala da postane odvjetnikom.” “Zašto onda...?” “Htio je postati vlastitim ocem.” Žao mi je, ako je to točno, od svega na svijetu najmanje bih htio da budeš kao ja, otišao sam kako bi mogao biti samo ti, to što jesi. Ona je rekla; “Jednom te pokušao pronaći. Dala sam mu ono jedino pismo koje si ikada poslao. To ga je opsjedalo, neprestano gaje čitao. Ne znam što si napisao, ali zbog toga te počeo tražiti.” Na sljedećoj praznoj stranici napisao sam: “Jednog dana otvorio sam vrata i ugledao njega.” “Pronašao te?” “Razgovarali smo o ničemu.” “Nisam znala da te pronašao.” “Nije mi htio reći tko je. Zsigurno je bio nervozan. Ili me zacijelo zamrzio čim me ugledao. Pretvarao se da je novinar. Bilo je to tako užasno. Rekao je da piše članak o preživjelima iz Dresdena.” “Jesi li mu rekao što ti se te noći dogodilo?” “Pisalo je u pismu.” “Što si napisao?” “Nisi pročitala?” “Nisi ga poslao meni.” “Bilo je užasno.” “Sve one stvari koje nismo mogli dijeliti. Prostoriju su ispunjavali razgovori koje nismo vodili.” Nisam joj rekao da sam nakon što si otišao prestao jesti, toliko sam oslabio da mi se voda od kupke skupljala među kostima, zašto me nitko nije pitao zašto sam tako mršav? Da je netko pitao, više nikada ne bih pojeo ni zalogaj. “Ali ako ti nije rekao da ti je sin, kako si znao?” “Znao sam jer mi je to bio sin.” Položila je dlan na moja prsa, na moje srce, ja sam položio dlanove na njezina stegna, obavio sam je, ona mijе otkopčala hlače, “Nervozan sam”, unatoč svemu želio sam, skulptura je sve više i više nalikovala Anni, ona je za sobom zatvorila vrata, meni ponestaje prostora... Najveći dio dana provodio sam hodajući uokolo gradom, ponovno ga upoznavajući, otišao sam do stare Kolumbijske pekarnice, no više je nije bilo, na njezinu mjestu nalazila se prodavaonica “sve za 99 centa” u kojoj je sve stajalo više od 99 centa. Prošao sam kraj krojačnice u kojoj su mi nekoć sužavali hlače, no ondje se sada nalazila banka, trebala vam je kartica već i da uđete u nju, pješačio sam satima, prema jugu jednom stranom Broadwaya, pa prema sjeveru suprotnom stranom u Uce, gdje se nekada nalazio urar, sada je bila videoteka, gdje je bila cvjećarnica, sada je bio lokal s videoigricama, ondje gdje je bila mesnica sada se prodavao sushi, što je sushi, i što je sad sa svim tim pokvarenim satovima? Satima sam boravio u parku za pse kraj Prirodoslovnog muzeja, pitbul, labrador, zlatni retriever, ja sam bio jedini čovjek bez psa, mislio sam i mislio, kako bih mogao iz daljine biti

blizak s Oskarom, kako mogu biti pravedan prema tebi i pravedan prema tvojoj majci i pravedan prema sebi, htio sam ponijeti vrata ormara, tako da ga uvijek mogu gledati kroz ključanicu, učinio sam ono što je tome bilo najbliže. Iz daljine sam upoznao njegov život, kada odlazi u školu, kada se vraća kući, gdje mu žive prijatelji, u koje prodavaonice voli zalaziti, slijedio sam ga po cijelome gradu, ali nisam iznevjerio tvoju majku, jer mu se nikada nisam pokazao. Mislio sam da to tako može ići unedogled, a ipak sam sada tu gdje jesam, još jednom pokazalo se da sam u krivu. Ne sjećam se kad mi je prvi put sinulo koliko je sve to čudno, koliko je vani, koliko raznih četvrti posjećuje, zašto ga pratim jedino ja, kako mu majka može dopustiti da sam luta tako daleko od doma. Svake subote i nedjelje ujutro izlazio je iz zgrade s nekim starcem i kucao na razna rata širom grada, na zemljovidu sam izradio prikaz mjesta koja su posjećivali, ali u tome nisam uspio uočiti nikakvu logiku, to nije imalo smisla, što su točno radili? I tko je bio taj starac, prijatelj, učitelj, zamjena za djeda kojeg nema? I zašto su se u svakom stanu zadržali tek po nekoliko minuta, jesu li nešto prodavali, prikupljali informacije? I što je od toga znala njegova baka, jesam li se jedino ja brinuo zbog njega? Nakon što su izišli iz jedne kuće, na Staten Islandu, malo sam pričekao i pokucao na ta ista vrata. “Ne mogu vjerovati,” rekla je žena, “još jedan posjetitelj!” “Žao mi je”, napisao sam, “ne govorim. Iz vaše kuće upravo je izišao moj unuk. Možete li mi reći što je radio kod vas?” Žena mi je rekla: “Kako ste vi samo čudna obitelj.” Ja sam pomislio. Da, obitelj smo. “Upravo sam telefonom razgovarala s njegovom majkom.” Ja sam napisao: “Zašto vas je posjetio?” Ona je rekla: “Zbog ključa.” Ja sam upitao: “Kojeg ključa?” Ona je rekla: “Za onu bravu.” “Koju bravu?” “Vi ne znate?” Pratio sam ga osam mjeseci i razgovarao s ljudima s kojima je razgovarao, nastojao sam ga upoznati dok je on nastojao upoznati tebe, pokušavao te pronaći, jednako kao što si ti pokušao pronaći mene, srce mi se raspalo na više komadića nego što ih je imalo, zašto ljudi ne mogu reći što misle? Jednog poslijepodneva pratio sam ga u središte grada, sjedili smo jedan nasuprot drugome u podzemnoj, onaj me starac gledao, jesam li piljio, jesam li pružao ruke ispred sebe, je li znao da bih ja trebao sjediti kraj Oskara? Ušli su u jedan kafić, na povratku su mi se izgubili, to se neprestano događalo, teško je biti blizu a da se ne odaš, a ja je nisam želio iznevjeriti. Kad sam se vratio u Upper West Side ušao sam u jednu knjižaru, još nisam mogao ući u stan, trebalo mi je vremena za razmišljanje, na završetku jednog prolaza ugledao sam muškarca za kojeg mi se učinilo da bi mogao biti Simon Goldberg, također je bio na dječjem odjelu, što sam ga više gledao, to sam bio nesigurniji, to sam više želio da je to on, je li ga umjesto smrti snašao rad? Ruke su mi se tresle uz kovanice u džepu, pokušavao sam ne piljiti u njega, pokušavao sam ne pružati ruke naprijed, je li to moguće, je li me prepoznao, bio je napisao: “Svim se srcem nadam da će se naši putovi, koliko god bili dugi i zavojiti, ponovno sastati.” Pedeset godina kasnije imao je iste naočale debelih stakala, u životu nisam vidio bjelju košulju, teško se odvajao od knjiga, prišao sam mu. “Ne govorim,” napisao sam, “žao mi je.” On me obavio rukama i

snažno stisnuo, osjećao sam kako mu srce udara kraj mog srca, nastojala su kucati usklađeno, bez riječi se okrenuo i odjurio od mene, izjurio iz knjižare, na ulicu, gotovo sam siguran da to nije bio on, želim beskonačno dugačku praznu knjižicu i preostalo vrijeme... Sutradan su se Oskar i onaj starac uspeli na Empire State Building, ja sam ih čekao na ulici. Neprestano sam pogledavao prema gore, pokušavao ga vidjeti, vrat me već pekao, gleda li dolje prema meni, dijelimo li nešto, a da toga nijedan ni drugi nisam svjestan? Nakon sat vremena vrata dizala su se otvorila i iz njih je izišao onaj starac, hoće li ostaviti Oskara gore, tako visoko, tako samog, tko će paziti na njega? Mrzio sam ga. Počeo sam nešto pisati, on mi je prišao i ščepao me za ovratnik. “Čuj,” rekao je, “ne znam tko si, ali vidim da nas pratiš i to mi se ne sviđa. Ni najmanje. Samo sada reći ću ti da nas se kloniš.” Knjižica mi je pala na pod, pa nisam mogao ništa reći. “Ako te još jednom vidim u blizini tog dječaka...” Pokazao sam prema podu, on mi je pustio ovratnik, ja sam uzeo knjižicu i napisao: “Ja sam Oskarov djed. Ne govorim. Žao mi je.” “Njegov djed?” Okrenuo sam nekoliko stranica unatrag i pokazao što sam ranije pisao: “Gdje je?” “Oskar nema djeda.” Pokazao sam jednu stranicu. “Spušta se stubama.” Brzo sam objasnio sve, koliko sam bolje mogao, rukopis mi je postajao nečitljivim, on je rekao;

“Oskar mi ne bi lagao.” Ja sam napisao: “Nije lagao. Ne zna.” Starac je izvadio ogrlicu koja mu se nalazila ispod košulje i pogledao je, privjesak je bio kompas, rekao je: “Oskar mi je prijatelj. Moram mu reći.” “On mi je unuk. Molim vas, nemojte mu reći.” “Vi biste trebali hodati uokolo s njim.” “I jesam.” “A njegova majka?” “Što s njegovom majkom?” Čuli smo kako Oskar iza ugla pjeva, glas mu se pojačavao, starac je rekao: “Dobar je to dječak” i udaljio se. Otišao sam ravno kući, u stanu nije bilo nikoga. Pomislio sam da bih mogao spakirati stvari, pomislio sam da bih mogao skočiti kroz prozor, sjeo sam na krevet i počeo razmišljati, razmišljao sam o tebi. Kakvu si volio hranu, koja ti je bila omiljena pjesma, koju si djevojku prvu poljubio, i gdje, i kako, ponestaje mi prostora, želim beskonačno dugačku praznu knjižicu i zauvijek, ne znam koliko je proteklo vremena, nije bilo ni važno, bio sam ostao bez svih razloga zbog kojih bih trebao sve pratiti. Netko je pozvonio, nisam ustao, bio mi je svejedno o kome je riječ, htio sam biti sam, s druge strane prozora. Čuo sam da se vrata otvaraju i čuo sam njegov glas, svoj razlog, “Bako?” Bio je u stanu, ondje smo samo nas dvojica, djed i unuk. Čuo sam kako ide od prostorije do prostorije, kako pomiče stvari, otvara i zatvara, što traži, zašto uvijek nešto traži? Došao je do mojih vrata, “Bako?” Nisam je htio iznevjeriti, ugasio sam svjetla, čega sam se toliko bojao? “Bako?” Počeo je plakati, moj je unuk plakao. “Molim te. Doista mi treba pomoć. Ako si unutra, molim te izađi.” Upalio sam svjetlo, zašto se nisam više bojao? “Molim te.” Otvorio sam vrata i našli smo se oči u oči, ja sam se našao oči u oči sa sobom, “Vi ste podstanar?” Vratio sam se u sobu i iz ormara izvadio ovu knjižicu, ovoj je knjižici gotovo ponestalo stranica, donio sam je do njega i napisao: “Ne govorim. Žao mi je.” Bio sam toliko zahvalan zbog činjenice da me gleda, upitao me tko sam, nisam znao što da mu kažem,

pozvao sam ga u sobu, upitao me jesam li neznanc, nisam znao što da mu kažem, i dalje je plakao, nisam znao kako da ga uhvatim, ponestaje mi prostora. Doveo sam ga do kreveta, sjeo je, nisam ništa pitao, nisam mu rekao što znam, nismo razgovarali o nevažnim stvarima, nismo se sprijateljili, mogao sam biti bilo tko, on je počeo od početka, od vaze, od ključa, Brookfyna, Queensa, sve sam znao napamet. Siroto dijete, sve priča neznanču, htio sam podignuti zidine oko njega, odijeliti unutrašnjost od vanjskoga, htio sam mu dati beskonačno dugačku praznu knjižicu i sve preostalo vrijeme, rekao mi je da se upravo vratio s vrha Empire State Buildinga, kako mu je prijatelj rekao da je završio, to nisam želio, ali ako je to bilo nužno da unuka dovedem oči u oči sa sobom, onda se isplati, sve bi se isplatilo. Htio sam ga dodirnuti, reći mu da ga, čak i ako svi napuštaju sve, ja nikada neću napustiti, on je govorio i govorio, riječi su propadale kroz njega, pokušavale pronaći dno njegove tuge, “Moj tata”, rekao je, “Moj tata”, otrčao je na suprotnu stranu ulice i vratio se s telefonom, “Ovo su mu posljednje riječi.”

PETA PORUKA.

10:22 OVDJE TA DJE TATA. HAL DJE TATA. ZNAM JE LI

ČULI DA TO SAM

HALO? ČUJETE ME? MI SMO NA KROV

SVE U REDU DOBRO USKORO

ŽAO ČUJETE TOLIKO

DOGAĐA PAMTITI...

Poruka se prekinula, zvučao si tako pribrano, nisi zvučao kao netko tko će uskoro umrijeti, žao mi je što nismo mogli sjediti svatko s jedne strane stola i satima razgovarati ni o čemu, žao mi je što nismo mogli tratiti vrijeme, želim beskonačno praznu knjižicu i sve preostalo vrijeme. Oskaru sam rekao da će biti najbolje da baki ne kaže da smo se vidjeli, nije pitao zašto, pitam se što zna, rekao sam mu da, poželi li ikada razgovarati sa mnom, može kamenčićima gađati prozor gostinske sobe, a ja ću se spustiti i s njim se naći na uglu, bojao sam se da se s njim više nikada neću vidjeti, vidjeti kako me gleda, te smo noći tvoja majka i ja prvi put vodili ljubav otkako sam se vratio, ujedno i posljednji put uopće, rje izgledalo kao posljednji put, bio sam poljubio Annu posljednji put, posljednji put vidio roditelje, posljednji put govorio, zašto se nisam naučio prema svemu odnositi kao da je posljednji put, najviše žalim zbog toga koliko sam vjerovao u budućnost, ona je rekla: “Želim ti nešto pokazati”, odvela me u drugu sobu, rukom je stiskala DA, otvorila je vrata i pokazala krevet: “Ovdje je spavao”, dodimuo sam plahte, spustio se na pod i omirisao jastuk, htio sam sve od tebe do č sam mogao dod, htio sam prašinu, ona je rekla, “Davno, prije mnogo godina. Trideset” Legao sam na krevet, htio sam ogetiti ono što si ti osjećao, htio sam ti sve red, ona se ispružila kraj mene, upitala je: “\jeruješ U u r^ i pakao?” Podignuo sam desni dlan, “Ni ja”, rekla je crna, “Mislim daje nakon života jednako kao prije života”, dlan joj je bio otvoren, u sam stavio DA ona je prstima obavila moje prste, rekla je, “Promisli o svim stvarima koje se još nisu

rodile. O svim bebama. Neke se nikada neće roditi. Je li to tužno?” Nisam znao je li to tužno, svi roditelji koji se nikada neće upoznati, svi pobačaji, sklopio sam oči, ona je rekla “Nekoliko dana prge bombardiranja otac me odveo u onu suša Dao mi je gutljaj apos; viskp i dao mi da iskušam njihovu hilu. Ogećala sam se tako odrasto, tako posebno. Uptao me što znam o seksa Kašljala sam i kašljala.

On se sm^ i smi^ i onda se UGiriljb. Upitao me znam li pakirati kovč^, i znam li da nikad ne smijem prihvatiti prvu ponudu i znam li zapaliti vatru ukaže li se potreba Šibo sam VD|ela oca Voljela sam ga jako, jako. Ali nikada nisam prcHiašla način na koji bih mu to reida” Okrenuo sam glavu u stranu, pdožfo je na njezino rame, ona mi je pdčžila dlan na obraz, baš kao što je to nekoć čttiila i moja majka, sve što je činila podsjećafu me na nekog drugog, “Prava je šteta”, rekla je, “što je život toliko dragocjen.” Okrenuo sam se na stranu i zagilb je, ponest^ mi prostora, oči su mi bile zatvorene i po^io sam je, njezine su usne bile usne moje m^e, i Annine usne, i tvoje usne, nisam znao kako biti s njom i biti s njom “Zbog toga se toliko brinemo” rekla je ona, otkopčavi^ći bhizu, ja sam otkopčao svoju košu^ ona je svukla hlače, ja sam svukao hlače, “toliko se brinemo”, dodirnuo sam nju i dodirnuo sve, “Ne radimo ništa drugo”, posljednji put vodili smo ljubav, bio sam s njom i l±) sam sa svima, kad je ustala i pošla u kupaonicu, na {Miti je bib krvi, vratk) sam se u gostinsku sobu na spavai^ tdk) je stvari kege nikada nećeš doznati Sutradan rne piobudib kudcat^ na pt)- zDTu, tM[:jq rdao sam da idem u šett^ nije ništa pitala, što je ona znala, zašto me i^Tustila iz vida? Odar me čd<ao pod uličron syjeti|kcm, rd<ao je: “Ždim otkipati rgeg:v grob.” Protdda dva mjeseca viđao sam ga svdd dan, ffenirali smo b8tetiddDdqpiiiga±)rBpdTpipc^dKfl,&k3rDii^ŽBdkpnpu(jblialI^d^yh}iqhsrrqri prHrrqHpiTpMt]tt^i)lpr^TiiriMrtr^rir[FmrHTmrtTiBrrfaniTr[i4»B|MjB0maipQ o4txbnTiiiKni^g4^}ttiH^manTltirfiipftlBh<a£ni^B^^

JEDNOSTAVNO RJEŠENJE NEMOGUĆEG PROBLEMA

Dan nakon što smo podstanar i ja iskopali Tatin grob otišao sam u stan g. Blacka. Imao sam dojam da je zavrijedio doznati što smo učinili, čak i ako u tome zapravo nije sudjelovao. No kad sam pokucao, nije se javio on. “Mogu vam pomoći?” upitala je neka žena. Naočale su joj visjele na lančiću oko vrata, a u ruci je držala fascikl iz kojeg je virilo mnoštvo papira. “Vi niste gospodin Black.” “Gospodin Black?” “Gospodin Black koji živi u ovom stanu. Gdje je?” “Žao mi je, ne znam.” “Je li s njim sve u redu?” “Pretpostavljam. Ne znam.” “Tko ste vi?” “Posrednica.” “Što je to?” “Prodajem ovaj stan.” “Zašto?” “Pretpostavljam da ga vlasnik želi prodati. Danas sam samo zamjena.” “Zamjena?” “Posrednik koji inače zastupa ovu nekretninu danas je bolestan.” “Znate li kako da pronađem vlasnika?” “Žao mi je, ne.” “Bio mi je prijatelj.”

Ona mije rekla. “Negdje u toku prijepodneva doći će po sve stvari.” “Tko to?” “Oni. Ne znam. Radnici. Smetlari. Oni.” “Ne radnici koji sele stvari?” “Ne znam.” “Bacit će njegove stvari?” “Ili ih prodati.” Da sam bio nevjerojatno bogat, mogao sam sve kupiti, čak i ako bih sve spremio u neko skladište. Rekao sam joj: “No, da, ali ja sam nešto ostavio u tom stanu. To je nešto moje, pa to ne mogu prodati, ni darovati. Idem po to. Oprostite...”

Došao sam do ormara s indeksnim karticama. Znao sam da sve to, očito, ne mogu spasiti, ali nešto od toga mije trebalo. Izvukao sam ladicu označenu slovom B i stao pregledavati kartice. Pronašao sam karticu g. Blacka. Znao sam da postupam ispravno, pa sam je izvadio i spremio u gornji prednji džep tregerica.

No tada, iako sam se domogao onoga što sam tražio, otvorio sam ladicu označenu slovom S. Antonin Scalia, G. L. Scarborough, lord Leslie George Scarman, Maurice Sceve, Anne Wilson Schaefer, Jack Warner Schaefer, Iris Scharmel, Robert Haven Schauffler, Barry Scheck, Johann Scheffler, Jean de Schelandre... I onda sam je ugledao: Schell.

U prvi mah osjetio sam olakšanje, jer sam imao dojam da je sve što sam radio imalo smisla, jer je Tata zahvaljujući meni postao Velikanom koji je biografski značajan i koji će se pamtili. No onda sam malo bolje proučio karticu, pa sam uvidio da se ne radi o Tati.

Da sam barem znao da se više neću vidjeti s g. Blackom kad smo se onog popodneva rastali uz stisak ruke. Ne bih ga bio pustio. Ili bih ga bio prisilio na to da sa mnom nastavi potragu. Ili bih mu bio rekao kako je Tata nazvao kad sam bio kod kuće. Ali nisam znao, jednako kao što onda nisam znao da me Tata više nikada neće otpratiti na spavanje i pokriti, jer čovjek to nikad ne zna. Stoga sam, kad je on rekao: “Gotov sam. Nadam se da ćeš razumjeti”, rekao: “Razumijem”, iako nisam razumio. Nisam ga otišao potražiti na promatračnicu Empire State Buildinga, jer bio bih sretniji misleći da je ondje nego da to pouzdano utvrdim.

Nakon što mi je rekao da je završio, i dalje sam tražio onu bravu, ali to više nije bilo isto.

Posjetio sam Far Rockaway i Boerum Hill i Long Island City.
Posjetio sam u Dumbo i Spanish Harlem i Meatpacking District.
Posjetio sam Flatbush i Tudor City i Malu Italiju.
Posjetio sam Bedford Stuyvesant i Inwood i Red Hook.

Ne znam je li to bilo zbog toga što sa mnom više nije bio g. Black ili zbog toga što sam s podstanarom toliko planirao otkopavanje Tatina groba, ili samo zato što sam tražio već toliko dugo, a da nisam ništa pronašao, ali jednostavno više nisam imao osjećaj da se krećem u Tatinu smjeru. Možda čak više nisam vjerovao u onu bravu.

Posljednji Black kojeg sam posjetio zvao se Peter. Živio je u Sugar Hillu, a to je u Hamilton Heightsu, koji je u Harlemu. Kad sam došao do kuće, neki je muškarac sjedio pred ulazom. Na koljenu je imao maleno dijete, kojem je nešto govorio, iako malena djeca, očito, ne razumiju nijedan jezik. “Jeste li vi Peter Black?” “Koga to zanima?” “Ja sam Oskar Schell.” Potapšao je stubu na kojoj je sjedio, a to je značilo da ako žehm smijem sjesti do njega, što mi se učinilo zgodnim i ljubaznim, ah sam ipak htio stajati. “To je vaše dijete?” “Da.” “Smijem li je pomaziti?” “Njega.” “Smijem li ga pomaziti?” “Naravno”, rekao je on. Nisam mogao vjerovati koliko je djetetova glava meka i koliko su mu malene oči i prsti. “Jako je ranjiv”, rekao sam. “Da,” rekao je Peter, “ali dosta dobro pazimo na njega.” “Jede li normalnu hranu?” “Još ne. Zasada samo mlijeko.” “Često plače?” “Dosta često. Barem imam takav dojam.” “Ali bebe nisu tužne, zar ne? Samo je gladan ili tako nešto.” “To nikada nećemo doznati.” Sviđalo mi se gledati kako dijete stišće šake. Pitao sam se može li o nečemu razmišljati ili je sličnije životinji. “Želiš ga malo držati?” “Mislim da to baš ne bi bilo pametno.” “Zašto?” “Ne znam kako držati dijete.” “Ako želiš, pokazat ću ti. Nije teško.” “Dobro.” “Sjedni”, rekao je. “Evo, ovako. Jednu ruku stavi ovdje, ispod. Tako. Odlično. A drugom mu obavij glavu. Tako je. Možeš ga nasloniti na prsa. Tako. Tako je. Eto, uspio si. Nije teško. A on je presretan.” “Ovako je dobro?” “Ide ti izvrsno.” “Kako se zove?” “Peter.” “Mislio sam da ste vi Peter.” “Obojica se zovemo Peter.” Tada sam se prvi put upitao zašto me nisu nazvali po tati, iako se nisam upitao zašto se onaj podstanar zove Thomas. Rekao sam: “Bok, Peter. Ja ću te štititi.”

Kad sam se tog poslijepodneva vratio kući, nakon osam mjeseci potrage širom New Yorka, bio sam iscrpljen, frustriran i pesimističan, iako sam htio biti sretan.

Uspeo sam se u svoj laboratorij, ali nisam imao volje ni za kakve pokuse. Nije mi se svirao ni def, niti sam bio raspoložen da još malo razmazim Buckminstera, niti slažem svoje zbirke ili listam *Stvari koje su mi se dogodile*.

Mama i Ron družili su se u obiteljskoj sobi, iako on nije pripadao našoj obitelji. Otišao sam u kuhinju po malo svemirskog sladoleda. Pogledao sam telefon. Novi telefon. On je pogledao mene. Kad god bi zazvonio, ja bih počeo vikati: “Telefon zvoni!” jer ga nisam htio dodirnuti. Nisam čak htio biti ni u istoj prostoriji.

Pritisnuo sam tipku za reprodukciju poruka, što nisam bio učinio još od najgoreg dana, a tada sam to učinio na starome aparatu.

Prva poruka, subota, 11:52. *Bok, ovo je poruka za Oskara Schella.*

Oskare, ovdje je Abby Black. Maloprije si bio kod mene i raspitivao se za onaj ključ. Prema tebi nisam bila posve iskrena i čini mi se da bih ti mogla pomoći. Molim te da me...

Poruka se tu prekinula.

Abby je bila druga na popisu osoba s prezimenom Black koje sam posjetio, bilo je to osam mjeseci ranije. Živjela je u najužoj kući u New Yorku. Rekao sam joj da je zgodna. Ona se na to nasmijala. Rekao sam joj da je zgodna. Ona je meni rekla da sam drag. Rasplakala se kad sam joj pričao o ESP-u kod slonova. Upitao sam je možemo li se poljubiti. Nije rekla da to ne želi. Njezina me poruka čekala osam mjeseci.

“Mama?” “Da?” “Idem van.” “Dobro.” “Vratit ću se kasnije.” “Dobro.” “Ne znam kada. Moglo bi biti užasno kasno.” “Dobro.” Zašto nije ništa pitala? Zašto me nije pokušala spriječiti ili barem pripaziti na mene?

Budući da je počeo padati mrak i budući da je na ulicama vladala gužva, probijao sam se kroz googolpleks ljudi. Tko su svi ti ljudi? Kamo idu? Što traže? Htio sam im čuti otkucaje srca i htio sam da oni čuju moje srce.

Postaja podzemne nalazila se na samo nekoliko ulica od njezine kuće, a kad sam došao onamo, vrata su bila odškrinuta, kao da je znala da ću doći, iako to, očito, nije mogla znati. Zašto su vrata onda bila otvorena?

“Zdravo! Ima li koga? Ja sam, Oskar Schell.”

Došla je do vrata.

Laknulo mi je, jer je ipak nisam izmislio.

“Sjećate me se?” “Naravno, Oskare. U međuvremenu si narastao.” “Da?” “Jako. Nekoliko centimetara.” “Toliko sam bio zauzet potragom da se nisam mjerio.” “Uđi”, rekla je. “Već sam mislila da me nećeš nazvati. Onu poruku ostavila sam još davno.” Ja sam joj rekao: “Bojim se telefona.”

Ona je rekla: “Često mislim na tebe.” Ja sam rekao: “Vaša poruka.” “Ona otprije nekoliko mjeseci?” “Kako to niste bili iskreni prema meni?” “Rekla sam ti da ne znam ništa o ključu.” “Ali znali ste?” “Da. Zapravo, ne. Ne znam. Zna moj suprug.” “Zašto mi niste rekli kad smo se vidjeli?” “Nisam mogla.”

“Zašto?” “Jednostavno nisam mogla.” “To nije pravi odgovor.” “Suprug i ja bili smo se užasno posvađali.” “On mijе bio tata!” “On mijе bio muž.” “Njega su ubili!” “Željela sam ga povrijediti.” “Zašto?” “Jer je on povrijedio mene.”

“Zašto?” “Jer ljudi to jedni drugima čine. Ljudi to jednostavno tako rade.” “Ja to ne radim.” “Znam.” “Osam mjeseci tražim nešto što ste mi mogli ispričati za osam sekundi!” “Nazvala sam te. Odmah nakon što si otišao.” “Povrijedih ste me!” “Užasno mi je žao.”

“I?” upitao sam. “Što je onda s vašim suprugom?” Ona je rekla: “Traži te.” “Traži mene?” “Da.” “Ali ja tražim njega!” “On će ti sve objasniti. Mislim da

bi ga trebao nazvati.” “Ljutim se na vas jer niste bili iskreni.” “Znam.” “Zamalo ste mi upropastili život.”

Bili smo nevjerojatno blizu.

Osjećao sam miris njezina daha.

Ona je rekla: “Smiješ me poljubiti ako želiš.” “Molim?” “Onog dana kad smo se upoznali pitao si možemo li se poljubiti. Tada sam odbila, sada pristajem.” “Neugodno mi je zbog tog dana.” “Ne treba ti biti neugodno.” “Ne morate mi dopustiti da vas poljubim jer me sažalijevate.” “Poljubi me,” rekla je ona, “a ja ću poljubiti tebe.” Upitao sam: “A da se samo zagrlimo?”

Privukla me i privila.

Ja sam zaplakao i stisnuo je koliko sam jače mogao. Rame joj je već bilo pomalo mokro, a ja sam pomislio: *Možda je istina da možeš potrošiti sve suze. Možda je Baka bila u pravu.* Bila je to zgodna pomisao, jer sam htio biti prazan.

A onda mi je, kao iz vedra neba, nešto sinulo, a pod mi se izmaknuo pod nogama i tako sam stajao na ničemu.

Odmaknuo sam se od nje.

“Zašto vam se poruka prekinula?” “Kako, molim?” “Ona poruka koju ste mi ostavili na sekretarici. Prekida se usred rečenice.” “Oh, tada se vjerojatno javila tvoja majka.”

“Moja se mama javila?” “Da.” “I što je onda bilo?” “Kako misliš?” “Razgovarale ste?” “Nekoliko minuta.” “Što ste joj rekli?” “Ne sjećam se.” “Ali rekli ste joj da sam vas posjetio?” “Da, naravno. Nisam smjela?”

Nisam znao je li smjela. I nisam znao zašto mi Mama nije spomenula njihov razgovor, čak ni poruku.

“A ključ? Spomenuli ste joj ključ?” “Pretpostavila sam da zna.” “A moju misiju?”

Sve to nije imalo smisla.

Zašto Mama nije ništa rekla?

Ništa poduzela?

Zašto joj nije bilo ni najmanje stalo?

A onda, kao iz vedra neba, sve je odjednom imalo savršenog smisla.

Odjednom sam shvatio zašto mama ništa više ne pita kad pita kamo idem, a ja kažem “Van”. Ne mora pitati, jer zna.

Zato je bilo logično da Ada zna da živim u Upper West Sideu i da me Carol dočekala s toplim keksima kad sam joj pokucao na vrata, a da je vratar215@hotmail.com rekao “Sretno, Oskare”, kad sam odlazio, iako sam bio devedeset pet posto siguran da mu se nisam predstavio.

Znali su da dolazim.

Mama je sa svima njima razgovarala prije mene.

U cijelu je priču bio uključen i g. Black. Zasigurno je znao da ću mu tog dana pokucati na vrata, jer mu je ona sigurno rekla. Vjerojatno mu je rekla da pode u potragu sa mnom, da ne idem sam i da budem sigurniji. Jesam li mu uopće bio simpatičan? I jesu li sve one njegove čudesne priče uopće bile

istinite? Jesu li mu slušni aparatići bili pravi? A krevet koji privlači? Jesu li meci i ruže meci i ruže?

Cijelo vrijeme.

Svi.

Sve.

Znala je vjerojatno i Baka.

Vjerojatno čak i podstanar.

Je li podstanar uopće podstanar?

Moja je potraga bila predstava koju je napisala Mama i znala je završetak još dok sam ja bio na početku.

Sada sam upitao Abby: “Vrata su vam bila otvorena jer ste znali da dolazim?” Još je nekoliko trenutaka samo šutjela. A onda je rekla: “Da.”

“Gdje vam je suprug?” “Nije mi suprug.” “Ne. Razumijem. NIŠTA!” “Bivši suprug.” “Gdje je?” “Na poslu.” “Ali nedjelja je navečer.” Ona je rekla: “Trguje na stranim tržištima.” “*Molim?*” “U Japanu je ponedjeljak ujutro.”

“Treba vas neki mladi gospodin”, rekla je tajnica u telefonsku slušalicu, a meni je bilo tako čudno pomisliti da je on na drugom kraju linije, iako mi je bilo jasno da sam već pomalo zbunjen u vezi s time tko je točno “on”. “Da,” rekla je, “vrlo mladi gospodin.” Zatim je rekla: “Ne.” Zatim je rekla: “Oskar Schell.” Zatim je rekla: “Da. Kaže da vas treba.”

“Smijem li priupitati u vezi s čim?” Upitala me. “Kaže u vezi s njegovim tatom”, rekla je u telefon. Zatim je rekla: “Tako kaže.” Zatim je rekla: “U redu.” “Zatim se obratila meni: “Kreni ovim hodnikom. Njegova su vrata treća s lijeve strane.”

Na zidovima su bile slike koje su vjerojatno bile poznate. Kroz prozore se pružao nevjerojatno lijep pogled, što bi Tatu oduševilo. Ali nisam gledao ništa od toga i nisam ništa snimio. Nikada u životu nisam bio toliko koncentriran, jer nikada nisam bio bliže onoj bravi. Pokucao sam na treća vrata lijevo, na kojima je pisalo WILLIAM BLACK. Netko je iznutra rekao: “Slobodno”.

“Kako ti večeras mogu pomoći?” upitao je muškarac koji je sjedio za radnim stolom. Bio je približno u dobi u kojoj bi sada bio i moj tata, ili u kojoj jest, ako umrli uopće imaju dob. Imao je smečkasto-prosijedu kosu, kratku bradu i okrugle smeđe naočale. Na trenutak mi se učinio poznatim, pa sam se upitao jesam li upravo njega vidio kroz onaj dalekozor s Empire State Buildinga. No onda sam shvatio da to nije moguće, jer smo se sada nalazili u Pedeset sedmoj ulici, koja je, očito, sjevernije. Na radnome stolu imao je hrpu okvira s fotografijama. Brzo sam ih pogledao, da se uvjerim da ni na jednoj od njih nije Tata.

Upitao sam ga: “Jeste li poznavali mog tatu?” On se naslonio i rekao: “Ne znam točno. Tko ti je bio tata?” “Thomas Schell.” Na trenutak se zamislio. Bilo mi je užasno odbojno to kako mora razmišljati. “Nisam”, rekao je. “Ne znam nikoga tko se preziva Schell.” “Niste znali.” “Kako, molim?” “Mrtav je, pa ga

sada ne biste mogli znati.” “Žao mi je.” “Ali morali ste ga poznavati.” “Nisam. Siguran sam da nisam.” “Ali *morali* ste.”

Rekao sam mu: “Pronašao sam malenu omotnicu na kojoj je pisalo vaše prezime, a ja sam mislio da se možda radi o vašoj supruzi, koja vam je sada bivša supruga, ali ona je rekla da ne zna što je to, a vi ste William, a ja još nisam bio ni blizu slova W...” “Moja supruga?” “Posjetio sam je i s njom razgovarao.” “Gdje?” “U najjužoj kući u New Yorku.” “Kako joj je bilo?” “Kako to mislite?” “Kako ti se činila?” “Tužno.” “Kako tužno?” “Jednostavno tužno.” “Stoje radila?” “Zapravo ništa. Pokušavala me nahraniti, iako sam joj rekao da nisam gladan. Dok smo razgovarali, netko je bio u drugoj prostoriji.” “Neki muškarac?” “Da.” “Vidio si ga?” “Prošao je kraj vrata, no uglavnom je vikao iz druge sobe.” “*Vikao?*” “Jako glasno.” “Što je vikao?” “Nisam razabrao riječi.” “Činilo ti se da zvuči agresivno?” “Ne znam što to znači.” “Je li ulijevao strah?” “A što je s mojim tatom?” “Kad je to bilo?” “Prije osam mjeseci.” “Prije osam mjeseci?” “Sedam mjeseci i dvadeset osam dana.” On se nasmiješio. “Zašto se smiješite?” Dlanovima je prekrpio lice, kao da će zaplakati, no to se nije dogodilo. Podignuo je pogled i rekao: “To sam bio ja.”

“Vi?” “Prije osam mjeseci. Da. Mislio sam da govoriš o onom drugom danu.” “Ali nije imao bradu.” “Pustio je bradu.” “I nije imao naočale.” On je skinuo naočale i rekao: “Promijenio se.” Počeo sam razmišljati o pikselima i onoj snimci tijela u padu, o tome kako, što pomnije gledaš, to manje vidiš. “Zašto ste vikali?” “Duga je to priča.” “Imam puno vremena”, rekao sam, jer me zanimalo sve što me moglo imalo približiti Tati, čak i ako to nešto boli. “To je jedna duga, dugariča.” “Molim vas.” Zatvorio je bilježnicu koja mu je dotada bila otvorena na stolu i rekao: “Preduga priča.”

Ja sam rekao: “Ne mislite li da je čudno što smo prije osam mjeseci bili zajedno u tom stanu, a sada smo zajedno u ovom uredu?”

Kimnuo je.

“Čudno je”, rekao sam. “Bili smo nevjerojatno blizu.”

On je rekao: “Što je onda toliko posebno u vezi s tom omotnicom?” “Zapravo ništa. Stvar je u tome što je bilo *u* omotnici.” “A to je?” “A to je ovo.” Povukao sam vrpču koju sam nosio oko vrata, tako da mi se ključ našeg stana našao na leđima, a Tatin ključ na prsnom džepu mojih tregerica, na onoj biografskoj kartici g. Blacka, na onom flasteru, na mojem srcu. “Smijem pogledati?” upitao je on. Skinuo sam ga preko glave i dao mu. Pregledao ga je i upitao: “Je li na omotnici nešto pisalo?” “Pisalo je ‘Black’.” On me pogledao. “Jesi li je pronašao u nekoj plavoj vazi?” “Teorije!”

On je rekao: “Ne mogu vjerovati.” “Što ne možete vjerovati?” “Ovo je uistinu nešto najnevjerojatnije što mi se ikada dogodilo.” “Što to?!?” “Dvije godine pokušavam pronaći taj ključ.” “Alija osam mjeseci pokušavam pronaći bravu.” “To znači da cijelo vrijeme tražimo jedan drugoga.” Sada sam napokon mogao postaviti najvažnije pitanje u životu. “Što otvara?”

“Jedan osobni sef u banci.” “Ali kakve to ima veze s mojim tatom?” “S tvojim tatom?” “Cijela *bit* priče o ključu krije se upravo u tome da sam ga pronašao u tatinu ormaru, a budući da je mrtav, nisam ga mogao pitati što znači, pa sam to morao sam otkriti.” “Pronašao si ga u njegovu ormaru?” “Da.” “U visokoj plavoj vazi?” Kimnuo sam. “S natpisom na dnu?” “Ne znam. Nisam vidio natpis. Ne sjećam se.” Da sam bio sam, bio bih si nanio najveću modricu u životu. Bio bih se cijeli pretvorio u jednu divovsku modricu.

“Moj je otac umro prije približno dvije godine”, rekao je on. “Otišao je na pregled, a liječnik mu je rekao da su mu preostala još dva mjeseca života. Umro je dva mjeseca kasnije.” Nisam htio slušati o smrti. Svi samo govore o toj smrti, čak i kad nitko stvarno ne govori o njoj. “Morao sam smisliti što učiniti sa svim njegovim stvarima. Knjigama, pokućstvom, odjećom.” “Niste ih željeli zadržati?” “Nisam htio ništa od tih stvari.” Meni je to bilo čudno, jer sam ja htio samo Tatine stvari. “Da skratim priču...” “Ne morate kratiti priču.” “Organizirao sam prodaju njegovih stvari. Nisam trebao biti prisutan. Trebao sam angažirati nekoga da to sredi umjesto mene. Ih sam sve trebao hjepe podijehtiti. Umjesto toga našao sam se u situaciji da ljudima govorim da se oko cijene njegovih stvari ne možemo cjenkati. Nisam htio pregovarati o cijeni odijela u kojem se vjenčao. Kao i o njegovim sunčanim naočalama. Bio mi je to jedan od najgorih dana u životu. Možda i najgori.”

“Je li vam dobro?” “Dobro mi je. Bile su to gadne dvije godine. Otac i ja baš i nismo bili osobito bliski.” “Treba li vam zagrljaj?” “Neće biti problema.” “Zašto?” “Što zašto?” “Zašto s tatom baš niste bili bliski?” On je rekao: “Preduga priča.” “Možete li mi sada, molim vas, ispričati nešto o mojem tati?”

“Kad je doznao za rak, moj je otac počeo pisati pisma. Prije toga nije često pisao. Ne znam je li uopće pisao pisma. Ali posljednja dva mjeseca života pisao je opsesivno. Kad god je bio budan.” Upitao sam zašto, no zapravo me zanimalo zašto sam ja počeo pisati pisma nakon Tatine smrti. “Pokušavao se oprostiti. Pisao je ljudima koje je jedva poznavao. Da već nije bio bolestan, ta bi njegova pisma bila njegova bolest. Idući dan imao sam poslovni sastanak, a usred razgovora, moj me sugovornik upitao jesam li u srodstvu s Edmundom Blackom. Rekao sam da jesam, da mi je to otac. On je rekao: ‘S vašim ocem išao sam u srednju školu. Prije smrti napisao mi je najnevjerojatnije moguće pismo. Na deset stranica. Jedva sam ga poznavao. Nismo razgovarali pedeset godina. Bilo je to najfantastičnije pismo koje sam u životu pročitao.’ Upitao sam ga smijem li vidjeti to pismo. On je rekao: ‘Čini mi se da nije bilo namijenjeno drugima.’ Rekao sam da bi mi to mnogo značilo. On je rekao: ‘Spominje i vas.’ Rekao sam da razumijem.

Pregledao sam očev Rolodex...” “Što je to?” “Adresar. Nazvao sam sve ljude redom. Njegove rođake, poslovne partnere, ljude za koje nikada nisam ni čuo. Svima je pisao. Svima do jednoga. Neki su mi dopustili da vidim pisma. Drugi nisu.”

“Kakva su bila pisma?”

“Najkraće je imalo samo jednu rečenicu. Najduže više od dvadeset stranica. Neka su bila gotovo poput malog kazališnog komada. Druga tek pitanja upućena osobi kojoj je pisao.” “Kakva pitanja?” “Znaš li da sam u tebe bio zaljubljen onog ljeta u Norfolku?” “Hoće li morati platiti porez na stvari koje ostavim, na primjer klavir?” “Kako funkcioniraju električne žarulje?” “To sam mu ja mogao objasniti.” “Umre li zapravo itko ikada u snu?”

Neka su mu pisma bila smiješna i duhovita. Mislim zbilja, zbilja smiješna. Nisam znao da može biti toliko duhovit. A neka su bila misaona. Pisao je o tome kako je sretan, o tome kako je tužan, o svim stvarima koje je htio učiniti, ali nije, o svim stvarima koje je učinio, ali nije htio učiniti.”

“Nije napisao i pismo vama?” “Jest.” “Što je napisao?” “Nisam ga mogao pročitati. Još nekoliko tjedana.” “Zašto?” “Bilo mi je odviše bolno.” “Ja bih bio užasno znatiželjan.” “Moja supruga - moja bivša supruga - rekla je da sam lud jer ga nisam pročitao.” “Nije baš pokazala mnogo razumijevanja.” “Ali bila je u pravu. Bilo je to ludo. Nerazumno. Ponašao sam se djetinjasto.” “Ah bili ste njegovo dijete.”

“Ali bio sam njegovo dijete. To je točno. Već nepotrebno blebećem. Da skratim priču...” “Nemojte je skratiti”, rekao sam, jer iako sam htio da i priča o mojem, a ne svojem tati, htio sam i da priča što dulje potraje, jer sam se pribojavao svršetka. On je rekao: “Pročitao sam ga. Možda sam očekivao nekakvu ispovijed. Ne znam. Bijes ili traženje oprost. Nešto što bi me navelo na to da o svemu iznova promislím. Ali sve je bilo vrlo obično i prozaično. Više dokument nego pismo, ako to uopće ima smisla.” “Vjerojatno da.” “Ne znam. Možda sam pogriješio, ali nekako sam očekivao da će izraziti žaljenje zbog određenih stvari, reći mi da me voli. Onako kako se to radi pred svršetak života. Ali toga nije bilo. Nije čak napisao ni ‘Volim te’. Naveo je da je napisao oporuku, da ima policu osiguranja, sve one užasne poslovne činjenice kojima je nekako neprikladno razmišljati nakon što netko umre.”

“Bili ste razočarani?” “Bio sam bijesan.” “Žao mi je.” “Ne. Nema potrebe. Razmislio sam o svemu. Cijelo vrijeme razmišljao sam o tome. Otac mi je rekao gdje je ostavio stvari i što želi da sredim. Bio je odgovoran. Bio je dobar. Čovjek se lako prepusti emocijama. Nikad nije teško izazvati pravu scenu. Sjećáš se mene prije osam mjeseci? To je bilo jednostavno.” “Nije zvučalo jednostavno.” “Bilo je. Usponi adovi stvaraju dojam da su određene stvari važne, ali zapravo su beznačajne, ništa.” “Što je onda nešto?” “Pouzdanost. Dobrota.”

“A što je s ključem?” “Na završetku pisma napisao je: ‘Imam nešto za tebe. U plavoj vazí, na polici u spavaćoj sobi, nalazi se ključ. To je ključ jednog depozitnog sefa u našoj banci. Nadam se da ćeš shvatiti zašto sam ti htio dati taj ključ.’” “I? Što je u njemu?” “To sam pročitao tek nakon što sam prodao sve njegove stvari. Prodao sam vazú. Tvojem ocu.” “Kojisad...?”

“I zato te pokušavam pronaći.” “Upoznali ste mog tatu?” “Samo kratko, ali da.” “Sjećate ga se?” “Bilo je to tek trenutak-dva.” “Ali sjećate h ga se?” “Kratko smo popričali.” “I?” “Bio je drag čovjek. Čini mi se da je razumio

koliko mi se teško odvojiti od tih stvari.” “Možete ga, molim vas, opisati?” “Bože, zapravo se doista ne sjećam osobito dobro.” “*Molim vas.*” “Bio je možda nešto malo niži od metar osamdeset. Imao je smeđu kosu. Nosio je naočale.” “Kakve naočale?” “Debele.” “Kakvu odjeću?” “Čini mi se daje bio u odijelu.” “Kojem odijelu?” “Možda sivome?” “Tako je!” Na posao je nosio sivo odijelo! Je li imao razmak među prednjim zubima?” “Ne sjećam se.” “Potrudite se.” “Rekao je da se vraćao kući i da je vidio natpis kojim sam oglosio prodaju. Rekao mi je da sljedeći tjedan ima godišnjicu.” “Četrnaestog rujna!” “Htio ti je iznenaditi mamu. Rekao je da je vaza savršena. Rekao je da će se ona oduševiti.” “Namjeravao ju je iznenaditi?” “Rezervirao je mjesta u njezinu najdražem restoranu. Trebao je to biti svojevrsni otmjeni izlazak.”

Onaj smoking.

“Što je još rekao?” “Što je još rekao...” “Bilo što.” “Super se smijao. Toga se sjećam. Bilo je lijepo od njega što se nasmijao i što je mene nasmijao. Smijao se radi mene.”

“Što još?” “Imao je vrlo oštro oko.” “Što to znači?” “Znao je što voli i što želi. Znao je prepoznati to što traži.” “To je točno. Imao je nevjerojatno oštro oko.” “Sjećam se da sam gledao kako drži vazu. Proučio joj je dno i više je puta okrenuo. Učinilo mi se da je riječ o vrlo promišljenom čovjeku.” “Bio je užasno promišljen.”

Bio bih volio da se sjećao još pojedinosti, kao na primjer je li tata bio otkopčao prvo dugme na košulji, je li mirisao po brijanju ili je li zviždao melodiju “I Am the Walrus”. Je li pod rukom imao *The New York Times*? Jesu li mu usne bile ispucale? Je li u džepu imao crvenu kemijsku?

“Te večeri, nakon što je stan ostao prazan, sjeo sam na pod i pročitao očevo pismo. Tako sam doznao za vazu. Imao sam dojam da sam ga iznevjerio.” “Ali niste li mogli otići u banku i reći da ste izgubili ključ?” “Pokušao sam. Ali rekli su mi da nemaju sef pod njegovim imenom. Pokušao sam sa svojim imenom. Ništa. Ni pod imenom moje majke, ni pod imenom mog djeda i bake. Jednostavno nije imalo smisla.” “Ljudi u banci tu nisu mogli ništa?” “Pokazivali su razumijevanje, ali bez ključa nisam mogao ništa.” “I zato ste trebali pronaći mog tatu.”

“Nadao sam se da će shvatiti daje u vazi ključ i da će me pronaći. Ali kako bi to uopće bilo moguće. Prodali smo tatin stan, pa bi se, čak i da se vratio onamo, našao u slijepoj ulici. A ja sam bio siguran da je, ako ga je i pronašao, ključ jednostavno bacio, pretpostavljajući da je nevažan. Tako bih ja bio postupio. A ja njega nikako nisam mogao pronaći. Baš nikako. O njemu nisam znao ništa, čak ni kako se zove. Nekoliko tjedana prilikom povratka s posla odlazio sam u taj kvart, iako mi nije bio usput. Zbog toga sam svaki put gubio po sat vremena. Šetao sam uokolo i tražio ga. Kad sam shvatio što se dogodilo, postavio sam nekoliko plakata: ‘Tražim muškarca koji je prošli vikend na rasprodaji u stanu u Sedamdeset petoj ulici kupio vazu i molim ga da se javi...’ No to je bilo u tjednu nakon 11. rujna i posvuda su se vidali razni plakati.”

“Moja je mama postavila plakate s njegovom slikom.” “Kako to mishš?” “Poginuo je 11. rujna. Tako je umro.” “O, Bože, pa to nisam povezoao. Užasno mi je žao.” “U redu je.” “Ne znam što da kažem.” “Ne morate ništa reći.” “Nisam vidio te plakate. Da sam vidio... No, da, ne znam što bih tada učinio.” “Mogli biste nas pronaći.” “Vjerojatno si u pravu.” “Baš me zanima jesu li se vaš i mamini plakati ikada našli u blizini.”

On je rekao: “Gdje god bih se našao, pokušavao sam ga pronaći: u centru, daleko od centra, u podzemnoj. Svima sam se zagledavao u oči, ali nijedne nisu bile njegove. Jednom sam na suprotnoj strani Broadwaya na Times Squareu ugledao nekoga za koga mi se učinilo da bi mogao biti tvoj otac, ali nestao mi je u masi. Jednom mi se to učinilo i za nekoga tko je ulazio u taksu u Dvadeset trećoj ulici. Bio bih ga zazvao, ali nisam znao kako se zove.” “Thomas.” “Thomas. Da sam to barem znao tada.”

On je rekao: “Jednom sam više od pola sata pratio nekog muškarca po Central Parku. Činilo mi se da bi to mogao biti tvoj otac. Nije mi bilo jasno zašto hoda tako čudno, zašto toliko vijuga. Uopće nije napredovao prema određenome cilju. Nikako mi nije bilo jasno.” “Zašto ga niste zaustavili?” “Na koncu i jesam.” “I što se dogodilo?” “Pogriješio sam. Nije bio on.” “Jeste li ga pitali zašto tako hoda?” “Bio je nešto izgubio i to je tražio na tlu.”

“E pa, vi više ne morate tražiti”, rekao sam mu. On je rekao: “Već toliko dugo tražim taj ključ. Teško mi ga je i gledati.” “Ne želite otkriti što vam je ostavio?” “Čini mi se da se ne radi o želji.” Ja sam upitao: “Nego o čemu?”

On je rekao: “Žao mi je. Znam da i ti nešto tražiš. I znam da ne tražiš ovo.” “Sve je u redu.” “Ako ti to išta znači, činilo mi se da ti je tata bio dobar čovjek. S njim sam razgovarao tek nekoliko minuta, ali i to mi je bilo dovoljno da shvatim da je dobar. Imao si sreće što si imao takvog oca. Mijenjao bih ovaj ključ za takvog oca.” “Čovjek ne bi trebao moći birati.” “Ne, ne bi.”

Tako smo sjedili, bez riječi. Ponovno sam pogledao fotografije na njegovu stolu. Sve su prikazivale Abby.

On je rekao: “Kako bi bilo da sa mnom podeš u banku?” “Ljubazni ste, ali ne, hvala.” “Siguran si?” Stvar nije bila u tome da nisam bio znatiželjan. Razdirala me nevjerojatna znatiželja. Stvar je bila u tome da sam se bojao da će me sve to zbuniti.

On je rekao: “Stoje?” “Ništa.” “Je li ti dobro?” Htio sam zadržati suze, ali nisam uspio. On je rekao: “Užasno, užasno mi je žao.” “Smijem li vam ispričati nešto što nikada nisam rekao baš nikome?” “Svakako.”

“Tog dana iz škole su nas pustili praktički čim smo došli. Zapravo nam nisu rekli koji je tome razlog, samo da se dogodilo nešto grozno. Vjerojatno nismo shvaćali. Ili nismo shvatili da bi se i nama moglo dogoditi nešto strašno. Mnogi roditelji došli su po djecu, no budući da živim samo pet ulica od škole, vratio sam se pješice. Prijatelj mi je rekao da će me nazvati, pa sam došao do telefonske sekretarice, na kojoj je treperila lampica. Bilo je snimljeno pet poruka. Sve od njega.” “Tvog prijatelja?” “Mog tate.”

Prekrio je usta dlanom.

“Stalno je ponavljao da je s njim sve u redu, da će sve biti u redu i da se ne trebamo brinuti.”

Niz obraz mu je kliznula suza i zaustavila mu se na prstu.

“Ali to je to što nikada nisam nikome rekao. Nakon što sam odslušao poruke, zazvonio je telefon. Bilo je 10:22. Pogledao sam prikaz broja i prepoznao broj njegova mobitela.” “O, Bože.” “Možete, molim vas, položiti ruku na mene, da mogu dovršiti priču?” “Svakako”, rekao je on, pa se na stolici s kotačićima dovezao do mene, na suprotnoj strani stola.

“Nisam mogao podignuti slušalicu. Jednostavno nisam mogao. Telefon je zvonio i zvonio, a ja se nisam mogao pomaknuti. Htio sam se javiti, ali nisam mogao.

Uključila se sekretarica, a ja sam začuo vlastiti glas.”

Zdravo, dobili ste stan obitelji Schell. Evo i činjenice dana: U Jakutiji, a to je u Sibiru, toliko je hladno da se dah istog trenutka ledi uz pucketanje za koje kažu da je šapat zvijezda. Za ekstremno hladnih dana gradove prekriva magla koju stvara disanje ljudi i životinja. Molim vas da ostavite poruku.

“Začuo se zvučni signal.

A onda sam čuo Tatin glas.”

Jesi li tu? Jesi li tu? Jesi li tu?

“Trebao me, a ja se nisam mogao javiti. Jednostavno nisam mogao podignuti slušalicu. Nisam mogao i gotovo. *Jesi li tu?* Pitao je jedanaest puta. Znam jer sam brojio. Jedan više nego što mogu nabrojiti na prste. Zašto je to neprestano ponavljao? Je li čekao da se netko vrati kući? I zašto nije pitao ima li ‘koga’? *Ima li koga?* Njegovo se pitanje tako odnosilo samo na jednu osobu. Zato mi se ponekad čini da je znao da sam ondje. Možda je te riječi ponavljao da mi pruži dovoljno vremena da se ohrabrim i da se javim. Osim toga, između tih njegovih pitanja bili su veliki razmaci. Petnaest sekundi između trećeg i četvrtog pitanja, a to je bio najveći razmak. U pozadini se čuje kako ljudi vrište, viču i plaču. Čuje se i razbijanje stakla, pa se i zbog toga dijelom pitam jesu li ljudi iskakali.

Jesi li tu? Jesi li tu? Jesi li tu? Jesi li tu? Jesi li tu? Jesi li tu? Jesi li tu?
Jesi li tu? Jesi li tu? Jesi li tu? Jesi li

Poziv se onda prekinuo.

Mjerio sam poruku. Traje minutu i dvadeset sedam sekundi. A to znači da je završila u 10:24. Zgrada se tada urušila. Možda je tako umro.”

“Užasno mi je žao”, rekao je on.

“To nikada nikome nisam ispričao.”

Privio me, gotovo zagrlio. Osjećao sam kako odmahuje glavom. Upitao sam ga: “Možete mi oprostiti?”

“Oprostiti?”

“Da.”

“Jer se nisi bio u stanju javiti?”

“Jer nisam mogao nikome ispričati.”

Rekao je: “Mogu.”

Skinuo sam vrpcu i stavio mu je oko vrata.

“A ovaj drugi ključ?” upitao je.

Ja sam mu rekao: “To je ključ našeg stana.”

Kad sam se vratio kući, onaj je podstanar stajao pod uličnom svjetiljkom. Ondje smo se nalazili svake večeri i razgovarali o pojedinostima plana, na primjer kad bismo trebali krenuti, što ćemo bude li padala kiša ili nas čuvar upita što radimo. Nakon samo nekoliko susreta ponestalo nam je realističnih pojedinosti, no zbog nekog nejasnog razloga još nismo bili spremni za polazak. Stoga smo izmišljali i nerealistične pojedinosti koje je trebalo planirati, na primjer alternativne prometne pravce za slučaj da se uruši most u Pedeset devetoj ulici, te načine prelaženja ograde groblja u slučaju da je pod strujom, zatim kako nadmudriti policiju u slučaju da nas uhite. Imali smo sve moguće zemljovide, tajne šifre i pomagala. Vjerojatno bismo tako zauvijek planirali da se te večeri nisam vidio s Williamom Blackom i doznao to što sam doznao.

Podstanar je napisao: “Kasniš”. Slegnuo sam ramenima, onako kako je to obično činio Tata. On je napisao: “Nabavio sam ljestve od konopca, za svaki slučaj.” Kimnuo sam. “Gdje si bio? Brinuo sam se.” Rekao sam mu: “Pronašao sam bravu.”

“Pronašao sije?” Kimnuo sam. “I?”

Nisam znao što da kažem. Pronašao sam je i sad mogu prestati tražiti? Pronašao sam je i nema nikakve veze s Tatom? Pronašao sam je i sad ću do konca života hodati u teškim čizmama?

“Bilo bi mi draže daj nisam pronášao.” “Nije ono što si tražio?” “Nije stvar u tome.” “Nego u čemu?” “Pronášao sam je i sad je ne mogu tražiti.” Jasno sam vidio da me ne razumije. “Dok sam je tražio, mogao sam mu još neko vrijeme biti bliže.” “Ali nećeš li mu uvijek biti blizu?” Znao sam istinu. “Neću.”

Kimnuo je kao da o nečemu razmišlja, ili da razmišlja o mnogo toga, ili da razmišlja o svemu, ako je to uopće moguće. Napisao je: “Možda je vrijeme da učinimo to što planiramo.”

Ispružio sam lijevi dlan, jer sam znao da ću, pokušam li nešto reći, samo ponovno zaplakati.

Dogovorili smo se da ćemo početi u četvrtak navečer, a to je bila druga godišnjica Tatine smrti, što se nekako činilo prikladnim.

Prije nego što sam ušao u zgradu dao mi je pismo. “Stoje to?” On je napisao: “Stan je otišao po kavu. Rekao mi je da ti dam pismo u slučaju da se ne vrati na vrijeme.” “Što je to?” Slegnuo je ramenima i otišao na drugu stranu ulice.

Dragi Oskare Schell, ročitao sam sva pisma koja si mi poslao u posljednje dvije godine. Ja sam tebi zauzvratio poslao mnogo cirkularnih pisama, u nadi da ću ti jednog dana moći poslati i pravi odgovor, kakav i zaslužuješ. Ali što si mi više pisao i što si više davao od sebe, to je moja zadaća postajala većom i težom.

Dok diktiram ovo pismo, sjedim pod stablom kruške, odakle mi se pruža pogled na voćnjake na prijateljevu imanju. Ovdje sam već nekoliko dana, oporavljam se od jednog medicinskog postupka koji me tjelesno i emotivno posve iscrpio. Dok sam se jutros tako bezvoljno povlačio uokolo, žaleći samog sebe, sinulo mi je nešto, nalik na jednostavno rješenje nemogućeg problema: ovo je dan koji sam čekao.

U prvom pismu pitao si me bi li mogao postati mojim štićenikom.

Ne znam baš za to, ali rado bih ti omogućio da mi se na nekoliko dana pridružiš u Cambridgeu. Mogao bih te upoznati s kolegama, počastiti te najboljim curryjem izvan Indije i pokazati koliko može biti dosadan život jednog astrofizičara.

Možda te očekuje blistava budućnost na području prirodnih znanosti, Oskare. Više nego rado učinio bih što god je moguće da ti omogućim takav put. Čudesno je i razmišljati o tome što se može dogoditi uložiš li maštu u dosezanje znanstvenih ciljeva.

Ali, Oskare, inteligentni ljudi pišu mi neprestano. U petom pismu pitao si: "Što ako nikada ne prestanem zamišljati?" To me se pitanje dojmilo.

Volio bih da sam pjesnik. To nikada nisam nikome priznao, a sada priznajem tebi, jer si mi dao razloga za dojam da ti mogu vjerovati. Čitav život promatram svemir, uglavnom u mislima. Iza mene je neopisivo divan i sadržajan, čudesan život. U suradnji s nekima od najvećih živućih mislilaca imao sam mogućnost istraživati podrijetlo vremena i prostora.

Albert Einstein, jedan od mojih junaka, jednom je napisao: "Situacija u kojoj se nalazimo izgleda ovako: stojimo ispred zatvorene kutije koju ne možemo otvoriti."

Uvjeren sam da ti ne moram napominjati da se velika većina svemira sastoji od tamne tvari. Ta krhka ravnoteža ovisi o stvarima koje nikada nećemo vidjeti, čuti, okusiti, dodirnuti ili im osjetiti miris. O njima ovisi i sam život. Što je stvarno? Što nije stvarno? Možda to nisu prava pitanja koja trebamo postavljati. O čemu ovisi život?

Volio bih da sam stvorio stvari o kojima bi ovisio život.

Što ako nikada ne prestaneš zamišljati?

Možda uopće ne zamišljaš.

Zovu me na doručak, pa ću pismo sada morati završiti. Želim ti reći još toga, i želim čuti još stvari od tebe. Šteta je što živimo na različitim kontinentima. Jedna od mnogih takvih stvari.

Tako je lijepo u ovo doba dana. Sunce je nisko, sjene su duge, zrak svjež i čist. Ti se nećeš probuditi još pet sati, ali ja se nekako ne mogu oteti dojmu da zajednički proživljavamo ovo jasno i prelijepo jutro.

Tvoj prijatelj Stephen Hawking

MOJI OSJEĆAJI

Usred noći probudilo me kucanje.
Sanjala sam o kraju iz kojeg sam potekla.
Navukla sam ogrtač i otišla do vrata.
Tko bi to mogao biti? Zašto vratar nije pozvonio? Netko od susjeda? Ali zašto?

Ponovno kucanje. Pogledala sam kroz špijunku. Bio je tvoj djed.

Udi. Gdje si bio? Je li ti dobro?

Donji dio nogavica bio mu je prljav od zemlje.

Je li ti dobro?

Kimnuo je.

Udi. Daj da te očistim. Što se dogodilo?

Slegnuo je ramenima.

Je li ti netko nešto učinio?

Pokazao mi je desni dlan.

Jesi li ozlijeđen?

Otišli smo do kuhinjskog stola i sjeli. Jedno kraj drugoga. Prozori su bili crni. Položio je dlanove na koljena.

Približila sam mu se, tako da su nam se bokovi dodirivali. Položila sam mu glavu na rame. Željela sam da se dodirujemo što većom površinom.

Rekla sam mu: Moraš mi reći što se dogodilo da bih ti mogla pomoći. Izvadio je kemijsku iz džepa na košulji, no nije imao po čemu pisati. Ispružila sam mu dlan.

Napisao je: Htio bih ti nabaviti nešto časopisa.

U mojem su se snu svi urušeni stropovi ponovno spojili nad nama. Plamen se vratio u bombe, koje su se uzdignule i ušle u trup aviona čiji su se propeleri vrtjeli unatrag, poput kazaljka za sekunde širom Dresdena, samo brže.

Željela sam ga pljusnuti njegovim riječima.

Željela sam povikati: To nije fer, šakama udarati po stolu poput djeteta. Zanima te nešto posebno, upitao je, pišući po mojoj podlaktici.

Sve posebno, rekla sam.

Časopisi o umjetnosti?

Da.

Časopisi o prirodi?

Da.

Politici?

Da.

Svijetu slavnih?

Da.

Rekla sam mu da donese kovčeg, tako da može donijeti po jedan od svih vrsta.

Željela sam da svoje stvari može ponijeti sa sobom.

U mojem snu, proljeće je dolazilo nakon ljeta, nakon jeseni, nakon zime, dolazilo nakon proljeća.

Priredila sam mu doručak. Potrudila se da bude slastan. Željela sam da ima lijepe uspomene, pa da se jednog dana možda vrati. Ili da mu barem nedostajem.

Prije nego što sam mu ga dala, obrisala sam rub tanjura. Raširila mu ubrus u krilu. Nije ništa rekao.

Kad je kucnuo čas, s njim sam pošla dolje.

Nije imao po čemu pisati, pa je pisao po meni.

Možda se vratim tek kasno.

Rekla sam mu da razumijem.

Napisao je: Donijet ću ti časopise.

Ja sam mu rekla: Ne želim nikakve časopise.

Možda sada ne želiš, ali bit ćeš zahvalna kad ih budeš imala.

Oči su mi ušljive.

Oči su ti savršene.

Obećaj da ćeš se čuvati.

On je napisao: Samo ću donijeti časopise.

Nemoj plakati, rekla sam, položivši prste na vlastito lice i gurajući zamišljene suze prema gore, vraćajući ih u oči.

Bila sam bijesna jer su to bile moje suze.

Rekla sam mu: Ideš samo po časopise.

Pokazao mi je lijevi dlan.

Pokušavala sam sve uočavati, jer sam sve htjela besprijekorno pamtiti. Zaboravila sam sve važno u svome životu.

Ne sjećam se kako su izgledala ulazna vrata kuće u kojoj sam odrasla. Niti tko se prvi prestao ljubiti, moja sestra ili ja. Niti pogleda s nekog od prozora, osim mojeg prozora. Ponekad sam noću satima ležala budna i pokušavala se sjetiti majčina lica. Okrenuo se i počeo udaljavati od mene.

Vratila sam se u stan i sjela na sofu, čekajući. Što sam čekala? Ne mogu se sjetiti posljednjih riječi koje mi je uputio otac.

Bio je zaglavljen pod stropom. Gips koji ga je prekrivao poprimao je crvenu boju.

Rekao je: Ne mogu sve osjetiti.

Nisam znala je li htio reći da ništa ne osjeti.

Upitao je: Gdje je Mama?

Nisam znala misli li na moju ili svoju majku.

Pokušala sam s njega povući strop.

On je rekao: Možeš li mi pronaći naočale?

Rekla sam da ću ih potražiti. Ali sve je bilo zakopano.

Nikada dotada nisam vidjela oca da plače.

Rekao je: S naočalama bih mogao biti koristan.

Ja sam mu rekla: Daj da te pokušam osloboditi.

On je rekao: Pronađi mi naočale.

Vikali su i od svijuu tražili da izidu. I preostali dio stropa samo što se nije bio srušio.

Željela sam ostati s njim.

Ali znala sam da bi on htio da ga napustim.

Rekla sam mu: Tata, moram te ostaviti.

Tada je nešto rekao.

Bile su to njegove posljednje riječi upućene meni.

Ne sjećam ih se.

U mojem su mu snu suze klizile prema gore, vraćale se u oči. Ustala sam sa sofe i u kovčeg stavila pisaći stroj i koliko je god stalo papira.

Napisala sam poruku i zalijepila je za prozor. Nisam znala kome je namijenjena.

Išla sam od sobe do sobe i gasila svjetla. Uvjerila sam se da voda ne kapa ni iz jedne slavine. Ugasila sam grijanje i izvukla žice svih uređaja iz utičnice. Zatvorila sam sve prozore.

Dok sam se udaljavala u taksiju, ugledala sam onu poruku. Ali nisam je mogla pročitati jer su mi oči bile ušljive.

U mojem snu slikari su zelenu odvajali na žutu i plavu.

Smeđu na dugine boje.

Djeca su boju iz bojanki izvlačila pastelama, dok su majke koje su ostale bez djece crnu odjeću krpale škarama.

Razmišljam o svemu što sam učinila, Oskare. I o svemu što nisam učinila. Pogreške su za mene mrtve. Ali ne mogu povući stvari koje nikada nisam učinila.

Zatekla sam ga na međunarodnome terminalu. Sjedio je za jednim stolom, dlanova položenih na koljena.

Promatrala sam ga cijelo prijepodne.

Pitao je ljude koliko je sati, a svi redom pokazivali su prema satu na zidu.

Prava sam stručnjakinja kad je riječ o tome da ga treba promatrati. To mi je životni poziv. S prozora moje sobe. Iza drveća. Sa suprotne strane kuhinjskog stola.

Željela sam biti s njim.

Ili bilo kim.

Ne znam jesam li ikada voljela tvog djeda.

Ali voljela sam ne biti sama.

Jako sam mu se približila.

Željela sam mu cijela povikom prodrijeti u uho.

Dođirnula sam mu rame.

Spustio je glavu.

Kako si mogao?

Nije me htio pogledati. Mrzim tišinu.

Reci nešto.

Izvadio je kemijsku iz džepa na košulji i prvi ubrus s hrpe na stolu.

Napisao je: Bila si sretna dok me nije bilo.
Kako to možeš i pomisliti?
Lažemo sebi i jedno drugome.
O čemu lažemo? Ne zanima me lažemo li ili ne.
Loš sam čovjek.
Baš me briga. Ne zanima me kakav si.
Ne mogu.
Što te to ubija?
Uzeo je novi ubrus s hrpe.
Napisao je: Ti me ubijaš.
Ja sam tada ušutjela.
Napisao je: Podsjećaš me.
Položila sam ruke na stol i rekla mu: Imaš me.
On je uzeo novi ubrus i napisao: Anna je bila trudna.
Rekla sam mu: Znam. Rekla mi je.
Znaš?
Nisam znala da znaš. Rekla je da je to tajna. Drago mi je što znaš.
On je napisao: Meni je žao što znam.
Bolje je ostati bez nečega nego nikada ništa nemati.
Ja sam izgubio nešto što nikada nisam imao.
Imao si sve.
Kad ti je rekla?
Razgovarale smo u krevetu.
Prstom je pokazao: Kad.
Pred kraj.
Što je rekla?
Rekla je: Dobit ću dijete.
Je li bila sretna?
Bila je presretna.
Zašto nisi ništa rekla?
A ti?
U mojem snu, ljudi su se ispričavali za stvari koje će se tek dogoditi, palili
svijeće udisanjem.
Viđam se s Oskarom, napisao je on.
Znam.
Znaš?
Naravno da znam.
Potražio je i pokazao: Zašto nisi ništa rekla?
A ti?
Abeceda je išla ovako: ž, z, v, u...
Satovi su kuckali tak-tik, tak-tik...
On je napisao: Sinoć sam bio s njim. To je odgovor na pitanje gdje sam bio.
Zakopao sam pisma.

Koja pisma?
Pisma koja nikad nisam poslao.
Kamo si ih zakopao?
U zemlju. Eto, to sam radio. Zakopao sam i ključ.
Koji ključ?
Tvog stana.
Našeg stana.
Položio je dlanove na stol.
Ljubavnici su jedni drugima navlačih donje rublje, jedni drugima zakopčavali košulje, odijevali se i odijevali i odijevah.
Ja sam mu rekla: Reci.
Kad sam posljednji put vidio Annu.
Reci.
Kad smo.
Izgovori to!
Položio je dlanove na koljena.
Željela sam ga udariti.
Željela sam ga držati.
Željela sam mu cijela povikom prodrijeti u uho.
Upitala sam: I što sada?
Ne znam.
Želiš li se vratiti kući?
Potražio je i pokazao: Ne mogu.
To znači da odlaziš?
Pokazao je: Ne mogu.
To znači da nam ponestaje mogućnosti.
Samo smo tako sjedili.
Okolo nas su se događale razne stvari, no između nas se nije događalo ništa.
Iznad nas, na ekranima je pisalo koji zrakoplovi slijeću, a koji polijeću.

Polazak za Madrid.
Dolazak iz Rija.
Polazak za Stockholm.
Polazak za Pariz.
Dolazak iz Milana.
Svi su dolazili ili odlazili.
Ljudi širom svijeta putovali su s mjesta na mjesto.
Nitko nije ostajao.
Ja sam rekla: Što ako ostanemo?
Ostanemo?
Ovdje. Što ako ostanemo na aerodromu?
On je napisao: To je još jedna šala?
Odmahnula sam glavom.
Kako bismo mogli ovdje ostati?

Ja sam rekla: Ovdje ima telefonskih govornica, a to znači da bih mogla nazvati Oskara i reći mu da je sve u redu. A ima i knjižara u kojima možeš kupovati knjižice i olovke. Ima restorana. I bankomata. I WC-a. Čak i televizora.

Ni dolazak ni odlazak.

Ni nešto ni ništa.

Ni da ni ne.

Moj se san protezao sve do samog početka.

Kiša se dizala prema oblacima, a životinje su se spuštale s arke. Dvije po dvije.

Dvije žirafe.

Dva pauka.

Dvije koze.

Dva lava.

Dva miša.

Dva majmuna.

Dvije zmije.

Dva slona.

Kiša se javljala nakon duge.

Dok ovo pišem na stroju, sjedimo za stolom, jedno nasuprot drugome. Stol nije velik, ali je dovoljan za nas dvoje. On ima šalicu s kavom, a ja pijem čaj.

Kad su listovi u pisaćem stroju, ne vidim mu lice.

Na taj način biram tebe, umjesto njega.

Ne moram ga vidjeti.

Ne moram znati pogledava li me.

Stvar nije čak ni u tome da mu vjerujem da neće otići.

Znam da ovo neće potrajati.

Radije bih bila ja nego on.

Riječi se pojavljuju s lakoćom.

Stranice se ispunjavaju s lakoćom.

Na završetku mog sna, Eva je vratila jabuku na granu. Stablo se povuklo u zemlju. Postalo mladicom, a mladića je postala sjemenom.

Bog je spojio kopno i vodu, nebo i vodu, vodu i vodu, večer i jutro, nešto i ništa.

Rekao je: Neka bude svjetlo.

I bi tama.

Oskare.

Večer prije nego što sam sve izgubila bila je kao i svaka druga večer. Anna i ja jedna drugoj dugo nismo dale spavati. Smijale smo se. Mlade sestre u postelji pod krovom doma u kojem su odrasle. Vjetar na prozoru.

Kako bi nešto uopće moglo manje zavrijediti da bude uništeno? Mislila sam da ćemo cijelu noć biti budne. Budne do konca života.

Razmaci između naših riječi samo su se povećavali.

Postalo je teško odrediti kad smo razgovarale a kad šutjele. Dodirivale su nam se dlačice na rukama.

Bilo je kasno i bile smo umorne.

Pretpostavljale smo da će biti još takvih noći.

Annino se disanje počelo usporavati, ali ja sam i dalje željela razgovarati.

Ona se prebacila na bok.

Ja sam rekla: Želim ti nešto reći.

Ona je rekla: Možeš mi reći sutra.

Nikad joj nisam rekla koliko je volim.

Bila mi je sestra.

Spavale smo u istoj postelji.

Nikad nije bio pravi trenutak za te riječi.

To je uvijek bilo nepotrebno.

Knjige u suši mog oca uzdisale su.

Pokrivač se oko mene uzdizao i spuštao od Annina disanja. Pomislila sam kako bih je mogla probuditi.

Ali to je bilo nepotrebno.

Bit će još takvih noći.

I kako reći volim te nekome koga voliš?

Okrenula sam se na stranu i zaspala uz nju.

Evo i biti svega što ti pokušavam reći, Oskare.

Uvijek je potrebno.

Volim te.

Baka

PRELIJEPO I ISTINITO

Mama je te večeri priredila špagete. S nama je večerao i Ron. Upitao sam ga zanima li ga još uvijek mogućnost da mi kupi komplet bubnjeva sa Zildjianovim činelama. On je rekao: “Da. Mislim da bi to bilo super.” “A pedalu za kontrabas?” “Ne znam što je to, ali siguran sam da bismo i to mogli srediti.” Upitao sam ga zašto nema svoju obitelj. Mama je rekla: “Oskare!” Ja sam rekao: “Stoje?” Ron je odložio nož i vilicu i rekao: “U redu je.” Rekao je: “Imao sam obitelj, Oskare. Imao sam suprugu i kćer.” “Razveo si se?” Nasmijao se i rekao: “Nisam.” “Pa gdje su onda?” Mama je piljila u tanjur. Ron je rekao: “Doživjele su nesreću.” “Kakvu nesreću?” “Automobilsku nesreću.” “To nisam znao.” “Tvoja mama i ja upoznali smo se u grupi namijenjenoj potpori osobama koje su ostale bez obitelji. Ondje smo se sprijateljili.” Nisam gledao Mamu, a ona nije gledala mene. Zašto mi nije rekla da se učlanila u nekakvu skupinu?

“Kako to da ti nisi poginuo u toj nesreći?” Mama je rekla: “Sada je dosta, Oskare.” Ron je rekao: “Nisam bio u autu.” “Zašto nisi bio u autu?” Mama je gledala kroz prozor. Ron je prstom prešao po tanjuru i rekao: “Ne znam.” “Čudno je”, rekao sam ja, “što nikad nisam vidio da plačeš.” On je rekao: “Plačem bez prestanka.”

Ruksak mi je već bio spakiran i već sam bio prikupio ostalu opremu i zalihe, poput visinomjera, energetskih pločica od žitarica i onog švicarskog nožića koji sam pronašao u Central Parku. Mama me odvela u krevet u 21:36.

“Da ti čitam?” “Ne, hvala.” “Želiš o nečemu razgovarati?” Ako ona ne namjerava ništa reći, onda neću ni ja, pa sam stoga odmahnuo glavom. “Da izmislim neku priču?” “Ne, hvala.” “Ih da tražimo greške u *Timesu*?” “Hvala, mama, ali zbilja ne.” “Bilo je lijepo od Rona što ti je pričao o svojoj obitelji.” “Valjda.” “Pokušaj biti ljubazan prema njemu. Tako mi je dobar prijatelj, a i njemu je potrebna pomoć.” “Umoran sam.”

Namjestio sam budilicu na 23:50, iako sam znao da neću spavati.

Dok sam tako ležao u krevetu, čekao da dođe i taj trenutak, mnogo sam toga zamišljao.

Izmislio sam biorazgradivi auto.

Izmislio sam knjigu u kojoj su navedene sve riječi iz svih jezika. Knjiga ne bi bila osobito korisna, ali biste je mogli lijepo držati i znati da u rukama držite sve što biste uopće mogli izgovoriti.

A googolpleksovski telefoni?

A zaštitne mreže postavljene ispod svega?

U 23:50 ustao sam užasno tiho, uzeo stvari koje su spremno čekale ispod kreveta, te otvorio vrata milimetar po milimetar, da se otvore posve bešumno. Bart, vratar u noćnoj smjeni, spavao je za stolom, što je bila prava sreća, jer je značilo da ne moram pričati nove laži. Podstanar me čekao pod uličnom svjetiljkom. Rukovali smo se, a to je bilo čudno. Točno u ponoć Gerald se u limuzini zaustavio kraj nas. Otvorio nam je vrata, a ja sam mu rekao: “Znao sam

da ćeš doći na vrijeme.” On me potapšao po leđima i rekao: “Nipošto ne bih zakasnio.” Bila mi je to druga vožnja u limuzini u životu.

Dok smo se vozili, zamišljao sam da nepomično stojimo, a svijet ide prema nama. Podstanar je cijelim putem sjedio na svojoj strani i nije radio ništa, a ja sam vidio Trump Tower, koji je Tata smatrao najružnijom zgradom u Americi, i Ujedinjene narode, koje je Tata smatrao nevjerovatno lijepima. Spustio sam prozor i ispružio ruku van. Blago sam je zakrivio, kao da je riječ o avionskome krilu. Da mi je ruka bila dovoljno velika, limuzina bi mogla poletjeti. A divovske rukavice?

Gerald mi se nasmiješio u retrovizoru i upitao želimo li kakvu glazbu. Upitao sam ga ima li djecu. Rekao je da ima dvije kćeri. “Što one vole?” “Što vole?” “Da.” “Pa, da vidimo... Kelly, moja bebica, voli Barbie i psiće i narukvice s perlicama.” “Napraviti ću joj narukvicu s perlicama.” “Uvjeren sam da će joj se to svidjeti.” “Što još?” “Ako je nešto meko i ružičasto, njoj se već sviđa.” “I ja volim meke i ružičaste stvari.” On je rekao: “Onda super.” “A druga kći?” “Janet? Ona vohport. Najviše voli košarku i mogu ti reći da dobro igra. I to ne mislim na žensku konkurenciju. Zbilja je dobra.”

“Obje su posebne?” On se nasmijao i rekao: “Naravno da će njihov stari reći da su posebne.” “Ali onako, objektivno.” “Što to znači?” “Pa, činjenično. Istinski.” “Istina je da sam im ja tata.”

Još sam neko vrijeme piljio kroz prozor. Prešli smo onaj dio mosta koji se ne nalazi ni u jednoj gradskoj općini, a ja sam se okrenuo i počeo gledati kako se zgrade sve više smanjuju. Proključivio sam kojom se tipkom otvara krovni prozor, pa sam stajao tako da mi je pola tijela virilo iz auta. Djedovim fotoaparatom snimao sam zvijezde, a u glavi sam ih povezivao u riječi, koje sam god riječi poželio. Kad god smo trebali ući pod neki most ili tunel, Gerald mi je rekao da se spustim, da me nešto ne dekapitira, o čemu nešto znam, ah bih zbilja, *zbilja* volio da o tome nemam pojma. U glavi sam tako oblikovao riječi “cipela” i “inercija” i “neustrašiv”.

U 0:56 Gerald nas je dovezao na travu i zaustavio limuzinu odmah kraj groblja. Ja sam stavio ruksak na leđa, a podstanar je izvadio lopatu, pa smo se uspeli na krov limuzine, tako da lakše prijedemo ogradu. Gerald je prošaptao: “Sigurni ste da to želite izvesti?”

Ja sam mu kroz ogradu rekao: “Vjerojatno neće trajati više od dvadeset minuta. Možda pola sata.” On je preko ograde prebacio podstanarove kovčege i rekao: “Čekam vas ovdje.”

Budući da je bilo toliko mračno, morali smo pratiti snop moje baterijske svjetiljke.

Usmjerio sam je prema mnogim nadgrobnim spomenicima, tražeći tatin.
Mark Crawford Diana Strait Jason Barker ml.
Morris Cooper May Goodman Helen Stein
Gregory Robertson Judd John Fielder Susan Kidd

Neprestano sam razmišljao o tome kako su sve to imena umrlih ljudi i kako umrli od svega u biti zadržavaju jedino ime.

Tatin grob pronašli smo u 1:22.

Podstanar mi je ponudio lopatu.

Ja sam rekao: “Ti prvi.”

Stavio mi ju je u ruku.

Zario sam lopatu u zemlju i svom težinom stao na nju. Nisam čak znao ni koliko imam kilograma, jer sam cijelo vrijeme bio toliko zaokupljen potragom za tatom.

Bio je to užasno težak posao, a ja sam uspijevao odjednom iskopati tek šačicu zemlje. U rukama sam osjećao nevjerojatan umor, no to je bilo u redu, jer smo se, budući da smo imah samo jednu lopatu, izmjenjivali.

Prošlo je dvadeset minuta, pa onda još dvadeset.

I dalje smo kopali, ah baš nismo napredovali.

Prošlo je još dvadeset minuta.

A onda su se istrošile baterije u svjetiljci, pa više nismo vidjeli ni prst pred nosom. Ta mogućnost nije bila predviđena našim planom, kao ni rezervne baterije, iako smo ih očito trebali uvrstiti u plan. Kako sam mogao zaboraviti nešto tako jednostavno i važno?

Nazvao sam Geralda na mobitel i upitao može li nam nekamo otići po baterije R20 od 1,5 V. Upitao je je li sve u redu. Bilo je toliko mračno da ga je bilo teško i čuti. Ja sam rekao: “Da, sve je u redu, samo nam trebaju baterije.” Rekao je da se, koliko se može sjetiti, jedina prodavaonica nalazi na oko petnaest minuta. Ja sam rekao: “Dodatno ću ti platiti.” On je rekao: “Ne radi se o dodatnom novcu.”

Nasreću, budući da smo zapravo otkopavali Tatin grob, zapravo i nismo trebali vidjeti prst pred nosom. Trebah samo osjetiti da lopatom vadimo zemlju.

I tako smo nastavili kopati u tami i tišini.

Razmišljao sam o svemu što se nalazi pod zemljom, poput crva, korijenja, ilovače i zakopanog blaga.

Kopah smo.

Pitao sam se koliko je stvari umrlo otkako je nastala prva stvar. Bilijun? Googolpleks?

I dalje smo kopali.

Pitao sam se o čemu razmišlja podstanar.

Nakon nekog vremena s mog se mobitela začuo “Bumbarov let”, pa sam pogledao ekran. “Gerald.” “Imam baterije.” “Možeš nam ih donijeti, da ne gubimo vrijeme vraćajući se do limuzine?” Još je nekoliko trenutaka šutio. “Vjerojatno bih mogao...” Nisam mu mogao opisati gdje smo, pa sam ga samo počeo dozivati, a on je tako pronašao moj glas.

Bilo je mnogo ugodnije kad smo ponovno vidjeli. Gerald je rekao: “Baš mi i ne izgleda da ste vas dvojica poodmakli s poslom.” Ja sam mu rekao: “Nismo

baš dobri kopači.” On je rukavice za vožnju spremio u džep, poljubio križ koji je nosio oko vrata, pa od mene uzeo lopatu. Budući da je bio tako snažan, brzo je vadio velike količine zemlje.

Lopata je naišla na lijes u 2:56. Svi smo začuli taj zvuk i pogledali se. Zahvalio sam Geraldu.

On mi je namignuo, pa se počeo vraćati prema autu, a onda je nestao u tami. “Ah, da,” čuo sam kako govori, iako ga više nisam mogao pronaći snopom svjetiljke, “Janet, starija kći, voli žitne pahuljice. Kad bismo joj dopustili, jela bi ih triput na dan.”

Ja sam mu rekao: “I ja volim žitne pahuljice.”

On je rekao: “Super”, a koraci su mu se sve više stišavali.

Spustio sam se u rupu i četkom uklonio ostatke zemlje.

Među ostalim stvarima, iznenadilo me što je lijes vlažan. To vjerojatno nisam očekivao, jer kako toliko vode može prodrijeti pod zemlju?

Izenadilo me i to što je lijes na nekoliko mjesta bio napuknut, vjerojatno od silne težine zemlje na njemu. Daje Tata bio u njemu mravi rvi provukli bi se kroz te napukline i jeli ga, ili barem mikroskopske bakterije. Znao sam da to ne bi trebalo biti važno, jer kad si mrtav ionako ništa ne osjećaš. Zašto je to onda izgledalo kao da je važno?

Izenadilo me i to da lijes nije zaključan, niti mu je poklopac zabijen čavlima. Jednostavno je tako ležao na lijesu, pa ga je bilo tko mogao podignuti. To mi se nije činilo u redu. No, s druge strane, tko bi uopće htio otvoriti lijes?

Otvorio sam lijes.

Ponovno sam se iznenadio, iako za tim ni ovaj put nije bilo potrebe. Izenadio sam se što Tata nije u lijesu. Mozak mi je znao da nije ondje, očito, ali bit će da mi je srce vjerovalo drukčije. Ili sam se možda iznenadio time koliko je lijes nevjerojatno prazan. Imao sam dojam da je preda mnom rječnička definicija praznine.

Na zamisao da otkopam Tatin lijes došao sam one večeri nakon što sam upoznao podstanara. Ležao sam u krevetu i to mi se tada ukazalo, poput jednostavnog rješenja nemogućeg problema. Sutradan sam kamenčićima gađao prozor u gostinskoj sobi, onako kako mi je napisao u poruci, ali gađanje mi baš i ne ide od ruke, pa sam zamolio Walta da to učini umjesto mene. Kad sam se s njim našao na uglu, podstanaru sam ispričao što sam zamislio.

On je napisao: “Zašto bi to uopće želio učiniti?” Ja sam rekao: “Jer je to istina, a Tata je volio istinu.” “Kakva istina?” “Daje mrtav.”

Nakon toga nalazili smo se svakog dana poslije podne i raspravljali pojedinostima, kao da planiramo povesti rat. Razgovarali smo o tome kako ćemo doći do groblja, o različitim načinima penjanja preko ograde, o tome gdje ćemo nabaviti lopatu, o svim ostalim nužnim pomagalima, poput baterijske svjetiljke i oštrih kliješta i sokova. Planirali smo i planirali, ali nekako uopće nismo razgovarali o tome što ćemo doista učiniti kad otvorimo lijes.

Tek dan prije nego što smo trebali poći podstanar je postavio to očito pitanje.

Ja sam mu rekao: “Ispunit ćemo ga, očito.”

Postavio je još jedno očito pitanje.

Ja sam prvo predložio da lijes ispunimo stvarima iz Tatina života, na primjer njegovim crvenim kemijskama ili zlatarskim povećalom, koje se naziva lupom, možda da unutra stavimo čak i njegov smoking. Rekao bih da mi je to sinulo zahvaljujući onim Blackovima koji su jedno drugome uredili muzej. No što smo o tome više razgovarali, to je nekako imalo manje smisla, jer kakve bi od toga uopće bilo koristi? Tata se ne bi mogao služiti tim stvarima, jer je mrtav, a podstanar je istaknuo i da bi vjerojatno bilo zgodno te stvari imati u blizini.

“Mogao bih ispuniti lijes nakitom, kao što su radili u slučaju slavni Egipćana, a za to znam.” “Ali nije bio Egipćanin.” “I nije volio nakit.” “Nije volio nakit?”

“Možda bih mogao zakopati stvari kojih se stidim”, rekao sam, već razmišljajući o onom starom telefonu, o poštanskim markama iz serije Veliki američki izumitelji zbog kojih sam se bio naljutio na Baku, tekstu *Hamleta*, pismima koja sam primio od neznanaca, onoj glupoj kartici koju sam izradio za sebe, defu i nedovršenom šalu. Ali ni to nije imalo smisla, jer me podstanar podsjetio da time što nešto zakopaš to ne možeš zapravo *zakopati*. “Što onda?” upitao sam. “Imam ideju”, napisao je on. “Pokazat ću ti sutra.”

Zašto sam mu toliko vjerovao?

Sutradan navečer, kad smo se u 23:50 našli na uglu, kod sebe je imao dva kovčega. Nisam pitao što je u njima, jer sam nekako mislio da bih trebao pričekati da mi sam kaže, iako se radilo o *mojem* tati, pa je tako i lijes bio moj.

Tri sata kasnije, kad sam ušao u grob, četkom uklonio ostatke zemlje i otvorio lijes, podstanar je otvorio kovčege. Bili su prepuni papira. Upitao sam ga o čemu se radi. On je napisao: “Izgubio sam sina.” “Doista?” Pokazao mi je lijevi dlan. “Kako je umro?” “Izgubio sam ga prije nego što je umro.” “Kako?” “Otišao sam.” “Zašto?” On je napisao: “Bojao sam se.” “Čega?” “Da bih ga mogao izgubiti.” “Strah od toga da će umrijeti?” “Bojao sam se toga da živi.” “Zašto?” On je napisao: “Život je strašniji od smrti.”

“Što je onda na svim tim papirima?”

On je napisao: “Stvari koje mu nisam mogao reći. Pisma.” Iskreno govoreći, ne znam što sam tada razumio.

Ne bih rekao da sam skopčao da mi je on djed, čak ni u dalekim dubinama mozga. Posve sigurno nisam povezo pisma u njegovim kovčezima i omotnice u Bakinoj komodi, iako sam ih trebao povezati.

Ah bit će da sam nešto ipak shvatio, *moralo* je biti tako, jer zašto bih inače otvorio lijevi dlan?

Kući sam se vratio u 4:22. Mama je bila na sofi kraj vrata. Mislio sam da će se neopisivo naljutiti na mene, ali nije ništa rekla. Samo me poljubila u tjeme.

“Ne zanima te gdje sam bio?” Ona je rekla: “Vjerujem ti.” “Ali nisi znatiželjna?” Ona je rekla: “Pretpostavljam da bi mi rekao da želiš da doznam.” “Hoćeš me odvesti u krevet?” “Mislila sam još malo ostati ovdje.” “Ljutiš se na mene?” Odmahnula je glavom. “Ljuti h se Ron na mene?” “Ne.” “Sigurna si?” “Da.”

Otišao sam u svoju sobu.

Ruke su mi bile prljave, ali ih nisam oprao. Htio sam da ostanu takve, barem do jutra. Nadao sam se da će mi dio prljavštine još dugo ostati pod noktima, a da će dio mikroskopskih stvari ondje možda ostati zauvijek.

Ugasio sam svjetlo.

Odložio sam ruksak na pod, svukao odjeću i legao u krevet.

Piljio sam u umjetne zvijezde.

A kad bi se na krovu svakog nebodera nalazila vjetrenjača?

A narukvica od tankog konopca za zmajeve?

Narukvica od ribičkog flaksa?

A kad bi neboderi imali korijenje?

Kako bi bilo kad biste morali zalijevati neboder i puštati mu klasičnu glazbu, znati odgovara li mu sunce ili hlad?

A onaj kotlić za kuhanje čaja?

Ustao sam i otrčao do vrata u gaćicama.

Mama je i dalje bila na sofi. Nije čitala, nije slušala glazbu, nije ništa radila.

Rekla je: “Budan si.”

Počeo sam plakati.

Raširila je ruke i rekla: “Što je bilo?”

Dotrčao sam do nje i rekao: “Ne želim biti hospitaliziran.”

Privukla me tako da mi se glava našla na mekom dijelu njezina ramena, pa me stisnula. “Nitko te neće hospitalizirati.”

Ja sam joj rekao: “Obećavam ti da će mi uskoro biti bolje.”

Ona je rekla: “S tobom je sve u redu.”

“Bit ću sretan i normalan.”

Ona mi je položila prste na stražnju stranu vrata.

Ja sam joj rekao: “Ulagao sam nevjerojatan trud. Ne znam kako sam se mogao više truditi.”

Ona je rekla: “Tata bi se neizmjereno ponosio tobom.”

“Misliš?”

“Znam.”

Još sam malo plakao. Htio sam joj reći za sve laži koje sam joj izrekao. A onda sam htio da mi ona kaže da je sve u redu, jer ponekad moraš učiniti nešto loše da možeš učiniti nešto dobro. A onda sam joj htio reći za telefon. A onda sam htio da mi ona kaže da bi se Tata natoč tome ponosio mnome.

Ona je rekla. “Tata me onog dana nazvao iz zgrade.”

Odmaknuo sam se od nje.

“Molim?”

“Nazvao me iz zgrade.”

“Na mobitel?”

Kimnula je. Bilo je to prvi put od Tatine smrti da sam vidio da ne pokušava suspregnuti suze. Je li osjetila olakšanje? Je li potištena? Zahvalna? Iscrpljena?

“Što je rekao?”

“Rekao mi je da je na ulici, da je izišao iz zgrade. Rekao je da se pješice vraća kući.”

“Ali nije bilo tako.”

“Nije.”

Jesam li bio bijesan? Je li mi bilo drago?

“To je izmislio, tako da se ne brinem.”

“Tako je.”

Frustriran? Uspaničen? Optimističan?

“Ali znao je da znaš.”

“Znao je.”

Položio sam joj prste oko vrata, gdje joj je počinjala rasti kosa. Ne znam koliko je bilo sati.

Vjerojatno sam zaspao, ali se ne sjećam. Plakao sam toliko da mi se sve stopilo u sve ostalo. U jednom trenutku osjetio sam da me nosi u moju sobu. Onda sam se našao u krevetu. Gledala me odozgo. Ne vjerujem u Boga, ali smatram da su stvari užasno komplicirane, a to što me tako gledala odozgo bilo je nešto najkompliciranije na svijetu.

Alije istovremeno bilo i nevjerojatno jednostavno. U mojem jedinom životu, ona mi je mama, a ja sam njezin sin.

Rekao sam joj: “Smiješ se ponovno zaljubiti.”

Ona je rekla: “Neću se ponovno zaljubiti.”

Ja sam joj rekao: “Želim da se zaljubiš.”

Ona me poljubila i rekla: “Više se nikada neću zaljubiti.”

Ja sam joj rekao: “Ne moraš ništa izmišljati zbog toga da se ne brinem.”

Rekla je: “Volim te.”

Okrenuo sam se na bok i slušao kako ponovno odlazi do sofe.

Čuo sam kako plače. Zamišljao njezine vlažne rukave. Njezine umorne oči.

Jedna minuta pedeset jedna sekunda...

Četiri minute trideset osam sekunda...

Sedam minuta...

Počeo sam pipati u prostoru između kreveta i zida, pa sam pronašao *Stvari koje su mi se dogodile*. Album je bio posve ispunjen. Uskoro ću morati otvoriti novi. Negdje sam pročitao da su blizanci WTC-a gorjeli upravo zbog papira. Svi oni silni blokovi, aparati za fotokopiranje, isprintani e-mailovi, fotografije djece, knjige, dolari u novčanicima, dokumenti u fasciklima... sve to bilo je gorivo. Možda bi Tata još bio živ da živimo u društvu bez papira, u kojem ćemo, kako

kažu mnogi znanstvenici, uskoro vjerojatno živjeti. Možda ne bih trebao započeti novi album.

Izvadio sam baterijsku svjetiljku iz ruksaka i snop usmjerio prema albumu. Ugledao sam zemljovide i crteže, slike iz raznih časopisa i novina, s interneta, fotografije koje sam snimio Djedovim aparatom. Unutra se nalazio cijeli svijet. Na koncu sam pronašao i snimke tijela koje pada.

Je li to tata?

Možda.

Tko god bio, bio je to netko.

Istrgnuo sam te stranice.

Promijenio sam im redoslijed, tako da je zadnja sada bila prva, a prva je postala zadnjom.

Kad sam ih brzo hstao, činilo se da taj muškarac leti prema gore.

A da sam imao još tih snimaka, uletio bi kroz prozor, vratio se u zgradu, a dim bi ulazio u rupu iz koje će izići avion.

Tata bi poruke bio ostavio unatrag, sve dok se sekretarica ne bi ispraznila, a avion bi letio unatrag, udaljavajući se od njega i tako se vratio sve do Bostona.

On bi se dizalom spustio do ulice i pritisnuo tipku za najviši kat.

Hodajući unatrag, vratio bi se do podzemne, a vlak bi se unatrag povukao kroz tunel, došao do naše postaje.

Tata bi natraške prošao kroz automat za poništavanje karte, unatrag provukao karticu za podzemnu, pa se unatrag vratio kući i čitao *The New York Times* s lijeve na desnu stranu.

Ispljunuo bi kavu u šalicu, odčerkao zube i žiletom postavio dlake na lice.

Vratio bi se u krevet, budilica bi zvonila unatrag, on bi unatrag sanjao.

Potom bi ponovno ustao na završetku noći uoči najgoreg dana.

Natraške bi se vratio do moje sobe, unatrag zviždeći "I Am the Walrus".

Legao bi u krevet sa mnom.

Gledao bi zvijezde na mojem stropu, koje bi povlačile svoju svjetlost od naših očiju.

Ja bih unatrag rekao: "Ništa".

On bi rekao: "Reci, stari moj" unatrag.

Ja bih rekao: "Tat!?" unatrag, a to bi zvučalo jednako i sprijeda traga.

On bi mi ispričao priču o Šestoj gradskoj općini, od glasa u limenci na kraju do početka, od "Volim te" do "Jednom davno..."

Tako bismo bili na sigurnom.

www.bosnaunited.net